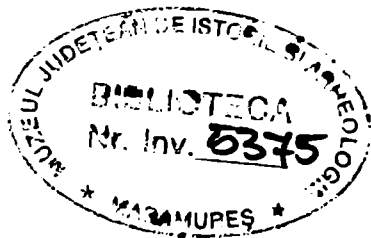
A large, stylized silhouette of a tower or church spire, rendered in dark brown, occupies the left side of the cover. It features a pointed top and a series of horizontal lines near the top, suggesting a belfry or a similar architectural element.

PAGINI
DIN
ISTORIA

MARAMURESULUI

PAGINI DIN ISTORIA
MARAMUREȘULUI

MUZEUL REGIONAL MARAMUREȘ

PAGINI DIN ISTORIA MARAMUREȘULUI

Autori : OCTAVIAN BANDULA, CORNEL BORLEA,
IOAN NĒMETI, AUREL SOCOLAN, MIRCEA
ZDROBA.

Cordonator : GHEORGHE T. POP

BAIA MARE
1967

Cuvînt înainte

În cursul secolului al XX-lea, au apărut mai multe lucrări în care au fost redite unele aspecte ale evoluției și dezvoltării societății omenesti de pe teritoriul regiunii Maramureș, însă ele n-au reușit să prezinte evenimentele și faptele istorice în mod unitar, fiind prezentată numai dezvoltarea societății din anumite raioane. Asemenea cărți, broșuri și reviste au fost de mult epuizate, iar ca cineva să-și poată face o imagine mai clară despre istoricul dezvoltării regiunii noastre ar fi supus unor dificile incursiuni.

Lucrări mai unitare au fost elaborate conform vechii împărțiri administrative, care obligă pe cititorul de azi să culcagă informații din mai multe studii, ca de exemplu: „Istoria Maramureșului” de Al. Filipașcu; „Diplome maramureșene” — (în limba latină), publicate de I. Mihályi, în două ediții, cu comentariu și note în limba română și în limba maghiară, și altele pentru fostul județ Maramureș (raioanele Sighet și Vișeu). Pentru fostul județ Satu Mare — monografiile: Szatmárvármegye, editate în limba maghiară la 1810 și 1908 și alte lucrări elaborate de către A. Doboși și G. Marcuș, iar pentru raionul Cehu Silvaniei și părțile Tășnad există monografia lui Petri Mor, după cum pentru raionul Lăpuș, monografia editată de Kadar I., Tagonyi și alții. Nu mai amintim localitățile din jurul Halmeului pentru care sînt alte lucrări.

Mulțe din scrierile mai vechi sînt distruse și nu dispunem de

ele spre a fi puse la dispoziția marelui public cititor și doritor de a se informa despre viața strămoșilor.

De aceea s-a simțit nevoia de a elabora un material unitar de prezentare a principalelor momente ale dezvoltării societății de pe cuprinsul regiunii Maramureș, din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre.

În ultimii ani au mai apărut lucrări despre regiune, care, incontestabil, sînt cunoscute și citite cu mult interes. Așa sînt: „Hotarul soarelui“, „Prin Maramureș“, „Oșteanul de la Baia“ etc., lucrări ce prezintă mai romanțat evenimentele, faptele și însuși adevărul istoric, licențele poetice resimțindu-se în literatura lor.

Informații autentice științifice despre regiune găsim în: „Istoria României“, „Din istoria Transilvaniei“, „Documente privind istoria României, Seria C, Transilvania“ și alte lucrări științifice.

Pe baza urmelor materiale documentare și arhivistice, colecțivul de autori a elaborat o lucrare unitară despre regiunea Maramureș, care dă cititorului posibilitatea ca prin lectură să-și formeze o imagine despre principalele ei etape de dezvoltare.

După o scurtă prezentare a descrierii geografice, lucrarea tratează aspectele cele mai semnificative ale vieții economice, politice, sociale și culturale ale societății omenești de pe aceste meleaguri de-a lungul celor cinci orînduiri sociale.

În prima parte a lucrării este prezentată, pe baza dovezilor arheologice, viața și activitatea societății omenești în orînduirea comunei primitive, în principalele ei etape de dezvoltare (paleolitic, mezolitic, neolitic, bronz și fier). În epoca fierului apar primele elemente ale unei societăți împărțite în clase antagoniste, formîndu-se statul sclavagist dac începător.

Prezentarea în cadrul acestui capitol a ultimelor cercetări arheologice efectuate în regiune aduce o contribuție la îmbogățirea istoriei patriei cu noi date privitoare la populația geto-dacilor. De asemenea, descoperirile arheologice făcute la Medieșu Aurit confirmă existența dacilor liberi după anul 106 e.n. în regiune.

După o privire generală asupra perioadei prefeudale, în cursul căreia, pe teritoriul patriei ca și al regiunii, au avut loc mari transformări social-economice în condițiile migrației popoarelor — perioadă care se încheie cu formarea limbii și poporului român — autorii se opresc mai mult asupra orînduirii feudale.

Pe baza cronicii lui Anonymus și a altor documente, se dau

informații privind începutul luptei voievodului român Menumorut (a cărui stăpânire se întindea pînă la Satu Mare și Oaș) împotriva pătrunderii feudalilor maghiari în Transilvania. În continuare se trece la o analiză mai aprofundată a situației economice, sociale și politice, a luptei duse de voievozii maramureșeni, în frunte cu Bogdan, împotriva tendințelor feudalilor maghiari de a le răpi drepturile strămoșești.

Asuprirea la care a fost supusă populația aservită a generat ascuțirea luptei de clasă, grăbind procesul de destrămare a orînduirii feudale.

Se trec apoi în revistă evenimentele premergătoare și cele care au urmat anului revoluționar 1848, fiind scoase în evidență extinderea relațiilor capitaliste. Evenimentul cel mai de seamă asupra căruia se insistă îl reprezintă afirmarea pe arena istoriei a clasei muncitoare — forța cea mai înaintată a societății — purtătoarea consecventă a idealurilor de progres, de eliberare socială și națională a poporului român.

Prezentînd avîntul mișcării muncitorești după 1918, autorii scot în relief adîncirea contradicțiilor social-economice din România, înrăutățirea situației materiale a maselor largi populare, care se ridică tot mai mult la lupta condusă de partidul revoluționar al clasei muncitoare, creat la 8 mai 1921.

O bună parte a lucrării descrie evenimentele care s-au desfășurat după 23 August 1944, în regiunea Maramureș, scoțînd în evidență avîntul construirii socialismului. Astfel, dintr-o regiune înapoiată în trecut, Maramureșul a devenit astăzi, datorită griii partidului și guvernului, o regiune cu o industrie dezvoltată, cu o agricultură în plină ascensiune, cu o cultură înfloritoare.

Mergînd pe linia traducerii în viață a sarcinilor trasate de partid în domeniul prezentării trecutului de luptă al poporului, precum și a remarcabilelor succese obținute de poporul nostru în anii socialismului victorios, lucrarea „Pagini din istoria Maramureșului” constituie un început modest de schițare a fenomenelor și proceselor istorice, cu scopul de a oferi maselor de oameni ai muncii din regiune și din țară o privire de ansamblu asupra trecutului istoric, prezentului și realităților contemporane.

VIDA GHEZA

Nota autorilor

În lucrarea de față sînt înmănușate fapte și date legate de principalele etape ale dezvoltării istorice a regiunii Maramureș.

Publicul fiind dornic să cunoască tot mai mult despre trecutul acestui teritoriu, s-a simțit nevoia unei lucrări care să sintetizeze principalele evenimente legate direct de istoricul regiunii noastre. De aceea, colectivul de autori a căutat să adune material documentar, arhivistic etc., pe care să-l selecteze și să-l aranjeze în mod cronologic, pentru a înlesni lectura cititorului.

Elaborarea lucrării de față a fost determinată și de îndemnul și sarcinile puse în fața istoricilor de cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, în cadrul căruia tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că istoria țării și a poporului român trebuie înfățișată de pe poziția materialismului istoric, oglindind faptele în mod obiectiv, în deplină conformitate cu realitatea.

Lucrarea noastră nu este un tratat de istorie a Maramureșului, ci numai o spicuire din principalele evenimente ale dezvoltării istorice a regiunii, fapt pentru care lucrarea se intitulează „Pagini din istoria Maramureșului“. Credem că așa cum este elaborată, ea vine să completeze un gol în literatura istorică a regiunii.

Descrierea geografică

Maramureșul — cuvint a cărui mențiune scrisă o găsim în urmă cu aproape 700 de ani și care odinioară denumea teritoriile voievozilor Drag și Bogdan — unii dintre primii conducători militari și administrativi ai acestui colț de străveche limbă și cultură românească — udat de apele Marei, Izei, Vișeuului și Tisei — unit în zilele noastre cu Lăpușul Chioarului, cimpia someșeană și Oașul — denumește astăzi una din cele 16 regiuni ale României.

Regiunea Maramureș, așezată în partea nord-vestică a țării, pe paralela 48 grade, între falnicele creste ale munților Rodnei și Maramureșului, împodobiți de coroanele codrilor seculari, și cimpia fertilă a Someșului — este una din cele mai complexe regiuni, atât din punctul de vedere al reliefului cit și al bogățiilor sale naturale.

În nord, regiunea se mărginește cu U.R.S.S., pe o lungime de aproximativ 220 km (Valea Vișeuului — Halmeu). Granița naturală, formată din crestele munților Maramureșului și riul Tisa, măsoară circa 65 km de la Valea Vișeuului la Remeți, iar de aici, hotarul convențional trece peste vîrfurile nu prea înalte ale munților Oaș, pînă la Halmeu. Spre vest, hotarul cu R. P. Ungară, în lungime de 90 km, străbate drumul de cimpie dintre Halmeu și satul Horea (raionul Carci).

Spre sud și est se învecinează cu regiunile Crișana, Cluj și

Suceava. Cu regiunea Crișana hotarul ține de la Sanislău pînă la Mineu, cu regiunea Cluj de la Mîncu pînă la Borșa, iar cu regiunea Suceava în limitele comunei Borșa și satele aparținătoare.

Locuit fără întreruperi din epoca de piatră și pînă azi. Maramureșul a cunoscut în anii puterii populare o dezvoltare economică și social-culturală fără precedent. Din orice parte i-ai călca ospitalierele praguri, Maramureșul se deschide azi privirii ca o mîndră grădină. Pe suprafața celor 10.500 km.p. se desfășoară un peisaj încântător, cu toate formele de relief: în nord-est și est, munți cu depresiuni intracarpatică, în partea central-sudică, dealurile Someșului puternic fragmentate, iar în vest și sud-vest, cîmpia Someșului.

Zona muntoasă cuprinde o parte din lanțul Carpaților Orientali, de la Carpații Păduroși ai Maramureșului pînă la masivul Rodnei, cel mai înalt din Carpații Orientali (Pietrosul — 2.305 m), care asemenea unui zid se înalță la sudul Maramureșului. În continuarea lanțului muntos, spre vest de munții Maramureșului (cu cel mai înalt vîrf Toroioaga — 1.940 m), se ridică lanțul munților vulcanici: Țibleș (al cărui vîrf cu același nume se înalță la 1840 m), Gutîi (1.445 m) și Oaș. În afara acestor principale grupe muntoase, în raioanele Celu Silvaniei întîlnim munții Făgetului, iar în Lăpuș, munții cu același nume. De o parte și de alta a lanțului vulcanic Oaș — Gutîi -- Țibleș se desfășoară depresiunile intracarpatică ale Maramureșului, Oașului, Băii Mari și Lăpușului.

Depresiunea Maramureșului, cuprinsă între munții Maramureșului și lanțul vulcanic, este una din cele mai pitorești regiuni ale țării. Nesfîrșitele păduri de fag și conifere, livezile cu pomi fructiferi, vitele cornute de rasă, minereurile complexe și multe alte bogății își găsesc o valorificare superioară în obiectivele industriale înălțate în anii socialismului

Dar alături de aceste bogății, care constituie mîndria maramureșenilor, stă și frumusețea artei populare din această depresiune, al cărei conținut, păstrat și dezvoltat cu multă măiestrie de-a lungul secolelor, și-a găsit adevărata prețuire în climatul socialist al patriei noastre.

Depresiunile Baia Mare și Lăpuș, situate la poalele munților vulcanici — Gutîi și Țibleș — ascund în adîncimi cele mai multe bogății ale subsolului maramureșean.

Depresiunea Baia Mare, datorită specificului reliefului ei, are

un climat mai blind, fapt care favorizează cultura castanului comestibil și, în general, cultivarea viței de vie și a pomilor fructiferi. Marea bogăție a depresiunii o constituie însă minereurile complexe și cuprifere care se exploatează la Ilba, Băița, Nistru, Herja, Baia Sprie, Cavnic și minereurile cuprifere de la Săsar, Valea Roșie, 23 August și Șuior.

La Baia Sprie și Herja se află cele mai importante zăcăminte de plumb și zinc din țară. Industria extractivă de minereuri neferoase și a metalurgiei neferoase au cunoscut o mare dezvoltare în anii puterii populare în cele trei bazine miniere din regiune și, în mod deosebit, în bazinul Baia Mare.

Clima relativ blindă a depresiunii Lăpușului favorizează extinderea livezilor și cultura porumbului. În partea de nord a acestei depresiuni, se află al treilea bazin minier, cu minereuri neferoase, din regiunea Maramureș — bazinul Băiuț — cu zăcămintele de la Țibleș, Tomnatec, Băiuț, Văratec și Breiner cu centrale industriale Cavnic și Băiuț.

În subsolul regiunii Maramureș este concentrată o mare parte a rezervelor de aur și argint și peste 80 la sută din minereurile de plumb ale țării noastre.

Podișul sau platforma someșeană ocupă centrul și sudul regiunii, fiind format dintr-o serie de culmi teșite, fragmentate, evidențiindu-se vîrfurile Codrul, Prîsnel, Preluca — în cea mai mare parte despădurite. Între această zonă și cîmpia someșeană, întîlnim o formă premontană (Homorod, Tășnad, Cehal), care prezintă condiții optime pentru cultura viței de vie și a pomilor fructiferi.

Partea de sud-vest, ocupată de cîmpia Someșului, constituie baza cerealieră și de plante tehnice a regiunii. Din cauza altitudinii joase (100—120 m), o mare parte din suprafață, mai ales spre frontiera cu R. P. Ungară, este inundabilă. Prin lucrările de îndiguire și asanare executate, zeci de mii de hectare de mlaștini au devenit terenuri cultivabile. Terenurile nisipoase din nord-vestul orașului Carei — pînă nu de mult în mică măsură folosite pentru agricultură — își schimbă azi înfățișarea prin întinse plantații de viță de vie ce acoperă pămîntul gălbui.

Țara Oașului, situată în nord-vestul Maramureșului, cu cele mai interesante particularități ale cîntecului, dansului, obiceiurilor și portului, a cunoscut o puternică dezvoltare. Pe lîngă cultura po-

milor fructiferi, creșterea vitelor și exploatarea lemnului, în ultimii ani s-a dezvoltat industria materialelor de construcții și s-au pus bazele unei industrii extractive. În anul 1967 a început construirea unei fabrici de textile cu circa 800 salariați, care va aduce o contribuție importantă la dezvoltarea industrială a raionului.

În afara zăcămintelor de minereuri neferoase, amintite mai sus, subsolul regiunii Maramureș mai cuprinde zăcăminte nemetalice, bentonită la Valea Chioarului, Răzoare, Orașu Nou, minereu de mangan la Răzoare și materiale de construcții răspândite în mai multe puncte ale regiunii.

Folosind în mod judicios resursele naturale existente, Maramureșul s-a dezvoltat armonios în anii socialismului, devenind o regiune cu o industrie înfloritoare.

Datorită reliefului ei variat, altitudinea la care sînt așezate principalele orașe este diferită. Astfel, orașul Satu Mare este situat la 127 m deasupra nivelului mării, Baia Mare la 228 m, iar Sighetul Marmăției la 270 m.

Clima regiunii este temperată, cu influență continentală în vest și cu diferențieri pronunțate în est, ca urmare a poziției munților Maramureșului și a lanțului muntos Oaș, Gutii, Tibleș. Iernile sînt lungi, iar verile au temperaturi moderate, cad bogate precipitații în tot cursul anului. Depresiunea Baia Mare, fiind protejată de acest lanț muntos, are un climat mai blînd. Temperatura medie anuală este 7,5 grade — 10,3 grade în nordul regiunii, în est (depresiunea Maramureș) scade la 7 grade, iar pe munți ajunge chiar sub 6 grade. Temperatura maximă absolută înregistrată în regiunea noastră a fost de plus 38,6 grade C la Carei, iar cea mai scăzută a fost de minus 25,4 grade C în raionul Satu Mare.

În raioanele de șes cantitatea anuală de precipitații este redusă, ajungînd la 700—800 mm, iar în cele de munte (Sighet, Vișeu, Lăpuș) este de circa 1.000 mm, uneori pe culmile cele mai înalte depășind chiar 1.400 mm. (În regiunea Maramureș cad cele mai multe precipitații din țară).

Rețeaua hidrografică a regiunii, bogată și densă, ca urmare a precipitațiilor abundente, este alcătuită din bazinele Maramureș, format din Tisa superioară (65 km), Vișeu, Iza (care se unește lângă Sighetul Marmăției cu Mara și se varsă în Tisa), Tur și Someșul inferior, care intră în regiune la Benesat. El colectează apele mai multor riulete mici și, în apropiere de Ardușat, primește debitul mai mare de ape al râului Lăpuș, iar în apropiere de Satu Mare, pe cel al Homoroadelor. Debitul de apă al acestor riuri este destul de mare, îndeosebi în perioada precipitațiilor abundente. Astfel, Vișeu atinge la vărsare 21 m.c./sec., iar Iza uneori ajunge la un debit de 39 m.c./sec. Potențialul hidroenergetic al ambelor riuri ajunge la circa 91.000 kw. În ce privește bazinul Someșului inferior, datorită bogatei rețele hidrografice întinse pe o suprafață de 18.000 km.p., acesta atinge la granița țării un debit de 74 m.c./sec. și un potențial hidroenergetic de 62.000 kw.

Solul maramureșean are o fertilitate ridicată — agricultura reprezintă o parte componentă importantă a economiei regiunii. Solurile predominante sînt cele brune de pădure, iar în luncile și pe terasele riurilor cele aluviale (11 la sută din suprafața agricolă a regiunii).

Pădurile, întinse pe o suprafață de 327.700 ha, adăpostesc o prețioasă bogăție faunistică — începînd de la unica specie de antilopă a Europei — capra neagră — pînă la cele mai mici animale și păsări, iar în apele de munte speciile cele mai apreciate de pești: păstrăvul și îndeosebi loștrița.

Diversitatea condițiilor de relief, climă, hidrografie și sol ale regiunii explică varietatea vieții vegetale și animale. Vegetația bogată, alăturată celorlalte condiții care au creat-o, dă o notă de farmec și prospețime peisajului geografic maramureșean.

Dezvoltării armonioase a economiei regiunii, condițiilor de relief, bogățiilor solului și subsolului le corespunde o împărțire administrativă adecvată.

Regiunea Maramureș cuprinde 8 raioane (Carei, Cehu Silvaniei, Lăpuș, Oaș, Satu Mare, Sighet, Șomcuta Mare, Vișeu); trei orașe de subordonare regională (Baia Mare, Satu Mare, Sighetul

Marmației); patru orașe de subordonare raională (Baia Sprie, Carci, Negrești, Vișeu). Cele 166 comune ale regiunii cuprind 488 sate (vezi anexa nr. 1).

ANEXA nr. 1.

Localitatea	Suprafața km.p.	Numărul comunelor	Numărul satelor
Regiunea	10.500	166	488
Raionul Carei	1.425	30	78
Raionul Cehu Silvaniei	802	15	51
Raionul Lăpuș	1.007	18	51
Raionul Oaș	1.140	14	42
Raionul Satu Mare	1.368	30	95
Raionul Sighet	1.172	17	37
Raionul Șomcuta	822	17	68
Raionul Vișeu	2.001	18	25
Oraș Baia Mare	646	7	30
Oraș Satu Mare	117	—	1
Oraș Sighetul Marmației	111	—	—

Impărțirea administrativă — numărul localităților pe raioane:

După recensământul din martie 1966 populația regiunii Maramureș era de 796.329 mii locuitori (circa 4,1 la sută din populația țării), din care 393.858 bărbați și 402.471 femei. În mediul urban 296.447 locuitori, în mediul rural 498.882 locuitori.

Față de anul 1930 (625.273 locuitori) numărul populației a crescut cu 171.056 locuitori, ca rezultat al creșterii natalității.

Ponderele populației urbane din populația totală a regiunii reprezenta 27,5 la sută în martie 1966 față de numai 18,0 la sută în anul 1930 și 16,4 la sută în anul 1948. Această creștere a populației urbane a fost determinată de dezvoltarea impetuoasă a industriei regiunii Maramureș, a mecanizării și dezvoltării agriculturii socialiste.

Așa cum reiese din documentele Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român, industria regiunii va cunoaște o și mai mare dezvoltare, fapt care va determina o creștere a populației din mediul urban.

Cele mai populate centre din regiune sînt oraşele Baia Mare, Satu Mare și Sighetul Marmăției.

Populația urbană a regiunii

ANEXA nr. 2.

Localitatea	Recens. 12 dec. 1930	Recens. 25 ian. 1948	Recens. 21 febr. 1956	1. VII. 1959 date calc.	1. VII. 1963 date calc.	Recens. martie 1966
Oraș Satu Mare	51.500	46.500	52.100	56.600	63.700	68.257
Oraș Baia Mare	16.600	21.000	35.900	40.300	46.300	62.769
Oraș Sighetul M.	23.700	18.300	22.400	23.600	27.500	29.768
Oraș Vișeu	11.100*	10.600	*14.000	14.900	16.100	16.593
Oraș Carei	16.900	15.400	16.800	17.400	16.200	19.635
Oraș Baia Sprie	4.100	4.000	8.100	9.500	10.900	13.186
Oraș Negrești**						9.313
Total	123.900	115.800	149.300	162.300	180.700	219.572

* Vișeu de Sus a fost declarat oraș în anul 1956.

** Negrești a fost declarat oraș în 1964 (31 decembrie).

Populația din mediul rural reprezintă 78,5 la sută din totalul populației, față de 82 la sută cît a fost în anul 1930. Scăderea populației rurale se explică prin dezvoltarea orașelor și a centrelor muncitorești, care au atras un număr mare de locuitori din mediul rural.

Densitatea medie a populației pe teritoriul regiunii a fost în anul 1962 de 73,7 locuitori pe un km.p., inferioară mediei pe țară, care era de 78,7 locuitori pe km.p. După datele recensămîntului populației, densitatea medie a crescut de la 59,5 locuitori pe km.p. în anul 1930, la 63,8 locuitori pe km.p. în anul 1941 și a scăzut la 61,0 locuitori pe km.p. în anul 1948. În anul 1963 acest

indicator a ajuns la 74,5 locuitori pe km.p., iar în martie 1966 la 76 locuitori pe km.p.

Densitatea cea mai mare se înregistrează în jurul centrelor industriale Baia Mare și Satu Mare, unde ajunge la 108 locuitori pe km.p. Localitățile cu cea mai mică densitate sînt situate în partea muntoasă a regiunii, ajungînd în anul 1963 la 56,4 locuitori pe km.p. în raionul Lăpuș, și 52,0 locuitori pe km.p. în raionul Vișeu.

Centrul politic, administrativ și economic al regiunii este orașul Baia Mare, care este legat prin șosele și căi ferate cu punctele mai importante ale regiunii. În anii puterii populare s-au asfaltat șoselele care leagă centrul regional cu raioanele Satu Mare, Carei, Oaș, Șomcuta, Cehu Silvaniei, fiind în curs de modernizare și alte șosele.

În geografia naturală a Maramureșului, cu cîmpii mînoase, dealuri și munți cu mîguri vulcanice, acoperite cu verdele compact al pădurilor, se înscrie astăzi o nouă geografie creată de mîna omului: este geografia noilor întreprinderi, a noilor exploatari miniere, a liniilor de înaltă tensiune, a orașelor cu sute de blocuri, și a ogoarelor înfrățite, străbătute de tractoare.

Dînd glas sentimentelor de dragoste ce le-o poartă călăuzitorul și organizatorul tuturor acestor înnoiri — oamenii muncii maramureșeni, alături de întregul nostru popor, înscriu noi și noi succese pe harta nouă a României socialiste.

Orînduirea comunei primitive

Regiunea Maramureș, favorizată de poziția ei geografică, de bogățiile solului și ale subsolului, a oferit din cele mai vechi timpuri condițiile necesare dezvoltării activității umane.

Cercetările arheologice au scos la lumină dovezi despre o intensă viață în întreaga regiune, începînd din epoca paleolitică și pînă la statornicirea relațiilor feudale.

Epoca paleolitică (piatra cioplită) îmbrățișează prima și cea mai lungă epocă din istoria omenirii, care începe o dată cu apariția omului și cuprinde primele etape de dezvoltare a orînduirii comunei primitive (circa 600.000—8.000 î.e.n.). Urmele materiale ale omului de tip Neanderthal, *Homo sapiens fossilis*, au fost descoperite în bazinul oșenesc, la Remetea-Oaș, Boinești, Bixad, Călinești și Turulung (raion Oaș).

Dealul numit Șomoș, așezat la hotarul nordic al satului Remetea-Oaș, se ridică împreună cu coasta Boineștilor (comuna Boinești) ca o insulă în bazinul oșenesc. Aici au fost găsite unelte cioplite din opal, cremene și urme de așezări omenești din paleoliticul mijlociu și paleoliticul superior.¹

Coasta Boineștilor reprezintă un puternic masiv de rocă

vulcanică, cu pante prăpăstioase, care oferă condiții de viață optime pentru vânătorii din paleoliticul superior,² avântați de configurația terenului ce permite gonirea vînatului spre prăpastie.

La Călinești, cu ocazia săpăturilor executate în două puncte ale hotarului, a fost descoperită o așezare cu un singur nivel de cultură. S-a găsit un bogat material de silex, aparținînd paleoliticului superior (aurignacianul mijlociu dezvoltat).³

Oamenii din epoca paleolitică trăiau din culegerea fructelor sau a rădăcinilor de plante hrănitoare, pe care natura le punea la îndemîna lor, iar mai tîrziu din vînat și pescuit. Folosirea focului a constituit un element de progres. Cu ajutorul lui, omul și-a ușurat viața, îmbunătățindu-și hrana și învingînd neajunsurile climei. La sfîrșitul paleoliticului, stadiul cetei primitive este depășit, apare gînta matriarhală, care se întemeiază pe înrudirea prin sînge, după mamă. Se dezvoltă și o viață spirituală, oglindită în primele manifestări de artă, desene, gravuri și picturi, precum și sculpturi executate în os, corn și fildes.

Ca urmare a schimbărilor climatice, unele animale din epoca paleolitică — ale căror urme au fost semnalate și în regiunea noastră (ex. măselele de mastodon din Sărăuad, Giorocuta, Domănești (raionul Carei) și din Valea Lăpușului, craniile și oasele urșilor din grotele de la Poiana Botizii⁴ (raionul Lăpuș) dispar, iar altele se retrag spre nord. Unele cete de vînători de la sfîrșitul paleoliticului se deplasează spre nord după prada lor obișnuită, iar altele rămîn pe loc, adaptîndu-se noilor condiții de viață, trăind mai greu, dar tot din vînat și pescuit.

Schimbarea climei face ca natura să se apropie de stadiul actual. Locuitorii-vînători, aparținînd epocii mezolitice, foloseau unelte mărunte din piatră, cuțitașe, răzuitoare, dălți, străpungătoare, vîrfuri de săgeți triunghiulare etc. Săpăturile arheologice din hotarul comunei Ciumești (raionul Carei) au scos la iveală o așezare locuită de o cază de vînători⁵, care se încadrează între anii 9.000 și 6.000 î.e.n. (adică în perioada de sfîrșit al paleoliticului și de început al neoliticului). Aici au fost descoperite obiecte mici, cioplite din obsidiană, o rocă vulcanică adusă de la o depărtare mare. Nu s-a găsit însă nici măcar un fragment de ceramică, ceea ce dovedește că cei care trăiau atunci pe aceste meleaguri nu cunoșteau încă olăritul. De asemenea, nu s-a găsit nici o unealtă lucrată din piatră șlefuită, fapt ce demonstrează că oamenii nu ajunseseră la

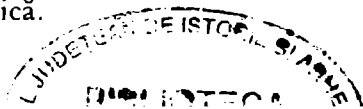
stadiul superior al prelucrării pietrei. În schimb, pe lângă oasele animalelor sălbatice, s-au descoperit și oase de animale domestice ca: oaia, capra, houl. Aceasta dovedește că sîntem în vremea cînd oamenii, pe lângă îndeletnicirile cinegetice, încep să se ocupe și cu domesticirea animalelor, devenind în acest fel producători de hrană. Nu avem însă nici o dovadă că oamenii din vremea aceea începuseră să cultive cereale. Descoperirile de acest fel sînt considerate ca aparținînd deja noii epoci a pietrei, epocii neolitice.

Neoliticul (piatra șlefuită) începe de la 5600 î.e.n. și durează pînă la 1700 î.e.n. Oamenii ajung să șlefuiască unelte și armele de piatră, să-și facă din piatră cuțite, dălți, virturi de săgeți și lănci, topoare găurite, vase de lut, obiecte care le ușurează procurarea hranei, îmbrăcăminte și construirii locuințelor. Populația neolitică cunoaște domesticirea și creșterea animalelor, cultivarea cerealelor, torsul și țesutul, iar viața începe să devină sedentară. La sfîrșitul acestei epoci, are loc prima mare diviziune socială a muncii, conștînd în desprinderea triburilor de păstori de cele de agricultori. Din cauza caracterului încă rudimentar al uneltelor de producție, cultivarea plantelor și creșterea animalelor nu se putea realiza decît de întreaga colectivitate, care avea gospodărie comună. Proprietatea comună asupra mijloacelor de producție este corespunzătoare caracterului forțelor de producție.

Familia, care formează cea mai mică unitate din societate, este formată din rudele apropiate și îndepărtate. Mai multe familii formează o gîntă, iar mai multe gînti se grupează într-o comunitate mai mare, numită trib. Rolul principal în gospodărie începe să-l aibă femeia, fiindcă ea îngrijește de gospodăria comună, de copii și de bătrîni și păstrează proviziile. În această epocă matriarhatul atinge apogeul.

Urme de așezări din epoca neolitică în regiunea Maramureș au fost semnalate la Ciumești⁶, unde sînt reprezentate mai multe culturi neolitice (cultura ceramicii liniare vest-slovace, cultura Bükk), Remetea-Oaş⁷ (raionul Oaş), Nisipeni, Apa (raionul Satu Mare)⁸, orașul Baia Mare, Bobald⁹ (orașul Carei).

În toamna anului 1966, cu ocazia efectuării unor sondaje în hotarul orașului Carei, în punctul numit Bobald, au fost descoperite fragmente ceramice și urmele unei locuințe (chirpici) care datează din epoca neolitică.

Reprezentările despre lumea înconjurătoare și viața oamenilor neolitici corespund și ele nivelului de dezvoltare a forțelor de producție. În legătură cu cultivarea plantelor și creșterea animalelor domestice se răsfrâng anumite practici legate de cultul fecundității și fertilității. Au fost descoperite numeroase statuete de lut, reprezentând figuri de femei (antropomorfe) și diferite animale (zoomorfe). Se cristalizează din ce în ce mai clar anumite reprezentări cu privire la viață și moarte. Așa se explică faptul că apar și în regiunea noastră, alături de așezările comunităților, adevărate cimitire, „lăcașe ale morților“. La Ciumești a fost descoperit un asemenea cimitir de înhumate în poziție chircită.

La sfârșitul neoliticului, în așezările de la Ciumești, apare și primul metal folosit pentru confecționarea uneltelor de muncă: cuprul. Aici a fost descoperit un complex format din trei vase și o dală de cupru, aparținând culturii Bodrogkeresztur (neoliticul târziu). Tot din această perioadă se păstrează urme de locuire la Blaja, Dindești, Unimăt (raionul Carei) și un topor de cupru, găsit incidental la Supuru de Jos (raionul Carei)¹⁰.

În epoca neolitică au apărut noi ramuri de producție, care s-au dezvoltat mereu de-a lungul celor trei milenii și jumătate cât a durat aproximativ această perioadă.

Dezvoltarea forțelor de producție, creșterea productivității muncii, separarea creșterii vitelor ca ramură de producție deosebită (prima mare diviziune a muncii) au fost cauzele care au făcut necesară apariția marii familii patriarhale ca celulă economică. La sfârșitul epocii neolitice au fost create posibilități de a produce nu prin forța întregii comunități, ca pînă atunci, ci prin colective mai restrînse, cum au fost marile familii. Confecționarea uneltelor din aramă și mai târziu din bronz a dat un impuls și mai mare dezvoltării societății în epoca următoare.

Epoca metalelor. După zeci și chiar sute de mii de ani de folosire exclusivă a uneltelor de piatră, de lemn și de os, oamenii au învățat să obțină și să prelucereze metalul, făurind din el unelte. Mai întii arama, iar mai târziu bronzul, un aliaj de aramă și cositor, și în cele din urmă fierul. Mileniul al 11-lea este epoca bronzului, care se încadrează între 1700 î.e.n. și 1200 î.e.n. Acest interval de timp a căpătat denumirea după noul metal, folosit pentru confecționarea uneltelor și armelor.

E firesc ca regiunea Maramureș, bogată în minereuri de cupru și de alte metale, să fi fost un centru important în această epocă.

Noua materie primă — bronzul — rămâne de-a lungul întregii epoci un metal scump, de aceea moștenirea neolitică, piatra, osul și alte materii prime, va juca și pe mai departe un rol important. Treptat, bronzul câștigă o răspîndire tot mai largă, dar se generalizează numai la sfîrșitul epocii, cînd deja majoritatea uneltelor de muncă și a armelor sînt confecționate din acest metal.

Această epocă înseamnă un progres în cîmpul forțelor de producție, prin folosirea noilor unelte și arme de bronz, între care ocupă loc important toporul și secera de bronz, pumnalul și săbia.

Viața se dezvoltă, în general, în cuprinsul unor comunități stabile și al unor așezări îndelung locuite. Așezările mari de obicei se întind pe terasele rîurilor, pe insulele mlaștinilor și în majoritatea cazurilor sînt întărite cu valuri și șanțuri de apărare.

Unele așezări mai importante din regiunea noastră au fost cercetate sistematic, iar altele au fost numai semnalate. Astfel, s-au făcut săpăturile la Potău, raionul Satu Mare¹¹, la Pir, locul numit „Cetate“¹², la Dindești, Bobald (Carei), Tiream — raionul Carci¹³, Boinești, raionul Oaș.

Ocupația principală a oamenilor este agricultura, fiind folosit și plugul din corn de cerb sau din lemn. În așezările cercetate a fost găsit un număr mare de săpăliși de corn și cereale carbonizate, care atestă importanța agriculturii în viața oamenilor din această epocă. Pentru completarea hranei se practica încă pescuitul și vînatul.

Așezările și cimitirele din epoca bronzului, descoperite în regiunea Maramureș, aparțin culturii „Otomani“ răspîndite în nord-vestul Transilvaniei și culturii „Suciu de Sus“ (la sfîrșitul epocii bronzului și începutul Hallstattului A.), documentată la Suciu de Sus, Lăpuș, Medieșu Aurit și Potău.

Cimitirele au un caracter tribal, ritul de înmormîntare este atît cel al înhumației, în poziție chircită, cit și al incinerăției cu urnă. În general, purtătorii culturilor epocii bronzului practicau la început înhumația și numai în fazele ulterioare ale acestor culturi trec treptat la noul rit al incinerăției.

În cursul săpăturilor executate în anii 1953—1954, în co-

muna Pir (raionul Carei), au fost dezvelite 31 de morminte dintre care 30 sînt de înhumăție în poziție chircită și numai unul este de incinerăție cu urnă. Cimitirul se întinde și asupra unei părți abandonate a așezării, deci aparține unei faze mai tîrzii de locuire. Cele două schelete examinate din cimitirul de la Pir dau unele indicii demografice referitoare la populația care a locuit în această epocă în Valea Erului. Ele reprezintă tipul brachicefal — de tip alpin evoluat¹⁴.

În hotarul comunei Ciumești au fost cercetate mai multe cimitire aparținînd diferitelor faze ale culturii „Otomani“.

În punctul numit „Colina cu măcriș“ s-au descoperit morminte de înhumăție ce aveau un bogat inventar (unul 12 și altul 8 vase) aparținînd fazei tîrzii a culturii „Otomani“.

Cu ocazia săpăturilor executate în anii 1962—1965, în punctul numit „Colina cu dovleci“, s-a cercetat un cimitir aparținînd începutului și sfîrșitului epocii bronzului. Din acest cimitir se distinge un mormint (M/3) cu un bogat inventar funerar, format din vase întregi, păstrate în bune condițiuni. Pe lîngă vasul-urnă ce conține oasele umane calcinate, restul recipientelor, în număr mare (20), avînd diferite dimensiuni și ornamente, cuprinde ofrande aduse mortului¹⁵.

În primăvara anului 1966 au fost descoperite la Tiream¹⁶ cîteva morminte de înhumăție. Mormîntul nr. 2 de înhumăție în poziția chircită conținea, în afara celor două schelete umane, și un bogat inventar funerar, format din 10 vase de ofrandă. După conținutul inventarului funerar, el datează de la sfîrșitul epocii bronzului¹⁷.

Pe lîngă așezări și cimitire, au fost găsite și numeroase depozite de bronz și unelte de bronz izolate.

Cele mai frumoase obiecte de bronz au fost descoperite în depozitul de la Apa (raionul Satu Mare). La 15 aprilie 1939, cu ocazia săpării unor tranșee, au ieșit la suprafață 6 obiecte de bronz: 2 săbii, 3 topoare de luptă de forme diferite și o brățară în formă de spirală. Descoperirile de la Apa formează un depozit tipic de arme de bronz. Regiunea Maramureș este cuprinsă în acel spațiu unde s-au produs acele tipuri de săbii, topoare de luptă și „apărătoare de brațe“, dintre care cele mai importante sînt cele de la Apa, Valea Chioarului (raionul Șomcuta), Hajdu-Samson și Zajta (R. P. Ungară). Aceste piese se disting prin ornamentul lor

bogat, spiralic și rectiliniar¹⁸. Foarte importante sînt și cele două depozite descoperite la Domănești¹⁹, raionul Carei, care se caracterizează prin anumite tipuri de unelte cum ar fi: seceri cu buton pentru fixat în coadă de lemn, topoare, topoare de luptă, brățări.

Primul depozit descoperit la sfîrșitul secolului trecut se compune din 357 de piese. La sfîrșitul anului 1962, cu ocazia unor munci agricole, s-a descoperit un alt depozit de bronzuri format din 75 de obiecte. Cele două depozite se încadrează în mediul cultural „Otmani III” de la sfîrșitul epocii bronzului. Ele atestă bogăția acestor comunități și gradul înalt pe care l-a atins turnarea bronzului și făurirea obiectelor de bronz.

În Muzeul regional Maramureș din Baia Mare se află expus depozitul de la Batarci (raionul Oaș), descoperit în anul 1952, care se compune din: topoare de luptă, celturi, un vîrf de lance, un pumnal și fragmente de seceră.

Alte depozite și obiecte de bronz izolate au mai fost descoperite la Șieu (raionul Vișeu), Nadiș (raionul Cehu Silvaniei), Căuș (raionul Carei), Dragomirești (raionul Vișeu)²⁰, Breb, Sighețul Marmației, Rona, Coștiui, Sarasău II, Sirbi (raionul Sigheț), Căuș II, Cehăluț (raionul Carei), Prilug (raionul Oaș), Ieud (raionul Vișeu), Lelei (raionul Cehu Silvaniei), Livada (raionul Satu Mare), Peteritea (raionul Lăpuș).

La sfîrșitul epocii bronzului, uneltele fiind mai perfecționate, se realizează un surplus de produse, care este valorificat prin schimburi. Necunoscîndu-se încă moneda, ca mijloc de schimb, este folosit bronzul turnat în diferite forme (arme, unelte, podoabe etc.). În depozitul de la Domănești uneltele și obiectele de podoabă nu erau finisate, ele fiind folosite probabil ca etalon.

Dezvoltarea agriculturii, creșterea vitelor, intensificarea legăturilor economice, toate acestea fac ca importanța muncii bărbatului să sporească. În vreme ce muncile cele mai importante sînt efectuate de bărbați, rolul femeii trece pe un plan secundar. Această situație precumpănitoare a bărbatului se numește patriarhat. Predomină mai departe munca în comun, nu există însă deosebiri pricinuite de avere. Mormintele cimitirului de înhumație de la Pir cuprind în majoritatea cazurilor același inventar (vase și săpăligi de corn) și numai un singur mormînt are ca inventar un pumnal

de bronz. Nici inventarul mormintelor de incinerare de la Ciumești nu ilustrează diferențierea socială.

Reprezentările artistice din epoca bronzului au în mare măsură un caracter ornamental, legat de viața de toate zilele. Uneltele de bronz, în special armele și vasele de lut, sînt foarte frumoș ornamentate cu diferite motive. Ornamentele cu care omul epocii bronzului împodobește obiectele ceramice sau din bronz dovedesc simțul acestuia pentru frumos.

Este interesant de remarcat preocuparea oamenilor acestei epoci pentru confecționarea anumitor obiecte mici, probabil jucării pentru copii. La Ciumești, Tiream și Pir, de pildă, în urma săpăturilor arheologice efectuate, s-au găsit, printre alte obiecte, niște modele de căruță confecționate din lut²¹. Aceste modele, confecționate probabil ca jucării, ne permit să tragem concluzia că oamenii din această epocă cunoșteau carul și îl foloseau ca mijloc de transport.

La sfîrșitul epocii bronzului apare și se dezvoltă foarte lent proprietatea privată — în parte sub forma proprietății familiei mari și numai în mică măsură sub cea individuală — care a dat naștere unei oarecari diferențieri de avere socială. Această diferențiere însă nu a putut depăși limitele pe care i le trasa proprietatea obștească asupra principalelor mijloace de producție.

Lucrările de fortificație, amenajarea așezărilor și alte lucrări de mari proporții, care cereau un efort colectiv, se executau de comunitățile gentilice și tribale. În condițiile acestea, fenomenele marcînd începutul destrămării orînduirii comunei primitive nu pot să rupă barierele încă puternice ale orînduirii gentilice patriarhale. Destrămarea orînduirii gentilice se va petrece în epoca următoare, în care societatea va cunoaște mari transformări în ceea ce privește dezvoltarea forțelor de producție.

Epoca fierului este a patra mare etapă a istoriei orînduirii comunei primitive. Ea reprezintă perioada de trecere de la societatea primitivă la societatea împărțită în clase antagoniste. Specialiștii au împărțit epoca fierului în două perioade: prima vîrstă a fierului numită „Hallstatt“ și a doua numită „Latène“. Această epocă cunoaște un progres mai intens decît epocile anterioare ale orînduirii comunei primitive. O dată cu răspîndirea folosirii fierului, s-a realizat un uriaș progres în domeniul forțelor de

producție, cum afirmă Fr. Engels. Fierul a dat meseriașului unelte tari și tăioase, cărora nu le-a putut rezista nici o piatră și nici unul din celelalte metale cunoscute²²

În epoca hallstattiană are loc procesul înlocuirii treptate mai întâi a armelor și apoi a uneltelor de bronz cu cele de fier. Acest fenomen începe pe teritoriul țării noastre aproximativ pe la 1150 î.e.n. și se termină pe la 450 î.e.n.

Metalurgia bronzului atinge apogeul cînd apar deja și obiectele de fier. Așadar, legătura între sfîrșitul epocii bronzului și începutul epocii hallstattiene o fac depozitele de bronzuri. Astfel de depozite de bronzuri și obiecte izolate care au depășit prin caracterele lor epoca bronzului au fost descoperite în regiunea Maramureș la Aluniș (raionul Cehu Silvaniei), la Căuaș III (raionul Carei), Sarasău I (raionul Sighet), Călinești (raionul Oaș)²³, Vetiș (raionul Satu Mare).

Interesant este depozitul de valve de tipare, descoperit la Ciumești într-un bordei care probabil a fost un mic atelier de turnătorie²⁴.

Pe lângă bronz, pentru confecționarea podoabelor se recurge tot mai mult și la aur. Acest lucru e confirmat și de descoperirea la Sarasău a unui depozit de aur compus din 8 spirale plate, două inele și numeroase mărgelile de diferite mărimi în greutate de 9 funzi²⁵. Alte depozite de aur au fost descoperite la Acîș (raionul Carei), Borșa (raionul Vișeu)²⁶, Căuaș (raionul Carei).

O așezare de la începutul acestei epoci a fost descoperită pe dealul Solovan²⁷, lângă orașul Sighetul Marmăției. Ea se întinde pe Dealul Cetății, care se ridică pe malul stîng al Izei, și a fost separată de restul dealurilor printr-un val de proporții impunătoare, care înconjoară pe o lungime de circa 230 m spre vest și sud, aproximativ o treime din perimetrul așezării.

Existența așezării fortificate presupune în jurul ei și o viață economică intensă atestată de descoperirea urmelor de locuire a așezării și de alte două depozite de bronzuri găsite în apropierea fortificației. Din stratul subțire de cultură au ieșit la suprafață fragmente ceramice, aparținînd unor vase mari, care se încadrează în cultura „Gava” și datează de la începutul epocii hallstattiene (II. A). Urmele de chirpici sînt rare și numai într-un singur caz indică existența unei construcții de suprafață. Pentru a fi mai ferite de vînt, colibele nu au fost plasate în centru, pe culme, ci mai jos pe

ambele pante. Această așezare fortificată a fost locuită pe mare întindere, dar într-o densitate redusă, și sporadic a servit mai mult ca loc de refugiu și de apărare pentru populația din jurul cetății, care se retrăgea aici numai în caz de pericol. Alegerea acestui punct ca loc de refugiu și întărirea lui cu acest val impunător, a cărui construire a cerut un efort considerabil, nu este întâmplătoare. Aici se întâlnesc văile Tisei și Izei, drumurile de comunicație ce duc de-a lungul lor spre bogatele ocne de sare. Se poate presupune că fortificația controla exploatarea și valorificarea acestor bogății atât de importante în viața comunităților din această perioadă istorică.

În Transilvania sînt multe fortificații asemănătoare cetății de pămînt de la Sighetul Marmației. Cele importante sînt de la Iluedin (regiunea Cluj), Reghin (regiunea Mureș), Someșul Rece (regiunea Cluj)²⁸ etc. În mod firesc cetățile urmăreau prin poziția și întăririle lor să asigure în gradul cel mai înalt securitatea celor care locuiau sau se adăposteau în ele.

Din această epocă, în ultimul timp a fost descoperit, la Culiș Mare²⁹, și un cimitir de incineratie în urnă. Mormintele găsite aici datează din anii 1000—800 î.e.n.

În marea familie de limbă a tracilor din Transilvania se ajunge, în urma unui proces de diferențiere succesivă, la delimitarea anumitor teritorii tribale oglindite în marile așezări fortificate din epoca hallstattiană. Probabil, un centru tribal asemănător a fost și cetatea de pe Dealul Solovan. Din tracii hallstattieni, locuitorii acestei cetăți, se vor dezvolta dacii de mai tîrziu.

Pe urmele geto-dacilor, strămoșii noștri. Geto-dacii erau o ramură nordică a marelui neam tracic; ei formau un singur neam și vorbeau aceeași limbă. Getice erau numite triburile din regiunile extracarpătice ale Munteniei, Moldovei sudice și Dobrogei și dacice, triburile din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș.

Izvoarele scrise amintesc pentru prima dată de daco-geți pe la 514 î.e.n. cu ocazia expediției lui Darius, regele perșilor, împotriva sciților. Dar deși știrea îi amintește numai din secolul al VI-lea î.e.n., este neîndoielnic, și descoperirile arheologice o confirmă, că populația geto-dacă locuia pe teritoriul de astăzi al României de mai multă vreme. Nu se cunoaște în ce măsură populația neoliticului a participat la formarea daco-geților, dar e sigur că la începutul epocii bronzului (1700 î.e.n.) ținuturile carpato-dunărene erau

locuite de o populație din care vor lua naștere daco-geții.

A doua vîrstă a fierului se caracterizează prin întrebuinta-rea și generalizarea uneltelor de fier. În domeniul economiei se observă, pe lângă creșterea animalelor, și dezvoltarea agriculturii, datorită plugului cu brăzdar de fier.

Trebuie menționat că între cele două vîrste ale fierului nu există o ruptură. Vechile forme hallstattiene își vor continua existența și în perioada următoare și vor sta la baza culturii materiale a acesteia. Pe lângă factorul local (dezvoltarea economiei locale), trebuie amintită și influența factorului scitic, tracic, grec, roman, iar pentru Transilvania în special a celui celtic, asupra populației geto-dace.

Regiunea noastră este bogată în urmele materiale ale celților. Celtii erau o populație indo-europeană din grupul Kentum, popor ce-și are originile în regiunea cursului superior al Rinului și al Dunării. Între secolele VI—III î.e.n. această populație se răspîndește în toată Europa și pe la începutul secolului al III-lea î.e.n. pătrunde în Transilvania, pare-se pe două căi: pe Valea Someșului și pe Valea Mureșului. De la celți ne-au rămas mai ales cimitire în centrul și nordul Transilvaniei la Silvaș, Apahida, Dezmir (regiunea Cluj), Mediaș (regiunea Brașov)³⁰, Ciumești, Sanislău, Dindești, Foeni (regiunea Maramureș) și Valea lui Mihai (regiunea Crișana).

Deocamdată se cunoaște o singură așezare celtică, cercetată la Ciumești între anii 1962—1965. În punctul numit „Colina cu dovleci”, au fost descoperite 6 bordeie celtice. Bordeiele sînt adîncite în pămînt și au un inventar foarte variat. În afară de fragmente ceramice în cantități considerabile, s-au mai găsit obiecte de bronz, de fier pentru uz casnic, podoabe de bronz.

La o distanță de 400 m de locuințele amintite, pe o colină de nisip, lângă moara din Ciumești, a fost descoperit și cimitirul aparținînd așezării celtice de pe „Colina cu dovleci”. Încă în anul 1962, cu ocazia construcțiilor, s-au descoperit cîteva morminte, dintre care amintim în mod special unul, ce avea un inventar excepțional, un coif de fier care avea în partea superioară un șoim cu aripile întinse, redat în mărime naturală, executat cu multă măiestrie artistică din plăci subțiri de bronz, o cămașă de zale de fier, cu buton circular, bogat ornamentat (bronz), două apărătoare de picior, un vîrf de lance și cîteva vase de ofrandă. Cu ocazia săpăturilor întreprinse între anii 1962—1965, au fost cercetate 32 de

morminte. Ritul de înmormântare în general a fost cel al incinerăției, dar s-au găsit și câteva morminte de înhumăție.

Mormintele se disting prin mulțimea și varietatea inventarului funerar. S-au găsit vase întregi, având destinația de urnă funerară sau vas de ofrandă, arme și podoabe din fier și bronz ca: săbii, vîrfuri de lance, cuțite curbe, partea metalică a unui scut, fibule, brățări, mărgelile etc. Așezarea și cimitirul de la Ciumești sînt contemporane și aparțin secolelor III—II î.e.n.³¹.

Din aceeași perioadă datează și cele 21 morminte din cimitirul descoperit la Sanislău³², care cuprinde un bogat inventar funerar, asemănător celui de la Ciumești, precum și cele două morminte celtice descoperite la Dindești³³, în urma unor sondaje efectuate tot în cursul anului 1965.

Urme materiale ale celților au mai fost descoperite la Apa³⁴ (raionul Satu Mare) și la Foeni³⁵ (raionul Carei). La Foeni s-a găsit, cu ocazia construirii unei rețele electrice, un mormînt de înhumăție cu un bogat inventar funerar.

Celții erau buni agricultori, foloseau plugul cu brăzdare de fier, care dădea un randament mare în cultivarea pămîntului. De asemenea, cunoșteau bine tehnica construcțiilor; fortificațiile lor, construite din piatră și bîrne de lemn, erau foarte puternice. Printre meșteșugurile cele mai mult practicate de ei figurau metalurgia fierului, a bronzului și olăritul.

Ei foloseau roata olarului și o tehnică superioară în confecționarea vaselor de lut. Descoperirile celtice ne permit să afirmăm că celții au influențat, prin cultura lor materială, populația băștinașă și au contribuit la cristalizarea „Laténului“ pe teritoriul regiunii Maramureș. Deși această influență s-a exercitat multilateral, în metalurgie, ceramică etc., totuși cultura materială dacică și-a păstrat caracterul specific, dezvoltat pe baza fondului local hallstatti-an³⁶.

Deosebit de important este faptul că în bordeiele din așezare și în mormintele din necropolă au fost găsite, alături de material celtic, și materiale dacice.

În necropola celtică de la Ciumești au fost descoperite două morminte de incinerăție, formate fiecare dintr-un vas mare-urnă, acoperit cu o strachină. Într-una din aceste urne, în afara oaselor calcinate, a mai fost descoperit și un vas mic. Aceste vase, lucrate cu mîna în spiritul unei tradiții hallstattiene, au aceeași factură ca

și fragmentele descoperite în bordeie. Ele aparțin, fără îndoială, populației autohtone. Vasele de factură dacică au mai fost descoperite împreună cu cele lucrate cu roata olarului, care aparțin celților. O importanță deosebită are mormintul nr. 13³⁷ din cimitirul celtic de la Sanislău. Acest mormint de incineratie conține un inventar funerar foarte bogat. Pe lângă scheletul celor doi porci (depuși inițial ca ofrandă), au mai fost descoperite șapte vase de ofrandă având diferite forme și mărimi. Dintre aceste vase, patru sînt lucrate cu roata olarului și fără îndoială sînt de factură celtică, iar trei sînt făcute cu mina și aparțin populației dacice.

Pentru cunoașterea istoricului acestei epoci are o însemnătate foarte mare descoperirea așezării dacice situate la 2 km nord de comuna Ciumești (satul Berea), la punctul „Soci“ (Badzas)³⁸. Această așezare este contemporană cu cea celtică de la Ciumești. În cuprinsul ei au fost descoperite cîteva bordeie, un cuptor, gropi și complexe dacice și celtice.

Tot în aceasta epocă se încadrează și descoperirile din hotarul comunei Ghenci³⁹ (raionul Carei). În iunie 1958, în punctul numit Movila Spînzurătorii, s-au descoperit, în cadrul unei cariere de nisip, cîteva morminte de incineratie. Din inventarul acestor morminte au fost salvate șapte vase de lut, păstrate întregi sau fragmentar. Două dintre acestea sînt de factură celtică, iar restul aparțin culturii materiale a dacilor.

Aceste descoperiri clarifică, în mare măsură, situația dacogeților transilvăneni, după venirea celților, raporturile dintre autohtoni și invadatori, existența sau inexistența unei stăpîniri celtice efective și influența exercitată de celți asupra dezvoltării culturii materiale și spirituale, asupra evoluției societății daco-getice.

Pe baza unor studii asupra acestor probleme, cercetătorul dr. I. Crișan formulează în lucrarea „Materiale dacice din necropole și așezarea de la Ciumești și problema raporturilor dintre daci și celți în Transilvania“ cîteva concluzii foarte importante.

Prima dintre aceste concluzii este aceea că, în majoritatea necropolelor descoperite pînă acum pe teritoriul Transilvaniei, se poate dovedi prezența elementului etnic autohton dacic, alături de cel celtic.

Existența necropolelor mixte celto-dacice dovedește, fără putință de tăgadă, coexistența sau, poate mai exact, conviețuirea pașnică a celor două elemente etnice.

O altă concluzie importantă este aceea că acest amestec de materiale nu s-a descoperit numai în necropole, ci și în așezare.

Conviețuirea strânsă între celți și daci a avut implicații în dezvoltarea culturii materiale autohtone, în mersul ei ascendent. Dacii au preluat de la celți nu numai roata olarului, ci și procedeele tehnice noi de extragere și prelucrare a fierului. Cu toate acestea, este important să amintim că dacii își păstrează și după venirea celților aspectul specific al culturii materiale, iar influențele străine sînt asimilate și subordonate acestui specific.

Populația celtică este incomparabil inferioară numeric celei autohtone și ca atare nu se poate vorbi de o dominație politică celtică efectivă și de lungă durată. După venirea lor în Transilvania, ei s-au amestecat cu localnicii și au dispărut treptat în masa acestora.

Urmele dacilor maramureșeni, de data aceasta singure, le regăsim la hotarul dintre era veche și era nouă, în apropierea comunei Oncești (raionul Sighet), pe dealul numit „Cetățeaua“.

Materialul ceramic scos la lumină cu ocazia săpăturilor din anii 1964—1965 atestă prezența unei așezări civile de mică întindere⁴⁰.

Așezarea de la Oncești a fost, probabil, locuită permanent sau sezonier de către crescătorii de animale. Ea și-a încetat existența, distrusă fiind de un incendiu. Cu toate că această așezare a fost de mică întindere, descoperirea ei are o mare însemnătate; a fost prima așezare dacică săpată pe teritoriul Maramureșului.

Tot populației dacice i se poate atribui și tezaurul monetar descoperit la Mireșu Mare (raionul Șomcuta) în 1938 de un detașament militar care executa lucrări genistice. Peste 100 de monede au fost publicate⁴¹, iar 4 monede au intrat recent în patrimoniul Muzeului regional Maramureș. Potrivit relatărilor lui A. Kerényi, care a publicat tezaurul, rezultă că acest tezaur, descoperit într-un vas mare, conținea aproape 1.000 de monede de argint. Majoritatea monedelor o constituie imitațiile monedelor lui Filip al II-lea, iar cîteva exemplare sînt macedoniene, bătute în timpul lui Alexandru Macedon. Tezaurul ar fi putut fi îngropat în cursul secolului al III-lea î.e.n. și dovedește în mod sigur că populația dacică din regiunea Maramureș a participat intens la viața comercială, o vreme avînd legături cu triburile învecinate.

Daco-geții — așa cum s-a arătat — erau organizați la început în triburi, iar spre sfârșitul orînduirii comunei primitive, triburile au început să se unească între ele, formînd uniuni de triburi, care treptat capătă un caracter militar. Acestor forme de organizare le este proprie democrația militară, caracteristică perioadei de descompunere a orînduirii comunei primitive.

Pe teritoriul patriei noastre, unițiile tribale erau cunoscute încă din secolul al IV-lea î.e.n. Amintim uniunea tribală condusă de Dromichete, care a reușit să obțină succese răsunătoare împotriva lui Lysimach, regele Traciei. El își avea centrul prin regiunea Argeș. Istoricul roman Iustinian amintește uniunea de triburi dacice conduse de Oroles și Rubobostes. O altă uniune de triburi se întindea în Transilvania și în regiunea Carpaților Orientali, cuprinzînd și teritoriul regiunii noastre, din care va lua naștere în secolul I. î.e.n. statul sclavagist dac începător, sub conducerea lui Burebista (70—44 î.e.n.).

Centrul politic-militar al statului sclavagist dac începător al lui Burebista și mai târziu al lui Decebal a fost podișul Transilvaniei cu văile și munții Orăștiei.

Ajutat de marele preot Deceneu, personaj ce deținea calitatea de vicerege, Burebista reușise să adune sub aceeași autoritate statală și steag militar, în cadrul unei mari federații, triburile geto-dacilor. Intinderea acestui stat ne este cunoscută din cartea lui Iulius Caesar — „Comentariul despre războiul galic“ — care în descrierea pădurii hercinice (cartea a V-a Cap. 25) confirmă existența dacilor pînă în munții Slovaciei de azi. De asemenea menționăm relatările geografului Strabon, care arată că hotarele Daciei se întind de la riul Morava, în vest, și pînă la munții Carpați, în nord.

Pentru stăpînirea romană, care în această perioadă își întărește puterea sa asupra Macedoniei și Greciei, statul dac reprezintă o mare primejdie. Geograful Strabon (sec. I. î.e.n.) numește întinderile stăpînite de Burebista „imperiu“ creat cu ajutorul unei armate mari. Nu este de mirare deci că Caesar urmărea supunerea dacilor. Dar în anul cînd urma să pornească o campanie militară împotriva dacilor, Caesar este asasinat în senat (44 î.e.n.).

Nu mult după aceea, Burebista are aceeași soartă. După moartea lui Burebista, triburile geto-dacice nu rămîn unite sub a-

ceiași conducător; ele se rup în patru și apoi în cinci regate, dintre care cel mai puternic se consolidează în Transilvania.

În răstimp de un veac și jumătate, adică de la dispariția lui Burebista și pînă la urcarea lui Decebal, pe tronul Daciei Carpatine, se succed cel puțin 5 regi: Deceneu, Comosicus, Coryllus (Scorilo), Diurpaneus (Duras) și Decebal⁴².

Toți aceștia au fost stăpîni pe nucleul principal al statului lui Burebista, cu centrul de greutate în sud-vestul Transilvaniei. Alte stăturile geto-dacice, rezultate și ele din fărîmîțarea marelui „imperiu” al lui Burebista, au continuat să existe în jurul acestui nucleu central. Atacul dacilor în timpul domniei lui Domițian (81—96 e.n.) l-a constrîns pe împăratul roman la măsuri energice ce-l vor determina pe regele Diurpaneus să abdice de bună voie în favoarea lui Decebal, un om mai tînăr și mai dinamic. Scriitorul roman Dio Cassius descrie în felul următor personalitatea lui Decebal: „Dura, care avea domnia mai înainte, a oferit-o de bună voie lui Decebal, regele dacilor, pentru că era priceput în ale războiului și iscusit la faptă; știind cînd să năvălească și cînd să se retragă la timp. Meșter în a întinde curse, viteaz în luptă, știind a se folosi cu dibăcie de o victorie și a scăpa cu bine dintr-o înfrîngere; pentru care lucru el a fost mult timp pentru romani om potrivnic de temut”⁴³.

În această perioadă găsim la daci o stratificare socială formată din două clase: tarabostes și comati. Nobilii reprezentînd prima categorie erau mari proprietari de pămînt și adesea de cetăți întărite, exploatare ai unei țărănii libere și numeroase. O parte din nobilime se găsea deseori în conflict cu regele de la Sarmizegetusa și constituia un nucleu anarhic în stat.

Această minoritate a fost prima care, în timpul războaielor cu romanii, l-a părăsit pe Decebal spre a-și păstra poziția sa economică.

Masa populației libere o constituiau țărănii, denumiți comati. Pe lîngă aceste clase sociale, mai exista un număr relativ mare de sclavi, însă aceștia erau socotiți membri ai gospodăriei; ne găsim în prezența unui sclavaj începător, patriarhal. Sclavajul n-a fost uniform dezvoltat pe întreg teritoriul statului dac. Ocupația principală a populației a fost agricultura, care, în urma dezvoltării uneltelor de producție, a ajuns să satisfacă nu numai strictul necesar traiului, ci să și ofere produse pentru schimb. Acestei ocu-

pații i se adăugau creșterea vitelor, prelucrarea lemnului, olăritul. Dacii erau vestiți în lucrarea obiectelor de podoabe de argint și de aur.

Războaiele dintre daci și romani au durat cu întrerupere aproape două decenii. Ultimul război a fost hotărîtor pentru poporul dac, deoarece romanii transformă în anul 106 e.n. Dacia în provincie romană.

Stăpînirea romană s-a instalat pe pămîntul Daciei prin violență și s-a menținut sprijinindu-se pe o armată numeroasă și pe un puternic sistem de apărare. Cu toate acestea, ea n-a avut un caracter precumpănitor destructiv, ci a marcat un progres în dezvoltarea societății, în raport cu epoca precedentă. Viața economică se intensifică în toate domeniile. Se întemeiază orașe, se construiesc drumuri, se exploatează febril bogățiile subsolului. Dar deși a favorizat progresul economic, social și cultural, stăpînirea romană în Dacia a avut consecințe nefaste pentru masele populare cötropite și pentru sclavi. O dată cu instalarea stăpînirii romane, proprietarii marilor latifundii și ai atelierelor, din orașele înfloritoare, folosesc pe scară largă munca sclavilor. Se cristalizează relațiile sclavagiste și se dezvoltă pe deplin societatea sclavagistă.

În urma războaielor cu dacii, romanii n-au ocupat întreg teritoriul locuit în antichitate de triburile dacice. Din delimitarea hotarele provinciei Dacia rezultă că Crișana, Țara Oașului și Maramureșul au rămas în afara stăpînirii romane. De asemenea, a rămas neocupată Moldova nordică și centrală, locuită mai departe de către carpi, costoboci și alte triburi dacice.

Dacii liberi care locuiau în preajma provinciei Dacia încep să atace hotarele stăpînirii romane, încă din secolul al II-lea e.n. Acțiunile costobocilor și ale altor triburi dacice constituie preludiul marilor atacuri ale carpilor din Moldova din secolul al III-lea.

La aceste atacuri au participat fără indoială și dacii liberi din Țara Oașului și a Maramureșului de azi. Urmele materiale ale dacilor liberi au fost semnalate, în ultimul timp, în mai multe puncte din regiunea noastră.

La Medieșu Aurit⁴⁴ (raionul Satu Mare) a fost identificată și parțial cercetată, prin trei campanii de săpături arheologice efectuate în anii 1964—1966, o vastă așezare dacică, care se întinde din dreptul canalului nr. 4 Iojib și pînă la marginea sud-ves-

tică a satului Dumbrava, pe o lungime de aproximativ 3 km. Vasele găsite în cantități mari, lucrate cu roata olarului, ornamentate cu brîuri alveolate, sînt specifice pentru ceramica extra-provincială. S-au descoperit obiecte de fier, podoabe de bronz și zece cuptoare de ars ceramică. Au mai fost găsite în bordeie obiecte de fier (piroane, scoabe), de piatră (rîșnițe, gresii de ascuțit) și fibule de bronz. Așezarea de la Medieșu Aurit poate fi datată pe baza materialului descoperit din secolele II—IV e.n. Din cercetările de pînă acum reiese că această așezare a fost un mare centru de olărit, situat în partea periferică a așezării.

Ceramica confecționată de dacii liberi în acest „Cartier meșteșugăresc” era destinată, presupunem, nu numai consumului, ci și schimbului în relațiile comerciale. În partea sud-estică a așezării a fost descoperită și necropola, la sfîrșitul anului 1965. În acest cimitir, morții erau incinerati și îngropați în urnă. Necropola are o valoare științifică deosebită. Ea prezintă încă o dovadă în plus că așezarea aparține dacilor liberi din nord-vestul României.

Între „Cartierul cuptoarelor” și necropolă se întinde așezarea propriu-zisă. Cuptoarele și obiectele descoperite sugerează gradul de civilizație pe care l-au atins comunitățile dacice din această regiune.

Trebuie precizat faptul că dacii liberi din această așezare nu pătrund după anul 271 e.n. (anul părăsirii Daciei de către romani) în fosta Dacie romană, ci își continuă existența în acest centru meșteșugăresc, confecționînd încă vase în scolul al IV-lea e.n. și părăsind așezarea în împrejurări pe care nu le putem determina.

Prezența dacilor liberi este atestată și în alte puncte ale regiunii. La Culciu Mare⁴⁵ a fost semnalată o așezare de la sfîrșitul secolului al III-lea. Cu ocazia sondajelor efectuate a fost descoperit un bordei puțin adîncit în pămînt, ceramică lucrată cu roata, poate cumpărată de la Medieșu Aurit, și ceramică provincială romană, ajunsă aici tot pe calea schimbului. Urme materiale ale dacilor liberi s-au găsit și la Ciumești. Cu ocazia cercetărilor efectuate în necropola celtică, în stratul de cultură superioară au fost descoperite urme de locuințe, vetre, fragmente ceramice lucrate cu roata și un vas avînd o culoare roșie, aparținînd secolelor II—III e.n.

La o distanță de 3 km de Ciumești, în hotarul satului Be-

rea⁴⁶, în punctul numit „Soci“, s-a mai descoperit un semibordei dacic din secolul al III-lea.

Deși rămași în afara ocupației romane, dacii liberi au întreținut, de-a lungul celor 165 de ani, relații economice cu provincia Dacia romană. Aceste relații dintre dacii liberi și provincia romană sînt atestate nu numai de așezările dacilor liberi identificate — dovedind influența romană atît în ceramică, cît și în prezența unor obiecte de factură provincială — ci și de tezaurele monetare descoperite.

În regiunea Maramureș au fost descoperite numeroase monede romane, fie izolate, fie în tezaur, datînd din secolele II—III e.n. În anul 1880, s-a descoperit la Satu Mare⁴⁷ un tezaur monetar, compus din 151 monede romane republicane și o monedă din timpul împăratului Alexandru Sever, deci din secolul al III-lea e.n. Această descoperire atestă circulația monedelor republicane pe teritoriul dacilor liberi pînă în secolul al III-lea e.n. În ultimul timp au mai fost găsite monede romane la Homorodu de Sus (din timpul lui Traian și Antonius Pius), la Dindești (Hadrianus). O descoperire importantă s-a făcut în anul 1964 în comuna Ghirișa⁴⁸ (raionul Satu Mare). Aici s-a găsit întîmplător un tezaur monetar roman, de argint, compus din peste 150 de monede. Ele aparțin împăraților romani Vespasian, Traian, Hadrian, Antoniu-Pius, Marcus Aurelius, Comodus — deci datează din secolul al II-lea e.n.

Tezaurizarea monedelor reprezintă o acumulare de bogăție în mîna unui șef de trib sau a unui negustor înstărit, care a avut legături comerciale cu provincia romană.

Se pare că dacii liberi n-au neglijat în această perioadă exploatarea zăcămintelor de sare și a metalelor neferoase din bazinul bîimărean.

Cu ocazia deschiderii la începutul secolului al XX-lea a galeriilor părăsite, au fost găsite în vechile mine cîteva obiecte care, după descrierea inginerilor minieri, ar avea proveniență romană. Inginerii și tehnicienii minieri vorbesc în articolele publicate⁴⁹ despre o exploatare romană în bazinul bîimărean. Pe baza știrilor actuale nu poate fi vorba despre o exploatare minieră romană în regiunea Maramureș. Este cert, însă, că băștinașii, avînd legături cu provincia romană, au putut prelua metode de exploatare folosite în centrele miniere din provincia romană, aplicîndu-le în propriile lor mine de sare și de metale neferoase.

În lumina acestor considerații, putem vorbi eventual și despre exploatarea miniere la Valea Roșie, Firiza, Valea Borcutului, Ocna Șugatag, Dragomirești, care n-au putut fi susținute decât de populația băștinașă.

În timpul ocupației romane, populația băștinașă a rămas în cea mai mare parte în Dacia, unde a continuat să trăiască și să muncească neîntrerupt, căutînd să se adapteze noilor condiții de viață, mai grele ca în trecut.

Creșterea exploatarei în timpul stăpînirii romane a determinat numeroase lupte pentru libertate, lupte ce se împleteau cu răscoalele sclavilor. În lupta lor, dacii supuși romanilor erau ajutați de dacii liberi din afara Daciei romane, care atacau prin surprindere armatele și autoritățile romane.

Criza generală a imperiului roman din secolul al III-lea e.n. cuprinde și Dacia romană. Din cauza deselor răscoale interne și a atacurilor concomitente ale dacilor liberi, stăpînirea romană, slăbită, face tot mai greu față amenințărilor dinafară.

Sub presiunea crescîndă, exercitată de dacii liberi, și de goți, romanii sînt nevoiți să părăsească Dacia, sub împăratul Aurelian, în anul 271 e.n. Părăsirea provinciei de către autoritățile romane și de armată nu a însemnat evacuarea populației, așa cum susțin, în mod tendențios, unii istorici reacționari. Părăsirea Daciei n-a constituit un fenomen de masă, retrăgîndu-se doar bogătașii, administrația, armata, iar populația subjucată n-a urmat pe exploatare, n-a părăsit vetrele seculare, ci dimpotrivă a profitat de acest prilej pentru a scăpa de apăsarea stăpînitorilor.

După retragerea autorităților romane și a unităților militare, populația daco-romană vine în contact cu goții care pătrund pe teritoriul fostei provincii. Descoperirile arheologice ne arată că în incinta orașelor Apulum (Alba Iulia), Sarmizegetusa, Potaisa (Turda) se continuă viața și după 271 e.n.

Circulația monetară între 271 și sfîrșitul secolului al III-lea dovedește legăturile comerciale ale populației daco-romane cu diferite părți ale imperiului roman⁵⁰. Bineînțeles, majoritatea populației daco-romane a rămas mai departe să trăiască în mediul rural, avînd ca ocupații principale agricultura și creșterea vitelor.

Începînd încă din secolul al III-lea s-au perindat prin Dacia diferite populații migratoare: goții, roxolanii, alanii, longo-

barzii, vandalii, hunii, gepizii, avarii, slavii etc. Unele dintre aceste popoare au dominat numai politic, n-au ocupat efectiv teritoriul țării noastre și n-au influențat prea mult viața populației autohtone.

Hunii, care vin pe la anul 375, supun neamurile germanice și, în mod teoretic, devin stăpîni și peste teritoriul țării noastre. Ei și-au organizat un stat vast ce ajunge în culmea puterii sale sub conducerea lui Attila și a fiilor săi. Pe la anul 454, statul hunic se destramă și în locul lui devin stăpîni gepizii. Aceștia au înjghebat un stat puternic, care este semnalat de istoricul bizantin Jordanes prin anul 550. Ei erau puțini la număr că să poată locui pe toată întinderea teritoriului, considerat ca fiind stăpînit de ei. În cuprinsul Transilvaniei sînt semnalate cîteva morminte aparținînd luptătorilor gepizi, la Valea lui Mihai și la Oradea. Minoritatea gepidă a fost asimilată și a dispărut complet în masa populației locale.

Pentru perioada la care ne referim, este important să amintim descoperirea făcută cu ocazia săpăturilor arheologice întreprinse în anii 1964—1965 în hotarul satului Berea⁵¹ (raionul Carei). La punctul numit „Soci“ s-au aflat cîteva urme de locuire. Materialul recoltat dintr-o locuință este remarcabil și are o valoare istorică deosebită. S-au găsit fragmente ceramice, lucrute cu mîna și cu roata, fusaiole, un pieptene de os etc. Acest material aparține populației băștinașe și datează din secolele V—VI. Și această descoperire vine să confirme încă o dată viața neîntreruptă a populației băștinașe pe aceste teritorii.

Tot din această perioadă datează și mormîntul, descoperit incidental la Dindești⁵², în primăvara anului 1966, în punctul numit „Grădina lui Negreanu“. Mormîntul este de înhumație, scheletul foarte deteriorat zăcea pe spate, orientat în direcția NNW-SSE. Lîngă partea inferioară a picioarelor a fost găsită o fibulă de argint și o oglindă. În regiunea toracelui a fost descoperită o cataramă de argint, iar în zona pieptului, o fibulă tot de argint. Lîngă umărul drept au fost găsite 8 bucați de mărgele de sticlă și un vas cenușiu, lustruit, așezat în poziție verticală.

Acest mormînt datează din a doua jumătate a secolului al V-lea.

Mormîntul de înhumație descoperit incidental în hotarul comunei Ghenci⁵³ (raionul Carei), format dintr-un vas de sticlă

și o sabie de fier, se încadrează probabil tot în aceeași arie culturală și datează din a doua jumătate a secolului al V-lea.

O influență mare asupra populației autohtone au exercitat-o slavii, sosiți pe meleagurile noastre pe la mijlocul secolului al VI-lea. Din punct de vedere social-politic slavii se găseau în faza de trecere la formele de tip feudal, reprezentate prin cnezate și voievodate. Ei au înrîurit dezvoltarea vieții economico-sociale și politice a daco-romanilor, grăbind instaurarea feudalismului.

Ducînd o viață statornică, slavii au fost asimilați de populația daco-romană, contribuind la grăbirea procesului de formare a limbii și a poporului român.

Acest proces istoric s-a desfășurat între secolele I—X e.n.

În evoluția lui unitară distingem două stadii: 1) etapa formării populației daco-romane, avînd ca mijloc de comunicare limba latină (sec. I—VI), și 2) etapa conviețuirii daco-romano-slave, în cursul căreia s-a desăvîrșit formarea limbii și poporului român (secolele VII—X).

Elementele de bază ale formării poporului român au fost dacii și romanii, stabiliți în Dacia, care au dat naștere populației daco-romane. Procesul de romanizare a populației autohtone a început încă înainte de ocuparea Daciei de către romani și a continuat după retragerea romanilor din această provincie, pînă la începutul secolului VII, ca urmare a contactului neîntreput cu provinciile romanizate din dreapta Dunării. Cel mai important rol în procesul de romanizare l-au avut orașele, în cadrul lor acest proces s-a desfășurat mai repede. În părțile muntoase, locuite în cea mai mare parte de băștinași, romanizarea s-a făcut mai lent.

Limba latină a învins graiurile geto-dacilor, dar a păstrat un anumit număr de cuvinte de origine dacică.

A doua etapă a formării poporului și a limbii române începe o dată cu venirea slavilor pe teritoriul țării noastre. Conținutul acestei etape este asimilarea populației slave de pe teritoriul patriei noastre de către populația daco-romană.

Cercetările științifice privitoare la formarea poporului și a limbii române, precum și tradiția noastră istorică consideră că poporul și limba română au luat naștere în mileniul I e.n., pe actualul teritoriu al României, ca rezultat al romanizării populației dace și al asimilării slavilor și a altor populații.

La sfârșitul secolului al IX-lea, când era încheiat procesul de formare a limbii și poporului român, au venit ungurii, originari din Asia Centrală, unul dintre ultimele popoare migratoare. Ei trec pe la nordul țării noastre și se așează în Cîmpia Panonică.

Puțin mai târziu și-au făcut apariția pe teritoriul țării noastre pecenegii — popor de neam turc — și cumanii.

Din perioada sus amintită, avem doar câteva știri privitoare la regiunea Maramureș.

Astfel, în primăvara anului 1965, în hotarul comunei Ghenci⁵⁴ a fost descoperit incidental un mormînt de înhumatie, care, potrivit fragmentelor ceramice aflate, datează din secolele X—XI.

În vara anului 1956, colectivul muzeului regional a început cercetarea unui cimitir de înhumatie, situat în hotarul satului Nadiș⁵⁵ (raionul Cehu Silvaniei). Mormintele descoperite pot fi considerate, pe baza inelelor de tîmplă și colierelor, ca aparținînd secolului al XI-lea.

Tot incidental au fost descoperite morminte de înhumatie, care datează din secolele X—XI, la Foeni (raionul Carei), alte cercetări au dus la identificarea unor urme de locuințe din secolele X—XII, la Dindești și la Carei (raionul Carei)⁵⁶. Puține, dar destul de concludente, aceste descoperiri au deschis calea cercetărilor viitoare consacrate acestei perioade.

Migrația popoarelor este o consecință a descompunerii orînduirii comunei primitive la toate populațiile care căutau să rezolve contradicțiile interne prin năvăliri prădalnice și cuceriri de noi teritorii. Domiția mai scurtă sau mai îndelungată a acestei populații asupra băștinașilor daco-romani a avut urmări pozitive sau negative pentru dezvoltarea societății autohtone. Rolul pozitiv al acestor popoare constă în aceea că ele au adus o contribuție însemnată la distrugerea relațiilor sclavagiste de pe teritoriul Daciei, creînd premisele instaurării modului de producție feudal.

Relațiile feudale au luat naștere pe teritoriul regiunii noastre datorită dezvoltării social-economice interne, fapt ce a dus la formarea celor două clase fundamentale ale orînduirii feudale: feudalii și iobagii.

Orînduirea feudală

DESCOMPUNEREA OBȘTILOR ȘI APARIȚIA ORINDUIRII FEUDALE

După primele valuri ale popoarelor migratoare, populația daco-romană a cunoscut și scurte perioade de relativă liniște. În aceste condiții, procesul de formare a poporului român și a limbii române a fost grăbit de prefacerile interne. Dezvoltarea forțelor de producție a determinat schimbări în relațiile de producție.

Românii au mai păstrat organizarea în obști. Cauze economice, politice și militare au determinat unirea mai multor obști în cadrul unor formațiuni politice mai mari numite uniuni de obști.

Obștile erau conduse de cneji sau juzi, iar uniunile de obști, de voievozi.

Uniunea de obști era numită de români și „Țară“, denumire atestată și pe teritoriul regiunii noastre (ex. Țara Maramureșului, Țara Oașului, Țara Lăpușului, Țara Chioarului) și păstrată pînă astăzi.

În cursul secolelor VII—IX, începe destrămarea relațiilor de producție din cadrul obștilor, se accentuează tot mai mult diferențierea socială, permanentizîndu-se cele două clase specifice orînduirii feudale.

..Nașterea feudalismului românesc este, în esență, un proces intern. El a început prin descompunerea internă a obștii. Factorul fundamental al acestui proces a fost contradicția dintre proprietatea colectivă asupra pământului și însușirea individuală a produsului, ca urmare a măririi productivității muncii, contradicția dintre proprietatea colectivă asupra pământului și gospodăria parcelară, individuală a familiilor⁵⁷.

Relațiile de producție feudale încep să se constituie în unele părți ale Transilvaniei la sfârșitul secolului al IX-lea și începutul secolului al X-lea. Acest proces lent de dezvoltare social-economică a fost grăbit, mai târziu, de către conducătorii direcți ai obștilor, cneji și voievozii. O dată cu apariția claselor sociale principale ale orînduirii feudale (feudalii și iobagii) se afirmă și instituțiile ei: statul feudal și biserica.

Primele stătuțe feudale atestate în documentele scrise ne sînt cunoscute încă din secolul al X-lea. În această perioadă cnezatul era o formație politică caracterizată prin dreptul de dominație al cneazului, ca moșie proprie. Cneazul îndeplinea funcțiuni de ordin juridic, administrativ și militar. Ca întindere cnezatul cuprindea o localitate sau mai multe localități apropiate. Din cauza dezvoltării forțelor de producție și a pericolului extern, cnezatele apropiate dintr-o regiune s-au unit formînd un voievodat. Voievodul îndeplinea funcții multiple: de conducător, comandant militar și judecător, funcția fiind electivă.

Apariția și dezvoltarea feudalismului pe teritoriul regiunii Maramureș se integrează în procesul de apariție a feudalismului pe întreg teritoriul patriei noastre. În cursul dezvoltării ei, orînduirea feudală cunoaște trei faze de dezvoltare: perioada de formare, de înflorire și de descompunere.

ÎNCEPUTUL FEUDALISMULUI (SECOILE X—XIV)

Situația economică. În perioada feudalismului timpuriu, ocupația de bază a populației era agricultura, creșterea vitelor și industria casnică. În această etapă a feudalismului, domnește economia naturală închisă, fiecare familie străduindu-se să-și procure cele necesare traiului.

În zona de șes, ocupația principală a populației o constituia agricultura și creșterea vitelor; în părțile deluroase, în afară de

aceste îndeletniciri, se practicau pomicultura și cultivarea viței de vie, iar la munte păstoriul.

Pe măsura creșterii numerice a populației, se extinde și suprafața cultivabilă a terenurilor agricole, îndeosebi prin defrișarea pădurilor.

Pe lângă aceste ocupații ale țăranilor liberi, proprietari de terenuri agricole, sau ale țăranilor iobagi, populația din unele localități ale regiunii noastre s-a îndeletnicit cu mineritul și exploatarea sării.

În secolul al XII-lea începe să se organizeze mineritul, care în secolul următor va lua o mare dezvoltare în direcția exploatarea metalelor nobile și a sării.

În afară de minele vechi, exploatate în secolele trecute, acum încep să se deschidă noi exploatarea miniere la Baia Mare, Baia Sprie, Băița, Cavnic, Băiuț⁵⁶, localități care dispuneau de bogate zăcăminte de aur. Minele din bazinul băimărean sînt exploatate de localnici cu mijloace rudimentare, înainte de pătrunderea dominației maghiare. Exploatarea mai organizată și mai sistematică a minelor a fost întreprinsă de coloniștii germani, aduși în acest scop în secolele XII—XIII. Dezvoltarea vieții economice, politice și sociale a fost întreruptă temporar de distrugerile tătarilor, din 1241—1242.

De existența exploatarea minelor în bazinul băimărean, ca și despre orașele Baia Mare și Baia Sprie, se amintește într-un document din anul 1327. Legile din anul 1327 și 1328 precizează că terenurile unde se găsesc bogățiile minerale rămîn vechilor proprietari, care primesc pe deasupra și o treime din urbură⁵⁹ (dare pe care minerii o plăteau visteriei regale); aceste legi au dus la încurajarea dezvoltării mineritului.

Paralel cu dezvoltarea mineritului, se dezvoltă unele centre miniere ca Baia Mare și Baia Sprie, Cavnic etc., care devin și centre urbanistice.

Actul din anul 1347, prin care se recunosc, pe de o parte, vechile privilegii ale locuitorilor din Baia Mare, și pe de altă parte, se stabilesc drepturile miniere, a impulsionat dezvoltarea mineritului. Același act, referindu-se la administrarea minelor, acordă judeului și juraților orașului Baia Mare dreptul să numească funcționari, care aveau sarcina să viziteze exploatarea miniere și să

supravegheze ca veniturile visteriei să fie trimise, cit mai repede, curții regale.

Goana după aur a exploatareilor (rege și feudali) a dus la exploatarea nerațională a minelor, situație favorizată și de privilegiul din 1376, prin care se numește un administrator al cămării minelor, încredințându-i-se misiunea de a conduce și a supraveghea producția de aur din Baia Mare și Baia Sprie.

De exploatarea miniere din bazinul băimărean se leagă înființarea unei monetării la Baia Mare, amintită încă din 1411. Această monetărie era una dintre cele mai vestite, atit prin calitatea metalului folosit, cit și prin frumusețea monedelor bătute aici, lucru dovedit de numeroase tezaure monetare descoperite în diferite localități de pe teritoriul Transilvaniei. Menționăm în mod deosebit tezaurul descoperit în cursul lunii noiembrie 1965 în orașul Baia Mare, care cuprinde un număr de 991 monede de aur, în greutate de 3,588 kg, majoritatea bătute la această monetărie.

Pe lângă exploatarea metalelor neferoase, în regiunea Mara-mureș continuă să se scoată sarea în localități ca: Sat Șugatag, Ocna Șugatag, Coștiui etc. Sarea extrasă din aceste ocne lua drumul orașelor și târgurilor din Transilvania și chiar din străinătate.

Diplomele din 1355 și 1456 amintesc existența a două drumuri prin care sarea a fost transportată pe uscat. Unul din drumuri figurează cu denumirea „Stetam publicam“ și ducea de la Giulești la Baia Sprie și celălalt „Via Southa“ ducea de la Giulești spre Țara Oașului.

Dezvoltarea economică tot mai accentuată a regiunii duce la apariția altor centre urbane, în afară de cele amintite (Baia Mare și Baia Sprie). Cel mai însemnat oraș este Satu Mare, așezat pe cursul râului Someș, unde a existat odinioară cetatea care a aparținut lui Menumorut. În 1241 cetatea a fost distrusă de tătari. Alături de cetate au existat două orașe privilegiate: Mintiul (azi suburbie a orașului Satu Mare), care a dobândit privilegii în anul 1224, și orașul Sătmar, care de asemenea dobândește privilegiul în anul 1230⁶⁰. Fiecare oraș a avut conducere separată.

După distrugerea provocată de tătari, atit cetatea cit și orașele s-au refăcut rapid, încit la 1264 orașele primesc noi privilegii, întărite apoi în anul 1291⁶¹.

În perioada feudalismului timpuriu, orașul Satu Mare a fost

centrul administrativ al comitatului cu același nume. În secolul al XIV-lea, acest oraș avea cămară, monetărie⁶² și meșteri aurari vestiți. În depresiunea Maramureș sînt amintite, în 1329 orașul Cîmpulung la Tisa, iar în 1336 orașul Sighetul Marmației.

Locuitorii orașelor se ocupau, în afară de minerit, cu diferite meșteșuguri și cu agricultura. Meseriașii încep spre sfîrșitul secolului al XIV-lea să se organizeze în bresle, ocupînd un loc important în viața economică a orașelor mai mari din regiune (Baia Mare, Satu Mare și Sighetul Marmației). O dată cu apariția breslelor se dezvoltă și comerțul.

Pe lîngă comerțul cu mărfurile meseriașilor indigeni, se făcea uneori și comerț de tranzit, în orașele Baia Mare, Satu Mare și Sighetul Marmației. Din aceste importante centre comerciale, mărfurile porneau spre alte orașe ale țării și chiar peste graniță. În părțile noastre veneau negustori din Lwov pentru a cumpăra cereale, produs care se găsea din abundență în Transilvania. Spre sfîrșitul acestei perioade, comerțul se lărgește și se intensifică, orașele-tîrguri se dezvoltă, iar unii negustori și meseriași acumulează averi, ceea ce duce la pauperizarea majorității orașenilor, ajungîndu-se și în mediul urban la o ascuțire a luptei de clasă.

Situația socială. Izvoarele istorice ne furnizează anumite date cu privire la societatea de pe teritoriul Transilvaniei, care între secolele al X-lea și al XIV-lea trece printr-un proces de stratificare, formîndu-se două clase sociale: feudații și iobagii. Feudații acumulează părți însemnate din pămîntul obștilor, iar țărănimia, pînă atunci liberă, este șerbită de noii stăpîni feudali. Unii voievozi și cneji, colaboratori cu puterea centrală, primesc drept răsplată părți din pămînturile luate de la obști, devenind și ei proprietari feudali. Potrivit diplomei regale din anul 1366, cneazul, întărit printr-o diplomă regală, în cnezatul său era „socotit un adevărat nobil“, iar cneazul de rînd „un jude“ sătesc⁶³. Documentul sus amintit deosebește două categorii de cneji, considerate ca două stări sociale. Marea masă a cnejilor de rînd va reprezenta mai departe interesele obștilor, conducînd lupta acestora împotriva cotropitorilor, voievozilor și cnejilor înnobilați sau a feudaților maghiari.

Cei mai mulți dintre cneji și juzi și chiar dintre voievozi rămînd în situația de cneji de rînd, decăd treptat, fiind asimilați ca

stare juridică și socială cu primarii satelor și sfârșind pînă la urmă în rîndul țărănimii aservite.

Populația din depresiunea Maramureș a fost organizată în obști, menținîndu-și libertățile pînă la mijlocul secolului al XIV-lea, cînd a fost supusă exploatării feudalilor locali și străini. Deoarece gradul de exploatare crește, țărăimea aservită opune o rezistență tot mai mare și lupta de clasă se accentuează.

Prima formă a luptei de clasă a fost nesupunerea iobagului, convertită uneori în acte de răzbunare, concretizate în distrugerea bunurilor feudalului și în uciderea acestuia.

Altă formă a luptei de clasă, practică pe scară largă, a fost fuga. Unii din cei nemulțumiți luau calea codrului și deveneau haiduci, atacînd curțile feudalilor și ajutînd pe cei săraci.

Împotriva abuzurilor regelui și nobilimii maghiare, s-au răscolat în anul 1380 iobagii români și maghiari din 20 sate din părțile Satului Mare, în total vreo 2.000 de oameni înarmați. Aceștia au atacat domeniul Osvarău, aparținînd nobilului Toma. Țăranii distrug curtea nobiliară,ucid pe oamenii de încredere ai nobilului, ridică lucrurile de preț, iar pe stăpînul moșiei îl iau prizonier⁶⁴. Asemenea izbucniri spontane au avut loc și în alte localități, ca urmare a intensificării jafului feudal. Aceste mișcări vor cunoaște o creștere și mai mare în secolul următor, culminînd cu răscoala țăranilor din anul 1437.

Situația politică. Cristalizarea relațiilor de producție feudală a dus la organizarea unor formațiuni statale al căror scop era consolidarea puterii clasei dominante și apărarea împotriva pericolului extern. Primele stătuțe feudale de pe teritoriul Transilvaniei, a căror existență este atestată de cronici în secolul al X-lea, poartă denumirea de ducate sau voievodate. Din această vreme sînt cunoscute ducatele lui Menumorut, Gelu și Glad. Aceste formațiuni statale aveau o întindere relativ mare; pe teritoriul lor erau ridicate cetăți. Disponînd de o armată puternică, voievodatele s-au putut opune timp îndelungat cotropitorilor străini. Voievodatul lui Glad se întindea între Mureș și Dunăre (Banat), avînd ca reședință cetatea Cuvin (Kewe), situată între Timiș și Dunăre. Voievodatul lui Gelu se întindea în părțile Meseșului și își avea centrul în apropiere de Cluj. Al treilea voievodat, ce se întindea în vecinătatea celor două, era al lui Menumorut: el cuprindea teritoriile dintre Mureș și Someș, avînd reședința în cetatea Biharia, lin-

gă Oradea, și o cetate puternică pe râul Someș (pe locul orașului Satu Mare).

Voievodatul lui Menumorut cuprindea o bună parte a teritoriului regiunii noastre (raioanele Carei și Satu Mare) și probabil că stăpânirea lui s-a întins pînă spre Baia Mare și chiar asupra Țării Oașului.

Extinderea cu exactitate a voievodatului nu ne este cunoscută. Este cert însă că el ocupa un teritoriu larg, între Mureș și Someș.

Voievodatele transilvănene și-au continuat existența pînă la cucerirea și supunerea lor de către feudalii maghiari.

•

La sfîrșitul secolului al IX-lea, dinspre răsărit migrează ungurii, care trec prin nordul regiunii noastre și se așează în cîmpia Panoniei. Din punct de vedere al organizării sociale, ei se găseau în stadiul democrației militare. În secolul al X-lea, au venit în contact cu românii din Transilvania, purtînd lupte. La început au organizat incursiuni prădalnice, fără a urmări anexarea de teritorii; dar, mai tîrziu, consolidîndu-și dominația în Panonia, ei preiau organizarea feudală și trec apoi la cuceriri de noi teritorii înspre răsărit, mai cu seamă că aceste locuri erau foarte bogate.

La venirea ungarilor, în Transilvania a existat o populație autohtonă formată din români și slavi („Blașii et slavii“), iar în Panonia sînt amintiți „slavii bulgari et blachi ac pastores romanorum“⁶⁵, informație parvenită din lucrarea lui Anonymus. Dar românii, ca autohtoni pe aceste meleaguri, sînt amintiți și în alte documente. Astfel, papa Inocențiu al III-lea poruncește în anul 1204 episcopiei din Oradea și abatelui de Palis să cerceteze starea în care se află bisericile grecești și dacă se poate înființa un episcopat grec, dependent de scaunul papal⁶⁶. Într-o altă scrisoare a aceluiași papă, din 3 mai 1205, adresată episcopatului de Caloccea, se aprobă să se readucă sub ascultarea scaunului apostolic episcopatul de pe moșiile fiilor cneazului Bela⁶⁷.

Din scrisorile papei reiese că aici au locuit români, deoarece nu poate fi vorba de greci, ci numai de biserica aparținătoare de patriarhia grecească din Constantinopol. Prezența grecilor nefiind atestată de nici un document, în aceste scrisori este vorba de limba liturgică greacă în care se oficia în bisericile ortodoxe. Continuitatea poporului român pe teritoriul Transilvaniei este dovedi-

tă și de alte documente, în care românii sînt amintiți ca participanți activi la desfășurarea evenimentelor politice.

Feudalii maghiari au început războaie de cucerire care sînt consemnate în lucrarea „Gesta Hungarorum“ (Faptele ungarilor), a notarului anonim al regelui Ungariei, Bela al III-lea (1173-1196), scrisă pe baza unor cronică mai vechi, documente de la curtea regală și informații orale ce erau încă vii în memoria populației.

Cauza războaielor o găsim în dorința feudalilor maghiari de a acapara bogățiile solului și subsolului Transilvaniei, fapt care a determinat pe Arpad, conducătorul lor, să înceapă campaniile de cucerire. După obiceiul timpului, el trimite o solie ducelui Menumorut, în cetatea Bihor, cerîndu-i ca să-i cedeze o parte din pămîntul țării cuprins de la apa Someșului la marginile hotarului Nyr și părțile Meseșului și să-i mai dea în plus și daruri⁶⁸.

Menumorut, avînd încredere în forțele sale și în eroismul supușilor săi, a refuzat cedarea teritoriilor cerute de solii maghiari, comunicîndu-le hotărîrea sa: „Spuneți lui Arpad, stăpînul vostru, că datori sîntem ca niște prieteni altor prieteni să-i dăm cele ce îi sînt de trebuință. Pămîntul pe care ni l-a cerut nu îl vom da însă niciodată, cît timp trăim. Noi însă nici din dragoste nici din frică nu cedăm din țară nici un petec“⁶⁹.

Răspunsul lui Menumorut a determinat căpeteniile maghiare să trimită împotriva lui o armată numeroasă, condusă de Zobolsu și Thosu, cu scopul de a supune voievodatul. După relatările lui Anonymus, ungurii au cucerit cetatea Sovar și apoi s-au îndreptat spre cetatea Zotmar (Satu Mare) asediînd-o timp de trei zile și cucerind-o abia în a patra zi. Vitejii soldați ai ducelui Menumorut, căzuți prizonieri, au fost puși în lanțuri și aruncați în închisorile cele mai întunecoase, iar fiii autohtonilor au fost luați ostateci. În cetate au lăsat garnizoană maghiară, iar ei au plecat spre părțile Meseșului. . .⁷⁰.

După cucerirea puternicului castru, Menumorut și-a organizat o armată numeroasă care a luptat eroic pentru apărarea pămînturilor strămoșești, provocînd mari pierderi dușmanilor. Astfel, luptele pentru ocuparea cetății Biharia, reședința voievodului român, au durat 13 zile și numai în a patrusprezecea zi ea a fost cucerită. Deși cetatea a căzut în mîinile dușmanului, voievodatul

a mai rezistat și nu a putut fi ocupat în întregime decît în urma unei legături dinastice prin care Zoltan, fiul lui Arpad, ia în căsătorie pe fiica lui Menumorut, care primește ca moștenire voievodatul⁷¹.

Războaie de cotropire au fost duse și împotriva celorlalte voievodate transilvănene, care au fost greu cucerite din cauza rezistenței dîrze a populației autohtone.

După cucerirea unor părți din Transilvania, feodalii maghiari încep să introducă o nouă formă de organizare, axată pe instituțiile feudale de tip european. Acum iau ființă primele comitate, care înlocuiesc forma de organizare teritorială a populației românești. În fruntea comitatului se găsea comitele, reprezentantul puterii centrale și al feudalilor maghiari. Prin introducerea noii forme de organizare se instituie, de fapt, administrația străină asupra teritoriilor cucerite, cu scopul consolidării acestor cuceriri.

Primele acte care atestă prezența cuceritorilor maghiari în unele părți din regiunea Maramureș datează din anul 1166, cînd este menționat comitatul Solnoc (care cuprindea fostele județe Somoș și Sălaj) și din anul 1181 cînd este amintit comitatul Satu Mare⁷². Deși a fost introdusă noua organizare, populația autohtonă, românii, au continuat să-și mențină vechile instituții, voievodatele și cnezatele, care avînd tradiții n-au putut fi înlocuite decît mult mai tîrziu

Intr-un document din anul 1199 este amintit pentru prima dată Maramureșul istoric (raioanele Sighet și Vișeu), această mențiune nefiind însă legată de instituirea unei noi forme de organizare de către feodalii maghiari, deoarece abia în a doua jumătate a secolului al XIV-lea va reuși statul feudal maghiar să integreze voievodatul românesc de aici. Prin acest act regele Emeric I donează comitelui Laurențiu pămînt de cinci pluguri⁷³ lângă Fertö (sat în comitatul Satu Mare, R. P. Ungaria — n.n.). Donația apare ca o recompensă pentru slujire credincioasă și mai ales pentru salvarea regelui de la o moarte sigură, cînd se afla la o vînătoare în Maramureș. Un alt document, care amintește despre Maramureș, este din anul 1231⁷⁴. Prin acest act, regele restituie lui Sebus și Alexandru, fiii comitelui Toma, pădurile Keykus și Fenteuș. La delimitarea acestor terenuri se amintește: „hotarul pădurii Keykus începe la răsărit de muntele ce se cheamă Guthonchousa și merge

printr-o creastă în partea de miazănoapte la obirșia Maramureșului (izvorul Mara — n.n.)“.

În prima jumătate a secolului al XIII-lea, feudații maghiari continuă expansiunea în Transilvania, îndreptându-se înspre voievodatele maramureșene, dar sînt opriți de năvălirea tătarilor care, în anii 1241—1242, au jefuit teritoriul patriei noastre, provocînd mari distrugerii și unor localități din împrejurimile Tășnadului⁷⁵, Careiului și Sătului Mare.

După retragerea tătarilor, în 1242, viața economică și politică își reia cursul normal. Se refac localitățile distruse; cneji și voievozii românilor din Maramureș, Oaș, Chioar etc. își exercită în continuare puterea economică și politică asupra supușilor lor.

Din cauza distrugerilor provocate de tătari, statul feudal a fost slăbit, avînd nevoie pentru a se reface de cîteva decenii, și numai după aceea feudații maghiari au putut continua planul de expansiune întrerupt de evenimentele anilor 1241—1242.

Primul document care atestă pătrunderea feudalismului maghiar în Țara Oașului datează din 17 noiembrie 1270, cînd regele Ștefan al V-lea donează lui Nicolae, fiul lui Maurițiu, localitățile: Livada, Orașu Nou, Vama, Prilog și Oaș⁷⁶. Această donație constituie o știrbire a integrității obștei locale.

În anul 1271 este amintit celălalt colț al regiunii, Maramureșul, în legătură cu colonizarea făcută de rege cu maghiari și sași, cărora le dă drept de folosință pînă la „întăriturile“ pădurii Maramureșului. Este prima mențiune despre începutul pătrunderii reprezentanților feudalismului maghiar pe teritoriul Maramureșului istoric. Deși prin acest act le-au fost delimitate teritoriile și drepturile pe care le puteau exercita, coloniștii vor pătrunde totuși, treptat, și pe alte teritorii, deschizînd drum statului feudal, bisericii catolice și nobilimii. De acum va începe uzurparea drepturilor obștilor sătești maramureșene. Lupta dintre obștile românești și noul dușman va fi grea și îndelungată. Ca urmare a acestor evenimente, Maramureșul va fi prezent tot mai frecvent, în secolul următor, în documentele emise de curte, fie pentru a acorda teritorii unor nobili în defavoarea obștilor, fie pentru a pedepsi pe cneji, voievozi și nesupuși lor pentru că s-au răzvrătit împotriva știrbirii drepturilor pe care românii le aveau de multe secole, sau în documente legate de alte pricini. Astfel, în anul 1299⁷⁷, Andrei al III-lea, regele Ungariei, hotărăște ca toate bisericile catolice din

Maramureș să fie puse sub jurisdicția episcopului Transilvaniei. Pînă la sfîrșitul veacului al XIII-lea, Maramureșul este amintit în patru documente ca loc de vînătoare regală sau ca obiect al unor donații.

Din documentele cunoscute se desprinde faptul că infiltrarea stăpînirii maghiare în Maramureș a început în a doua jumătate a secolului al XIII-lea.

Urmărind înfrîngerea împotrivirii băștinașilor, cucerirea și supunerea acestor teritorii într-un timp mai scurt, feudalii maghiari au reușit uneori să atragă de partea lor pe unii conducători locali, făcîndu-le danii de pămînturi, acordîndu-le titluri nobiliare și funcții înalte în aparatul de stat feudal. Prin colaborarea cu unii conducători locali, feudalii maghiari au reușit să supună influenței lor doar o mică parte a maramureșenilor. Din cauza opoziției majorității populației locale, ei au fost nevoiți să se mulțumească numai cu înființarea formală a comitatului în anul 1303⁷⁸, cînd este semnalat pentru prima dată comite de Ugocea și Maramureș. Mauriciu, Comitatul Maramureșului va apare ca deplin încheșat numai la 1385. Pînă la această dată, românii au păstrat alături de noua instituție feudală, comitatul, vechile lor instituții, cnezatele și voievodatele. Viața politică a românilor a fost condusă de cneji și voievozi aleși de ei, instituții recunoscute de feudalii maghiari, în cursul secolului al XIV-lea, ca putere politică dominantă în aceste părți. Chiar și după încheșarea deplină a comitatului (1385), titulatura de voievod al Maramureșului este amintită în tot veacul al XIV-lea, dispărînd numai în primii ani ai secolului al XV-lea.

Voievodatul a constituit forma politică de organizare a societății autohtone maramureșene, care își găsește ecou în documentele curții regale începînd cu anul 1317. Pe baza acestor documente putem urmări etapele includerii Maramureșului în cadrul regatului angevin.

În satele răspîndite de-a lungul văilor, sate denumite de documente „românești“, se constată existența obștilor țărănești în plin proces de dezagregare, datorită noilor rînduiclii impuse de statul feudal.

Ca urmare a colaborării unor conducători locali cu statul feudal, regele le confirmă situația lor de fapt, acordîndu-le titluri și moșii, iar aceștia se obligă să mai îndeplinească anumite servicii pentru rege.

Astfel, la 22 septembrie 1326, regele Carol Robert donează cneazului Stanislau, fiul lui Stan, pământul Strîmtura, scutind acel pământ de sub orice jurisdicție, judecată și contribuție regescă, și îndreptățește pe numitul cneaz, ca după datina și legea nobililor țării, să adune toate dările din cnezat, oprind pe oricine să adune contribuția⁷⁹.

Cu toată această colaborare, integrarea Maramureșului în regatul feudal nu s-a făcut în mod pașnic. Știrile scrise ne informează asupra rezistenței pe care obstile au opus-o încercărilor de a le aservi, de a le răpi pământurile cu prilejul hotărniciei sau cu prilejul întemeierii noilor așezări de oaspeți regali. Pe acest fond de conflict social se desfășoară un al doilea conflict, de natură politică. Acesta, al doilea conflict, și-a găsit expresia în rezistența opusă noilor orînduiri de către o altă parte a vîrfurilor locale, interesate în apărarea unei autonomii străvechi. Exponentul acestor forțe a devenit Bogdan din Cuhea⁸⁰.

În anul 1342, Bogdan, voievodul suprem al maramureșenilor, fiind sprijinit de majoritatea poporului, se răscoală, devastînd moșiile celor care colaborau cu statul feudal. Astfel, este distrusă de către răsculați proprietatea lui Ioan de Kôlcse, deoarece acesta era omul de încredere al comitelui Andrei Laczkfy și spiona acțiunile voievodului Bogdan. La fel a procedat Bogdan și cu alți cneji care au trecut de partea regelui. Astfel este amintit în documentele vremii Giula de Giulești, care neascultînd îndemnul lui Ștefan, nepotul lui Bogdan Voievod, de a se alătura răscoalei îndreptată împotriva regelui, este înlăturat din funcție, moșia îi este confiscată și curtea incendiată de adepții lui Bogdan. Regele, fiind angajat într-un război în afara regatului său, n-a putut interveni cu forța armată împotriva românilor răsculați. Situația s-a normalizat numai în anul 1349⁸¹. Acest lucru rezultă din actul regelui, care ordonă lui Ioan, fiul lui Iuga, voievodul românilor din Maramureș, ca să introducă în proprietate pe Giula, fiul lui Dragoș, și pe fiii săi. . . în moșiile Giulești și Mestecăniș, din care i-a scos Ștefan, care s-a răzvrătit împreună cu unchiul său Bogdan, fostul voievod. Regele se adresează voievodului, în primul rînd, și numai după aceea și comitelui, deoarece voievodul avea în acel timp puterea administrativă și nu comitele, care avea numai putere nominală.

În urma acestei răzvrătiri, Bogdan a fost înlăturat din funcția de voievod. Tot această răzvrătire îi servește regelui ca pretext

pentru trecerea tuturor moșiilor încă neocupate, precum și a ocnelor existente, în proprietate și monopol al regelui, rămânând populației dreptul de a se folosi liber (fără îngrădire) numai de apa sărată.

Conflictele nu se vor încheia nici în anii următori, ele continuând aproape tot secolul al XIV-lea.

În expansiunea sa, statul feudal a căutat să-și întindă stăpânirea și dincolo de Carpați, pe teritoriul actual al Moldovei, aceasta mai cu seamă pentru a se asigura un stat tampon împotriva pericolului tătăresc. De aceea, în anul 1343 sau 1345, Ludovic organizează împotriva tătarilor o mare expediție. Conducerea expediției militare a fost încredințată comitelui secuilor, Andrei Laczkfy, care a fost ajutat de românii maramureșeni și probabil de oștile Țării Românești. Teritoriul eliberat de sub dominația tătară a fost organizat, în urma unor noi victorii, într-o marcă militară (1352—1353), cu ajutorul feodalilor locali români. Scopul organizării mărcii era de a apăra statul feudal maghiar de atacurile tătarilor.

În fruntea noii formațiuni politice, care avea probabil centrul la Baia (localitate situată pe râul Moldova), regele l-a numit pe Dragoș, nobil român din Maramureș, care s-a distins în lupta împotriva tătarilor. Numirea lui Dragoș este acceptată de feodalii locali, care erau interesați să înlăture pericolul tătăresc.

Noua formațiune politică nu cuprindea decât o parte din teritoriul Moldovei, Dragoș fiind ducele acestei mărci de graniță a statului feudal maghiar. Faptul că lui Dragoș îi urmează la conducere fiul său Sas, moștenit și el de un fiu, Balc, dovedește crearea în Moldova a unei dinastii a Drăgoșeștilor.

În timpul lui Dragoș și a urmașilor săi, au trecut probabil din Transilvania în Moldova feudali maghiari, care au acaparat pământ și au supus pe locuitori, încercând să le impună religia catolică.

Acest lucru a generat o puternică împotrivire din partea feodalilor locali și a țărănimii.

Cam în aceeași vreme, în Maramureș se petrec fapte oarecum asemănătoare. Bogdan, înfrînt în încercarea de a menține autonomia Maramureșului, este înlăturat din funcția de voievod, dar el continuă să se opună cuceritorilor alăturându-se mișcării din Moldova. Astfel, în anul 1359, profitînd de războaiele la care par-

țicipă Ludovic I, Bogdan trece în Moldova însoțit de o ceată militară, precum și de o mulțime de viteji din Maramureș⁹². Cu ajutorul populației autohtone înlătură pe Balc, urmașul lui Sas Vodă, punând stăpânire pe Moldova, și, în același an, proclamă Moldova stat independent.

Încercările diplomatice și expedițiile militare întreprinse în scopul readucerii statului Moldova sub ascultarea regelui au dat greș. căci poporul s-a unit în jurul noului domn, luptând pentru păstrarea independenței țării.

La expedițiile militare, organizate de rege împotriva Moldovei și a feudalilor rebeli din Maramureș, participă și unii feudali români, care vedeau în sprijinirea coroanei maghiare un mijloc de menținere a situației lor economice și sociale. Pentru serviciile aduse, regele îi răsplătește pe acești nobili, trădători, cu moșii întinse. Astfel, la 20 martie 1360, regele Ludovic dăruiește lui Dragoș, fiul lui Giula, și fiilor săi, Giula și Ladislau (credinciosul nostru valah din Maramureș), satele românești (Vilas nostras olachales); Slatina (Ocna Șugatag), Breb, Copăcești, Desești, Hărniciești și Sat Șugatag, cu veniturile lor, pentru serviciile credincioase arătate mai ales în restaurarea țării Moldovei (In restauratione terrae nostrae Moldauanae⁹³). Tot pentru asemenea servicii credincioase, primește donația la 14 mai 1360, românul Vanchuk, fiul lui Stan Lupus (Farkstan), pentru jumătatea moșiei românești Waralia⁹⁴ (subcetate care cuprindea moșiile Oncești, Nănești și Valea Stejarului). Tot la această dată i se donează lui Ștefan, fiul lui Petru, Rona de Sus⁹⁵, iar la 24 iunie 1360 se confirmă românilor Ștefan și Ioan⁹⁶, fiilor românului Iuga, moșia principală Cuhea, iar românul Stan⁹⁷, fiul lui Gurheș, este întărit în a treia parte a moșiei Sarasău. După 1365, data morții lui Bogdan, regele maghiar, restabilind pacea cu Moldova, recunoaște schimbările petrecute la răsărit de Carpați.

Dat fiind faptul că Moldova n-a mai putut fi supusă și Bogdan conducea țara în mod independent, nerecunoscînd suzeranitatea regelui maghiar, în anul 1365 i s-au confiscat moșiile din Maramureș. Moșiile confiscate de la Bogdan, prin actul lui Ludovic din 2 februarie 1365, sînt donate voievodului maramureșean, fiul lui Sas Vodă, și fraților săi Dragomir, Drag și Ștefan, care primesc moșia Cuhea cu satele aparținătoare; Ieud, Baclov, ambele Vișec, Moisei, Borșa și ambele Săliști⁹⁸. Ca răspuns la această acțiune, Bogdan confiscă moșiile ce le-au avut aceștia în Moldova.

În anii următori statul feudal maghiar își intensifică măsturile pentru supunerea deplină a întregului Maramureș. Astfel, în anul 1373, Ludovic I numește pe Balç, voievodul românilor din Maramureș, comite suprem de Maramureș⁸⁹. În acest fel el este pe de o parte voievodul Maramureșului, adică conducător al românilor maramureșeni, și pe de altă parte reprezentantul regelui maghiar și conducător al nobilimii. Prin această numire, autoritatea statului feudal devine dominantă. Voievozii și cnejii decad treptat, ocupînd funcții de juri sătești. O dată cu aceasta sînt pierdute și ultimele libertăți pe care le mai menținuseră prin luptă românii maramureșeni.

Alături de Balç, la 1378 este amintit, în calitate de comite suprem de Maramureș și Satu Mare, Drag. Pentru serviciile aduse, ei primesc danii regale de moșii și cetăți, printre care menționăm cetatea Chioar. De fapt ei au fost ultimii voievozi ai Maramureșului, instituția voievodală fiind înlocuită cu comitatul. Pentru a confirma știrile și datele privitoare la voievodatul maramureșean, muzeul regional a făcut în vara anilor 1964—1965 săpături arheologice în comuna Cuhea, sat care înainte de 1365 aparținuse lui Bogdan și care probabil că fusese centrul politic al voievodatului.

Săpăturile de la Cuhea au fost efectuate în mai multe puncte: reședința feudală, mănăstire, vatra satului și mănăstirea Teudului.

Reședința feudală este așezată pe un promontoriu ce se ridică deasupra văii Izei. Aici s-au descoperit temeliele de piatră ale unei locuințe incendiate, cu două etape stratigrafice, ce erau înconjurată de un pavaj de piatră de rîu delimitată de o palisadă. Locuința era dreptunghiulară, avînd dimensiunile de 12x9 m fiind înconjurată de o curte. Din acest sector au fost scoase la iveală piroane de fier, cuie, balamale. Totodată au fost găsite vîrfuri de săgeți, ceramică, pinteni de cavalerie, lănci de fier etc.

La mănăstire au fost dezgropate fundația unei biserici de piatră și un cimitir cu 39 morminte, descoperindu-se ceramică și monede. În ceea ce privește cimitirul, el are două faze: una anterioară construirii bisericii și alta după construirea bisericii. Biserica dezvelită e de tip sală cu dimensiunile de 23x11,50 m, avînd și un turn clopotniță. În unele morminte au fost găsite monede de argint din perioada lui Ludovic I⁹⁰.

Rezultatele săpăturilor arheologice confirmă exactitatea științelor transmise de documente.

În perioada feudalismului începător societatea maramureșeană parcurge o dezvoltare economică și politică care la sfârșitul acestei etape duce la lichidarea vechilor relații obștești.

Puterea feudalilor este în plină creștere spre sfârșitul acestei epoci, în dauna puterii centrale. Țărăniimea aservită în masă și supusă exploatării feudalismului. Situația economică, socială și politică se înrăutățește din cauza lăcomiei feudalilor. Pe baza acestor considerente, spre sfârșitul etapei, țărăniimea a început bătălii de clasă care au determinat clasa stăpînitoare să-și concentreze forțele împotriva țăranilor. De la sfârșitul secolului al XIV-lea pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea orînduirea feudală cunoaște o perioadă de ascensiune economică, socială și politică numită în istorie etapa de înflorire a orînduirii feudale.

FEUDALISMUL DEZVOLAT

Situația economică. Perioada de la sfârșitul secolului al XIV-lea pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea corespunde etapei a II-a de dezvoltare a feudalismului, faza de înflorire a orînduirii feudale. Baza economică principală a rămas tot agricultura, creșterea vitelor și industria casnică. Agricultura cunoaște o remarcabilă dezvoltare, prin perfecționarea uneltelor și introducerea îngrășămintelor.

Cererea mereu crescîndă de cereale și de materii prime pentru orașe, creșterea obligațiilor față de feudali, puteau fi satisfăcute numai prin creșterea producției cerealiere.

Producția de mărfuri agricole era asigurată de gospodăria țărănească, deoarece rezervele seniorilor (pămînt rămas exclusiv în folosul nobililor) erau slab organizate pentru producția agricolă. Cultivarea rezervei senioriale presupune investiții pe care nobilii nu le făceau, întrucît ei își ridicau beneficiile măbind renta sub diferite forme. Cu timpul, suprafețele rezervei senioriale au fost cultivate prin munca iobagilor, care le-a adus proprietarilor mari venituri. Se cultiva grîu, hamei, orz, ovăz, cînepă, in etc. La începutul secolului al XVII-lea a început cultura porumbului, care mai tîrziu a luat o mare dezvoltare.

Alături de agricultură, creșterea vitelor a constituit una din

principalele ocupații ale locuitorilor. Documentele vremii vorbesc despre existența unui mare număr de animale în regiunea noastră. Astfel, urbariul din 1648 atestă existența în localitatea Moftin a 92 cai, 182 boi, 275 vaci, 842 oi, 451 porci și 48 coșuri cu albine.

Numărul mare de animale existente în unele localități ne este cunoscut și din documentele care vorbesc despre furturile de animale atribuite turcilor și aliaților lor, feudalii maghiari, care, între anii 1670—1673, au produs mari pagube materiale și în animale, locuitorilor din mai multe sate.

Din hotarul orașului Carei au fost în anul 1670 duse 700 vaci, în anul 1672 de la Craidorolt s-au luat 40 boi și vaci. În 1673, s-au ridicat din Ghilvacii 178 boi, din Carei 135 oi, din Ghenci 8 vaci, din Urziceni 32 junci, iar la Ardușat s-a cauzat locuitorilor o pagubă în animale și bunuri de circa 1.100 florini⁹¹.

Paralel cu dezvoltarea agriculturii, un loc tot mai important îl ocupă în economia regiunii, în perioada feudalismului în ascensiune, minieritul, care va cunoaște o etapă de înflorire și de decădere cauzată de ciocnirile de interese ale clasei exploatare și de schimbările dese de proprietari.

La începutul secolului al XV-lea, politica economică externă a lui Sigismund de Luxemburg a impulsionat minieritul, care a continuat să se dezvolte, fiind favorizat de împărat în interesul îmbogățirii lui.

Încă pe la 1410 se înregistrează la mina din Dealul Crucii o producție anuală de aproape 100 kg aur, 200—500 kg argint și 144 tone plumb, în valoare totală de 250.000 florini.

Orașul Baia Mare, împreună cu celelalte centre miniere, precum și cetatea și domeniul Satu Mare ajung în anul 1411 în proprietatea despotului sîrb Ștefan Lazarijević în schimbul cetății Belgradului. Stăpînirea străină asupra minelor din bazinul băimărean a frînat ritmul de dezvoltare a minieritului, deoarece noul stăpîn neglijează exploatarea minelor.

Începînd din anul 1445, majoritatea exploatărilor miniere trece în proprietatea lui Iancu de Hunedoara, care era conștient de marile venituri aduse de exploatarea minelor. Minieritul se dezvoltă paralel cu viața orășenească, fapt pentru care în anul 1446 Iancu de Hunedoara, vizitînd orașul Baia Mare, a dispus construirea unui castel pentru familia sa. De asemenea, se preocupă de deschiderea

unor noi mine și de intensificarea exploatării celor existente. În acest scop, adresînd în 1454 o scrisoare conducerii minelor din Kőrmöcz și Selmetz, cere informații referitoare la tehnica deschiderii de noi mine, urmînd ca aceste date să fie aplicate la deschiderea de mine în bazinul băimărean, unde aveau să fie aduși meșteri calificați din alte părți. În privilegiul din 1455 se amintește pentru prima dată despre o altă localitate minieră, menționînd că cei care vor deschide mine la Cavnic vor fi scutiți de dări, potrivit obiceiului, pe timp de 8 ani.

Dezvoltarea și intensificarea exploatării miniere continuă și după trecerea orașului în proprietatea lui Matei Corvin, fiul lui Iancu de Hunedoara

Baia Mare se dezvoltă atît din punct de vedere economic, cît și din punct de vedere cultural, devenind cel mai rentabil oraș pentru visterie, care avea numai de pe urma monetăriei un venit anual de 20.000 ducati. În anul 1468, Matei Corvin a dat locuitorilor orașului Baia Mare, în arendă, exploatarea minelor și dreptul de a bate monede, pentru o sumă de 13.000 florini aur. În persoana lui Matei Corvin mineritul și-a găsit un puternic sprijinitor. Urmărind să sporească veniturile fiscului, puterea centrală intervine adesea în organizarea juridică și în structura organizatorică a mineritului. Din cauza comișilor cămării, care au căutat să stoarcă un venit cît mai mare pentru visteria țării și pentru îmbogățirea lor, viața minerilor s-a înrăutățit și unii dintre ei și-au ales alte ocupații, părăsind mineritul. Reducerea activității unor mine a dus la scăderea venitului cămării regale, necesitînd măsuri din partea regelui pentru normalizarea situației.

Astfel, Matei Corvin, prin decretul din anul 1482, ordonă minerilor care au părăsit minele din Baia Mare să se întoarcă ori de unde locuiesc, căci, în caz de nesupunere, ei vor pierde toate bunurile.

Sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea marchează o perioadă de decădere a mineritului. Încercările lui Vladislav al II-lea de a împiedica decăderea mineritului nu au putut opri declinul decît pentru o scurtă perioadă. După arendarea în 1508 a minelor și monetăriei de către bancherul Ioan Thurzó, au izbucnit neînțelegeri între funcționarii arendașului, pe de o parte, și mineri și orașeni, pe de altă parte, din cauza mijloacelor inu-

mane de exploatare a minerilor, folosite în scopul dobândirii cât mai multor bogății.

Declinul mineritului de la începutul secolului al XVI-lea a fost cauzat și de instabilitatea politică, de schimbările dese de proprietari, de războaiele feudale, precum și de nesupunerea lucrătorilor.

Înviorarea exploatării miniere are loc începînd cu anul 1571, cînd s-au redeschis minele. Decăderea mineritului a atras după sine și accentuarea exploatării minerilor, înrăutățirea situației lor economice — fapte cunoscute din statutele miniere.

Cu toate că mineritul a fost în declin, totuși erau numeroase mine ce se exploatau. Astfel, sînt amintite mina Dealul Crucii din Baia Mare, Dealul de mine din Baia Sprie și alte 6 mine mai mici din Baia Mare, care erau proprietatea visteriei.

La Baia Sprie spre sfîrșitul secolului al XV-lea se cunosc nouă mine mari.

Spre a îmbunătăți situația mineritului, s-a adoptat metoda de a deschide mine noi. În felul acesta, în 1579, s-au pus bazele mineritului organizat la Chiuzbaia. În cursul secolului al XVII-lea se constată o nouă decădere a mineritului, multe mine fiind părăsite.

Deoarece visteria nu realiza venituri mulțumitoare prin exploatarea minelor, principele Sigismund Bathori arendează în 1588 minele de aur și argint din Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic și Băiuț, pe trei ani, cu suma de 33.160 taleri aur, însă cu condiția să se îngrijească de minele din Dealul Crucii și să nu vîndă aur negustorilor greci și români din Țara Românească.

După decăderea semnalată mai sus, spre sfîrșitul secolului, mineritul devine din nou rentabil. Așa, de exemplu, mina din Dealul Crucii, cu un număr de 200 mineri, realiza un venit anual de 100.000 florini. O producție sporită se constată și la minele din Valea Sfîntului Ioan, Valea Ursului, Valea Roșie etc. În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, mineritul cunoaște o dezvoltare și mai mare. Încep să fie introduse unelte și metode perfecționate, care duc la creșterea producției de aur. Se deschid noi mine. Astfel la 1717, începe exploatarea minei de la Nistru și reluarea exploatării unor mine ce au fost părăsite.

Ca urmare a acestei dezvoltări, pe la mijlocul secolului al

XVIII-lea a luat ființă la Baia Mare (1748) un inspectorat minier care avea menirea de a coordona și a îndruma exploatarea minelor. De acum mineritul va cunoaște o dezvoltare și mai rapidă și vor fi angajați tot mai mulți specialiști.

Paralel cu dezvoltarea mineritului metalelor neferoase, s-a extins și extragerea sării, care aducea de asemenea mari profituri visteriei.

Exploatarea tot mai mare a ocnelor de sare de la începutul secolului al XV-lea precum și nevoile materiale au determinat puterea centrală să reglementeze situația prin statutele din 1435 și 1498. Cerința tot mai mare a sării pe piață făcea ca numărul lucrătorilor din ocne să fie în continuă creștere. Așa, de exemplu, la 1448 în salinele din Maramureș (Coștiui, Ocna Șugatag, Sat Șugatag etc.) se găseau 600 tăietori de sare, care scoteau o mare cantitate de sare, circa 30.000 tone. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, exploatarea sării scade ca importanță, deoarece luptele interne ale feudalilor și atacurile străine fac nesigură comercializarea ei. Totuși, cunoaștem că în anul 1551 s-au scos 970.520 bolovani de sare, încasându-se 10.763 florini, iar în anul 1552 s-au scos 982.398 bolovani de sare și s-au încasat 8.545 florini. Din aceste date se poate trage concluzia că veniturile acestui monopol încep să scadă. Numărul lucrătorilor se va reduce treptat, ajungându-se ca în 1614 să nu fie mai mult de 100 persoane care să lucreze la exploatarea ocnelor de sare. Cu toate că în secolul al XVII-lea exploatarea ocnelor decade, totuși la 1620 venitul ocnelor maramureșene este apreciat la 4.000 florini.

Lucrătorii din ocnele de sare maramureșene proveneau în general din centrele urbane (Sighet, Teceu) și erau remunerați după cantitatea de sare scoasă din ocna. Aceștia se bucurau de anumite scutiri de impozite și vamă.

În cursul secolului al XVIII-lea, exploatarea ocnelor de sare este simțitor îmbunătățită. Începe organizarea unei exploatare intensive, în scopul creșterii veniturilor visteriei, și se înființează o direcție salinară cu sediul la Coștiui și două camere, al căror rol va spori în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea.

Paralel cu dezvoltarea producției agricole și miniere au început să se dezvolte și meseriile.

Apar meșteșuguri menite să satisfacă necesitățile populației sătești, conștând din îmbrăcăminte și unelte gospodărești. Acești producători satisfăceau în mare parte și nevoile stăpînului feudal, producînd uneori chiar pentru piață. În afară de minerit, se dezvoltă meserii comune, practicate de fierari, rotari, tăbăcari etc., dar și meserii legate de produsele metalelor nobile.

Dezvoltarea meșteșugurilor va lua o amploare tot mai mare în orașele Baia Mare, Satu Mare și Sighetul Marmației.

Paralel cu creșterea orașelor se înmulțește și numărul meseriașilor, fapt care a contribuit la lărgirea schimbului de produse dintre meseriași și țărani.

O dată cu dezvoltarea meseriilor, se simte nevoia organizării meșteșugarilor în bresle, pentru a-și apăra interesele economice.

Documentele atestă existența breslelor în Baia Mare încă la începutul secolului al XV-lea. Prima breaslă este amintită în anul 1412, cînd erau încă puține în Transilvania.

Numărul breslelor este în continuă creștere. În perioada feudalismului dezvoltat, numai în acest oraș sînt cunoscute peste 20 de bresle, corespunzînd măcelarilor, aurarilor, croitorilor, blănarilor, lăcătușilor, pantofarilor, cizmarilor, dogarilor, fierarilor, cuțitarilor, lingurarilor, țiglarilor, strungarilor, tăbăcarilor etc. Din secolul al XV-lea este cunoscută breasla brutarilor. Se mai cunosc breslele curelarilor, picptănarilor, cuparilor, săpunarilor, zidarilor și dulgherilor, sticlarilor, tinichigiilor, olarilor și cioplitorilor în piață.

Se constată existența unui mare număr de bresle și în celelalte orașe ale regiunii, ca de exemplu în Satu Mare, unde sînt amintite breslele constituite de piuari și postăvari în 1513, de croitori în 1525, de aurari în 1534, de cizmari-tăbăcari și măcelari în 1538, de blănari în 1558 și 1564, de fierari în 1538—1580, de cizmari în 1604, de curelari în 1614, de dogari în 1637, de frizeri în 1657; la Mintiu (cartier al orașului Satu Mare) sînt cunoscute următoarele bresle: a curelarilor în 1514, a fierarilor în 1538, a armurierilor în 1538, a fabricanților de lacăte în 1538, a piuarilor în 1539, a argintarilor în 1547, a cizmarilor și tăbăcarilor în 1557, a blănarilor în 1558, a croitorilor în 1573, a olarilor în 1578, a

măcelarilor în 1606, a cizmarilor în 1614, a frizerilor în 1635, a țesătorilor în 1642, a tâmplarilor în 1642.

În lucrarea numită „Convenție“, din anul 1740, sînt cuprinse cataloagele breslelor existente în orașul Satu Mare, după cum urmează: breasla dogarilor, pielarilor, pantofarilor, croitorilor de sumane, blănarilor, măcelarilor, cizmarilor, turnătorilor, frizerilor, legătorilor de nasturi, tâmplarilor, olarilor, curelarilor, fierarilor, lustruitorilor de arme, lăcătușilor, dogarilor, țesătorilor, rotarilor și cizmarilor-tăbăcari.

Un număr însemnat de bresle au luat ființă și în orașul Sighetul Marmației, cele mai importante fiind breslele măcelarilor (1548), cojocarilor și blănarilor.

La Carei sînt cunoscute de asemenea breslele cizmarilor, croitorilor, blănarilor, care primesc privilegiu în anul 1717.

Este de remarcat faptul că în orașele Baia Mare și Satu Mare erau meșteri aurari vestiți, care s-au organizat în confederație, cum a fost cazul celor din Baia Mare care la 1601 se aliază cu cei din Oradea.

În cadrul dezvoltării economice a regiunii noastre, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea apar primele semne de organizare manufacturieră.

O manufactură de sticlă a înființat contele Karolyi Alexandru la Solduba (Săldăbagiu), iar în 1741 este semnalată la Carei o manufactură aparținînd fraților Samson, unde se prelucra ceara și se confecționau lumînări

Deosebit de interesante sînt însemnările despre existența manufacturilor de sticlă la Iegheriște (numită Huta Veche), care la sfîrșitul secolului al XVIII-lea s-a desființat, la Glod (Uj Huta), pe pusta cu numele Szelistye, azi cunoscută sub numele de Poiana Codrului, unde încă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea funcționa un atelier manufacturier de sticlă. La începutul secolului al XIX-lea exista și în hotarul comunei Homorodul de Mijloc un atelier de sticlărie. De asemenea, în hotarele satelor Medișa și Homorodul de Mijloc se amintește la 1810 de casă de depozitat cenușa, în vederea preparării sodiei.

Dezvoltarea tot mai impetuoasă a meșteșugurilor și creșterea varietății produselor au dus la o dezvoltare corespunzătoare a comerțului. La început schimbul între producător și consumator se făcea direct, dar o dată cu creșterea producției meșteșugărești apare

ca o necesitate existența unor mijlocitori între aceștia, din care, cu timpul, o parte au devenit mari negustori.

Centrele mari negustorești din regiune erau: Baia Mare, Satu Mare, Sighetul Marmației, Carci, Cehu Silvaniei etc. Importanța unor centre negustorești din regiune este confirmată de documente care atestă prezența la Baia Mare a negustorilor din Lipsca, Sofia, Brușa, Țara Românească și Moldova.

La târgurile din Satu Mare vin în 1571 negustori străini care făceau comerț de tranzit din Polonia, Austria, Germania etc.

Din Sighetul Marmației porneau drumuri comerciale spre Moldova și Polonia

Ca urmare a înfloririi vieții economice, orașele regiunii primesc o înfățișare urbanistică prin ridicarea unor construcții tipice arhitecturii medievale

În perioada feudalismului dezvoltat, alături de nobilimea latifundiară, se ridică o pătură îmbogățită din rîndul meșteșugarilor și negustorilor, care va accentua și mai mult exploatarea maselor populare și va începe să joace un rol important în viața politică.

Situația socială. În secolele XV-XVII, între clasele antagoniste specifice feudalismului se produce o diferențiere tot mai mare. Aservirea țăranimii era generală, cu excepția depresiunii Maramureș (raioanele Sighet și Vișeu), Chioarului și Oașului. Pe aceste teritorii s-au mai păstrat în unele locuri forme de organizare a românilor în obști. Ele se conduceau după „obiceiul pămîntului”, adică după „dreptul vechi românesc”⁹². În cursul secolului al XV-lea, obștile mai sus amintite încep să se destrame, iar țăranimea își pierde independența, fiind aservită de către nobilime.

Țăranimea supusă — iobagii și jelerii — era obligată să dea dijmă din produse, să presteze robotă o zi pe an, să facă transportări de lemne, vin, fîn etc., să lucreze la repararea morilor, iazului și la curtea feudalului.

Pe lângă aceste obligații mai vechi, nobilimea pretindea și o rentă în bani, care era în permanentă creștere. Tot țăranii suportau impozitele către stat precum și diferite taxe.

Clasa nobililor era privilegiată și nu trebuia să contribuie la impozite. Ea stăpînea terenuri întinse — pămînt arabil, pășuni

și păduri. O parte a pământului arabil era parcat în sesii iobăgești și sesii pentru jeleri. În schimbul pământului primit, iobagii și jelerii suportă obligațiile arătate mai sus. Cealaltă parte a terenului arabil neîmpărțit o forma rezerva seniorială. Acest pământ aducător de mari venituri nobilimii a fost muncit prin robotă de către țărani. Deoarece pășunile erau proprietate exclusivă a nobilimii, aceasta putea să crească animale numeroase, care de asemenea constituiau un mare izvor de venituri. Pe măsură ce moneda joacă un rol tot mai important, renta în bani se mărește spre a satisface pretențiile de lux ale nobilimii.

De aceea, an de an, nobilimea a căutat să-și sporească veniturile prin abuzuri, măbind dijma în produse, bani și înmulțind zilele de roboră.

Pe lângă faptul că țărani erau exploatați de către feudali, ei mai erau obligați să dea zeciuială bisericii, din toate produsele, pe care trebuiau să le răscumpere în bani.

Crunta exploatare la care erau supuși iobagii de către nobilimea laică și cea clericală i-a determinat să se ridice împotriva împilatorilor, care le-au îngrădit și cele mai elementare drepturi de liberă mutare. Nemaiputând suporta această situație, țărănimea se răscoală la 1437, organizându-și tabăra pe dealul Bobilna, situat în apropiere de orașul Dej.

La această luptă au participat țărani iobagi români și maghiari din Țara Lăpușului, Țara Chioarului și din actualul raion Cehu Silvaniei.

Concomitent cu răscoala de la Bobilna, iobagii români și maghiari din părțile Satului Mare s-au răscolit în primăvara anului 1437 sub conducerea judeului Martin. Acestei răscoale i s-au alăturat și orășenii săraci din Satu Mare, conduși de meșterul Valentin. Forțele unite ale țăranilor și orășenilor au reușit să respingă atacurile repetate ale nobilimii. Răscoala a durat și în vara anului 1437, fapt care a împiedicat nobilimea să-și țină adunările comitatense.

Cu tot eroismul de care au dat dovadă țărani și orășenii săraci, ei sînt înfrinți de armatele nobilimii.

După înfringerea răsculaților, situația iobagilor a devenit și mai apăsătoare, căci nobilii i-au impus la obligații și mai grele

decît înainte de răscoală, fapt ce va duce la ascuțirea luptei de clasă în secolele următoare.

Robota crește de la o zi pe an, cît era în 1437, la o zi pe săptămînă, în 1514, cînd iobagul era obligat să muncească cu vitele și uneltele sale și cu hrana proprie. Se mărește renta în bani de la 10 dinari în 1437, la 100 dinari în 1514, indiferent dacă țaranul este iobag sau jeler.

Impozitele către stat ale iobagilor, ale orășenilor și ale lucrătorilor din mine au crescut în comparație cu începutul secolului al XIV-lea. Astfel, la începutul secolului al XIV-lea, pentru o poartă s-a plătit 8 dinari, iar în secolul al XV-lea 30 de dinari, ajungîndu-se, la sfîrșitul acestui secol, la 100 dinari (un florin). De asemenea, a crescut darea extraordinară, care se transformă într-o obligație permanentă, ridicîndu-se la 100 dinari (un florin) de poartă iobăgească.

La aceste obligații sporite s-au mai adăugat abuzurile feudaliilor și vătafilor lor, care au făcut ca viața țăranilor să fie tot mai grea. Țăranii așteptau momentul de a se putea elibera din cătușele exploatării feudale, moment care s-a ivit în anul 1514, cînd iobagii au fost chemați împotriva turcilor.

Această chemare la oaste a stîrnit o vie frămîntare în rîndul țărănimii, în primăvara anului 1514. Iobagii încrezîndu-se în promisiunea că vor fi eliberați din șerbie, s-au adunat în număr mare. La oaste s-au mai prezentat sărăcimea orașelor și micii nobili care sperau să-și îmbunătățească situația grea în care se aflau.

Feudalii au încercat să împiedice participarea iobagilor la cruciadă, persecutînd familiile celor plecați. Iobagii adunați în tabăra de la Buda, în număr de 40.000, auzind atrocitățile săvîșite de nobili împotriva membrilor familiilor rămase fără apărare, se răscoală împotriva nobililor, sub conducerea lui Gheorghe Doja. O parte din armata răsculaților a trecut din Crișana în Maramureș, sub conducerea lui Laurențiu Mesaroș. În armata răsculaților au luptat iobagi români și maghiari, mica nobilime maramureșeană⁹³ și cei din localitatea Ghenci, raionul Carei⁹⁴.

În urma răscoalei din 1514, situația țăranilor din regiunea noastră, ca de altfel a întregii țărănime din Transilvania, se agravează și mai mult, ca urmare a codificării și aplicării Tripartitului lui Verböczi. N-au rămas nepedepsiți nici nobilii care au sprijinit răscoala sau au participat la ea.

Mica nobilime din Maramureș, participantă la răscoală, a fost pedepsită cu confiscarea pământului. Aceste bunuri au fost solicitate de către juristul Ștefan Verböczi, dar el n-a putut intra în posesia lor din cauza opunerii micii nobilimi, ce a luat parte aceluia care s-au răscolat. Totuși, după terminarea răscoalei, un ordin al regelui din 26 octombrie 1514, prevede confiscarea moșiilor a 32 nobili din Maramureș, pe considerentul că au participat la răscoală alături de țărani.

Țăranii, pentru a scăpa de exploatare, fug de pe moșii, cauzând stricăciuni și provocând pagube nobililor. Datorită acestui fapt, nobilii sînt siliți să dea din nou dreptul la liberă mutare iobagilor care și-au achitat toate obligațiile față de stăpîni (1457). Acest drept este însă suspendat în anul 1458, în urma unor răscoale locale. Ca urmare, situația țărănimii aservite nu s-a schimbat.

În afară de obligațiile existente pînă acum, țărănimea iobagă a fost supusă la o dare extraordinară, numită dica, ce se încasa ca un ajutor (*subsidium contributio*) pentru susținerea cetăților de graniță și a armatei, dare care a existat între anii 1530—1700⁹⁵.

În timpul cuceririi Transilvaniei de către Mihai Viteazul, mulți țărani s-au înrolat, în speranța eliberării sociale, în armata acestuia, iar alții au fugit de pe moșiile nobililor. Mihai Viteazul, fiind un exponent al clasei dominante, nu poate să rezolve problemele țărănimii, fapt pentru care aceasta se îndepărtează de politica lui. Țărănimea caută să-și satisfacă revendicările pe calea luptei de clasă, ceea ce determină pe feudali să întocmească legiuirile cunoscute sub numele de „*Approbatæ et Compilatæ constitutiones*“, care cuprind dispoziții pentru urmărirea și readucerea iobagilor fugiți de pe moșiile lor.

Documentele semnalează multe sate pustii pe domeniul Cetății de Piatră și un număr mare de fugari.

Astfel, pe domeniul Cetății Cehu, urbariul din 22 mai 1676 înseamnă un număr de 20 iobagi fugiți și 88 sesii pustii⁹⁶. La fel s-a întîmplat în cursul acestui secol și pe alte domenii. Sînt cunoscute și răscoale îndreptate împotriva jugului feudal și al habzburgilor. O mare răscoală a avut loc în regiunea noastră în partea de nord-vest a comitatului Satu Mare, în anii 1631—1632⁹⁷. Concomitent cu aceasta are loc o ridicare la luptă a țăranilor din Oaș⁹⁸. Conte Bethlen s-a plîns de mai multe ori în ședințele comi-

tatului Satu Mare împotriva acestor răsculați. Acesta a afirmat că dacă nimeni nu-i va pedepsi, are s-o facă el din proprie inițiativă.

În ajutorul nobilimii a fost adusă armata, care a reușit să înfrîngă pe răsculați. Numărul haiducilor fiind mare, congregația nobiliară a comitatului Satu Mare ținută în 23 I 1641 a hotărît organizarea unei forțe armate în scopul nimicirii haiducilor, deoarece chiar și după înăbușirea răscoalei, grupuri de țărani fug în munți, organizîndu-se în cete de haiduci, continuînd astfel lupta împotriva exploatării feudale.

După refacerea unității politice a Transilvaniei, nobilimea va lua măsuri pentru mărirea profiturilor prin jefuirea sistematică a maselor țărănești, fapt care va provoca noi nemulțumiri. În anul 1660, izbucnește o nouă răscoală țărănească. Din această cauză, nobilii nu se pot prezenta în tabăra principelui Rakóczi Gheorghe II, care stăpînea numai comitatele Sătmăr, Szabolcs și districtul Chioar și lupta pentru cucerirea puterii în întreaga Transilvanie. În fostul comitat Maramureș a luat o mare amploare haiducia, cetele de haiduci hărțuind în permanență pe nobili și autorități.

Despre amploarea luptelor haiducești ne vorbesc documentele ședințelor comitatense din Maramureș, din anii 1698, prin care exprimă îngrijorarea față de distrugerile provocate de aceste cete, cerînd totodată luarea de măsuri drastice împotriva lor. Astfel la 6 mai 1698, în cadrul ședinței comitatense se plînge Frater Gheorghe, comitele cămării, și Kaszo Ștefan, pretor, arătînd că ei își declină răspunderea pentru distrugerile provocate de haiduci, cerînd să se ia măsuri în vederea nimicirii acestora⁹⁹.

Semnalizîndu-se creșterea valului luptelor haiducești, căroia autoritățile comitatului nu le pot face față, se cere ajutor grabnic armatei. Spre sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea luptele haiducești cresc în intensitate. În fruntea acestor lupte se ridică Pinte Grigore, zis Viteazul, conducător de seamă al haiducilor.

Prima mențiune documentară referitoare la acțiunile ceteilor haiducești conduse de Pinte Grigore datează din anul 1694, cînd se găsea în jurul orașului Baia Sprie. Pentru perioada anterioară nu posedăm date concrete, decît unele știri din tradiția populară. Cert este că în jurul anilor 1698—1699, este cunoscut ca și un conducător de haiduci temut de către autoritățile nobiliare lo-

cale. În 1699, la 15 august, în plină zi, a intrat în Baia Mare, producând neliniște autorităților orașului. Colonelul Löwenburg, comandantul armatei habsburgice din comitatul Sătmar, nereușind să oprească acțiunile haiducilor, pe calea armelor, a promis amnistie acestora, inclusiv lui Pinteș, dacă vor respecta dispozițiile autorităților. Nu se cunoaște răspunsul lui Pinteș, dar din documentele primăriei orașului Baia Mare reiese că între conducătorul haiducilor și autorități au avut loc tratative și probabil că s-a încheiat o înțelegere. Dar, în pofida acestora, în primăvara anului 1700, acțiunile haiducilor conduse de Pinteș se intensifică.

Într-o scrisoare a guvernului din Transilvania, datată 11 iunie 1700, se cere tuturor forțelor nobiliare din comitatul Sătmar să se unească pentru a pune capăt acțiunilor haiducilor lui Pinteș.

În 18 august 1700, o altă scrisoare a guvernului revine asupra necesității organizării luptei împotriva lui Pinteș¹⁰⁰.

Pinteș acționează cu cetele lui de haiduci în comitatele Sătmar, Maramureș, Bihor și districtul Chioar, dar mai ales în jurul orașului Baia Mare. Teama nobilimii și a celorlalți exploatare a fost atât de mare, încât împăratul Leopold I acordă, prin scrisoarea din 23 aprilie 1701, un premiu de 500 taleri aceluia care-l va preda viu sau mort, căci, după cum se arăta în ordonanță, acest Pinteș a provocat mari pagube nobilimii din comitatele Maramureș, Sătmar și Bihor¹⁰¹. Speriată de amploarea mișcării haiducești, nobilimea comitatului ia măsuri aspre împotriva celor neșpuși. Astfel haiducii prinși au fost condamnați la moarte. Între ei se numărau următorii: Török alias Furulyas, din familia Pogăcieși, Damian Dan, Baloș Nicolae, Ciomaközi Dumitru și Simion Szaszari, care au fost prinși în aprilie 1701¹⁰²; acestora, pentru că au mărturisit de bunăvoie că au făcut parte din ceata lui Pinteș, li s-au acordat circumstanțe atenuante, în loc să fie trași în țeapă de vii li s-a tăiat capul și apoi corpul a fost tras în țeapă.

În vederea nimicirii haiducilor, la 4 mai 1701, comandantul austriac, contele Löwenburg, ordonă ca orașul Baia Mare să trimită oameni înarmați pentru urmărirea și prinderea haiducilor¹⁰³.

Lupta antifeudală a continuat paralel cu lupta antihabsburgică. Acțiunile haiducilor conduse de Pinteș viteazul au pregătit izbăgimea din părțile Maramureșului pentru răscoala antihabsburgică.

gică și antifeudală din 1703—1711. Nu este întâmplător faptul că tocmai această regiune devine punctul de plecare al răscoalei conduse de Francisc Rákóczi al II-lea.

În anul 1703, Francisc Rákóczi al II-lea a început o răscoală împotriva habsburgilor. La această luptă a participat masa țăranilor asupriți, în care un rol de seamă l-au avut românii din regiunea noastră (Maramureș, Chioar, Lăpuș), în frunte cu vestitul haiduc Pinteza Viteazul. Haiducii de sub conducerea lui Pinteza au atacat conace, luând bunurile nobilimii, pe care le-au împărțit țăranilor săraci.

Alăturându-se apoi marii răscoală îndreptate împotriva stăpînirii habsburgice, haiducii conduși de Pinteza au săvîrșit numeroase acte de vitejie. Inuși Francisc Rakoczi al II-lea este entuziasmat atunci cînd primește vestea participării lui Pinteza la această mișcare: „O veste prea plăcută m-a surprins căci Pinteza lotru, făimos din Meziș (dar nu numai din Meziș, ci și din Codrul și strîmtorile de la Sălaj, din Munții Băii Mari, ai Cavnicului și din Maramureș), de origină valah, ca să-și dovedească credința ce-mi păstrează, tăbărise sub murii (zidurile — n.n.) cetății Băii Mari”¹⁰⁴.

În timpul luptelor, haiducul Pinteza Grigore a căzut la 14 august 1703¹⁰⁵, sub porțile asediate ale orașului Baia Mare, care pînă la urmă s-a predat armatei lui Rákóczi.

Faptele săvîrșite de acest haiduc, în fruntea cetelor sale, l-au determinat pe istoricul Nicolae Densusianu să-l numească: „... unul din cei mai însemnați români din secolul al XVIII-lea”¹⁰⁶.

Războiul purtat de răsculați împotriva habsburgilor a fost trădat, încheindu-se pacea de la Satu Mare în 1711.

Luptele haiducești au continuat și după moartea lui Pinteza. Prezența unei cete de haiduci este amintită de către primarul orașului Baia Mare, care, plecînd la Tăuții de Jos, a văzut 14 haiduci înarmați. Contele Alexandru Karolyi, comitele județului Satu Mare, dă dispoziții să se continue paza în munți pentru urmărirea și prinderea haiducilor. Din documentele vremii reiese că în lupta dusă împotriva nobililor, țăranii au fost sprijiniți de lucrătorii din mine și de sărăcimea orașelor, aceste pături fiind interesate și ele la înlăturarea exploatării feudale.

La fel de grea era și munca lucrătorilor de la ocele de sa-

re din Maramureș, care au declanșat o mișcare de mari proporții în prima jumătate a secolului al XV-lea. Adâncirea exploataării și abuzurile săvârșite de cămărași îi determină să se răscoale în anii 1435—1436¹⁰⁷. Aceasta este prima mișcare a lucrătorilor, cu început de organizare, din patria noastră, pregătită în adunările minerilor (tur) consacrate unor revendicări economice. Ca urmare a acestor mișcări, printr-o lege specială din 1435, li s-a permis minierilor alegerea de primari din rândurile lor și înființarea de organizații proprii.

Cu această ocazie s-a elaborat și statutul minelor de sare, prin care se fixează plata unui lucrător la 8 dinari pentru tăiatul a 100 bolovani sare. Totodată, lucrătorii sînt aprovizionați cu alimente de comitele salinar.

Posibilitatea de organizare a lucrătorilor salinari a fost restrînsă, îngrădindu-se libertatea întrunirilor. Totuși ei au continuat lupta pentru mărirea salariului. De aceea, în 1448, Iancu de Hunedoara acceptă înțelegerea avută de cămărașii Maninia Odvard și Szeghedy Matei cu tăietorii de sare pentru a le mări plata la 25 dinari. În acel timp existau 600 tăietorii de sare la ocele din Maramureș. În decursul vremii, lucrătorii salinari au fost nemulțumiți de cîștigurile minime din care nu puteau asigura hrana familiei. Astfel, în anul 1492, lucrătorii de la ocele de sare din Maramureș întrerup munca pe tot timpul verii. Lucrul a fost reluat numai după ce a intervenit înțelegerea între comitele salinar și lucrători, ale căror doleanțe au fost acceptate.

Ca un rezultat al luptei lucrătorilor organizați în adunările tur se poate considera admiterea statutului ocnelor de sare din 1498. În statut se arată că grevele lucrătorilor pentru mărirea salariilor au determinat puterea centrală să accepte rezolvarea acestei revendicări, ridicînd salariul la 20 de dinari.

Tăietorii de sare li se recunoaște o organizare separată, eăci ei nu depindeau de orașele în care locuiau și nici de comiții salinari, ci își alegeau propriul lor primar (conform statutului din 1498).

O altă mișcare a lucrătorilor din ocele de sare ne este semnalată la 1551, izbucnită din cauza abuzurilor comitelui salinar Makay Toma, care a redus veniturile minerilor. Deoarece dezbaterele dintre comite și lucrători au fost fără rezultate, tăietorii de sare din Sighet au întrerupt munca și, sub conducerea primarilor,

au plecat la Baia Mare. Comitele salinar a cerut conducerii oraşelor să medieze împăcarea. Insuşi comitele salinar le dă asigurări tăietorilor de sare că nu vor fi pedepsiţi, cu condiţia să se întoarcă la lucru. De aici rezultă că greva acestora a reuşit.

În cursul secolului al XVII-lea, sarea din Maramureş a avut o piaţă restrînsă, de aceea exploatarea ei s-a dezorganizat, scăzînd numărul lucrătorilor sub 100 de persoane. Abia în secolul al XVIII-lea, extragerea sării a fost din nou prosperă. Participînd la frămîntările epocii, oraşenii săraci au luptat împotriva exploatării sub diferite forme. Sărăcimea oraşului Satu Mare, condusă de meşterul Valentin, s-a ridicat în anul 1437, alături de ţăranii răscuţaţi, împotriva asupritorilor.

Acelaşi lucru îl face sărăcimea oraşului Baia Mare, care atacă în anul 1457 castelul familiei huniazilor, însă este respinsă de către armată.

Breslele meşteşugăreşti sînt de asemenea antrenate în luptă atunci cînd interesul lor este lezat. Astfel, în anul 1588 are loc în Baia Mare un litigiu între breasla măcelarilor şi consiliul oraşenesc care a respins aprobarea regulamentului breslei. Breasla refuză tăierea cărnii (greva), fapt pentru care consiliul oraşenesc îi interzice tăierea de carne pe timp de un an şi trei zile, iar pentru ca populaţia să nu sufere din cauza acestei măsuri, au fost aduşi în oraş, pentru această perioadă, măcelari străini.

În cursul secolului al XV-lea mineritul metalelor nobile din bazinul baimărean decade şi numai începînd cu anul 1570 cunoaşte o oarecare înviorare. Statutul minerilor baimăreni din 9 ianuarie 1570 fixează cîştigul maxim al minerilor, sancţionînd pe cei ce încalcă aceste prevederi. Spălătorii de minereu primeau 11 dinari pe zi. Minerul nu putea părăsi stăpînul decît numai dacă l-a anunţat cu trei săptămîni înainte.

Condiţiile de muncă ale minerilor ne sînt cunoscute din Regulamentul din 1575, care reglementează raporturile dintre stăpîni şi lucrătorii minieri din Baia Spric. În acest document se stabileşte ziua de muncă de 10 ore, de la 7 dimineaţa pînă la 17 după-amiază, iar la şteampuri, de 11 ore, de la 6 la 19; sîmbăta se lucra între orele 6—15.

Leafa unui spălător de aur era de 66 griţari pe lună, iar a celor care lucrau la sedimentare de 60—70 griţari. Ridicarea sa-

lariului era strict interzisă, iar proprietarii care acordau remunerație mai mare muncitorilor erau pedepsiți cu amenzi mari.

La începutul secolului al XVIII-lea, în minierul regiunii noastre încep să pătrundă din ce în ce mai mult germeii noului mod de producție capitalist, care va atrage după sine intensificarea exploatării maselor de lucrători minieri. Impotriva acestei exploatări se ridică minerii din bazinul băimărean, care vor folosi diverse forme de luptă. Astfel, în anul 1726 este semnalată o mișcare a minerilor din Baia Sprie, care distrug noile mașini introduse în exploatare. Lucrătorii, neînțelegînd care sînt cauzele adevărate ale agravării exploatării, considerau că sînt generate de introducerea mașinilor.

Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea va lua o amploare și mai mare exploatarea lucrătorilor, ca urmare a introducerii noilor metode de extracție a minereului. Exploatarea lucrătorilor se caracterizează prin creșterea volumului de lucrări cerut maselor de mineri, urmare a goanei după profit a burgheziei.

Ca urmare a luptelor sociale de la începutul secolului al XVIII-lea, a molimelor ce au bîntuit, a fugii țaranilor de pe domeniile feudale și a politicii pentru deznaționalizarea românilor, care constituiau marea majoritate a populației de pe aceste teritorii, nobilimea a colonizat unele moșii cu țărani de origine germană, maghiară și ruteană.

Coloniștilor li s-au dat cele mai fertile terenuri, făcîndu-li-se și înlesniri în privința obligațiilor față de nobili și stat. În aceste condiții, au fost colonizați șvabi în anul 1718 la Carei, Căpleni, Ciumești și Urziceni; în anul 1720 la Foeni; în anul 1722 la Beltiug, aduși din Württemberg. Tot în anul 1722 au fost colonizate în Moftinu Mare 83 de familii de șvabi din Württemberg și Ulm. După cîțiva ani (1731) sînt colonizați șvabi și la Ardud, iar în anul 1738 la Petrești și în 1747 la Rătești.

În afara colonizării șvabilor, au fost aduși în diferite localități coloniști slovaci și ucraineni.

Pentru a-i atrage pe coloniști, feudații le-au acordat inițial anumite privilegii, pe care, ulterior, le-au anulat, supunîndu-i acestorași obligații pe care le-au avut populația autohtonă. Acest lucru

a determinat participarea solidară a țărănimii române, maghiare și germane la lupta împotriva exploataților.

În perioada feudalismului înfloritor, se constată o dezvoltare economică, socială și politică subordonată intereselor mării nobilimi.

Această clasă, avidă de bogății, realizate prin înăsprirea exploatații maselor populare, provoacă nemulțumirea și lupta continuă a acestora împotriva oprimmării sociale:

Situația politică. La sfârșitul secolului al XV-lea, teritoriul regiunii noastre a fost supus în întregime de către feudații maghiari, care l-au organizat în comitate. Ultimul teritoriu cucerit a fost Maramureșul, care pînă la sfârșitul secolului al XIV-lea era condus de către instituția voievodală. De la această dată, drepturile voievodului sînt tot mai limitate, iar în secolul al XV-lea instituția voievodală își pierde importanța. Comitatele, ca unități administrative, sînt conduse de către un reprezentant al regelui, în persoana comitelui suprem, și de reprezentanții nobilimii: vicecomite, pretor și jurați. În problemele de importanță capitală hotăra adunarea comitatensă nobiliară (congregația nobiliară), compusă din nobilimea comitatului respectiv.

Unitățile administrative nobiliare s-au păstrat cu mici transformări pînă în secolul al XIX-lea. Teritoriul actual al regiunii Maramureș cuprinde cea mai mare parte din fostele comitate Maramureș și Satu Mare, o parte din comitatul Sălaj (raionul Cehu și părțile Tășnadului); districtul Chioar (raionul Șomcuta și o parte din raionul Lăpuș și Cehu, respectiv localitățile de pe Valea Cavnicului și cîteva sate de pe Lăpuș); comitatul Someș (raionul Lăpuș, respectiv localitățile de pe Valea Lăpușului și Suciuri); comitatul Ugocea (părțile Turulung, Turț, Halmeu).

În a doua jumătate a secolului al XV-lea, între Ștefan cel Mare și Matei Corvin au existat ostilități, care au culminat cu lupta de la Baia (1467). Lupta însă a fost defavorabilă oștilor conduse de Matei Corvin. După lupta de la Baia, Ștefan cel Mare a organizat mai multe campanii de pedepsire în Transilvania, ostașii lui atacînd și orașele regale din Maramureș, printre care Baia Mare.

În urma acestor evenimente, Matei Corvin acordă orașului

Baia Mare, în anul 1469, dreptul de a se împrejmui cu un zid, pentru a se putea mai ușor apăra de atacurile românilor din Moldova¹⁰⁸.

Între Matci Corvin și Ștefan cel Mare a intervenit o împăcare, care a adus domnului Moldovei stăpînirea cetăților Ciceu și Cetatea de Baltă și a domeniilor lor. În felul acesta, o bună parte a raionului Lăpuș, a aparținut mai bine de 100 de ani Moldovei¹⁰⁹.

Pe domeniul cetății Ciceu a fost înființată de către Ștefan cel Mare episcopia ortodoxă a Vadului (pe la 1483), care de asemenea și-a extins jurisdicția asupra românilor din Țara Lăpușului.

La sfîrșitul secolului al XV-lea, în comitate domnește anarhia feudală, care crește în detrimentul puterii centrale. Nobilimea are armată proprie, conform hotărîrilor din dietele anilor 1492 și 1498. Feudalii au fost atît de puternici, încît pun mîna pe funcții de conducere, formînd adevărate dinastii: Zapolya, Dragfi, Bathori, Perenyi etc.

Din cauza anarhiei feudale și a lipsei de sprijin din partea țărănimii iobage, statul feudal maghiar decade sub loviturile turcești, dezmembrîndu-se în anul 1541 în trei stătuțe. Transilvania și partea de nord a Ungariei au fost organizate într-un principat vasal turcilor, partea de apus și nord este ocupată de habsburgi, iar teritoriile dintre Dunăre și Tisa sînt transformate în pašalic turcesc.

Începînd cu anul 1541, regiunea noastră, ca și întreaga Transilvanie de altfel, va deveni teatru de război, fiind jefuită de către armatele nobililor, habsburgilor și ale turcilor.

În anul 1543 cetatea Satu Mare este ocupată de către armatele lui Ferdinand și apoi donată fraților Bathori Andrei, Cristofor și Ștefan. Aceștia întăresc cetatea și deviază cursul apei Someșului, înconjurînd cetatea și orașul cu apă. Cetatea a jucat un rol economic și politic important. Principele Ion Sigismund cucerește cetatea și o distruge, dar ea va fi refăcută de către habsburgi. Tot acum sînt incendiate și jefuite cetățile Cehu, Hodod, Arduș, Seini, Chioar, precum și orașul Baia Mare. În anul 1565 se încheie la Satu Mare o înțelegere de scurtă durată între Ferdinand și Ion Sigismund, ostilitățile încheindu-se numai în anul 1570. În urma acestei înțelegeri, Satu Mare și Baia Mare, împreună cu împrejurimile lor, rămîn în posesia habsburgilor. La 1594, o mare primejdie se

abate asupra regiunii: este vorba de incursiunile tătarilor, care au stat mai mult timp în părțile cetății Satu Mare.

Desele expediții ale turcilor împotriva Transilvaniei, Țării Românești și Moldovei vor determina aceste țări să încheie o alianță împotriva dușmanului lor comun: Imperiul Otoman.

Mihai Viteazul, neputînd realiza o coaliție antiotomană, încearcă să unifice țările române în scopul concentrării tuturor forțelor de pe teritoriul patriei noastre împotriva pericolului otoman. Astfel, în anul 1599, trece fulgerător cu două armate în Transilvania, înfrînge rezistența armată a nobililor transilvăneni și la 1 noiembrie 1599 intră victorios în Alba Iulia.

La puțină vreme după acest eveniment, el trece în Moldova, îl înfrînge pe Jeremia Movilă, armata moldovenească trecînd de partea lui. Astfel, Mihai Viteazul unește pentru prima dată cele trei țări române, intitulîndu-se domn al Țării Românești, Ardealului și Moldovei

„Deși înfăptuită pentru o perioadă scurtă, din cauza condițiilor vitrege interne și externe, unirea Munteniei, Moldovei și Transilvaniei într-un singur stat a trezit și mai mult hotărîrea și voința populației de pe aceste teritorii de a înfăptui unitatea națională a poporului nostru”¹¹⁰.

În urma acestor cuceriri, cea mai mare parte a regiunii noastre, inclusiv cetățile Chioar și Cehu, intră sub stăpînirea lui Mihai Viteazul.

Victoriile răsunătoare ale domnitorului român au provocat invidie și teamă în rîndurile nobilimii maghiare și imperiale, fapt pentru care împăratul pretinde ca Mihai Viteazul să cedeze Transilvania imperiului, trimițîndu-l pe Basta pentru a-i supraveghea toate mișcările. Mihai Viteazul nu cedază presiunilor imperiale, ceea ce i-a determinat pe nobilii maghiari să-l trădeze și să se alieze cu generalul Basta

După uciderea mișelească a lui Mihai pe Cîmpia Turzii, comitatul Satu Mare și Ugocea rămîn, mai departe, sub stăpînirea habsburgilor, iar comitatele Maramureș, Solnoc și districtul Chioar aparțin, în continuare, Transilvaniei.

Comitatul Satu Mare va schimba des stăpînii, uneori aparținînd voievodatului Transilvaniei, alteori habsburgilor. Gheorghe Rákóczi II se amestecă în anul 1657 în luptele pentru tronul Po-

lonici și, fiind înfrînt, scapă numai prin fugă în Transilvania. Tot în anul 1657, armatele poloneze, pentru a se răzbuna, fac incursiuni pe teritoriul regiunii noastre, jefuind și pustiind în mare parte regiunea, iar la 25 iunie 1657 încep asediul cetății Satu Mare pe care după 3 zile îl ridică. În retragerea lor spre Polonia jefuiesc și incendiază localitățile Satu Mare, Orașu Nou și Negrești, trecînd de aici în comitatul Maramureș.

Autoritatea principelui Gheorghe Rákóczi II este limitată, avînd sub ascultare numai comitatele Sătmar, Szabolcs și districtul Chioar, deoarece turcii au numit un nou principe în Transilvania. În 1658, principele Rákóczi este atacat de o armată de tătari, aceștia provoacă mari pagube regiunii noastre. La 1660, turcii din pašalicul Oradea, conduși de Ali Pașa, pustiesc din nou regiunea, cu această ocazie orașul Baia Mare le plătește despăgubiri de război 10.000 taleri, iar orașul Baia Sprie 2.000 taleri. Tot acum este cucerită, prin viclesug, și cetatea Chioar.

În anul următor (1661) continuă lupta cu turcii noul principe ridicat de habsburgi, Kemeny Ianoș, care este stăpînul domeniului și cetății Medieșului Aurit. În luptele lui pentru păstrarea Transilvaniei, este alungat de o armată numeroasă formată din turci și tătari. În retragere sînt distruse satele de pe râul Lăpuș (Îlrgu Lăpuș, Dămăcușeni, Lăpuș), de unde tătarii se îndreaptă spre Baia Mare. La 1 septembrie 1661, tătarii incendiază părțile exterioare ale orașului Baia Mare, iar localitatea Seini plătește despăgubiri de război. În continuare, ei distrug orașul Medieșu Aurit precum și întăriturile exterioare de lemn ale cetății. De aici tătarii se îndreaptă, prădalnici, spre Valea Eriului.

După moartea principelui Kemeny Ianoș (1662), partizan al imperialilor, în viața politică a Transilvaniei se constată o stabilizare a politicii interne.

În perioada anilor 1703—1711, răscoala condusă de Francisc Rákóczi se extinde și asupra regiunii noastre, participînd și populația românească condusă de Pinteza Viteazul și de Alexandru Lupu din Borșa, căpitan, care s-a distins în mai multe lupte, și de locotenenții Balea Năcuț din Ieud, Dumitru Birtoc din Sarasău, aflați în fruntea unei armate de 4.000 pedestri și 800 călăreți din comitatul Maramureș.

Răscoala este înfrîntă datorită trădării nobilimii, în frunte cu baronul Karolyi Alexandru, general și locțiitor al principelui

Rákóczi Francisc al II-lea la comanda armatei răsculaților. Baro-nul Karolyi Alexandru începe discuții și tratative cu generalul habsburgic Palfy Ioan, în cetatea Carci, în vederea încheierii unui armistițiu. Tratativele sînt continuate la Satu Mare, terminîndu-se cu pacea de la Satu Mare din 27 aprilie 1711¹¹¹.

Tratatul de pace conține 11 articole care au fost semnate la 1 mai 1711 de către 40 nobili mari și citite în fața celor 12.000 de soldați adunați pe cîmpia de la Moftin. Armata răsculaților a depus aici steagurile și armele lor, care au fost ridicate de soldații austrieci conduși de generalul I. Palfy. Pe locul unde s-au depus armele a fost ridicat un monument, ce se găsește lângă gara C.F.R. Moftinu Mic

Populația regiunii are de suferit de pe urma unei incursiuni tătare din 1717, aceștia jefuind localitățile așezate pe valea râului Someș. Ei se retrag apoi prin raionul Lăpuș, Sighet și Vișeu spre Moldova. Tătarii sînt înfrinți la Căvnic de către locuitorii din Șur-ducești și Căvnic, apoi la Strîmtura (raionul Sighet) și la Borșa suferă o nouă înfrîngere din partea populației locale condusă de Lupu Alexandru, fostul căpitan în armata lui Francisc Rákóczi. Aceasta a fost ultima invazie a tătarilor pe meleagurile Maramureșului.

În perioada feudalismului dezvoltat, diferențierea socială se accentuează, puterea centrală slăbește, iar marea nobilime uzur-pează atât puterea centrală, cît și libertatea și drepturile țaranilor.

Spre sfîrșitul orînduirii însă, nobilimea este nevoită, din cau-za deselor răscoale și războaie, să se supună din nou puterii cen-trale, singura care o putea apăra de furia maselor.

Reformele, inițiate pentru a salva orînduirea feudală de la dezastru, n-au făcut altceva decît să creeze condiții tot mai favora-bile dezvoltării capitalismului și să grăbească destrămarea orîndui-rii feudale, proces ce s-a intensificat în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea.

DESTRĂMAREA FEUDALISMULUI

Situația economică. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, criza orînduirii feu-dale se adîncește tot mai mult. Reformele efectuate în această pe-

rioadă pentru menținerea feudalismului rămân neputincioase în fața ofensivci tot mai impetuoase a capitalismului. Apariția și dezvoltarea capitalismului în diferitele ramuri economice adâncesc criza, iar mișcările sociale vor grăbi și mai mult contradicțiile din sînul acestei orînduiri.

În aceste condiții burghezia se afirmă tot mai mult în cadrul noilor ramuri de producție, iar cele vechi, ca de exemplu agricultura, se păstrează în mîna feudalilor.

În perioada la care ne referim, forțele de producție încep să se dezvolte în toate ramurile economice, afirmîndu-se tot mai puternic relațiile capitaliste, cu excepția agriculturii, ce se dezvoltă mai lent, deși aceasta reprezenta sectorul de bază al economiei.

Agricultura era împiedicată în dezvoltarea ei de politica habsburgică, care era interesată să-și asigure condiții avantajoase asupra materiilor prime din Transilvania și o piață de desfacere pentru produsele industriale din provinciile austriece.

În calea dezvoltării agriculturii o piedică însemnată o constituia măsura Curții din Viena, care interzice exportul de produse agricole, spre a menține aceleași prețuri pentru produsele alimentare, în întreg imperiul, și pentru a păstra relațiile feudale cu tehnica lor înapoiată.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, agricultura a cunoscut o relativă dezvoltare, determinată de sporul natural al populației și mai ales de creșterea populației orășenești, care avea nevoie de o tot mai mare cantitate de cereale marfă. Date fiind aceste necesități, nobilimea a început să-și centralizeze rezervele senioriale și să deposedeze treptat țărănimea de loturile iobăgești. Pe moșiile nobililor, pe lângă cultivarea cerealelor, se introduc culturi noi, care aduceau beneficii însemnate, ca: tutunul, rapița, cartofii etc. Este caracteristică pentru această perioadă îmbunătățirea solului cu îngrășăminte, încercîndu-se introducerea unei agriculturi intensive.

Alături de cultivarea ogoarelor se practică, atît pe moșiile nobililor, cît și în gospodăriile iobagilor, creșterea animalelor destinate muncilor agricole și îndeosebi pentru comerț. Pe lângă vitele mari, se acordă interes creșterii oilor pentru lînă și carne.

În vederea măririi terenurilor agricole și a pășunilor, începînd cu anul 1776, se efectuează lucrările de canalizare a lacului

Ecsed (între Carei și Satu Mare), iar în anul 1842, a Someșului, redîndu-se agriculturii terenuri întinse.

Pentru sporirea veniturilor, nobilimea promovează dezvoltarea unor ramuri noi de producție, care se bazează pe valorificarea materiilor prime de pe moșiile lor. Una din principalele materii de comercializare este lemnul, care, prelucrat în manufacturi, aduce venituri însemnate proprietarilor. Centrele forestiere importante, care exploatau pădurile erariale, sînt Vișcul de Sus și Borșa, cunoscută din anul 1773. De asemenea iau ființă și alte tipuri de manufacturi, destinate prelucrării materiilor prime de pe domeniile feudale, cum ar fi: morile de măcinat, morile de ulei, distilăriile de spirt, joagărele etc. Dezvoltarea manufacturilor legate de economia feudală se făcea încet, deoarece nobilii nu erau interesați să facă investiții mari. Problema dezvoltării manufacturilor era legată de interesele burgheziei în dezvoltare.

Deși numărul manufacturilor crește treptat, breslele continuă să ocupe un loc important în economie.

În 1805, cu ocazia vizitei făcute de Palatin orașului Baia Sprie, se menționează că la primire erau prezenți breslașii și cetățenii orașului¹².

În orașul Carei, deși exista o manufactură pentru prelucrarea cării și fabricarea lumînărilor, încă din 1741, totuși breslele erau puternice. Astfel, cu ocazia donațiilor ce s-au făcut pentru înființarea spitalului în anul 1846, sînt amintite breslele cizmarilor, croitorilor și pălărierilor.

Alături de ramurile economice amintite mai sus, un loc important îl ocupă minierul, exploatîndu-se mai cu seamă minereul aurifer și sarea. Austriecii erau interesați în special în exploatarea aurului. Pentru obținerea unui randament cît mai mare, erau nevoiți să practice exploatarile în adîncime, concesionînd unele mine persoanelor particulare.

Se dezvoltă forțele de producție și tehnica minieră, iar o dată cu acestea crește și numărul salariaților, în special în întreprinderile mai mari din Baia Mare și Baia Sprie.

În vederea măririi veniturilor tezaurului, sînt sprijiniți unii proprietari să deschidă noi mine și să le lărgească pe cele existente. Se deschid noi guri de mină la Valea Roșie, Usturoi, Valea Borcutului, Ferneziu (Baia Mare), Băiuț, Nistru și Ilba.

În anul 1765 minele din Dealul Crucii au fost exploatate

de visterie, în colaborare cu orașul Baia Marc. Tot în anul 1765 se deschide galeria Lobkovitz¹¹³, iar în anul 1786 s-au deschis două exploatări noi: minele Terezia și Irany și galeria Borcut¹¹⁴ (Baia Sprie). În anul 1763 se deschid mine la Cavnic, în muntele Csicska, în 1776 se adâncește galeria verticală Borcuter, care a unit mai multe galerii, iar în anul 1784 începe exploatarea noilor zăcăminte descoperite pe Valea Metalului.

Tot aici a fost intens exploatăată galeria Odon, fiind reluată în 1753 sub numele Iosif, iar din 1810 cunoscută sub numele de mina Rainer¹¹⁵.

Dezvoltarea mineritului în Cavnic a impus legarea acestui centru minier de Baia Sprie și Baia Mare. Astfel, la 1786, se face un drum de piatră care leagă Cavnicul de Baia Sprie.

De asemenea, mineritul era în plină dezvoltare la Lăpuș. Aici erau în exploatare minele din muntele Văratec, Văratec Botiza, mina Cisma, mina Coasta Ursului¹¹⁶. Tot aici a existat și o topitorie ce s-a dezvoltat mai mult după 1848.

Un centru de exploatare minieră bogat în zăcăminte metalifere era și Băiuș. La Strîmbu Băiuș a funcționat o topitorie, al cărei utilaj a fost reînnoit în anii 1849—1850¹¹⁷.

La Valea Roșie, în 1764, sînt exploatare 13 mine, pentru care orașul Baia Mare acceptă, în 1777, construirea unui lac de acumulare a apelor, ce era necesar la zdrobirea și prelucrarea minereului¹¹⁸. Între anii 1838—1849, minele Salvator, Neptun și Laurențiu aduceau cele mai însemnate venituri visteriei¹¹⁹. La Ferneziu funcționau topitorii mari, care pe lângă prelucrarea minereului aurifer, începînd cu anul 1760, primesc dreptul de a preschimba aurul brut de la proprietarii de mine¹²⁰.

Datorită dezvoltării mineritului, era nevoie de o supraveghere și îndrumare a acestor întreprinderi. În acest scop, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în cadrul inspectoratului minier din Baia Mare s-au numit inspectori și 8 consilieri. Aceștia, pe lângă alte sarcini administrative, aveau în subordinea lor, împreună cu oficiul de supraveghere, monetăria din Baia Mare, tezaurul oficiului de administrație și cele patru ateliere unde se făcea proba aurului.

În această perioadă a crescut numărul persoanelor particulare proprietari de mină sau arendași, care investesc capital în exploatarea minieră. La 1800, în Baia Mare, la minele de la Usturoi,

Valea Neagră, Firiza, Valea Borcutului etc. erau 46 de proprietari particulari și arendași. Aceeași situație era și la Baia Sprie.

În jurul anului 1800 au funcționat 11 mori (șteampuri) cu 211 săgeți, un atelier mare de fierărie, 2 cuptoare de topit și un cuptor de separat aurul.

La 1800 sînt amintite 46 societăți miniere și 344 mine și locuri de mine particulare pe teritoriul administrativ al orașului Baia Sprie. Creșterea numărului minelor a atras după sine și o creștere a numărului instalațiilor de zdrobire și prelucrare a mine-reului (șteampuri și topitorii), așezate de-a lungul apelor curgătoare Firiza, Săsar etc. Legat de această dezvoltare, crește și numărul lucrătorilor care se ocupau cu minierul.

Pentru mărirea capacității de exploatare a minelor, Inspectoratul minier Baia Mare introduce mașini în mina din Dealul Crucii la 1840, a doua mașină introdusă în minele din Transilvania.

O altă bogăție însemnată a regiunii noastre, sarea, continuă să fie exploatată. Ocnele de sare cele mai renumite sînt la Ocna Șugatag și la Coștiui. Sarea, fiind din ce în ce mai căutată, visteria a înființat o direcție a salinelor cu sediul la Coștiui, iar din 1749 direcția a fost transferată la Sighetul Marmației, începînd cu anul 1777, cînd producția de sare este în continuă creștere, au fost înființate oficii salinare la Ocna Șugatag, pentru a se exercita un control mai eficient asupra exploatării sării.

Producția de sare trebuie să fi fost însemnată, din moment ce pînă în anul 1847, numai pe riul Tisa, s-au transportat anual 24.000 tone sare bolovani și 10.000 tone sare măcinată.

Dezvoltarea economiei agrare și industriale a atras după sine și dezvoltarea vieții comerciale.

Pe piața internă erau desfăcute produse agrare și meșteșugărești, obiecte și materii necesare pentru gospodărie. Cele mai însemnate târguri erau: Baia Mare, Satu Mare, Carei, Sighetul Marmației; alături de aceste vechi centre comerciale se dezvoltă și centrele: Seini, Tășnad, Ardud, Șomcuta, Lăpuș, Vișeu etc.

Produsele agricole și meșteșugărești, precum și metalele neferoase, erau valorificate atît pe piața internă, cît și în relațiile cu Moldova, Țara Românească și Austria.

În vederea extinderii comerțului, comitatul Satu Mare hotărâște, în 1812, construirea drumului Carei, Moftin, Terebești, Satu

Mare, Botiz, Livada, Orașu Nou. În anul 1847 se încearcă navigarea pe cursul râului Someș¹²¹.

Economia feudală este într-un declin continuu, ce va avea drept urmare înlocuirea relațiilor vechi cu relații de producție de tip capitalist. Totuși, în agricultură se vor mai păstra puternice rămășițe feudale. Cu toate că șerbia a fost desființată, majoritatea țărănimii, fiind lipsită de pământ, rămîne în stare de dependență față de nobilime. În industrie se dezvoltă mai mult ramura extractivă și în unele centre iau ființă întreprinderi de industrie ușoară. Dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste va cunoaște o amploare deosebită în toate ramurile economiei, în urma revoluției burghezo-democratice de la 1848—1849 din Transilvania.

Situația socială. În fuga lor după venituri tot mai mari, proprietarii de pământuri vor mări în permanență obligațiile țăranilor iobagi.

Obligațiile țăranilor erau fixate de „Certa puncta“ la trei zile, cu vitele, sau petru zile, cu brațele, săptămînal pentru iobagi și două zile pentru jeleri, dar nobilul fixa întinderea de pământ ce trebuia lucrată de iobag într-o zi de muncă, ceea ce înseamnă că țăranul era obligat practic să lucreze un număr mult mai mare de zile.

Peste exploatarea feudală s-a suprapus exploatarea habsburgică, care-i supunea pe țărani la impozite ridicate, îi obliga la contribuții cu provizii, la întreținerea armatei, la încartiruire, munci la drumuri, cetăți, cărăușii la aprovizionarea armatei. La toate acestea se adăugau obligațiile față de nobili și de biserică. A crescut de asemenea dijma oilor în secolul al XVIII-lea, la o oaie cu miel și o mioară din 10 oi. Aceeași zeciuială se lua și din capre. Dijma din porci a ajuns ca trei case să dea un porc gras, în loc de 10 case cum era înainte. Din vite se dădea tretina (vită îngrășată 3 ani) și dijma din produsele lactate: unt, brînză. Țăranii erau obligați să mai dea dijma din stupi, blăni de urși, vulpi, jderi, coarne de bour, pește și alte nenumărate plocoane.

De fapt în secolul al XVIII-lea feudalii tindeau să transforme producția agricolă de consum într-o producție de cereale marfă pentru acumulare de venituri. De aceea feudalii au exploatat și mai mult iobagii pe care-i aveau, fapt care a dus la o intensificare a luptelor țărănești. Lupta țăranimii a îmbrăcat și o haină religioasă în secolul al XVIII-lea. Astfel, în anul 1760 începe mișcarea orto-

doxă a lui Sofronie împotriva catolicismului, după cum rezultă dintr-o anchetă ordonată de contele Anton Karolyi, comitele comitatului de Satu Mare (22 XII 1760). Din constatări rezultă că viceprotopopul ortodox Gavril Papp din Cig (Tășnad) a trimis scrisori în orașe și sate, prin care invită populația să ia parte la adunarea ce se va ține la Santău (comitatul Solnocul de Mijloc). La adunare au participat 300 de reprezentanți din 34 localități. Preoții uniți au fost alungați din Dorolț și din alte sate. Asemenea adunări au avut loc la Carei (15 III 1760), Gîrdani (5 aprilie 1760) și la Dorolț în joia după paști.

A început o rezistență împotriva catolicismului în Bixad, inițiată de viceprotopopul Buteanu, care se declară aderent al călugărului Sofronie. Buteanu a trimis scrisori vicarului din Maramureș, spre a se alătura acestei mișcări, după cum mărturisește comitele Maramureșului, E. Barkóczi, în scrisoarea (din 13 mai 1760) adresată comitelui de Satu Mare, A. Karolyi.

Comitele Maramureșului a luat măsuri din timp împotriva acestei mișcări, dar totuși au pătruns și aici scrisori trimise în numele lui Sofronie. Astfel au fost prinse niște scrisori la Budești în 15 mai 1761. Aici a fost proiectată o ședință la 10 mai 1761. Mai departe comitele Barkóczi arată că trei români frunțași din Cavnice au venit în Maramureș (25 VII 1761) pentru a aprinde și aici mișcarea împotriva stăpînirii.

În anul 1761 au fost prinși unii trimiși de ai lui Sofronie. De aceea Sofronie îl avertizează pe vicecăpitanul Vasile Petri să restituie acestora scrisorile și 61 florini, ce au fost sechestrați în comuna Mesteacău (Chioar).

Dată fiind fuga iobagilor români de pe domeniile feudale, împărăteasa Maria Terezia ordonă să se revizuiască urbariile din Transilvania și chiar propunea în anul 1765 numirea unui defensor al iobagilor, care să înainteze plîngerile lor la instanțele competente.

Urbariul din 27 septembrie 1776 fixează obligațiile iobagilor față de orașul Satu Mare. Astfel, Drăgan Tivodar are obligația de a presta anual 32 zile cu carul sau 64 zile cu brațele, robotă, de a plăti taxa anuală în florini, de a preda unt topit, un pui, 6 ouă etc. Sînt trecuți și ceilalți iobagi cu obligațiile lor, care însă variau în funcție de mărimea sesiei iobăgești.

Din cauza fugii în masă a iobagilor din Transilvania, a fost dat un rescript în anul 1774, de Iosif al II-lea, care a constatat că

nobilii răstălmăcesc urbariul din 1769, „pretinzînd iobagilor atît o robotă de 4 zile pe săptămîină cu brațele, cît și o robotă de 3 zile cu vitele”¹²².

O situație la fel de grea o aveau și lucrătorii din minele de aur și cei din ocnele de sare. Ei erau obligați să presteze 14—16 ore de muncă pe zi, fiind retribuiți cu un salariu mizerabil, așa cum se plîngeau de altfel minerii din Baia Sprie în anul 1751: „și fără a ține de loc seama de nerodnicia acestui pămînt și fără a ține seama că sîntem depărtați de locurile producătoare de cereale și că prin aceasta suferind de lipsa mijloacelor de hrană și a celorlalte lucruri, nu putem să ne bucurăm, cum s-ar cuveni, de plata muncii noastre de mineri, deoarece, de mai mulți ani, s-a introdus și s-a stabilit în așa fel de a ni se plăti salariul încît după trecerea a trei și uneori a patru luni abia dacă se mai plătește salariul muncitorilor mineri de pe o lună sau două. Deoarece însă plata muncii minerilor e de 12 creițari și jumătate pe zi... este destul de limpede și convingător cîte neazuri avem noi, cei ce sîntem lipsiți de orice alte venituri, de pe urma acestui fel nedrept de plată a salariului lunar”¹²³. Din cauza sărăciei și mizeriei la care erau expuse familiile lor, minerii erau nevoiți să-și angajeze și copiii la lucru în mine. Astfel găsim la Baia Sprie 228 copii în vîrstă de 8—18 ani, care lucrează în mină în condiții grele, primejduindu-și viața¹²⁴.

Față de lucrători, abuzurile autorităților sînt tot mai frecvente. La Baia Sprie are loc o demonstrație în anul 1761¹²⁵, deoarece autoritățile au prins un tînăr miner pentru a fi dus la oaste, deși lucrătorii din mine erau scutiți de serviciul militar.

Aceeași situație jalnică o aveau și lucrătorii din ocnele de sare, care erau crunt exploatați. Din cauza asupririi exercitate de către feudali și visterie, țărani din Transilvania se răscoală în toamna anului 1784; răscoala a cuprins și teritoriul regiunii Maramureș. Astfel, într-o serie de localități din actualul raion Satu Mare țărani se ridică la luptă împotriva nobililor și a autorităților. O mai mare amploare iau luptele la Ardud și localitățile învecinate.

În comitatul Maramureș, Frunziă unește sub steagul răscoalei pe țărani iobagi și pe lucrătorii din ocnele de sare. Acțiunea a fost destul de puternică, datorită faptului că lucrătorii din ocne au adus și arme și praf de pușcă din saline spre a le folosi cu ocazia

răscoalei. Pentru înăbușirea acesteia a fost nevoie de 4 companii de soldați, care au fost aduse în Maramureș¹²⁶.

Răscoala a fost sprijinită și de iobagii minieri din Baia Mare¹²⁷. Nobilii și funcționarii imperiali speriați de răscoala țăranilor au luat măsuri pentru apărarea moșilor lor și a orașelor. Adunarea obștească a comitatului Satu Mare, întrunită la Carei, ordonă înarmarea nobilimii din comitat sub conducerea locțiitorului de vicecomite și a juzilor pentru a putea răspunde la un eventual atac al țăranilor. Totodată ordonă orașelor Baia Mare și Satu Mare și târgului Baia Sprie să pună sub paza unui comisar special praful de pușcă și orice fel de plumb, deoarece, potrivit știrilor primite, răsculații se îndreaptă spre orașele miniere¹²⁸.

La 22 noiembrie 1784, Inspectoratul minier din Baia Mare a transmis magistrului orașului două scrisori din partea vicecomiților comitatului Solnocului dinăuntru, în care se arată că iobăgimea din comitatul Hunedoara, Alba și Zarand s-a răscolat împotriva nobilimii¹²⁹.

În urma acestor vești, la Baia Mare au fost luate măsuri, cerându-se, printr-o ștafetă, armată regulată pentru apărarea inspectoratului minier și a orașului. Au fost adunate armele existente în oraș și s-a interzis vânzarea prafului de pușcă și a gloanțelor. S-au numit străji în oraș și cartierele mărginașe cu sarcina de a aresta pe străinii suspecti care ar intra în oraș¹³⁰.

La fel au fost luate măsuri de către adunarea obștească a comitatului Maramureș pentru supravegherea armelor, munițiilor și călătorilor, pentru organizarea pazei în tot comitatul și la închiderea drumurilor spre Transilvania¹³¹.

Printr-o scrisoare din ianuarie 1785, vicecomitele din Alba inferioară cere comitatului Satu Mare informații cu privire la emisia pe care Horea i-ar fi trimis în ținuturile vecine orașului Baia Mare, pentru a atrage de partea răscoalei populația românească de acolo¹³².

Cu ajutorul armatei imperiale, nobilimea înăbușe în sînge răscoala, mulți dintre țărani cad pradă furiei nobililor, iar o parte sînt judecați și întemnițați. Un asemenea proces a fost intentat țăranilor răsculați din Arduș și satele învecinate, care s-a încheiat la Satu Mare cu condamnarea țăranilor.

După înăbușirea răscoalei, feudalii au mărit sarcinile iobagilor și au intensificat exploatarea lucrătorilor din salinele mara-

mureșene, fapt ce a provocat o răscoală a acestora din urmă, care a durat, cu întreruperi, timp de trei ani (1790—1793)¹³³.

În secolul al XIX-lea, criza orînduirii feudale se adîncește tot mai mult. Relațiile feudale constituie o frînă în calea progresului, în calea aplicării pe scară largă a invențiilor tehnico-științifice. Contradicțiile dintre feudali și iobagi nu s-au putut rezolva decît într-un singur fel, și anume prin eliberarea iobagilor și împroprietărirea lor. Puterea centrală caută să-și organizeze un nou stil de apărare, o armată independentă de puterea feudalilor.

Masele populare sînt tot mai agitate, burghezia se organizează în vederea doborîrii privilegiilor feudale, fapt ce se va realiza prin revoluția din 1848.

Situația politică. A doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea se caracterizează prin accentuarea procesului de descompunere a orînduirii feudale, prin întărirea puterii centrale, în dauna nobilimii și a tendințelor ei de a-și menține autonomiile feudale, fapt care o duce deseori în conflict cu împăratul. Prin efectuarea unor reforme se separă atribuțiile administrative de cele judecătorești, se acordă drept de așezare în orașe oricăror persoane, se înlocuiește limba oficială a statului — latina — cu limba germană, și se reglementează raporturile dintre țărani și nobili.

Nobilimea a trebuit să se supună împăratului, căci numai el putea s-o apere de furia maselor de țărani iobagi și orășeni săraci, a căror nemulțumire creștea mereu.

Contele Karolyi, slugă fidelă a habsburgilor, aduce din nou coloniști germani în scopul deznaționalizării românilor. Astfel, la 1760 se efectuează la Sîi colonizarea cu șvabi aduși din Bavaria. În 1773, la Vișeu de Sus, sînt colonizați șvabi din Zips, (localnicii numindu-i țipteri), iar în 1785 la Cîmpulung pe Tisa, Sighetul Marmației și la Turulung. În 1787, Homorodul de Jos, un sat românesc, este colonizat cu șvabi, din Baden și Bavaria. Crescînd numărul lor, coloniștii au populat localitățile: Cămin, Tiream, Sănislău, Hurezu (raionul Carei), Iojib și Mădăras (raionul Satu Mare) și Borlești (raionul Șomcuta).

Între coloniști și iobagii autohtoni s-au ivit neînțelegeri pentru care ultimii au plecat din Urziceni și Cămin stabilindu-se la Bervenii, iar cei din Arduș și Belțiuș s-au așezat la Dobra și Ghirișă.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea au fost colonizați slovaci în Livada. Tot atunci au fost colonizați cu ruteni următoarele localități: Peleşu Mare, Lazuri, Livada, Adrian, Agriș, Bercu, Nisipeni, Micula, Hodișa. Aceștia au fost maghiarizați, pierzându-și limba și sentimentele lor naționale, chiar și în biserică serviciul religios se oficia în limba maghiară. De asemenea, au fost colonizați maghiari în satele Pișcari, Dobra, Ghirișa, Românești, Gherța Mare, Gherța Mică și Someșeni.

În scopul de-naționalizării românilor și a atragerii lor la catolicism, în anul 1804 puterea centrală încuviințează înființarea episcopiei romano-catolice din Satu Mare. Sînt desființate mănăstirile ortodoxe, se interzice aducerea de cărți religioase din țările române și menținerea legăturii cu frații de peste munți.

Cu toată politica dusă de autorități în scopul catolicizării forțate a românilor, aceștia din urmă opun o rezistență dîră pentru a-și păstra credința strămoșească.

În această etapă încep să se ridice elementele burgheziei române progresiste, care vor lupta pentru răsturnarea orînduirii feudale și eliberare națională. Elementele burgheze românești și ale celorlalte naționalități vor duce lupta împotriva asupririi sociale și naționale mai mult pe calea petițiilor, în timp ce masele populare, aspirînd la cucerirea drepturilor materiale și sociale, vor desfășura o puternică luptă de clasă.

Perioada ce cuprinde a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea este etapa unor transformări adînci ce vor grăbi descompunerea orînduirii feudale și lichidarea relațiilor prin lupta revoluționară din anul 1848.

CULTURA ÎN ORÎNDUIREA FEUDALĂ

Cultura feudalismului timpuriu. Cultura în perioada feudalismului timpuriu a servit clasei stăpînitoare sub toate aspectele ei, purtînd amprenta influenței religioase.

În această etapă se cunoaște existența unor școli ce au funcționat pe lângă biserici, în orașele Baia Mare și Satu Mare. În aceste școli au predat preoți, călugări, iar la clasele pentru fete propuneau călugărițe. Existența acestei stări de lucruri ne este atestată în 1370, cînd la Satu Mare fetele erau instruite într-o școală de călugărițe, iar băieții de călugări dominicani¹³⁴.

Numărul școlilor pînă în secolul al XV-lea era redus și în consecință și numărul știutorilor de carte era foarte mic. Frecvențarea școlii costa mulți bani și, de aceea, numai cei bogați aveau posibilitatea de a se instrui.

Școli parohiale româneșu au existat pe lângă unele mănăstiri ortodoxe din Maramureș, la Icud și Peri, unde se copiau și cărți pentru serviciul religios.

În biserică era folosită limba liturgică, necunoscută de popor. Astfel, în bisericile ortodoxe se folosea limba greacă și limba slavonă, iar în biserica catolică serviciul religios se oficia în limba latină.

Alături de cultura claselor avute se dezvoltă și cultura populară, care va păstra vechile tradiții ale poporului român. Literatura orală a avut o largă circulație în sinul populației române. Circulînd alături de producțiile lirice și de baladele populare, basmele constituiau în acest timp principala producție folclorică în proză și cuprindeau uneori elemente preistorice și antice.

Un alt aspect al culturii este arhitectura atestată de documente și de scrierile istorice, precum și de unele urme materiale păstrate.

În domeniul arhitecturii, cele mai impunătoare construcții erau cetățile, castelele, bisericile, mănăstirile și casele fortificate.

Pe teritoriul regiunii noastre se cunoaște existența a patru cetăți menționate de documente. Cea mai veche și cea mai însemnată este cetatea Satu Mare, pe care Anonymus o amintește ca fiind un castru puternic al ducelui Menumorut. Deci existența ei este mai veche decît secolul al X-lea. Acest castru era ridicat din pămînt și întărit cu palisade.

În secolul al XIII-lea este atestată de documente o cetate la Medieșu Aurit (1274).

Cetățile Chioar și Cehu sînt amintite în actele din anul 1319, cînd au fost cucerite de către nobilii răsculați împotriva regelui Carol Robert.

De asemenea, pe dealul Cetățea din Oncești, în urma săpăturilor arheologice, au fost scoase la iveală zidurile unui turn de piatră, considerat ca aparținînd secolului al XIV-lea, iar la Cuhea,

pe o terasă a Izei, a fost dezvelită o fortificație din lemn și piatră, construită în același secol.

Pe cursul râului Săliște (în hotarul localității Iegheriște) a existat între dealuri o cetate de pământ întărită cu zid de piatră.

Pe teritoriul regiunii noastre au existat numeroase biserici construite în stil roman și gotic. Se mai construiau în stil local biserici de lemn. O parte dintre acestea s-au păstrat pînă azi, însă cu unele modificări. Cea mai veche construcție religioasă pare să fie biserica actuală reformată din Sighetul Marmației. După părerea istoricului maghiar I. Szilagyi acest edificiu este ridicat între anii 1050—1150. Biserica a fost construită în stil bizantin și decorată cu picturi tot în acest stil. În urma incendiului nimicitor din 10 august 1859 au ieșit la iveală picturile murale vechi. O schiță a acestora se păstrează la parohia reformată din acest oraș. Biserica de azi a suferit multe transformări. Probabil că inițial a fost biserică ortodoxă românească.

Un alt edificiu ceva mai tînăr este biserica reformată din Acîș, care a făcut parte dintr-un complex mănăstiresc și datează din secolul al XIII-lea.

În localitatea Cuhea, săpăturile arheologice din anul 1964 au scos la iveală fundația unei biserici românești de piatră care datează din deceniul al III-lea sau al IV-lea al secolului al XIV-lea.

La Bîrsana, biserița de pe locul „Jbîr“ este cunoscută ca aparținătoare unei foste mănăstiri: tradiția și literatura presupun că ea este construită în anul 1364. Bisericii din Ieud „Deal“ i se atribuie ca dată a construcției anul 1391.

Sub raport arhitectonic aceste construcții de lemn nu se deosebesc de arhitectura bisericilor din secolele următoare.

Tot în acest secol este atestată existența mănăstirii ortodoxe române din Peri, care în anul 1391¹³⁵ primește de la patriarhul Antonie din Constantinopol dreptul de stavropighie; starețul ei avea prerogative episcopoești și peste ținuturile Sălaj, Mediaș, Ugocea, Bersava, Ciceiu, Balvanul și Almaș. Această mănăstire, în care se copiau cărțile necesare serviciului religios, a fost centrul cultural al Maramureșului medieval. În Maramureș au mai existat numeroase mănăstiri, care erau centrele culturale religioase ale feodalilor locali.

În perioada feudalismului dezvoltat (secolele XV—XVIII), cultura a cunoscut un progres însemnat, fapt dovedit de izvoarele păstrate în număr destul de mare. Au devenit tot mai mulți oameni știutori de carte, care erau instruiți în școli.

Școlile funcționau și acum în majoritatea cazurilor pe lângă biserici și mănăstiri, care-și mențineau rolul de centre culturale; în ele se învățau scris-cititul în limba română și slavă.

În anul 1451, cu ocazia donației regale a localității Ieud, sînt amintiți cărturarii Iuga Diac și Ioan Diac¹³⁶. Cărturarii din Maramureș scriau și citeau și în limba slavonă, dovadă unele inscripții și cărți rituale slavone păstrate în biserici.

În orașele însemnate ale regiunii noastre a luat ființă un învățămînt orășenesc reclamat de necesitățile populației din mediul urban. Asemenea școli au funcționat în Baia Mare, Satu Mare, Carei, Baia Sprie, Arduș și Sighetul Marmăției. La aceste școli exista un învățămînt cu două cicluri (inferior și superior). La Baia Mare și Satu Mare, în clasele superioare se studiau latina și greaca, dar și disciplinele necesare pentru cariera de preot și învățător.

În școlile elementare parohiale predau puțini învățători, majoritatea propunătorilor reprezentînd-o preoții.

Școlile amintite mai sus au fost menținute pînă la mijlocul secolului al XVI-lea cînd, prin convertirea catolicilor la noua religie, ele au fost preluate de către protestanți.

Urmărind atragerea românilor la reformă, protestanții au tradus cărțile bisericești în limba română, eveniment ce va avea un rol însemnat în dezvoltarea culturii.

Noua religie protestantă (luterană, calvină) a sprijinit dezvoltarea învățămîntului, favorizînd deschiderea de școli noi sau acordînd importanță mai mare celor existente. Astfel, în anul 1547, la Baia Mare a fost înființată o școală superioară reformată, numită „Școala Rivulina“. Preluată în anul 1712 de către călugării iezuiți, ea a continuat să-și desfășoare activitatea pînă în anul 1775. În orașul Sighetul Marmăției, în secolul al XVI-lea a luat ființă o școală românească calvină, care și-a prelungit activitatea și în secolul al XVII-lea.

La fel au luat ființă (în secolul al XVI-lea) școli protestante la Arduș, Satu Mare etc., în care sînt instruiți și tinerii români ce

învăţau să scrie şi să citească româneşte, venind în contact cu cărţile traduse în limba română de reformaţi. Aceste şcoli erau sprijinite de autorităţi, deoarece erau puse în slujba răspîndirii calvinismului printre români. Urmărind atragerea românilor la religia reformată, în anul 1624 Gabriel Bethlen consfinţeşte printr-o lege dreptul fiilor de iobagi de a frecventa cursurile şcolilor, fără a fi opriţi de nobilime.

Ca urmare a acestei măsuri, mulţi români au studiat şi în colegiul reformat din Baia Mare¹³⁷. De asemenea, românii maramureşeni frecventează cursurile şcolii din Sighetul Marmaţiei. În vederea convertirii românilor la noua religie, principele Mihail Apafi I a dat ordin în anul 1669 episcopului român să înfiinţeze şcoli în Alba Iulia, Maramureş şi Chioar, în care să se înveţe scrisul şi cititul în româneşte. În localităţile Carei, Satu Mare, Baia Mare, Sighetul Marmaţiei, aflate uneori sub stăpînirea austriacă, dezvoltarea şcolilor româneşti a fost frînată. Şcolile române au putut funcţiona numai în cadrul unor mănăstiri ortodoxe, fiind lipsite de mijloace materiale şi sprijinite de nobilimea română. Unii tineri români au plecat pentru studii la mănăstirile din Moldova, iar uneori erau aduşi aici călugări moldoveni cu ştiinţă de carte, pentru a instrui tineretul.

Tinerii care au studiat în Moldova, revenind în Maramureş, au devenit preoţi la biserici sau călugări la schiturile existente în aceste părţi. Unii dintre ei au urcat treptele ierarhiei bisericeşti, ajungînd episcopi ca: Petronic, Silomon, Savul, Iosif Stoica etc. Aceştia au ajuns la conducerea bisericilor din Maramureş, în vreme ce Ieroteiu, egumenul Putnei şi episcopul Huşilor (originar din Ungureni, raionul Lăpuş) s-a ridicat în fruntea bisericii moldovene.

Legăturile culturale ale Maramureşului ne sînt cunoscute din actele arhivistice păstrate. Astfel într-un act se scrie: „Popa Lupui şi cu fratele nostru, cu protopopul din Moiseiu“, au scris juzilor din Bistriţa, la 12 octombrie 1685¹³⁸, despre un călugăr de la mănăstirea Humor, care este dascălul casei lor, cerînd să fie scutit de vamă la trecerea prin această localitate.

În secolul al XVII-lea, egumenul de la Voroneţ a trimis în două rînduri cîte 2 călugări pentru a aduna milostenie, călugări care probabil au făcut agitaţie naţională printre români, căci Vasile Lupu, domnul Moldovei (1633—1652), se lăuda că el poate răscula pe românii din Transilvania şi uşor ar putea cuceri această ţară.

La sfințirea mănăstirii Moisei (1672)¹³⁹ au fost trimiși 2 călugări de către egumenul mănăstirii Putna, ca răspuns la cererea boierilor din Maramureș.

Popa Gheorghe din Borșa scrie (sec. XVIII) egumenului de la Dragomirna (regiunea Suceava) pentru copilul său Moise, și-i cere să-l învețe carte¹⁴⁰.

De asemenea, avem însemnări despre călugării moldoveni și munteni care veneau aici aducând cărți și alte daruri. Un asemenea exemplu îl constituie un potir dăruit de domnul Țării Românești, purtând următoarea inscripție: „Acest potir îl închină și-l prinosese Măria Sa luminatul domn al Țării Rumânești, Io Ștefan Cantacuzino voievod, sfintei mănăstire de la Maramureș, unde să prăznuiește hramul Înălțarea Domnului Hristos spre pomenirea numelui și ispășenia sufletului Măriei Sale, Leat 7224 (1716)“.

Dintre călugării moldoveni, sosiți aici, amintim pe ieromonahul Gheorghe de la mănăstirea Neamțului, venit în aprilie 1737, pe monahul Tănasc, care a stat la mănăstirea Moisei jumătate de an (martie 1745), pe Andrei arhimandrit la Moldovița, care a venit la mănăstirea Moisei în anii 1775—1780.

Mănăstirea Putna trimite la mănăstirea Moisei un egumen în persoana lui Teofan (1769), fiindcă această mănăstire era închinată Putnei; egumenul Calistrat adresează o scrisoare episcopilor, vicarilor, protopopilor, preoților și boierilor din Maramureș. Tot această mănăstire dăruiește celei din Moisei o psaltire (octombrie 1751). Aceste câteva exemple confirmă intensele legături culturale și religioase ale românilor de aici cu moldovenii. Uneori veneau de acolo călugări și-i învățau carte pe maramureșeni, căci școlile românești aici erau puține la număr. O situație materială mai bună avea mănăstirea din Moisei.

Mănăstirea Moisei primește o donație din partea nobililor români care menționează că lasă toate acele bunuri pe veci, cu obligația pentru călugării de acolo să crească dieci (copiști, oameni întrebuințați în diferite funcții), cantori și docenți (învățători) pentru școlile parohiale, donație întărită la 10 august 1694 la Congregația nobiliară maramureșeană.

În școala mănăstirii Moisei veneau călugări moldoveni aducând cărți și daruri. Ea ajunsese atât de vestită încât se adunau să învețe aici bărbați din toate părțile Transilvaniei. Pe cărțile vechi

religioase păstrate s-au semnat „Iunta diac“ din Ieud și „Ion diac“, cu înscrisul: „Cînd am șezut la mănăstire“¹⁴¹.

La mănăstirea Moisei veneau călugări și dieci, ca acel „Diac Grigore de la Ardelu“¹⁴² din Sălișteța Sibiului, pentru a se deprinde în scrisoarea și în ritualul liturgic.

Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea în satul Băița (raionul Cehu Silvaniei) funcționa o școală cu dascălul Gligor¹⁴³.

Școală pe lângă mănăstirea-biserică a existat la Ungureni, raionul Lăpuș, încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, după cum atestă o inscripție din partea exterioară, de nord, a bisericii de lemn¹⁴⁴.

Cu toate că după răspîndirea Reformei religioase învățămîntul a luat un mare avînt, totuși el rămîne în continuare un bun al claselor avute; în ceea ce privește învățămîntul românesc, această este frînat de dubla asupra care era supusă populația autohtonă.

În unele sate erau școli ce funcționau periodic pe la casele unor gospodari. Astfel, probabil din Moldova a venit la 1724 un dascăl Ievon (Ioan) care semna pe un „Ochih rusesc“ din biserica din Cuhea: „Cînd am șezut în Cuhea de am învățat coconi în casa lui Mariș Văștiu“¹⁴⁵.

Existența unor școli sătești este atestată în cuprinsul regiunii noastre la Cămîrzana printr-o însemnare pe un molitvelnic și strașnic din 1729; „Diaconul Ioniță Comorzanul“¹⁴⁶, în anul 1730 apare o însemnare despre dascălul Gavril din Tiream¹⁴⁷. Acesta copiază un triod în Tiream la 1730, dar este locuitor în Dindești, ceea ce înseamnă că aici a condus o școală sătească.

Pe un triod manuscris, semnează Ștefan dascăl din Dragomirești din Moldova, ceea ce înseamnă că aici a funcționat școală sătească¹⁴⁸.

O evanghelie este scrisă de „Nicolai din Țara Montenescu“ pentru biserica din Dragomirești¹⁴⁹ și pe un octoih slavon manuscris, aflat în biserica din Cuhea, este semnat Ștefan Dascălul, indicîndu-se și locul său de naștere, Comănești (Bacău)¹⁵⁰.

Marea masă a poporului român rămîne fără știință de carte datorită politicii duse de habsburgi, nobile și cler.

Poezia populară a exprimat în această perioadă sentimente de dragoste, tristețe, bucurie sau a oglindit faptele de arme ale eroilor poporului care luptau împotriva exploataților feudali și

turci. Nu rareori poeziile ocazionale, cîntecele lumești și porziile de dragoste erau considerate de slujitorii bisericii „deșarte“. Dintre creațiile folclorice, menționăm un cîntec românesc de dragoste și cîteva versuri de factură populară din 1672, păstrate în codicele Nicolae Petrovai de Petrova din Maramureș¹⁵¹.

În dezvoltarea scrisului românesc un rol important l-au avut mănăstirile românești din Maramureș.

Primele texte românești păstrate sînt din secolul al XV-lea sau al XVI-lea. Între ele se numără Codicele Voronețean scris în Maramureș și prezentînd fenomenul rotacismului, care constă în trecerea lui „n“ intervocalic la „r“ sau „nr“; adura, bătrînu, bură dimireața, irimă, înțelepciure, binre. Aceasta este cea mai veche scriere păstrată. Tot aici pare să se fi tradus Psaltirea Scheiană, Psaltirea Voronețeană și Psaltirea Hurmuzachi. Aceste cărți traduse în limba română au ajuns apoi în sudul Transilvaniei, unde au fost folosite de Coresi, cu ocazia apariției primelor tipărituri în limba română. În localitatea Budești s-a păstrat un act din 24 mai 1593, scris în limba română cu litere latine, ce cuprindea împărțirea unor moșii din Rogoz și Budești¹⁵².

În secolele următoare în Maramureș se copiau cărți scrise sau tipărite în Moldova, fapt ce dovedește legăturile culturale între aceste două ținuturi:

În regiune sînt semnalate în această perioadă manuscrise și copii de cărți religioase slavone sau române. Astfel, Ion diacul din Năneștii (Nancova) Maramureșului a scris pe seama bisericii din Borșa la 18 noiembrie 1655 o „Cazanie slavonă“¹⁵³, la 1665 un „Minciu slavon“ și cele „Șapte taine“ după ediția de la Iași (1645) a lui Varlaam¹⁵⁴. La Cuhea se copiază, în 1690, Biblia lui Șerban. Se semnalează și cumpărarea unor cărți religioase din Moldova și Țara Românească.

În anul 1651 se cumpără la Vișcul de Mijloc Evanghelia de București din 1645, iar la Budești, în 1647, Cazania de la Iași (din 1643).

Pe lângă literatura religioasă, la curțile nobililor apare și o literatură laică, reprezentată în special prin scrisori istorice. Pentru regiunea noastră o importanță deosebită o prezintă „Cronica Dubnicenses“, carte ce poate fi considerată o cronică familială a-

parținând nobililor Dragfi; ea conține deosebi elogii la adresa lui Ștefan cel Mare, cuscruul voievodului transilvănean Bartolomeu Dragfi, și atacuri îndreptate împotriva regelui Matei Corvin.

În cursul secolului al XVI-lea a apărut tiparul și în regiunea noastră și pare-se că la Peri a existat în secolul al XVII-lea o tipografie unde s-au tipărit un molitvelnic și o evanghelie în limba română (1696) și câteva cărți în slavonă. Tipograful acestor lucrări este Svipold Fiol, venit din Cracovia. Aceste cărți s-au răspândit în tot Maramureșul și probabil și în regiunile învecinate.

După 1733 încep să fie răspândite cărți în sate de către episcopul Muncaciului, Ion Giurgiu Pataki, care era de origine română. El a ajutat și la înființarea unor școli sătești¹⁵⁵ pentru români.

Frământările sociale, politica internă și externă prin care a trecut Transilvania, din secolul al XV-lea pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea, se reflectă și în artă. În construcțiile feudale din acest timp, laice și de cult religios, predomină stilul gotic.

Construcțiile edilitare militare, cetățile și castelele ce serveau ca adăpost nobilimii sînt amintite de literatura istorică.

Pe lângă cetățile cunoscute în perioada anterioară (Satu Mare, Medieșu Aurit, Chioar și Cehu) sînt ridicate cetăți noi, ca: Hodod (1423), Ardud (1481), iar Baia Mare este înconjurată cu un zid în 1469. De asemenea este semnalată existența unei cetăți la Seini, se construiesc cetățile Carei, Halmeu etc. Aceste construcții însă nu ni s-au păstrat integral, ci numai parțial; unele fiind demolate complet.

Tot în scopul apărării au fost construite castelele fortificate, asemănătoare cetăților. Amintim castelul din Turulung, înconjurat de apa râului Tur, ale cărui urme pot fi văzute și în zilele noastre.

La Beltiug a existat în cursul secolului al XV-lea un puternic castel. La Coștiui, unde-și avea reședința comitele salinar din Maramureș, de asemenea a fost construit un castel.

Pe lângă construcțiile laice, un accent deosebit s-a pus pe edificarea bisericilor. Pe teritoriul regiunii noastre găsim în această etapă biserici construite în stil gotic. Asemenea edificii se întilnesc la Tășnad, Livada, Tăuții de Sus, Halmeu, Seini, Tăuți Măgherauș, Ardud, Cehu Silvaniei, Arduzel, Mineu, Cîmpulung la Tisa etc.

Un important edificiu este și turnul lui Ștefan, care a fost ridicat în timpul lui Iancu de Hunedoara și terminat de fiul acestuia Matei Corvin în anul 1468.

Importante monumente de artă, cu caractere arhitectonice specifice bisericilor și mănăstirilor românești de lemn, datează la Săcălășeni din 1442, la Budești (Josani) din 1471, la Sîrbi-Susani din 1532, la Breb din 1539, la Bulgari din 1547. Edificiile religioase, construite în secolele următoare de meșteri locali, vor fi asemănătoare.

Din perioada secolului al XVII-lea s-au păstrat în întregime bisericuțe de lemn, adevărate perle ale arhitecturii maramureșene.

Pe pereții interiori ai acestor biserici sînt zugrăvite cu multă măiestrie scene biblice care conțin însă și elemente laice. Infățișarea exterioară se impune prin suplețea turnului care este suprainălțat față de acoperișul bisericii. Construcții de acest fel se păstrează la Sat Șugatag, Budești-Susani (1610), Rona de Jos (1652), Sîrbi-Susani (1660), Călinești-Căieni (1663), Săliște (biserica Nistoreștilor 1680), Giulești (mănăstire) (1695), Strimtura (1661), bisericuța de pe Dealul Florilor din Baia Mare, precum și cele din Rogoz, Lăpuș, Văleni, Șomcuta, Rețetea Chioarului etc.

Din secolul următor s-au păstrat multe biserici din lemn și piatră. Edificiile ridicate în prima jumătate a secolului al XVIII-lea sînt armonios proporționate, cu turla zvelte. Ex. Cuhea (1722), Săliștea Buleni (1722), Săcel (1728), Șurdești (1738), Corund (1750), Răzoare (1720). Biserici construite din cărămidă de dimensiuni mai mari sînt: biserica Sfînta Treime din Baia Mare și biserica romano-catolică din Sighetul Marmației.

Interiorul bisericilor de lemn a fost pictat de obicei de către pictori anonimi din mijlocul poporului, numiți zugravi.

Arhitectura populară din această perioadă ne este cunoscută din unele construcții ce se păstrează și azi. Prototipul arhitectonic al casei țărănești din lemn a rămas aproape același pînă în zilele noastre.

În orînduirea feudală, construcțiile de lemn au fost predominante chiar și în centrele orașenești.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, dezvoltarea noilor relații de producție a grăbit destrămarea vechilor orînduiri.

Noua clasă în ascensiune a militat pentru dezvoltarea tuturor ramurilor culturale, pentru aplicarea noii tehnici în producție, precum și pentru înmulțirea școlilor existente.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea numărul școlilor a crescut simțitor. Fenomenul este atestat, printre altele, de menționarea unor elevi care au frecventat cursurile gimnaziului din Blaj. În 1755, sînt amintiți Pahomie Vancea din Oncești și Ioan Filimon din Silvaș (raion Carei), iar în anul 1756 Moisi din Sanislău și Gavrilă din eparhia Băsești¹⁵⁶. Aceștia au studiat ca să devină dascăli în satele lor.

În anul 1760, biserica mănăstirii din Crăcești adăpostea pe dascălul „Ioniță” Voișea Moldoveanu din orașul Suceava¹⁵⁷.

De asemenea sînt cunoscuți dascăli în unele localități care, din însemnările pe diferitele cărți, ne lasă să presupunem existența școlilor în diferite localități. Astfel, Grigore din Ardeal semnează în anul 1767 pe o carte din Borșa, Petuc Iftimie, dascăl din Brebu, copia cărți pentru țărani cu dare de mîină, Poppu Ioanu, cantor pe lîngă treaba dascăliei, leagă un pentecostar pe seama bisericii noi din Vișeu de Sus (1768)¹⁵⁸.

Pe un „Octoih” și „Molitvelnic”, aflate în Văleni (Maramureș), „Nicolae din Mohu” se obligă să scrie o sf. Evanghelie românească „după izvodul de la Săliște din biserica nestorească”¹⁵⁹.

La 1791 pare că a existat o școală în Colțirea (raionul Șomcuta), fapt atestat de o însemnare pe un „Antologhion” de București, ediția 1776, pe care dascălul Dragoș Ștefan scrie o afurisenie împotriva acelor care ar îndrăzni să-l înstrăineze: „și să le fie prînz cu plînsu, gustarea fără sare, cina fără lumină”...¹⁶⁰.

Pe lîngă aceste umile școli românești, vor mai fi existat și altele, dar ele nu s-au ridicat la nivelul școlilor patronate de stat, care erau finanțate de către visterie. Asemenea școli existau în Baia Mare, Satu Mare, Carei și Sighetul Marmăției. Au existat și școli sătești confessionale romano-catolice, ca de exemplu la Dara (1770). În 1778, erariul a zidit școli în satele de pe domeniile sa-

le, acordând ajutoare și învățătorilor români, din Mara (Crăcești), Ocna Șugatag, Strîmtura, Vad și Vișeu de Sus.

În aceste localități s-au pus bazele fondului de clădiri de școli și s-a asigurat și plata învățătorilor. Asemenea școli se vor înmulți după 1781, când va intra în vigoare Edictul de toleranță (1781), care dădea drept oricărei comunități naționale cu peste 100 de familii să-și ridice biserică și școală. Organizarea acestora avea loc pe baza unui regulament asemănător cu „Ratia Educationis”, Norma regia.

În baza acestui edict, învățămîntul a progresat, înființându-se noi unități școlare, nu numai în cadrul orașelor, dar și în mediul sătesc

Edictul de toleranță a început să fie tot mai mult îmbrățișat de români, care au început să organizeze școli sătești și de grad mediu.

Pe lângă școlile sătești enumerate mai sus, apar unități noi și: Boghiș (1781) și Ardușat (1784); prin rescriptul împărațesc din 1784 s-au înființat școli la Șomcuta Mare și la Santău, cu osteneala lui Gheorghe Șincai. Prin anul 1785 exista la Borșa un dascăl al satului „Ionu Timiș”, iar la Ieud era dascăl „Neofitu Ioan”; la Andrid era dascăl Georgiu Șoproni; în aceste sate existau probabil școli mai vechi. La Baia Mare a luat ființă în anul 1786 o școală de repetiție, iar în anul 1787 o școală normală (gimnaziu). În următorii ani i-au ființat școli noi în localitățile: Sanislău, Măclăras și Supuru de Jos în 1790; Moftinu Mic în 1792; Sinmiclăuș în 1793; Dindești în 1796; Andrid (clădire de pământ) în 1828; Racova în 1835; Tătărăști în 1815; Bicău în 1831; Pomi (clădire din cărămidă) în 1842; de asemenea era vestită școala din Vima Mare.

După un raport al arhidiaconului Ladislau Vasile Andreica din Noțig (raion Cehu Silvaniei), presupunem că în această parte au existat spre sfârșitul acestui secol mai multe școli, căci el cerea ca „anumiți dascăli să fie trimiși la Blaj să-și însușească metoda școlii primare, de unde conduși de Gheorghe Șincai” să poată profesă cu succes învățămîntul¹⁶¹.

La 1795, la Oar funcționa o școală în care se învăța și limba latină, iar în anul 1800 a luat ființă la Baia Mare o școală profesională reformată de fete.

În orașul Sighetul Marinației s-a înființat în 1836 o academie de drept, iar în 1845 o grădiniță de copii. La Carei funcționa de asemenea o școală de meserii, care în anul 1847 a fost transferată la Satu Mare. În secolul al XIX-lea, numărul școlilor crește. Între anii 1820—1840 iau ființă, în regiune, noi școli confesionale românești. Cu toate acestea majoritatea satelor românești rămân fără școli.

Principalele orașe din regiune dispuneau de licee de stat sau confesionale (Baia Mare, Carei, Satu Mare și Sighetul Marinației). Cu toată dezvoltarea pe care o cunoaște învățământul în secolul al XIX-lea, școala continuă să rămână un privilegiu al clasei dominante.

În arhitectură se înregistrează de asemenea unele progrese. Se construiesc numeroase castele, conace feudale și biserici. Unul din cele mai însemnate castele este cel din Carei, ridicat pe vechiul loc al cetății. De asemenea, se păstrează ruinele castelului din Medieșu Aurit, care a fost reconstruit în 1760, ruinele cetății Ardud, castelelor din Satulung, Pribilești, Livada etc.

Pe cuprinsul regiunii noastre se mai găsesc castele și conace la Colțău, Gîrdani, Ardușat, Pomi etc., existența lor, contrastînd cu umilele locuințe țărănești, reflectă viață de huzur a nobilimii. Pe lângă construcțiile laice, au fost construite biserici din piatră și lemn pentru toate confesiunile. Menționăm, pentru arhitectura lor specifică și pentru esteticul lor, bisericile de lemn din Plopiș, Cărpiniș, Libotin, Borșa, Desești, Călinești, Ieud, Poienile de sub Munte, Poienile Glodului etc. De asemenea, apar în locul unor biserici de lemn, biserici mai mari din cărămidă la Vezendiu, Carei, Dindești, Andrid, Cetățele, Baia Sprie, Tăuții de Sus etc.

Bisericile erau împodobite cu picturi frumoase realizate de zugravi ale căror nume ne sînt cunoscute în secolul al XVIII-lea din însemnările rămase. Astfel, cel mai însemnat zugrav este Ștefan din Șișești, care a pictat bisericile din Șurdești, iconostasul bisericii vechi din Lăschia, icoane din bisericile din Cetățele, Tăuții de Sus, Plopiș, Cărpiniș și probabil tot lui îi aparține și pictura din bisericile din Ieud și Libotin. Acest pictor și-a desfășurat activitatea între anii 1783—1811.

Între anii 1755—1808, a lucrat meșterul Hodor Teodor din Vișeu de Mijloc. El a pictat multe icoane la bisericile din Cornești, Ferești, iar în 1808 mănăstirea din Bîrsana.

În anul 1759, găsim iscălit pe Petru Diul, probabil diac, care a pictat ușa împărătească la biserica din Răzoare. Sînt numeroși pictori ale căror nume le găsim însemnate în biserici. Astfel, Alexander Poneahile (1760—1762) a pictat icoane și biserica din Budești.

Radu Munteanu (1767—1830) a pictat biserica din Lăpuș 1769, biserica din Desești 1780, iar între anii 1792—1830, două biserici din Dobric, comuna Dumbrava, probabil el a mai pictat și biserica din Libotin la 1811.

Pictorul Zaharia a pictat în 1775 biserica din Borșa. Radu Ștefan a pictat, în 1775, biserica din Săliștea de Sus (Buleni) și o icoană din Strîmtura. Palcoviciu Mihai a pictat între 1776—1778 biserica din Inău. Filip (1779—1820) a pictat bisericile din Rozavlea și Săliștea de Sus (Nistoreștilor).

Probabil acești zugravi au executat și portretele existente la Coaș, Poșta și Budești, care sînt puternic influențate de tehnica meșterilor iconari⁶².

Alături de portrete, avem păstrate în regiune și alte lucrări de artă: astfel, la Benesat (raionul Cehu Silvaniei) se găsește o sculptură în piatră al cărui autor este Pop Ioan (1822), numită după tradiție „statuia lui Ciocian“. În cadrul sculptural apar mai multe figuri. În localitatea Berbești (raionul Sighet) s-a păstrat o troiță care cuprinde mai multe figuri sculptate în lemn, care de altfel este unică în regiune în această manieră.

În regiunea Maramureș populația și-a dezvoltat o cultură materială și spirituală proprie acestui cadru geografic și istoric. Cu toate că regiunea este împărțită în zone distincte din punct de vedere etnografic, o analiză oricît de sumară dezvăluie aderența acestor ținuturi la un fond cultural de bază, unic, și o evoluție cu aceleași tendințe generale, comune nu numai regiunii, ci întregului popor român.

Arta populară de aici se caracterizează prin varietatea și prin mulțirea centrelor care sînt și astăzi în plină producție. Lemnul, oferit de condițiile naturale de aici, este materialul preponderent atît pentru construcții și instalații, cît și pentru uneltele populației, pînă la veselă și mobilier. Pe această bază utilitară s-a dezvoltat o artă a cioplitului și a ornamentării în care excelează și astăzi zonele Maramureș, Lăpuș, Oaș, Chioar, Codru.

La începutul secolului nostru înfloreau încă o serie de cen-

tre de ceramică, care acopereau toată suprafața regiunii: Satu Mare, Carei, Băița, Deja (ultimele două în Cehu Silvaniei), Șomcuta, Tg. Lăpuș, Seini, Baia Mare, Baia Sprie, Vama, Huta, Călinești (ultimele trei centre erau în Oaș), Săcel, Ieud, Vișeu (în Maramureș).

Între tradițiile acestor centre, atât de diverse ca forme și ornamentare, se remarcă două: ceramica de Vama și de Săcel. Prima, făcând parte din familia ceramicii românești de influență bizantină, este considerată și astăzi una din cele mai frumoase din țară. Ceramica de Săcel este unică în țară prin culoarea sa roșie și prin factura sa de tip străvechi (forme singulare și lustruire compactă, cu o piatră de cremene, pe toată suprafața).

În port se păstrează pînă astăzi tipuri vechi de croi: cămașa bărbătească cu mîneca largă, neîncrêțită în umăr (Oaș), sau cămașa cu „kept tras“ (piept cusut peste încrêț), care a fost generală în secolul trecut în Transilvania și s-a păstrat pînă astăzi în Lăpuș.

Cultura spirituală se caracterizează prin aceeași bogăție și varietate ca și cea materială. Sînt extrem de pitorești obiceiurile populare păstrate pînă astăzi cu desfășurări ample, care angajează întreaga colectivitate sătească: sîmbra în Oaș și Maramureș, jocurile cu măști din obiceiurile de iarnă maramureșene, tîrgurile din Cehu Silvaniei etc.; au rămas obiceiuri vechi, cu multe elemente arhaice, cum este „tînjeala“ din Maramureș.

Maramureșul istoric se individualizează în cadrul folclorului Transilvaniei prin intensitatea producțiilor epice. Regăsirea baladei istorice (în special ciclurile vitejești) alături de balada haiducească se explică prin evoluția istorică și socială a acestei zone, în care mica nobilime a fost extrem de numeroasă, cu preocupări de ordin militar.

Despre bogăția folclorică din regiunea noastră stau mărturie multe manuscrise. Cel mai important a fost scris în anul 1841¹⁶³, cu litere cirilice, de Dumitru Țicală din Dragomirești. Acest manuscris cuprinde cîntece lumești, cîntecele morților, cîntecele religioase etc. Un calendar scris în 1818 păstrează alături de citate din filozofii antici și însemnări, poezii populare.

În concluzie, Maramureșul este depozitarul unei culturi populare foarte bogate, al cărui studiu indică în mod convingător integrarea regiunii în fondul de bază comun al culturii românești.

Orînduirea capitalistă

APARIȚIA RELAȚIILOR DE PRODUCȚIE CAPITALISTE

În urma revoluției din 1848—1849 capitalismul s-a dezvoltat în Transilvania în condiții deosebite de ale celorlalte două țări române: Țara Românească și Moldova.

În actualul teritoriu al regiunii Maramureș, capitalismul a cunoscut o dezvoltare asemănătoare cu aceea din întreaga Transilvanie.

În agricultură, ca urmare a mișcării revoluționare de la 1848—1849, relațiile capitaliste pătrund pe calea reformelor. Totuși aceste reforme nu au putut să schimbe fața lucrurilor, căci mării proprietari agricoli acumulează tot mai multe bogății, pe cînd marea masă a populației agrare e în continuă pauperizare și diferențiere. Tărănimea se stratifică în mai multe categorii: chiburi, țărani mijlocași, săraci și proletariat agricol. Agricultură capitalistă produce nu numai pentru nevoile interne, ci și pentru comerț. Tărănimea, neavînd pămînt suficient pentru asigurarea traiului zilnic, este nevoită să lucreze și pe mai departe pe pămînturile marilor proprietari sau să emigreze de la sate, îngroșînd rîndurile proletariatului de la orașe.

Legată de dezvoltarea capitalismului este apariția clasei muncitoare și a burgheziei.

În Maramureș, capitalismul a cunoscut o rapidă dezvoltare datorită bogățiilor subsolului. Minele de aur și argint, ocele de sare au fost de mult timp cunoscute și exploatare fie de către stat, fie de către particulari. Exploatarea minieră a atras după sine apariția întreprinderilor ce se ocupau cu prelucrarea minereului.

În vederea exploatării masive a bogățiilor subsolului, se introduc pe scară din ce în ce mai largă metode și unelte perfecționate.

Tot mai mult se realizează împletirea capitalului autohton cu cel străin, fenomen ce duce la intensificarea luptei împotriva exploatării sociale. La un pol al societății se adună tot mai multe bogății, iar la celălalt tot mai multă mizerie, lupta de clasă cunoscând o tot mai mare amploare odată cu apariția primelor organizații muncitorești și, apoi, datorită pătrunderii ideilor marxiste.

Social-democrația din imperiul habsburgic nu reușește să facă față cerințelor ce se impun pentru conducerea proletariatului.

Burghezia română din Maramureș își întărește situația economică încercând să ajungă la putere alături de burghezia celorlalte naționalități.

MIȘCĂRI SOCIALE ÎN 1848 ÎN MARAMUREȘ

Valul revoluționar ce a cuprins întreaga Europă în anul 1848 determină puternice frământări și în imperiul austro-ungar.

În preajma anului 1848, cu toate restricțiile pe care imperiul habsburgic le-a impus în vederea menținerii relațiilor feudale, capitalismul se dezvoltă neconținut. Se construiesc fabrici, căi ferate, șosele, toate acestea ducând la întărirea pozițiilor economice ale burgheziei.

În scopul cuceririi puterii politice, burghezia austriacă și a celorlalte naționalități din imperiu atrage sub steagul ei păturile de jos.

Burghezia devine în această perioadă tot mai activă, încercând să cucerească drepturi politice și libertăți naționale, necesare pentru dezvoltarea liberă a capitalismului. Masele populare luptă acum împotriva regimului absolutist, pentru desființarea iobăgiei și pentru împroprietărire.

La 13 martie 1848 izbucnește revoluția la Viena, iar la 15 martie izbucnește la Pesta.

La 18 martie 1848, guvernul revoluționar maghiar desființează iobăgia, proclamă independența țării și trece la înarmarea poporului, în scopul apărării independenței statului. Dar burghezia maghiară, în frunte cu Ludovic Kossuth, interesată în exploatarea bogățiilor Transilvaniei, iar nobilimea liberală interesată să exploateze în continuare moșiile întinse din Transilvania, ridică în cadrul dietei nobiliare de la Pojon (Bratislava) problema înglobării Transilvaniei în statul ungar, lezând interesele poporului român ce locuia pe acest teritoriu. Toate protestele românilor în fața dietei din Cluj au rămas infructuoase. Mai mult, dieta din Cluj a menținut vechile stări de lucruri, asigurând privilegiile nobiliare, proclamând limba maghiară drept singura limbă oficială a statului, refuzând să acorde românilor transilvăneni egalitatea în drepturi, în administrație și învățămînt.

Analizînd situația poporului român din acest ținut, conducătorii revoluției burghezo-democratice din Transilvania, avînd în frunte pe Gheorghe Barițiu, Avram Iancu, Eftimie Murgu, Simion Bărnuțiu, Timotei Cipariu, au înscris în programul de la Blaj următoarele revendicări: desființarea imediată a iobăgiei fără despăgubiri, libertatea industrială și comercială, egalitatea în drepturi a românilor cu maghiarii, sașii și secuii din Transilvania și repartizarea proporțională cu numărul lor în dietă, administrație și armată, înființarea de școli românești elementare și secundare și a unei universități românești. Alături de acestea, masele populare adunate la Blaj, în număr de peste 40.000, aclamau „Noi vrem să ne unim cu țara“.

Mișcarea revoluționară din Maramureș se va încadra în ansamblul mișcării revoluționare din Transilvania.

Imediat după adunarea de la Blaj, pe întreg teritoriul Maramureșului au loc puternice frămîntări. La numai cîteva zile după declanșarea revoluției, în orașul Baia Mare se constituie gărzi înarmate cu scopul de a menține ordinea în oraș¹⁶⁴. În Maramureșul istoric (raioanele Sighet și Vișeu — n.n.) s-a constituit un batalion revoluționar din cetățenii orașelor¹⁶⁵.

Într-o proclamație semnată de Ludovic Kossuth, la 20 aprilie 1848, pentru ținutul Chioarului, populația este chemată să participe la revoluție și să apere Ungaria, motivînd că între imperiul

habsburgic și această țară nu există nici o legătură⁶⁶.

Populația din orașul Baia Mare îmbrățișează cauza revoluției, trimițând, în urma alegerilor din 24 mai 1848, 10 deputați în dieta țării. Minerii și muncitorimea de la topitoriile din bazinul băimărean participă activ la revoluție. Trecînd prin mari dificultăți financiare, revoluția cere sprijinul material al orașului Baia Mare, printr-o adresă animată de lozinca „Patria în pericol”⁶⁷. O casă de economii din centrul minier Cavnic dă suma de 1092,53 florini guvernului pentru sprijinirea revoluției⁶⁸.

Nemaiputînd face față mișcărilor revoluționare din imperiu, împăratul Austro-Ungariei cere ajutor Rusiei țariste. Armatele țariste pătrund în Ungaria și Transilvania, sub comanda generalului-feldmaresal Paskievici. În aceste împrejurări critice, guvernul revoluționar maghiar cheamă poporul să se opună trupelor țariste. Ministrul de interne Szemere ordonă, într-o adresă către Gabriel Mihaly, să ridice poporul la luptă, iar armele să le procure prin mijloace locale⁶⁹.

Revoluționarii din Maramureș reușesc să-și mențină pozițiile pînă la 25 august, cînd s-a ținut și ultima ședință a conducătorilor revoluționari, prezidată de Gabriel Mihaly. După înăbușirea revoluției, represiunea nu s-a lăsat așteptată, o mare parte dintre participanții de seamă sînt arestați și traduși în fața instanțelor judecătorești și apoi întemnițați la Muncaci, pînă în anul 1852.

Nerezolvarea problemei agrare și naționale a dus la o serie de lupte interne, care au contribuit în parte la eșuarea revoluției. Stirile privitoare la desființarea robotelor și a dijmii au fost în scurtă vreme receptate de țărănime, care, fără să aștepte confirmarea lor oficială, încetează să mai lucreze pe pămînturile nobilimii. Țăranii din jurul orașului Baia Mare, din Satu Nou de Jos refuză să mai presteze robota, oprindu-i de la aceasta și pe locuitorii din satele apropiate: Păulești, Ardușat, Lipău, Valea Vinului, Roșiori, Tămaia și Oar. Ei nu ezită să-i bată pe cei ce se supun ordinelor nobililor. În Cehu Silvaniei, vicecomitele însoțit de alți doi funcționari ai comitatului, încearcă să-i convingă pe oameni să lucreze pe moșiile nobililor, pînă la publicarea oficială a legilor ce prevedeau desființarea robotei și a dijmilor, dar țăranii refuză afirmînd că: „nu vom mai roboti nici un ceas”. Pentru temperarea țărani-

lor a fost nevoie de intervenția deputaților din dietă, Kiș Ladislau și Alexandru Buda¹⁷⁰

O altă revendicare a țărănimii era obținerea vechilor pământuri, pășuni și grădini, acaparate de marii proprietari prin metode abuzive. În comitatul Sătmar, încă din luna aprilie 1848, se produc frământări datorită răpirii pășunilor țăranilor de către nobili. Vicecomitele raportează la 5 și 8 aprilie că în Moftinu Mic țărănimea a ocupat pământul din domeniul Ardud. Peste câteva zile, aceiași vicecomite raportează că au început frământări în Sătmărel, Valea Vinului, Resighea. Armata ocupă satele și arestează conducătorii mișcărilor. În Resighea, 14 țărani au fost condamnați la o lună închisoare. La sfârșitul lunii, în 26 aprilie, se mai cercetau mișcărilor țărănești din Valea Vinului, Ardușat, Lipău. La Ciumești, 11 țărani sînt arestați, deoarece la 26 aprilie au reocupat pământurile furate de nobili. Procesul de reocupare a pământurilor comasate s-a generalizat în întregul comitat Satu Mare, problema debătîndu-se chiar în Consiliul de Miniștri, care, în adresa din 24 aprilie, către ministrul Eszterhazy, constată că țărani s-au ridicat împotriva marilor proprietari ce le comasaseră pământurile. Este numit un comisar, în persoana lui Szárakzerly Nagy, care să analizeze cauzele mișcărilor țărănești din comitatul Sătmar¹⁷¹.

O situație gravă o avea țărănimea lipsită total de pământ. Jelerii aveau obligația de a lucra pe pământul moșierului și de a presta și alte munci. Revendicarea de bază a acestei categorii mari de țărani era obținerea pământului. În multe sate ale comitatului Sătmar, jelerii refuză să mai lucreze în folosul proprietarului, considerîndu-se proprietari asupra pământului pe care truseră ani de-a rîndul. Vicecomitele Sătmarului raporta organelor superioare în 12 aprilie: „Jelerii ocupă curțile, grădinile proprietarilor și nu-i lasă să intre pe pământul lor propriu. Jelerii vorbesc de comunism . . .”¹⁷². La sfârșitul lunii aprilie locuitorii comunei Sanislău distrug semnele ce marceau hotarele moșiei contelui Karolyi și ocupă pământul alodial al acestuia. Armata trimisă la fața locului arestează atît bărbați cît și femei, întemnițîndu-i la Carei.

Ocuparea pământurilor moșierești, tăierile pădurilor alodiale determină pe ministrul de interne să ceară trimiterea de trupe, în 28 aprilie, în comitatul Solnocul de Mijloc, din care în acea vreme făcea parte și raionul Cehu Silvanici. El își motivează astfel cererea sa: „Din mai multe rapoarte oficiale ale vicecomitelui

comitatului Solnocul de Mijloc am aflat că locuitorii orașului Cehu Silvaniei, ai satelor Moțiș și Ulciug și ai altor localități au atacat în modul cel mai brutal siguranța personală și averea cetățenilor, ocupînd în mai multe locuri pămînturile nobililor, iar pe dregătorii comitatului trimiși să cerceteze iau primit cu sudalmi și amenințări¹⁷³“.

La aceste mișcări țărănești, îndreptate împotriva marilor nobili, au participat atît țărani români cît și maghiari.

Speriat de amploarea mișcărilor țărănești, guvernul ungar, constituit după revoluția din martie, ia măsuri pentru zăgăzuirea elanului revoluționar al maselor. Împotriva țărănimii răsculate din comitatul Sătmar se iau cele mai drastice măsuri. Încă din 25 aprilie, ministrul de interne ordonă vicecomitelui de Sătmar să trimită gărzile naționale formate din „elementele cele mai bune“, pentru reprimarea țărănimii. Au loc reprimări brutale în comuna Sătmărel, Sanislău, în părțile Cehu Silvaniei și alte localități din lostul comitat Sătmar. Cu toate acestea, țărănimea va lupta în continuare pentru pămînt. Într-un raport din 11 mai se arată că populația din Noțiș a pus stăpînire pe pămîntul alodial al boierului Wesselenyi junior, iar locuitorii din Hodod au pus stăpînire pe o pădure din apropierea comunei.

Tulburările țărănești cuprind toate satele vechiului comitat Maramureș. Pentru a restabili ordinea, batalionul revoluționar maghiar, condus de Várady, este trimis pe valea Izci, unde ocupă comunele Bîrsana, Strîmtura, Rozavlea, Șicu, Ieud, Cuhea, Dragomirești și Săliște și deține controlul militar asupra întregii văi.

În unele părți ale regiunii țărănimea română și maghiară trece peste barierele naționale și acționează solidar în lupta pentru pămînt. În părțile Careilor, unde țărănimea lucra din greu pe moșiile grofului Karoly, populația din Sanislău își reocupă pămînturile luate cu forța de acest puternic feudal. Moise Noac din Carei scrie Gazetei Transilvaniei: „În prinsorile (închisorile) acestea se află închiși încă și vreo 36 români de la Sanislău, cu fiarele la picioare, pentru recuperarea unor porțioare de pămînt pe care le luase groful Károlyi de 6 ani. Aceia încă pînă astăzi nu se luură la cercetare și, cum îi aduseră, le și bătură fiare la picioare și acum îi trimit la lucru prin oraș“¹⁷⁴.

Mișcări asemănătoare au loc și în ținutul Chioarului, unde țărănimea, deposedată de pămînt și maltratată de nobili și aren-

dași, atacă conacele acestora și-și împarte pământurile. La Mogoșești, în 20 aprilie, țărani ocupă pământurile alodiale ale contelui Teleky, pe care le ară și seamănă pentru ei. La conacul contelui Teleky din Satulung, sute de țărani români înarmați vin să aresteze pe administratorii de moșii. Conte Teleky este nevoit să se refugieze, din fața țărănimii răsculate, în orașul Baia Mare. În sprijinul proprietarilor vine o armată considerabilă, sub conducerea lui Teleky Alexandru și Katona Nicolae, care ocupă regiunea și reușește să prindă căpeteniile revoluționarilor, condamnându-le la moarte prin spânzurătoare. După înăbușirea mișcării, acest corp de oaste pornește spre Dej, spre a întâmpina armata locotenent-colonelului Urban, care se îndreaptă spre această parte a regiunii. Ciocnirea ce a avut loc între aceste trupe dă câștig de cauză regimentului grăniceresc, armata maghiară retrăgându-se în grabă spre Satu Mare și lăsând deschis drumul spre orașul Baia Mare. Trupele conduse de Urban își stabilesc comandamentul la Șomcuta Mare și cer orașului Baia Mare să se predea. O trupă a armatei cantonate la Șomcuta Mare se îndreaptă spre Satulung, unde ocupă castelul contelui Teleky¹⁷⁵. Totodată incendiază conacul lui Katona Nicolae din comuna Berchez.

Conducerea revoluției maghiare urmărește să-și asigure puterea politică și economică, să înglobeze Transilvania în Ungaria și să dobândească apoi independența față de Austria, însă aceste deziderate duc la nesocotirea drepturilor sociale și economice ale celorlalte popoare (români, sârbi, croați). Prin legile emise de guvernul revoluționar maghiar nu se rezolvă situația unei însemnate pături a țărănimii și nici acuta problemă națională care frământă întreaga Transilvanie.

Cercurile conducătoare, în frunte cu Ludovic Kossuth, nu au sesizat faptul că menținerea asupririi românilor și slavilor din imperiul habsburgic lovea în înseși interesele revoluției maghiare și luptei de eliberare a poporului maghiar. O cauză a dezbinării forțelor revoluționare din Transilvania a fost poziția pe care conducătorii revoluției maghiare au avut-o față de problema națională. Abolirea iobăgiei în Ungaria nu a fost aplicată și în Transilvania. Dorind să lupte pentru a scăpa de iobăgie, țărani români s-au ridicat împotriva nobililor, care erau în mare majoritate de naționalitate maghiară.

Clasele stăpânitoare habsburgice au apelat la arma învrăjbirii

naționale, împingînd revoluțiile să se macine între ele, pentru a reuși să le înfrîngă mai ușor, pentru a stăpîni și pe mai departe ambele popoare.

Cu toate că a fost înfrîntă, revoluția de la 1848 din Transilvania a zdruncinat din temelii vechea orînduire feudală, a grăbit transformările economice, sociale și politice necesare trecerii spre orînduirea capitalistă.

DEZVOLTAREA ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ (1848—1918)

Situația economică: În urma revoluției din 1848 în Transilvania, relațiile capitaliste au devenit predominante. Prin legile votate în 1848, iobăgia a fost desființată, țărani devenind proprietari asupra unei întinderi de pămînt, în schimbul căreia trebuiau să presteze robotă și să dea dijmă. Măsurile luate în favoarea țărănimii nu au rezolvat problema unei importante categorii țărănești, aceea a jelerilor, care juca un rol important în agricultura Transilvaniei. În fostul județ Maramureș, aproximativ 76 la sută din țărani erau jeleri, iar în Sătmar, aproximativ 60 la sută⁷⁶.

În fața nemulțumirilor crescînde ale țărănimii, guvernul imperial este nevoit să recunoască reformele făcute la 1848 și să dea posibilitatea jelerilor să-și răscumpere obligațiile, lucru îndeplinit prin patentele din 1853 și 1854.

Pentru efectuarea unei agriculturi capitaliste se produce o intensă comasare de pămînturi, suprafețe întinse sînt concentrate în mîna unui număr restrîns de proprietari. Un exemplu edificator îl constituie județele Satu Mare, Timiș, Arad și Bihor, în care moșierii reprezentau 0,9 la sută din numărul total al proprietarilor funciari, posedînd 51,6 la sută din întreaga suprafață agricolă, acest pămînt fiind de cea mai bună calitate⁷⁷.

La exploatarea proprietarilor funciari se adaugă și exploatarea bisericească, aceasta în special în Maramureș, unde taxele bisericesti erau de două ori mai ridicate decît în celelalte părți ale Transilvaniei.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în agricultură începe să fie introdusă tehnica agricolă, în special pe marile moși ajunse în mîna burgheziei. Pentru exploatarea tot mai intensă a

pământului, în anul 1900 existau, în fostul județ Satu Mare, 169 mașini de treierat, 47 secerători, 14 secerători ce legau snopii.

La începutul secolului al XX-lea, datorită dezvoltării tehnicii agrare, crește numărul mașinilor și al uneltelor necesare unei exploatare intensive. Astfel, în comparație cu anul 1900, numărul lor sporește considerabil în 1906, când existau 302 mașini de treierat, 217 secerători, 177 secerători ce legau snopii^{7e}. Dar, 64 la sută din mașinile de semănat și aproximativ 63 la sută din numărul secerătorilor care erau folosite pe marile moșii reprezentau doar 0,7 la sută din totalul gospodăriilor din județ.

Se cultiva grâu, seară, orz, ovăz, plante legumicole în special diferite soiuri de cartofi de calitate superioară, plante industriale, în special cinepă, in și tutun. Cultivarea plantelor industriale fiind rentabilă, suprafețe tot mai mari vor fi destinate creșterii acestora.

Pentru a fi redată agriculturii pe o serie de terenuri agricole s-au efectuat îndiguirile și canalizările principalelor râuri ce străbăteau teritoriul regiunii. Astfel, în 1855 se termină planul de canalizare a Someșului de la Ilba la vărsare, de asemenea au fost canalizate Crasna și Homorodul. Între anii 1858—1865 au fost realizați 500 metri de diguri la Ardușat, 800 metri la Balotești, 1.500 metri la Seini. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, au fost făcute o serie de lucrări pe Someș, Ecsed, Crasna etc.

Paralel cu dezvoltarea agriculturii se menține, ca o ramură importantă a economiei, creșterea animalelor, în special în actualele raioane Sighet și Vișeu, unde terenul era favorabil dezvoltării acestora. Se creșteau vaci, boi, cai, oi și porci.

Desființarea raporturilor feudale a înlăturat piedicile ce stăteau în calea dezvoltării industriei. Industria de pe teritoriul regiunii Maramureș s-a mărginit, în mare măsură, la satisfacerea nevoilor populației locale, singura activitate industrială care cunoaște un avânt deosebit este cea a mineritului și a ramurilor legate de el.

În bazinul minier baimărean se extrag metale nobile, aur și argint, precum și o cantitate însemnată de pirită, cupru, zinc, plumb și se prepară diferite substanțe chimice. Se exploatează minele de la Dealul Crucii, Baia Sprie, Valea Roșie, Băița, Cavnic, Ilba și altele. Aceste mine constituiau proprietatea statului sau erau concesionate unor persoane particulare.

Pentru intensificarea exploatării zăcămintelor subsolului se modernizează metodele de exploatare și prelucrare a minereului. La sfârșitul secolului al XIX-lea, la mina Dealul Crucii se realizează anual o producție maximă de 8.000 tone minereu, cu un conținut de circa 100—120 kg aur și aproape 400 kg argint. Pentru a se face față prelucrării minereului extras, vechile cuptoare se închid, topitoriile sînt înzestrate cu cuptoare mari, ce aveau o productivitate sporită. În jurul anului 1900, topitoriile de la Firiza aveau o productivitate anuală de 3.400 kg argint, aproape 300 kg aur, 600 tone plumb și circa 30 tone cupru negru.

Începînd din primii ani ai secolului al XX-lea se trece la înzestrarea exploatărilor miniere cu tehnică avansată și la exploatarea masivă a zăcămintelor minerale, lucru datorat și nevoilor interne ale statului austro-ungar, sporite de pregătirile de război, ajungîndu-se la epuizarea unor filoane importante. „Zonele mai bogate au fost exauriate și exploatare în mod irațional în timpul războiului și în primii ani de după război“ — după cum declară oficialitățile române⁷⁹.

Creșterea producției de mărfuri agricole și industriale a determinat dezvoltarea comerțului, care însă, datorită vechilor relații feudale ce se mai păstrau, ulterior a slabei dezvoltări industriale, nu face progrese remarcabile. Comerțul intern consta în vînzarea de produse agricole de către țărani sau mici comercianți și în negoul meșteșugarilor orașelor cu produse create de ei. O bună parte a cerealelor, a lemnului de construcție și de foc, precum și a produselor micii industrii depășeau teritoriul regiunii, fiind valorificate în Transilvania sau în restul monarhiei. Datorită poziției geografice a regiunii, o însemnătate remarcabilă o avea comerțul de tranzit.

Dezvoltarea economiei capitaliste a atras după sine înființarea și dezvoltarea instituțiilor bancare. Primele știri referitoare la instituțiile bancare le avem încă din anul 1849, din Căvnic, unde exista o casă de economii.

La Sighetul Marmăției se înființează în anul 1867 o casă de păstrare cu un capital de 60.000 florini, iar în 1892, la Seini „Banca sătmăreană“, cu scopul de „ajutorare a țărănimii române“.

În orașul Baia Mare își desfășura activitatea, la sfârșitul secolului al XIX-lea, „Banca orașenească de economii“, iar la începutul secolului al XX-lea existau 4 bănci cu o circulație monetară de peste 12.000.000 florini⁸⁰.

Apar o serie de bănci, mai bine zis filiale ale unor bănci mai mari, și în satele din Maramureș, cum ar fi: băncile populare „Crestinul“ din Dragomirești și „Petrovana“ din Petrova, înființate în 1912. Un rol important în acordarea de împrumuturi țărănimii maramureșene îl deținea „Banca maramureșeană“ înființată la 4 ianuarie 1912 la Sighetul Marmației, avînd un capital de 220.000 coroane.

Căile de comunicație, menite să înlesnească schimburile comerciale ale orașelor din regiune, să permită extinderea acestor legături cu întregul teritoriu al țării, cunosc o rapidă dezvoltare.

În ultimele trei decenii ale secolului al XIX-lea sînt construite primele căi ferate ce uneau principalele orașe: Satu Mare, Baia Mare, Sighetul Marmației și Carei. Prima linie ferată a fost Valea lui Mihai—Carei—Satu Mare, dată în folosință în 25 septembrie 1871. Peste un an, în 1872, se construiește linia ferată Satu Mare—Sighetul Marmației, iar în 6 iulie 1884 se dă în folosință linia ce leagă orașul Satu Mare de centrul minier Baia Mare, linie care a fost prelungită în 1899 prin Jibou pînă la Dej. Din Baia Mare pornea o linie ferată spre Baia Sprie, dată în folosință în 1905, iar în anul următor a fost continuată linia ferată Baia Mare—Fernezii⁸¹. Tot acum apar liniile ferate înguste ce uneau orașele cu unele comune mai mari. Astfel, în 1900 se dă în folosință linia ferată Satu Mare—Ardud, iar în 1906, Satu Mare—Bixad.

Situația socială: Dezvoltarea diverselor ramuri ale economiei a atras după sine, pe plan social, accentuarea exploatării maselor populare.

În viața satelor se constată o puternică diferențiere socială. Un mănunchi restrîns de proprietari posedă moșii întinse, iar țăranul, fie român fie maghiar, posedă mici parcele de pămînt din care nu putea să-și întrețină în condiții omenești familia. În urma reformelor din 1848 și a patentelor din 1853 și 1854, apare o nouă pătură, aceea a țăranilor înstăriți, pe care se va sprijini burghezia în lupta ei pentru puterea politică. Această pătură este în continuă creștere, țăranii săraci și proletariatul agricol formînd însă majoritatea populației sătești.

În această perioadă țărănimia se va răscula cerînd pămînt sau împotrivindu-se măsurilor arbitrare luate de autorități. Mișcărilor țărănești nu vor înceta în urma așa-ziselor reforme întreprin-

se de clasele conducătoare, ci vor lua o mare amploare spre sfârșitul secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului următor, când organizațiile social-democrate vor încerca să atragă de partea lor marea masă a țărănimii exploatare. Așa este cazul în 1903, când social-democrații sătmăreni încearcă să atragă de partea lor țărani din împrejurimile orașului.

Pentru o retribuire omenească a zilei de muncă se ridică în 1904 țărani din Viile Satu Mare, refuzând să mai lucreze pe pământurile marilor proprietari; ei alungă pe zilerii veniți din alte părți, cerând pentru o zi de muncă, pe la sfârșitul lunii mai, 2 coroane, în iunie 3 coroane, iar în iulie și august câte 4 coroane. Ziarul „Szatmár-Nemety“, care înserează acest eveniment, vine cu propunerea ca autoritățile și proprietarii de vii să ia „măsuri hotărâte“¹⁸².

O formă importantă a luptei țărănimii pentru retribuirea omenească a zilei de muncă o constituiau grevele de seceriș. Mișcărilor porneau în timpul recoltării, când pe marile moșii lipsa brațelor de muncă era acută, proprietarii fiind nevoiți să accepte cererile lucrătorilor. În fostul județ Satu Mare, această formă de luptă a cunoscut o intensitate crescândă, făcând ca secerișul să fie mult prelungit, iar treieratul să nu poată fi terminat în anul respectiv.

Ecoul răscoalei țărănești din 1907 a ajuns pînă în Maramureș. Poetul maghiar Ady Endre scria într-un articol intitulat „Pelagra istorică“: „...Știrea care vine din Maramureș este pur și simplu strălucitoare. Țărani au pus mina pe coasă fiindcă au comasat de la ei 120 iugăre de pământ. Dar de pe Rohat (un deal în apropierea comunei Săpînța — n.n.) domnii comasori s-au rostogolit ca lavina în timpul iernii: Bravo! Ura Maramureș!“¹⁸³. Acțiunea țăranilor se datora comasărilor de pământuri ce urmau să fie efectuate în hotarul comunelor Săpînța și Sarasău. Comisia de comasare a fost alungată de țărani înarmați cu furci și coase.

Situația țărănimii se va înrăutăți în timpul primului război mondial, când pământurile țărănești rămân nelucrate din cauza lipsei de brațe de muncă și a rechizițiilor.

O dată cu situația grea a țărănimii se constată o înrăutățire a vieții muncitorilor. Actele păstrate în arhive descriu această stare comună tuturor categoriilor de muncitori, caracterizată prin condiții inumane de muncă epuizantă, cu durate de la 12 la 16 ore, sa-

larii derizorii, în raport cu familiile lor numeroase, prezența continuă a spectrului șomajului, lipsa protecției muncii și întemnițarea atunci când muncitorii cereau condiții omenești de viață.

Date oficiale din 1898 ilustrează situația grea a minerilor din bazinul Baia Mare: „... în regiunea minieră Baia Mare, salariul muncitorilor oscila între limitele maxime de 60 fileri pînă la 2.5 coroane pe zi, al muncitorilor între 50 și 80 fileri zilnic, iar al copiilor între 40 și 90 fileri. Aici și în regiunea minieră a munților Apuseni și în Hunedoara erau cele mai scăzute salarii¹⁸⁴. Din aceste sume derizorii, minerii nu reușeau să asigure unei familii de 3—4 persoane strictul necesar.

Salarizării proaste i se adăuga prelungirea la maximum a zilei de muncă. Regulamentele în vigoare prevedeau ca durata zilei de muncă să nu depășească 16 ore (legea din 1872), iar în 1884 se aduce un amendament prin care li se îngăduie muncitorilor să meargă duminica la biserică¹⁸⁵. În realitate, muncitorul era obligat să lucreze în toate zilele săptămîinii, iar repaosul duminical era lăsat la discreția patronilor.

La toate acestea se adăuga teroarea și, în unele locuri, chiar bătaia și închisoarea, după cum constată darea de seamă a Uniunii muncitorilor minieri, prezentată la Congresul extraordinar al Uniunii din 7 decembrie 1919¹⁸⁶

Situația politică: După înăbușirea revoluției de la 1848, în Transilvania se intensifică politica de asuprire națională și socială, îndreptată mai ales împotriva maselor populare.

Politica de asuprire națională, dusă de către cercurile guvernante maghiare, și-a găsit consfințirea prin legile votate la 1867, când Transilvania a fost anexată Ungariei, instaurîndu-se dualismul austro-ungar, pe o perioadă ce va dura pînă la prăbușirea monarhiei, în 1918.

Pactul dualist va marca însă o nouă fază a luptei politice dusă de poporul român ce trăia în cuprinsul Transilvaniei. Lupta aceasta se va înăsprî în urma votării în parlament, în 1868, a legilor privitoare la naționalități, legi prin care se proclamă în Ungaria existența unei singure națiuni, cea maghiară, și ca limbă oficială, limba maghiară.

Politicii de deznaționalizare forțată a populației românești i se vor opune masele populare avînd în frunte burghezia româ-

nească, care în această perioadă își întărește considerabil situația ei economică.

Burghezia românească, interesată în economia Transilvaniei, nu va tolera încercările cercurilor conducătoare maghiare de a o înlătura de la conducerea acestui teritoriu, făcând primii pași spre organizarea politică. Astfel, burghezia națională din părțile Maramureșului, care avea conducerea în administrația comitatului datorită numărului mare al populației românești, și cea din părțile orașului Satu Mare înființează în 13 decembrie 1860 „Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramurăș“, asociație care, pe lângă scopurile culturale, urmărea și probleme politice. Însăși propagarea culturii românești în aceste două comitate era o acțiune politică, dusă împotriva politicii de deznaționalizare a populației românești.

Asociațiile culturale românești nu puteau avea și nici nu-și propuseră o intensă activitate politică, lucru ce va duce la înființarea în 1869 a unui partid politic românesc pentru părțile Banatului, Crișanei și Maramureșului, avînd în frunte pe Alexandru Mocioni. Pentru populația românească din restul Transilvaniei s-a întemeiat un alt partid, avîndu-l în frunte pe Ilie Măcelariu.

Fracționarea burgheziei române în două partide politice, care în ultimă instanță urmăreau să atingă același scop, defavoriza lupta pentru țelul propus, simțindu-se tot mai mult nevoia unirii tuturor forțelor burghezice într-un singur partid, fapt ce se realizează în 1881, cînd cele două partide politice se unesc sub numele de „Partidul Național Român“. În programul partidului figurau obiective ale luptei românilor transilvăneni, ca: „recîștigarea autonomiei Transilvaniei, folosirea limbii române în administrație și în justiție, în ținuturile locuite de români, precum și numirea, în aceste ținuturi, de funcționari români sau care cunosc limba română, revizuirea legii naționalităților într-un spirit mai favorabil lor, lupta împotriva tendințelor de asuprire națională și maghiarizare forțată, lărgirea dreptului de vot fie asupra tuturor cetățenilor, care plătesc o contribuție directă, fie introducîndu-se chiar votul universal”¹⁸⁷.

Unirea burgheziei române într-un singur partid politic va duce la o intensificare a luptei politice a poporului român din Transilvania, evenimentul stîrnind un viu ecou în părțile regiunii noas-

tre, datorită și faptului că în conducerea acestui partid vor fi aleși și reprezentanți ai populației din comitatele Satu Mare și Maramureș.

Politica acestui partid va fi dusă însă prin întocmirea unor petiții și memorii, răspândite atât înăuntrul imperiului, cât și în străinătate, în care erau dezvăluite persecuțiile la care erau supuși românii.

Unificarea partidului, însă, nu a dus la desființarea fracțiunilor politice din sânul lui, ivite între cei ce susțineau participarea la viața parlamentară și cei ce se împotriveau acestei metode de luptă politică. În 1887, se adoptă o tactică unică pentru întregul partid, aceea a pasivismului parlamentar, și se hotărăște redactarea unui memoriu care să fie înaintat împăratului. Cu redactarea Memorandului a fost însărcinat un grup de conducători ai partidului, în frunte cu dr. Ioan Rațiu și dr. Vasile Lucaciu.

Memorandul întocmit în 1892, după ce invocă dreptul istoric milenar și demografic al poporului român, protestează împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria, care a desconsiderat legile fundamentale ce asigurau autonomia acestui principat. Urmează apoi comentarea pe larg a unor legi fundamentale ca: legea electorală, legea pentru egală îndreptățire a naționalităților, legile școlare, presa și altele.

Memorandul a fost semnat la 26 martie 1892 și apoi prezentat împăratului de o delegație de peste 300 persoane.

Din delegația ce a prezentat acest act politic au făcut parte mulți locuitori din fostul comitat Satu Mare ca: țărani Gheorghe Avram din Șișești, Dipșe Constantin din Șurdești, Pavel Pele din Unguraș, Atanasie Damian din Negreia, M. Avram din Copalnic-Mînaștur, Bran I. din Unimăt, învățătorul Bodob V. din Șișești, Babeș M. din Supur, Berinde A. din Scini, Cocean Florian, avocat în Cehu Silvaniei, Lucaciu Constantin, Andrei Medan din Șomcuta Mare, Pop Florea și Pop Vasile din Băsești, Porumb P. din Tăuții de Sus, Racoți Ioan din Remetea Chioarului, Trif Gligor din Chiuzbaia și alții¹⁸⁶.

Memorandul prezentat împăratului, fără a fi citit, este transmis la Budapesta. Aici, în loc să se rezolve cererile drepte ale românilor, se dispune trimiterea în fața tribunalelor a conducătorilor acestei acțiuni. Procesul începe la Cluj în 7 mai 1894, străzile orașului fiind pline cu români din întreaga Transilvanie ve-

niți pentru a îmbărbăta pe cei improceșuați. În ziua de 25 mai, Curtea de Jurați se pronunță, condamnd pe conducătorii românilor la închisoare. Vasile Lucaciu, care își desfășurase activitatea politică în părțile noastre și care mai suferise condamnări politice, a fost osândit la 5 ani, iar George Pop de Băsești, un alt luptător român din părțile noastre, la un an închisoare.

Ioan Rațiu arată în fața tribunalului că memorandiștii improceșuați nu se consideră în fața instanței ca simple persoane particulare, ci ca mandatarii ai poporului român din Transilvania.

Desfășurarea procesului a stîrnit vii nemulțumiri în părțile orașului Satu Mare, Băii Mari și Cehului Silvaniei, unde trăiseră și își desfășuraseră activitatea politică cei doi luptători români, Vasile Lucaciu și George Pop de Băsești.

Vasile Lucaciu, născut în 22 ianuarie 1852 în comuna Apa, își închină întreaga viață luptei pentru drepturi sociale și naționale ale poporului român din Transilvania. Își face studiile superioare la Roma, obținînd titlul de doctor în teologie și filozofie. Reîntors în țară obține un post de preot în comuna Sîncrai (raionul Carci), de unde este adus ca profesor la Liceul regesc din Satu Mare, unde îl înlocuiește la catedră pe inimosul dascăl Petru Bran, întemeietorul catedrei de limbă română.

Activitatea socială și politică a lui Vasile Lucaciu nu era pe placul autorităților maghiare, care prin promisiuni dar și presiuni reușesc să-l mute ca profesor în orașul Losoncz. Nemulțumit de acest post, Vasile Lucaciu cere o parohie românească, obținînd postul de preot în comuna Șișești.

Publicînd o serie de articole în ziarele românești transilvănene, autoritățile maghiare îl arestează și-l condamnă pentru agitație antistatală. Acum vor începe procesele și internările vajnicului luptător român în diferite închisori ale regimului austro-ungar, culminînd cu procesul intentat tuturor memorandiștilor.

Vasile Lucaciu, Octavian Goga și George Pop de Băsești au fost conducătorii unei fracțiuni politice din Partidul Național Român, care critica conducerea partidului și milita pentru traducerea în viață a programului său. Această grupare se orientă spre conducătorii români de peste Carpați¹⁸⁹.

Hărțuit de autorități, Vasile Lucaciu, la sfîrșitul anului 1914, părăsește Șișeștiul, refugîndu-se la București.

Cauza românilor transilvăneni o va susține și pe mai departe la București, dar și peste hotare, în Italia, Franța, S.U.A., Elveția etc. O acțiune însemnată desfășurată peste hotare a fost și aceea a recrutării de prizonieri români, capturați pe fronturile din Rusia, Italia și Franța, pentru a forma unități de voluntari.

Reîntors în țară, este ales deputat în parlamentul țării, susținând reformele cerute de masele populare.

Bătrîn și bolnăvicios, dr. Vasile Lucaciu se stabilește la Satu Mare, unde la 28 noiembrie 1922 moare.

Cu toată lupta aprigă dusă de poporul român din Transilvania, situația lui politică nu se va schimba. Teroarea instaurată în țară de guvernele reacționare maghiare face ca nemulțumirile să crească. Drepturile elementare ale poporului român sînt încălcate. Un fapt concludent se petrece în 1905, cînd au loc alegeri pentru parlament. În circumscripția electorală Cehu Silvanici, era candidat George Pop de Băsești. În toiul luptei electorale se ajunge la ciocniri sîngeroase, ce se soldează cu morți și răniți, însuși candidatul românilor este lovit de susținătorii candidatului sprijinit de autorități. Autoritățile locale n-au intervenit la timp pentru a menține ordinea și a garanta integritatea corporală a candidaților români. În aceste condiții, George Pop își retrage candidatura, în semn de protest împotriva abuzurilor săvîrșite.

Multe personalități marcante ale vieții politice românești, ce vor candida în diferite circumscripții electorale cu o populație preponderent românească, vor avea însușese în alegeri din cauza terorii instaurate de monarhie și a legilor electorale reacționare.

Incercările de deznaționalizare a popoului român s-au manifestat și pe cale spirituală, prin întemeierea la 17 noiembrie 1912 a episcopiei greco-catolice maghiare de la Hajdu-Dorogh, eveniment în urma căruia biserica unită românească pierdea 83 de parohii, 378 de filii și 172 de cătune cu 72.225 de credincioși.

Acest lucru produce frămîntări în sînul românilor de rit greco-catolic din Transilvania. Pentru a protesta împotriva acestui act, care afecta cultura spirituală, românii se întrunesc într-o mare adunare națională la Alba Iulia, încă la 29 mai 1912. La adunare vor participa și românii din județele Satu Mare, Maramureș și părțile Oașului. Numai din comunele Botiz și Odoreu pornesc spre Alba Iulia peste 100 de țărani.

Adunarea populară protestează împotriva creării acestei episcopii care afectă în special eparhiile Gherlei și Oradei, din care multe se aflau în județele Satu Mare și Maramureș.

Se ajunge chiar la lupte, cum s-a întâmplat în comuna Mofținu Mic, unde forțele jandarmerești cerute de către primpretor arestează 15 persoane, care sînt trimise în judecată în fața tribunalului din Satu Mare. O situație asemănătoare se întîmplă la Doaba, unde jandarmii care însoțeau pe reprezentantul episcopiei, secondat de primpretor, sînt dezarmați de țărani. Cu răceală este primit reprezentantul episcopal și în comunele Sanislău, Resighea, Culciu Mare.

Datorită politicii reacționare șovine, dusă de guvernele ce s-au perindat la conducerea Austro-Ungariei, mulți intelectuali și țărani români, persecutați de autorități, s-au refugiat în România, continuînd lupta pentru eliberarea națională a populației românești din Transilvania și unirea acestui ținut cu România.

Inceputul primului război mondial găsește pe românii din părțile regiunii noastre în fața unor probleme dificile, mai ales o dată cu intrarea României în război alături de Antantă. Românii încadrați în armata austro-ungară luptă pe diferite fronturi, uneori fiind nevoiți să tragă în frații lor din România.

Sfîrșitul războiului, care se soldează cu înfrîngerea puterilor centrale, duce la mari frămîntări în sinul naționalităților ce locuiau în cuprinsul putredului imperiu habsburgic.

În 31 octombrie 1918, izbucnește revoluția la Budapesta, iar la 1 noiembrie se proclamă republica, înființîndu-se consilii naționale locale. Tot acum se înființează și Consiliul Național Român și consilii naționale române, în diferite comune, ca: Tohat, Băsești, Benesat, Horoat, Tămășeni, Ulmeni, Corund etc.¹⁹⁰.

Concomitent se formează gărzi naționale la Băsești, Gîrdani, Tohat, Horoat, Benesat. În fruntea gărzilor se afla Mihai Pop, avocat din Cehu Silvaniei.

Luptele maselor populare românești tindeau spre înfăptuirea vechiului vis de unire a Transilvaniei cu România, în cadrul unei realizări democratice a unității statului român.

Pentru îndeplinirea acestui măreț ideal a fost convocată la Alba Iulia, în ziua de 1 decembrie 1918, o mare Adunare Națională, care a proclamat unirea Transilvaniei cu România. În aceeași zi s-a format și Marele Sfat Național, din care făceau parte și

reprezentanți ai populației din actualul teritoriu al regiunii Maramureș, intelectuali ca: Romul Marchiș din Carei, dr. Vasile Chindriș și dr. Salvator Iurca, avocați în Sighetul Marmației, dr. Vasile Filipașcu, avocat în Baia Mare, Constantin Lucaciu din Dorolț, dr. Aurel Nilvan din Șomcuta Mare, dr. Ilie Carol-Barbul, avocat în Satu Mare. George Pop de Băsești, dr. Coriolan Șter din Tășnad. Vasile Ardelean din Veriș.

Ulterior, la adunarea ținută la 30 iulie 1919 la Sibiu, sînt coopțați și țărani Gheorghe Filip din Santău și Gheorghe Indrea din Vezendiu. Două personalități marcante ale vieții politice din părțile Maramureșului, dr. Vasile Lucaciu și George Pop de Băsești, sînt alese, primul în calitate de membru în Consiliul dirigent, iar cel de al doilea ca președinte al Marelui Sfat Național.

O vie activitate politică se desfășura cu ocazia Unirii și în Maramureșul istoric, unde în ziua de 22 noiembrie 1918 are loc o adunare națională în cadrul căreia se alege Sfatul național român, avînd în frunte pe dr. Vasile Chindriș. Cu această ocazie sînt aleși și deputații ce urmau să meargă la Alba Iulia. În 29 noiembrie, reprezentanții maramureșenilor trec Gutâiul, coborînd în Baia Mare, de unde iau trenul spre locul unde se hotăra soarta Ardealului. Concomitent cu Adunarea de la Alba Iulia, are loc în Sighetul Marmației o adunare națională românească, care declară unirea Maramureșului cu România¹⁹¹.

La Tg. Lăpuș, în 28 noiembrie, are loc o adunare populară pentru a întocmi lista cu delegații ce urmau să reprezinte locuitorii acestor părți la Adunarea de la Alba Iulia, urmînd ca în 5 decembrie să se întîlnească din nou pentru a se aduce la cunoștința maselor populare hotărîrile luate de reprezentanții poporului român, întruniți la Alba Iulia.

Cercurilor conducătoare maghiare neconvenindu-le dezbaterile adunării trimit trupe militare, care fără nici o somație deschid foc de mitraliere asupra celor aproximativ 1.500 de țărani adunați în centrul comunei. În urma masacrului se înregistrează 14 morți și 40 răniți. Conducătorii adunării sînt arestați, dar ulterior, la intervenția maselor populare, sînt eliberați.

Unirea Transilvaniei cu România a însemnat un act just, progresist, care a înfăptuit năzuința de veacuri a poporului român, deschizînd calea dezvoltării social-economice pe întregul teritoriu al patriei noastre.

Masele populare, prezente în număr mare la Alba Iulia, au cerut ca noul stat să se transforme într-un stat republican și să fie înfăptuite o serie de reforme cu caracter democratic. În fața pretențiilor maselor populare, exponenții burgheziei și moșierimii au promis formal satisfacerea doleanțelor lor, cu intenția nemărturisită de a le îndepărta de la revoluția socială.

Burghezia și moșierimea au reușit să-și păstreze pozițiile lor economice și politice, așa încât statul român a continuat să fie un stat burghezo-moșieresc, bazat pe exploatarea maselor populare.

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ (1848—1918)

Dezvoltarea capitalismului, după 1848, a atras după sine creșterea proletariatului, nu numai sub raportul numeric, ci și sub acela al conștiinței de clasă și al gradului de organizare.

Pentru a putea duce lupta împotriva patronilor, muncitorimea din partea nordică a Transilvaniei a început să se organizeze — urmînd pilda muncitorilor din restul Transilvaniei și din regiunile industriale mai dezvoltate — la început în organizații cu caracter economic, iar mai tîrziu în organizații cu un pregnant caracter politic.

Un prim pas în creșterea avîntului mișcării muncitorești din Transilvania s-a făcut în 1880, cînd la Budapesta are loc congresul de constituire a „Partidului General Muncitoresc“, care peste 10 ani, cu sprijinul Internaționalei a II-a, cu ocazia unui nou congres, avea să se transforme în „Partidul Social Democrat din Ungaria“; acum vor lua ființă și în Transilvania organizații locale și secții românești ale partidului, eveniment ce a contribuit la dezvoltarea mișcării muncitorești. „Crearea, începînd cu 1890, a organizațiilor locale ale Partidului Social Democrat în Transilvania, intensificarea relațiilor dintre socialiștii din România și cei transilvăneni, unitatea tot mai strînsă a forțelor proletariatului de diferite naționalități au constituit factori care au favorizat dezvoltarea mișcării muncitorești, crearea unității naționale a poporului român“¹⁹².

Măsura luată de Internaționala a II-a de a se sărbători ziua de 1 Mai găsește un puternic ecou în rîndurile muncitorilor băimăreni, afiliați acesteia, care la 1890 sărbătoresc această zi. Cu același prilej, peste 3 ani, în 1893, muncitorii socialiști din Sighetul

Marmației sistează lucrul, iar muncitorii din Satu Mare răspîndesc în fabrici ziare muncitorești¹⁹³.

Apariția primelor sindicate muncitorești în cele mai importante orașe ale Transilvaniei a dus la impulsționarea luptei revendicative a proletariatului.

Infunțarea P.S.D. și a sindicatelor a impulsionat organizarea proletariatului din întregul Maramureș. La Sighetul Marmației, în 1890, în cadrul unei adunări muncitorești în care a fost prezentat raportul asupra Congresului de constituire a P.S.D., muncitorii sigheteni dezvăluie, în cuvîntările lor, condițiile inumane de trai și muncă. Unul dintre vorbitori arată că organizarea muncitorilor la Sighetul Marmației abia a început și că trebuie luate măsuri urgente pentru încadrarea muncitorilor în organizații proprii de clasă¹⁹⁴.

De remarcat că în minerit organizarea muncitorilor rămăse-se mult în urmă, aceasta nu din cauza bunei stări materiale, ci datorită disciplinei de cazarmă ce domnea în întreprinderile statului, din pricina consecințelor materiale la care erau supuși minerii ce se înrolau în organizațiile muncitorești. Totuși proletariatul băimărean, în marea majoritate angajat în industria minieră, nu privea pasiv exploatarea și abuzurile autorităților. În 1891, minerii se ridică împotriva conducerii minelor care nu respectă clauzele contractului de muncă, adunîndu-se în fața clădirii administrației. Poliția, chemată de direcție ca să împrăștie pe mineri, este nevoită să renunțe în fața dîrzeniei lor, iar conducerea consimte să le satisfacă pretențiile¹⁹⁵. Frămîntări muncitorești se vor produce și în 1895 în tot bazinul băimărean^{195 bis}.

Minerii de pe întregul cuprins al Transilvaniei vor lupta pentru crearea unui singur sindicat minier, dar acest lucru va fi mereu tăragănat. Autoritățile încearcă pe orice cale să-i oprească pe muncitorii minieri să se organizeze, recurgînd la privarea lor de drepturi elementare precum libertatea de deplasare individuală și de întrunire. „Muncitorul minier care lucra într-o exploatare nu-și putea vizita nici rudele, nici prietenii din exploatarea vecină, fiindcă jandarmii, atașați minelor, supravegheau pe mineri zi și noapte“¹⁹⁶.

Măsurile represive luate de autorități pentru a împiedica organizarea muncitorilor nu vor da rezultatele scontate. Muncitorii, conștienți că numai prin solidarizarea lor vor putea obține sa-

atisfacerea revendicărilor dorite, vor lupta pe toate căile pentru ca autoritățile să le recunoască dreptul la organizare. În 1905, muncitorii zidari din Satu Mare declară grevă împotriva angajării de muncitori neorganizați¹⁹⁷. Un an mai târziu, la 21 iunie, muncitorii forestieri intră în grevă din cauza interzicerii dreptului de organizare. greva extinzându-se pe întreg cuprinsul orașului Satu Mare. Aproximativ 4.000 de muncitori încetează lucrul, autoritățile locale fiind nevoite să satisfacă revendicările greviștilor¹⁹⁸.

Cei mai activi în lupta dusă la începutul secolului al XX-lea pentru dobândirea drepturilor economice și politice au fost muncitorii din întreprinderile orașelor Satu Mare și Baia Mare.

Feroviarii din Baia Mare se alătură grevei generale proclamate de întregul personal feroviar din Ungaria și Transilvania între 19—24 aprilie 1904.

Mișcările greviste din regiune au culminat în 1906, numărul grevelor și al participanților sporind considerabil față de anii precedenți. Pentru a ilustra această situație dăm mai jos numărul grevelor și al greviștilor din perioada anilor 1905—1907, din Satu Mare¹⁹⁹.

Orașul	Anul	Nr. grevelor	Nr. greviștilor	Nr. zilelor de muncă pierdute
Satu Mare	1905	3	144	536
	1906	14	2.192	5.587
	1907	3	323	2.079

Organizația locală a Partidului Social Democrat din orașul Satu Mare a organizat adunări muncitorești în care a fost adoptată o moțiune prin care respinge legea lui Darányi, lege îndreptată împotriva țărănimii muncitoare.

Minerii din bazinul băimărean declară grevă în primăvara anului 1907, pentru obținerea de drepturi economice, pentru respectarea clauzelor prevăzute în contractul colectiv și pentru o mai bună retribuție a zilei de muncă. Cei care dau semnalul începerii grevei sînt minerii de la Valea Roșie, după o zi li se alătură și minerii de la mina din Dealul Crucii. La chemarea greviștilor, adresată minerilor din întregul bazin minier, răspund și muncitorii din Baia Sprie. Greva ia proporții, conducerea fiind nevoită să facă

apel la autoritățile militare. Poliția din Baia Mare și Baia Sprie este întărită și totodată se aduc trupe armate.

Greviștii revendică mărirea salariului, care nu era proporțional cu costul vieții, justificând că nu se pot alimenta pentru a putea face față efortului din galeriile situate la mari adâncimi, mortalitatea fiind foarte ridicată din această cauză. Pentru remedierea acestor stări de lucruri, minerii cer ca o zi de muncă de 8 ore să fie retribuită cu 4 coroane, iar de 12 ore cu 6 coroane. Ei reclamă, în același timp, respectarea clauzelor înscrise în contractul colectiv și trimit o delegație la Budapesta pentru a cere ministrului de finanțe soluționarea problemei lor.

Greviștii din Baia Mare nu se mărginesc numai la refuzul de a intra în subteran, ci manifestează pe străzile orașului, exprimându-și hotărârea fermă în fața autorităților locale de a continua lupta pînă la satisfacerea cererilor lor.

Greva a durat aproximativ 10 zile, autoritățile luînd măsuri represive. Muncitorii care nu se vor prezenta în decurs de 14 zile la locurile de muncă vor fi concediați.

Minerii de la Valea Roșie și Dealul Crucii vor reîncepe munca. La Baia Sprie, un număr însemnat de muncitori refuză să facă acest lucru, fapt ce va determina autoritățile orașului să mențină armata, iar după încetarea definitivă a grevei, aparatul de presiune polițienesc să fie întărit²⁰⁰.

O grevă a minerilor din Lăpuș este semnalată în ziua de 2 mai 1907, muncitorii adunîndu-se în fața direcțiunii minelor pentru a-și expune nemulțumirile lor.

În același an, minerii de la Valea Roșie declară o nouă grevă, protestînd împotriva condițiilor inumane de trai și a abuzurilor săvîrșite de poliție. Un număr de 14 mineri refuză să se prezinte în subteran în decurs de 24 ore, autoritățile concediindu-i²⁰¹.

Pentru condiții de muncă omeneste și o salarizare pe măsura efortului depus, au declarat grevă la 4 septembrie 1909 muncitorii din Berveni (raionul Carei). Autoritățile iau măsuri severe pentru a înăbuși în fașă mișcarea grevistă. Din rîndurile greviștilor sînt arestate 85 de persoane, care sînt duse la închisoarea din Carei. Ceilalți greviști, precum și familiile celor arestați, încearcă eliberarea lor, urmărind convoiul escortat de jandarmi²⁰².

Speriați de amploarea mișcărilor greviste și de mișcarea socialistă, autoritățile locale iau măsuri tot mai severe pentru a nu

permite organizarea proletariatului, pornind de la concedierea muncitorilor și desființarea organizațiilor muncitorești.

Ziarele locale prezintă într-o lumină falsă ideile socialiste, urmărind să distragă atenția opiniei publice de la lupta revendicativă și să atenueze nemulțumirile provocate de închiderea sediilor organizațiilor muncitorești. În orașul Satu Mare, autoritățile hotărâsc dizolvarea sindicatelor, lucru ce va fi realizat nu peste mult timp²⁰³.

Într-un ziar local băimărean se arată că în oraș se țin ședințe ale socialiștilor aproape săptămânal, care, după cum recunoaște ziarul, au contribuit la creșterea agitației în rândul muncitorilor din oraș. Primarul orașului, interpelat în legătură cu permiterea acestor manifestări, promite interzicerea pe viitor a unor asemenea întruniri²⁰⁴.

Măsurile drastice luate de autorități și conducerile diverselor întreprinderi, în scopul reprimării mișcării muncitorești, nu dau rezultatele scontate. Dimpotrivă, pregătirile de război făcute pe spinarea maselor de muncitori, șomajul care ia proporții tot mai mari, reducerea salariului și prelungirea zilei de muncă fac ca mișcarea muncitorească, depășind perioada de reflux revoluționar dintre anii 1907—1910, să cunoască un puternic avânt în anii următori.

Începând cu anul 1911 vor avea loc greve de protest împotriva intenselor pregătiri de război, în majoritatea centrelor industriale. În 14 februarie 1911, muncitorii din Carei demonstrează împotriva cheltuielilor militare, exemplul lor fiind urmat de muncitorii băimăreni în luna august a aceluiași an. La Satu Mare, în luna mai, muncitorii se solidarizează cu cei din Budapesta, care declaraseră grevă generală, organizând demonstrații de stradă, iar cei din Baia Mare au demonstrat la începutul anului 1913 împotriva măsurilor reacționare ale guvernului²⁰⁵.

În timpul primului război mondial situația clasei muncitoare se înrăutățește considerabil, caracterizându-se prin șomaj, regim de muncă forțată, interzicerea grevelor și privarea muncitorilor de drepturile cucerite prin lupte grele, în perioada antebelică.

Situația economică: În agricultură formele de producție capitaliste se dezvoltau continuu, însă tehnica agricolă își făcea cu greu loc în dezvoltarea acestei ramuri economice.

Țăranii sînt lipsiți de pămînt sau posedau prea puțin, ei vor fi nevoiți să ia pămînt în arendă în condiții neavantajoase.

Marile proprietăți agricole se întăresc din punct de vedere economic, pe cînd micile gospodării țărănești nu pot face față impozitelor ce trebuiau plătite moșierimii, datoriiilor față de cămătari și negustori.

Neavînd posibilitatea dotării gospodăriilor lor cu o tehnică agricolă avansată, pămînturile țărănimii vor da o recoltă scăzută la hectar.

Sub presiunea luptelor muncitorești și a mișcărilor țărănești, guvernele burghezo-moșierești au fost nevoite să voteze, în iulie 1921, legea pentru reforma agrară. Acest lucru însă nu a ușurat situația mării majorități a țărănimii care, epuizată în urma războiului, neputînd plăti ratele de răscumpărare, pierde pămîntul. Totodată, țărănimea săracă, neavînd unelte și animale de povară și primind pămînturile cele mai nefertile din hotarul comunei, se găsea în aceeași situație precară dinaintea reformei. Cei care au beneficiat de pe urma reformei au fost chiaburii, care reușesc să acapareze mari suprafețe de teren agricol. Astfel, singurele proprietăți rentabile din punct de vedere economic erau în mîna unui număr restrîns de proprietari.

Gospodăriile țărănești vor ajunge într-o stare deplorabilă din momentul în care un număr însemnat de țărani părăsesc regiunea îndreptîndu-se spre țările apusene dezvoltate în căutare de lucru. Membrii familiilor celor rămași acasă, în majoritate femei și copii, nu puteau face față unei bune prelucrări a puținului pămînt ce-l stăpîneau.

În industrie, exploatarea zăcămintelor în anii de după primul război mondial e în continuă creștere, datorită descoperirii de noi filoane și folosirii unor metode avansate de muncă. Minele de la Dealul Crucii, avînd un număr de 233 lucrători, au extras în anul 1919: 50,323 kg aur și 156,777 kg argint, iar în 1927, un număr de 273 mineri au extras 75,803 kg aur și 147,423 kg argint.

Valoarea acestor metale în 1919 a fost de 679.774 coroane, iar în 1927 de 8.878.853 lei²⁰⁶.

În anii ce urmează, la unele mine producția de metale prețioase este în continuă creștere, pe cînd la altele, datorită exploatării iraționale, ea înregistrează o scădere pronunțată, la aceasta contribuind și anii grei ai crizei economice dintre anii 1929—1933. Dăm mai jos cîteva date privitoare la producția din principalele centre miniere²⁰⁷:

anul	aur kg	argint kg	plumb kg	cupru tone
CAVNIC				
1928	8,951	186,388	92,360	1,727
1929	13,055	304,241	175,353	0,667
1930	43,468	519,124	260,141	11,475
1931	51,588	707,481	307,516	24,480
1932	18,450	423,113	225,028	29,18
VALEA ROȘIE				
1928	109,371	120,904	—	—
1929	114,771	110,470	—	—
1930	117,473	118,205	—	—
1931	157,868	131,020	0,086	—
DEALUL CRUCII				
1928	110,677	260,041	—	—
1929	129,397	233,687	—	—
1930	99,191	213,272	—	—
1931	170,712	333,238	—	—
1932	199,013	529,028	—	—
BAIA SPRIE				
1928	6,783	1417,951	573,371	0,875
1929	3,261	1246,170	666,730	0,132
1930	3,120	1294,259	805,940	0,153
1931	—	1314,878	704,069	32,978
1932	0,463	2287,775	1140,692	70,643

În anii de după criza economică, tot mai multe societăți pe acțiuni din țară, cît și străine, investesc bani în exploatările miniere din bazinul baimărean, ajungîndu-se în 1937 să se extragă de aici 33,4 la sută din totalul aurului din România²⁰⁸.

Pentru prelucrarea minereului scos au apărut o serie de flotații cum a fost cea din 1928 din Baia Mare, ce prelucra minereul de la mina Herja, și flotația pentru mina Dealul Crucii, din 1930.

Cu toată dezvoltarea exploatărilor miniere, tehnica în subteran era puțin folosită; totuși au fost instalate pompe pentru evacuarea apelor, iar în unele galerii s-a introdus transportul mecanizat. În 1930 se introduce perforarea pneumatică, folosită însă numai la lucrările de înaintare.

Alături de minerit, se dezvoltă și o industrie ce satisface necesitățile populației locale, dar și ale comerțului în general.

Un rol important în acest sector îl jucau întreprinderile sătmărene: „Unio“, turnătoria „Princz“, fabrica de textile, cărămidă și de mobilă.

În orașul Baia Mare, pe lângă minerit și topitorii, exista întreprinderea „Phönix“ proprietatea capitalistului Weizer, întreprinderea „Gantz“ etc.

La Sighetul Marmației, a luat ființă fabrica de mobilă curbată aparținând capitaliștilor Altman și Huber și alte întreprinderi de prelucrat cherestea.

Datorită dezvoltării agriculturii, apar întreprinderi cu profil alimentar. Astfel, la Seini exista o fabrică de drojdie și oțet, la Carei o fabrică de oțet și morărit.

Cultivarea plantelor industriale a atras după sine înființarea unei întreprinderi pentru topitul și prelucratul cînepii în localitatea Bervenii, iar la Carei, Satu Mare și Tășnad amenajarea unor depozite de prelucrat și fermentat tutun.

Exploatarea lemnului din pădurile regiunii noastre s-a făcut în mod intensiv. Au apărut centre de prelucrarea lemnului la Bixad, Borșa, Satu Mare, Baia Mare, Sighetul Marmației și Vișeu.

În sistemul bancar se produce o concentrare și centralizare a capitalului. „Banca maramureșeană“ înființată în 1912 la Sighetul Marmației își va deschide o filială la Vișeu, avînd un capital de 2.000.000 lei. În 1936 „Banca maramureșeană“ a fuzionat cu „Banca comercială“ din Sighetul Marmației, posedînd un capital de 10.000.000 lei.

În orașul Baia Mare își desfășura activitatea instituția ban-

cară intitulată „Casa noastră”²⁰⁹. Datorită necesităților economice, apar filiale ale marilor bănci bucureștene, ca de exemplu, la Satu Mare, sucursala „Institutului național de credit agricol”, care-și va extinde activitatea și peste județul Maramureș. Scopul acestei instituții bancare era acela al acordării de credite țărănimii.

Nevoile industriei erau alimentate cu credite de „Banca ardeleană”, și „Casa noastră”.

Instituțiile bancare înființate în fostele județe Satu Mare și Maramureș urmăreau să sprijine burghezia în lupta ei politică sau să asigure avantaje materiale acestei clase.

Situația socială. Prin reforma agrară legiferată în iulie 1921 s-a ajuns la o accentuare a diferențierii țărănimii, la adâncirea contradicțiilor sociale la sate. De pe urma reformei au profitat chiaburii, care reușesc să acapareze mari suprafețe de pământ, lucru ce va produce mari nemulțumiri în sînul țărănimii.

Situația țărănimii se va înrăutăți în urma crizei economice din 1929—1933. Țărănimea se frămîntă neputînd face față sarcinilor impuse de guvernele burghez-moșierești. Greutățile crizei se fac resimțite și pe teritoriul regiunii noastre, lucru atestat de nemulțumirile semnalate la sate. În comuna Sărvăzel, contribuabilii nu pot să-și achite datoriile, deoarece cerealele aveau un preț redus. Autoritățile încearcă cu ajutorul jandarmeriei să strîngă impozitele. La vestea sosirii perceptoilor, însoțiți de jandarmi, țărani iau actele în care erau trecuți cu impozitele și le aruncă în noroi. Aproximativ 200 de țărani înarmați cu coase și furci se adună la semnalul tras din clopotnița bisericii. Jandarmii și funcționarii, înspăimîntați de furia maselor, se baricadează în sediul primăriei, care este luată cu asalt. Noile forțe jandarmerești, aduse în grabă, în comună, vor reuși să înăbușe răzmerița, capii răscoalei fiind arestați²¹⁰.

Criza din domeniul agriculturii a îngreunat mult situația țărănimii, care, neputînd să-și achite datoriile contractate la diferite bănci, este nevoită să renunțe la pământ. Astfel, mulți țărani împroprietăriți în urma reformei din 1921 își pierd pământul.

După anii crizei din 1929—1933, cînd a urmat o relativă înviorare economică, situația țărănimii se va agrava cu deosebire

în anii premergători celui de-al doilea război mondial, precum și în timpul războiului.

În industrie viața tuturor categoriilor de muncitori se înrăutățește. Șomajul plana asupra muncitorilor fie ei mineri, cefești, zidari tâmplari sau metalurgiști. Actele amintesc mereu de nemulțumirile muncitorilor cu ocazia concedierilor masive și a încheierii contractelor colective de muncă.

Ziarul „Sătmarul“ din 1922 arată că lucrătorii de la căile ferate din localitate erau siliți din cauza lipsei locuințelor să trăiască în vagoane. Tuberculoza era la ordinea zilei. În numărul redus al personalului căilor ferate se aflau 20 de lucrători tuberculoși, în special în familiile de 5—6 persoane, ce locuiau într-o singură cameră²¹¹.

La 30 martie 1925, Direcția minelor dă o circulară către toate serviciile miniere din Baia Mare, cerându-le să raporteze de urgență câți muncitori s-ar putea concedia de la mine, ștamp și mai ales ateliere, fără să scadă producția, ordinul preconizând să fie concediate 200 de persoane, începând cu data de 15 mai 1925.

La această circulară, serviciile miniere Valea Roșie comunică că nu pot concedia nici un muncitor, iar la Dealul Crucii se menționează nevoia de muncitori, deoarece la serviciile auxiliare erau folosiți țărani, în schimb la Băița se preciza că pot fi concediați 12 mineri, iar la Cavnic 64.

Ca urmare a acestei măsuri, minerii din Cavnic întocmesc un memoriu în care cer să nu fie concediați sau trimiși la alte mine, fiind astfel îndepărtați de familiile lor. Printre petiționari erau mineri bătrâni, trecuți de 50 de ani, dar și alții sub 40 de ani. Serviciul minelor de aici arată că ocupația populației din Cavnic este mineritul, iar concedierea minerilor ar duce la nemulțumiri, „periclitzând siguranța publică“²¹².

Teama de a nu ridica minerii la lupte greviste face ca o serie de servicii miniere să vină cu diferite propuneri, unele preconizând trecerea minerilor la alte întreprinderi din țară (Aghireș, Surduc, Jibou, Petroșeni, Lupeni) — cu alte cuvinte părăsirea familiilor pentru un anumit timp, iar altele, ca de exemplu serviciul minier Firiza de Jos, să se dea concedii muncitorilor în momentul când survine lipsa de lucru.

O metodă folosită de direcție pentru a rezolva situația a fost aceea de a plasa, la alte mine, o parte din muncitorii conce-

diați. Dar acest lucru nu soluționa problema. Un miner cere să fie mutat de la Dealul Crucii, unde era folosit ca lăcătuș și nu ca miner, înapoi la Cavnic, deoarece are acolo familia, alcătuită din 8 persoane, care „mor de foame”²¹³. Acesta nu era unicul caz.

Tot în anul 1925 au loc mari nemulțumiri cu ocazia neplătirii salariilor prevăzute în clauzele contractului colectiv. Printr-o adresă trimisă de Direcția minelor Baia Mare către Ministerul Industriei și Comerțului, Direcțiunea generală a valorificării bunurilor statului și energiei, se arată: „Luînd în considerare starea grea în care se află muncitorimea în spiritele foarte agitate din cauza întîrzierii cu achitarea retrogradelor, avem onoarea a vă ruga să binevoiți a face tot posibilul ca muncitorimea să-și primească cît mai curînd aceste retrograde și salariile asigurate în noul contract colectiv, deoarece situația devine din zi în zi tot mai insuportabilă din cauza multor delegațiuni trimise din partea muncitorimii și din cauza neliniștii ce domnește în timpul din urmă între muncitorime, provocate de agitațiile continue pe chestia retrogradelor și salariilor încă neachitate”²¹⁴.

Se ajunge ca minerii să amenințe cu greva, iar atunci cînd li se răspunde că aceasta ar duce la sistarea exploatărilor, un delegat al muncitorilor a răspuns: „atunci vom lua minele pe urbură” (în proprietate — n.n.)²¹⁵.

Pentru a face față costului vieții tot mai ridicate, minerii din bazinul bĂimărean, cunoscînd că contractul colectiv expiră la 31 decembrie 1926, cît și faptul că „salariile muncitorilor din prezent sînt mult inferioare minimului de existență” caută să impună direcției clauze care să le amelioreze situația. Dintre aceste clauze menționăm: sistemul muncii pentru lucrătorii minierii să fie în acord și condiționate de un minimum și mediu de salariu, un spor de salariu de 75 la sută pentru fiecare categorie de muncitori, sporuri de 50 la sută pentru cei ce lucrează la o temperatură de 28 grade Celsius, muncitorii accidentați în subteran și care pînă la însănătoșire lucrează la suprafață să primească salariul avut în mină, statul să dispună ca să nu se facă concedieri, copiii ce efectuează munca pe care o făceau și bărbații să fie retribuiți în aceleași condiții²¹⁶.

O viață grea le era rezervată și muncitorilor pensionari. Minerii care au lucrat în subteran din fragedă copilărie pînă la adîncă bătrînețe, dacă nu au murit în urma condițiilor grele de muncă sau

în accidente, cu greu puteau să-și întrețină familiile. De mai multe ori foștii mineri cer să capete și ceva de lucru, pe lângă pensie. „Pensia ce o primesc e așa de minimală încît din aceea cu soția, care de aproape 4 ani de cînd de pe pat nu se poate ridica, nu putem trăi. . .”²¹⁷.

Situația materială era atît de grea încît familiile de mineri sînt nevoite să-și trimită în mină copiii, încă de la vîrsta fragedă. O văduvă de minier cere direcției să-i angajeze copilul „mai mărșor, în etate de 15 ani, deoarece are de întreținut șase copii și are o pensie de 30 lei lunar”²¹⁸.

O viață asemănătoare duceau și alte categorii de muncitori. Ziarul „Lemnarul” din 15 ianuarie 1928, organ al Uniunii muncitorilor din lemn din România, descrie într-un articol intitulat „Ce s-a întîmplat și ce se întîmplă în Satu Mare?”, viața muncitorilor din acest oraș. Situația muncitorilor din Satu Mare a devenit de pomină, fiind printre cele mai grave din România. Libertatea de organizare nu e cunoscută decît din auzite, muncitorii sînt forțați să lucreze 12—16 ore, salariile sînt cu jumătate mai mici decît prețurile pieții. „Și timpul acesta de lucru, prelungit dublu, este pretins de fabricant atunci cînd șomajul este înspăimîntător, cînd zeci de mii de muncitori sînt condamnați la odihnă silnică; ar lucra bucuros dar n-au unde”. Guvernul pune accentul pe stoarcerea impozitelor și nu face nimic pentru înlăturarea șomajului, ci dimpotrivă îl cauzează, iar în parlament neagă existența lui. La aceasta se adaugă prigoana împotriva celor ce încearcă să se organizeze, accidentele de muncă sînt la ordinea zilei la fabrica „Unio”.

Autorul articolului vede și calea de a scăpa din această situație: „Dacă vreți, deci, ca Satu Mare să nu fie de pomină din cauza salariilor de foame și din cauza timpului de lucru prea îndelungat, atunci abandonați tăcerea și indolența de azi. Reîntoarceți-vă în organizațiile voastre, căci drumul spre scăpare numai prin aceste duce”²¹⁹.

În anii crizei economice mondiale din 1929—1933 capitaliștii români și străini, încercînd să iasă din criză, au căutat să arunce greutățile economice pe spatele oamenilor muncii, intensificînd exploatarea acestora, reducînd salariile, aplicînd așa-zisele curbe de sacrificiu.

Lucrătorilor de la poștă li se fac rețineri din salarii încă de la 1 ianuarie 1931. Lucrătorii cer să nu li se mai rețină deoarece

de-abia primesc ceva în mână ca să-și procure cele necesare traiului²²⁰.

Numărul șomerilor era în continuă creștere. Numai în orașul Carei, unde nu era concentrată o industrie mare, existau, la începutul anului 1931, 500 de șomeri²²¹.

Multe întreprinderi, nemaiputînd face față crizei economice, se închid. Sîstarca lucrului la topitoriile de la Strîmbu Băiuț a pus pe drumuri pe locuitorii din comunele Băiuț, Strîmbu Băiuț, Poiana Botizii, Lăpuș, Costeni, Cupșeni, Ungureni, Libotin și Rogoz, care lucrau la topitorie, tăiatul lemnului, căratul pietrei de var, al cărbunelui și nisipului. Pămîntul neroditor nu le permitea practicarea agriculturii, iar sîstarca muncii i-a făcut să ajungă „muritori de foame”, deoarece nu găseau lucru nicăieri. Criza financiară acută, familiile numeroase, întreținerea cu hrană și îmbrăcăminte foarte costisitoare i-au adus într-o situație disperată²²².

La începutul anului 1932, Ministerul Industriei și Comerțului prevedea o nouă reducere de salarii. Minerii într-un memoriu arată: „...în loc să se majoreze salariul, voiesc să reducă și din ceea ce este. Această tristă veste a provocat nemulțumiri și agitații în rîndurile noastre, deoarece și cu salariile actuale trăim o viață destul de grea, iar dacă și din acest puțin se va reduce, înseamnă că sîntem expuși pieirii de foame, împreună cu familiile noastre”²²³.

Pentru contractul colectiv pe anul 1933, delegația Regiei întreprinderilor miniere și metalurgice ale statului din Ardeal precizează reducerea salariilor tuturor categoriilor de muncitori cu 20 la sută, muncitorii accidentați la locul de muncă să primească un salariu echivalent cu media salariului din ultimele trei luni, pentru munca de noapte, cînd minerii erau chemați, fără a fi înștiințați, să li se dea 25 la sută și nu 100 la sută cum pretindeau muncitorii etc.

O situație mai gravă în ce privește retribuirea zilei de muncă o aveau muncitorii de la societățile particulare. Dăm mai jos un tabel comparativ cu salariile muncitorilor la exploatarea statului și exploatarea particulare, în regiune, în anul 1932²²⁴.

Categ. de muncitori	Salarii	Adaosuri	Total	Societ. Phönix	Societ. Aurum
Mineri	90	19,42	109,42	64—72	68
Ajutori	77	21,60	98,60	56—57	63
Zilieri	63	11,36	74,38	42—54	44—52

Dacă minerii de la exploatarea statului nu puteau face față costului ridicat al vieții, ne imaginăm care putea fi situația muncitorilor de la societățile particulare.

De multe ori muncitorii erau luați din întreprinderi la diferite concentrări militare. Pe timpul concentrărilor nu erau salarizați, familiile rămânând fără cele necesare traiului. Uneori fiii de muncitori, întorși în permisi, cereau de lucru pentru perioada respectivă ca să-și poată ajuta familia²²⁵.

Problema aceasta era atât de importantă încât ea figura mereu în clauzele contractelor colective încheiate.

Criza economică a afectat și pe funcționarii statului. Reducerile de salarii și, mai mult, neplătirea salariilor cu lunile era ceva obișnuit. La Carei, în sala Liceului „V. Lucaciu”, funcționarii și cadrele didactice țin o adunare de protest cu ocazia reducerii salariilor cu 12,5 la sută²²⁶.

Situația clasei muncitoare, condițiile de muncă și viață inumană vor impulsiona în această perioadă organizarea proletariatului și ducerea cu o tot mai mare intensitate a luptelor greviste pentru îmbunătățirea vieții lui.

Situația politică. Înfăptuirea unității statului român la 1 decembrie 1918 nu a rezolvat pe plan politic năzuințele maselor populare. La conducerea țării s-au perindat guverne ce reprezentau interesele burgheziei și moșierimii. Partidele politice ajunse la conducerea țării încercau pe toate căile obținerea de profituri cât mai mari și imediate.

Pentru a-și consolida pozițiile lor, burghazia și moșierimea au adoptat în 1923 o nouă constituție, în care se prevedeau unele libertăți democratice, creînd iluzia unor libertăți și drepturi cetățenești largi. Legile emise ulterior au infirmat drepturile înscrise în

constituția țării. în special legile îndreptate împotriva proletariatului.

În 1926, pornindu-se de la considerente politice și economice, a fost înfiptuită o arondare administrativă de către statul român.

Prin această împărțire administrativă, părțile Careiului au fost incluse în județul Sălaj, capitala județului fiind mutată la Satu Mare. În vederea compensării acestui teritoriu, județului Satu Mare i-au fost alipite satele din jurul Mănășturului, luate din județul Someș.

După o perioadă de stabilizare relativă a capitalismului, statul burghezo-moșieresc român intră, în 1929, în marea criză economică mondială, efectele ei resimțindu-le din plin masele populare. Pentru a înăbuși valul revoluționar ce a cuprins țara în anii următori, unele guverne burghezo-moșierești au sprijinit fascismul, îndeosebi gruparea fascistă „Garda de fier“, care și-a găsit aderenți și în păturile bogate ale orașelor și satelor regiunii noastre.

Acțiunile fățișe ale Germaniei hitleriste de a acapara teritoriile statelor învecinate a atras după sine o mare mișcare de protest ce a cuprins mase largi ale poporului român.

La 15 martie 1939 Germania cotopește și ocupă Cehoslovacia, eveniment ce dezlănțuie o uriașă mișcare de protest împotriva imperialismului german. În orașele regiunii noastre, în special în Satu Mare și Sighetul Marmației, refugiații cehoslovaci, civili și militari, găsesc un sprijin material și moral din partea populației și autorităților.

Burghezia, nemaiputînd conduce cu vechile metode, s-a văzut nevoită să cedeze puterea politică regelui, care a instaurat dictatura regală.

În vara anului 1940 la Viena reprezentanții puterilor hotărâsc, desconsiderînd drepturile istorice și voința poporului român, ca nordul Transilvaniei să fie cedat Ungariei horthiste.

În urma odiosului dictat din 30 august 1940, România pierde un teritoriu de 43.500 km pătrați, cu o populație de 2,6 milioane locuitori, din care marea majoritate era formată din români. Acest eveniment a stîrnit în rîndul poporului român un val de indignare generală, ce a culminat cu mari acțiuni de stradă în principalele orașe din țară, acțiuni protestatare îndreptate împotriva dictatului de la Viena și a dictaturii regale trădătoare.

Prin dictatul de la Viena hitleriștii au urmărit să învenineze relațiile dintre poporul român și poporul maghiar, pentru a putea șantaja și stăpîni ambele popoare, pentru a le atrage în războiul criminal îndreptat împotriva U.R.S.S.

Dictatul a încălcat cu brutalitate și cinism drepturile istorice milenare ale poporului român, sentimentele sale morale, politice și naționale, fiind impus în condițiile cînd România era încercuită de adversari cu pretenții teritoriale, nefiind sprijinită de marile puteri europene.

Caracterizînd aceste împrejurări dramatice în care i s-a impus poporului român dictatul, tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat: „În acest moment greu pentru destinele țării sale, poporul român s-a găsit singur, fără nici un sprijin din afară, părăsit de toate puterile Europei. România a fost nevoită să accepte condițiile nedrepte ale dictatului de la Viena”²²⁷.

În urma dictatului de la Viena, întregul teritoriu al regiunii noastre a fost alipit Ungariei. În întreaga regiune au loc manifestații de protest. Miile de participanți la mitingul de la 1 august 1940 din Satu Mare se pronunțau împotriva ruperii Transilvaniei de România, iar o dată cu ocuparea teritoriului de trupele horthiste, populația din județul Maramureș, în adunări populare, protestează cu indignare împotriva cedării nordului Transilvaniei.

Ca urmare a dictatului de la Viena, situația populației românești din regiunea noastră s-a înrăutățit, regimul horthist ducînd o politică de deznaționalizare a populației române și totodată de a aduce cetățeni maghiari, care au fost așezați în teritoriul ocupat.

Regimul horthist a dus la anularea pe plan intern a tuturor libertăților social-politice din nordul Ardealului. Acestor măsuri li se adaugă jaful economic, al bogățiilor solului și subsolului. Mii de țărani au fost alungați de pe pămînturile lor de către grofii unguri.

Situația creată a dus la ascuțirea la maximum a contradicțiilor social-politice în rîndul maselor, doleanța cea mai fierbinte a acestora fiind eliberarea Ardealului. Această stare de spirit s-a reflectat în caracterul și acțiunile de împotrivire a maselor muncitoare față de stăpînire în toate sectoarele de activitate, împotrivire care s-a accentuat tot mai mult pe măsura înăsprii terorii, ducînd în cele din urmă la o largă mișcare de masă antifascistă, care împletită cu forțele antifasciste de dincolo de Carpați va duce la eliberarea și realipirea Transilvaniei la România.

În urma insurecției de la 23 August 1944, autoritățile horthiste trec la represalii împotriva poporului român. Au fost arestați mulți fruntași români, dar, în urma protestului maselor românești, autoritățile au fost nevoite să-i elibereze.

În toamna lui 1944, trupele române și sovietice înaintează spre nordul Ardealului. Trupele germane și maghiare se retrag în panică distrugând cele mai importante obiective economice și strategice. Au fost aruncate în aer liniile ferate, gările, cele două poduri de peste Someș din orașul Satu Mare, podul de lemn de peste Săsar (azi strada Industriei), o serie de întreprinderi industriale ca: uzina electrică și fabrica „Princz”, întreprinderea de prelucrarea pieii din Satu Mare.

Încercările zadarnice ale armatelor hitleriste și horthiste de a rezista în părțile nordice ale Transilvaniei s-au lovit de atacurile impetuoase ale trupelor româno-sovietice, care la 25 octombrie 1944 eliberează ultimele două orașe din nordul țării, Satu Mare și Carei.

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ (1918—1944)

Mișcarea muncitorească, spontană în timpul războiului datorită persecuțiilor autorităților, va cunoaște o perioadă de avânt în anii ce au urmat războiului mondial. În frunte vor fi minerii din bazinul baimărean, a căror situație economică se înrăutățește.

Datorită situației precare, minerii declară grevă la 4 septembrie 1919. Lucrătorii de la Valea Roșie, Dealul Crucii, Baia Sprie și Cavnic încetează lucrul. Cu greviștii se solidarizează în 8 septembrie și minerii de la mina Băiuț. Conducătorii grevei înaintează Direcției minelor un memoriu în care erau cuprinse doleanțele lor.

De altfel, greva din 4 septembrie a fost precedată de manifestația de mai mică amploare din 13 august, organizată în fața Direcției minelor.

În 30 august, minerii de la Dealul Crucii și Valea Roșie refuză să primească făina de seară, pe care Direcția minelor era obligată să o dea muncitorilor, afirmând că nu se poate face pâine din ea²²⁸.

Doleanțele lor erau concretizate în cererea de mărire a salariilor cu 150 la sută, în primirea a 25 kg făină de grâu și nu de se-

cară, în plățirea zilelor cînd muncitorii vin să-și expună dezideratele, cum a fost cazul în 13 august, în rezolvarea situației minerilor din Cavnic (minerii de aici erau mutați de la o mină la alta din cauza lipsei de muncă — n.n.) și alte revendicări economice. În cazul în care direcția nu va rezolva cererile lor, greviștii trebuiau să fie puși în legătură cu Direcția minelor din Sibiu. În eventualitatea că direcția nu va da răspuns în decurs de 24 ore, minerii nu garantează desfășurarea în continuare a muncii la pompe, condiție esențială pentru bunul mers al muncii în mină²²⁹.

Pentru înăbușirea grevei, conducerea minelor cere ajutorul armatei și al siguranței. La numai două zile de la declanșarea grevei, conducătorii sînt arestați și transportați în beciurile siguranței din Satu Mare. Măsura luată agită spiritele, greviștii solidarizîndu-se cu cei arestați și cerînd repunerea lor în libertate.

Aceste împrejurări determină direcția să intervină pentru eliberarea celor arestați, dar siguranța răspunde că arestarea s-a făcut „pentru cauza înaltă a statului”, învinuindu-i pe cei întemnițați de amenințarea ofițerilor și militarilor însărcinați cu paza minelor²³⁰.

Pe parcursul grevei muncitorii își vor întregi cererile lor, solicitînd majorarea salariului cu 150 la sută și pentru cei bolnavi, pensionari și accidentați în mină, participarea la consfăturile lunare a cel puțin 2 reprezentanți ai minerilor, care pe timpul consfăturii să fie salarizați, eliberarea celor 9 mineri arestați, acordarea dreptului de imunitate reprezentanților minerilor. Minerii se pronunță pentru continuarea grevei pînă la satisfacerea revendicărilor lor²³¹.

În 10 septembrie, direcția, văzînd hotărîrea nestrămutată a muncitorilor, acceptă mărirea salariilor la nivelul celorlalți mineri din țară, acordarea unui ajutor de 50 coroane pentru minerii din Cavnic, în cazul cînd ei sînt transferați. Direcția se opune cererii muncitorilor de a fi plățiți în timpul cît manifestează și fac grevă, obiectînd că unii din muncitori, prin comportamentul lor, par a fi „comuniști”²³². Minerii de la Valea Roșie, solidarizîndu-se cu cei arestați, refuză să ducă tratative pînă ce reprezentanții lor nu vor fi eliberați, cererea lor fiind susținută și de ceilalți mineri.

Arestarea conducătorilor grevei și lipsa acută de alimente a familiilor greviștilor fac ca minerii să reînceapă lucrul la 17 septembrie, fără a obține în totalitate avantajele cerute.

Greva, cu toate că nu a ieșit victorioasă în totalitate, a demonstrat puterea de luptă și solidaritatea de care era capabilă muncitorimea din bazinul minier, dînd o lovitură serioasă statului burghezo-moșieresc.

Conștient de forța sa, proletariatul băimărean va participa, cu ocazia zilei de 1 Mai 1920, la o mare adunare care a avut loc în grădina publică a orașului. Un reprezentant al muncitorilor băimăreni și un delegat socialist din Cluj au vorbit despre însemnătatea acestei zile²³².

Punctul culminant al luptei greviste, al acțiunilor revoluționare ale clasei muncitoare pentru obținerea revendicărilor politice, economice și a libertăților democratice l-a constituit, în perioada imediat postbelică, greva generală a proletariatului din octombrie 1920.

Primii ani de după terminarea războiului au însemnat pentru muncitorime ani grei, datorită dezorganizării economiei, mobilizărilor, cheltuielilor de război și jefuirii bogățiilor țării.

Un preludiu al marilor lupte muncitorești din octombrie 1920 va fi greva generală demonstrativă de la 1 septembrie, care a cuprins întreaga Transilvanie. În această zi, între orele 10—11, tot proletariatul a încetat lucrul, greva cuprinzînd și orașele Satu Mare și Baia Mare.

În seara zilei de 17 octombrie, ora 18, muncitorii ceferiști încep greva, care peste trei zile avea să paralizeze toate ramurile economiei.

Declararea grevei generale din 20 octombrie a găsit proletariatul maramureșean gata de luptă. Vestea declanșării grevei generale a avut un puternic ecou în rîndurile maselor muncitorești din orașul Baia Mare, unde evenimentele din septembrie 1919 erau încă vii în memoria lor. În cadrul unei adunări, oamenii muncii din Baia Mare hotărăsc ca la 21 octombrie să adere la greva generală. La revendicările generale le adaugă și unele specifice muncii lor, cum este respectarea de către societățile miniere a drepturilor cucerite de muncitori privind aprovizionarea cu lemne de foc și alimente²³⁴.

Este ales un comitet de grevă care ia măsuri pentru buna funcționare a pompelor și scoaterea apei din galerii și a gurilor de incendiu pe durata grevei, fixează locul unde trebuiau să se întil-

nească greviștii pentru a li se comunica rezultatul tratativelor dintre delegații minerilor și Direcției minelor. Concomitent cu mincrii, intră în grevă muncitorii de la „Phönix“, „Gantz“ și tipografie, paralizând întreaga viață economică a orașului.

Proletariatul sătmărean, muncitorii de la fabrica de cărămizi, uzina electrică, tipografie, fabrica de pâine se alătură grevei în 21 octombrie.

Aderarea muncitorilor din cele mai importante centre industriale ale regiunii la greva generală face ca autoritățile să recurgă la cele mai brutale metode de reprimare. Armata ocupă intrarea minelor, a locurilor de adunare, instalând mitraliere, interzicând distribuirea de alimente familiilor greviștilor. Minerii se mențin însă pe poziții.

Comandamentul militar din Satu Mare recurge la o altă metodă pentru a înăbuși greva, chemînd sub arme pe muncitorii uzinei electrice, ai morilor, ai fabricii de pâine și ai tipografiei. Cei ce nu se vor supune mobilizării „vor fi ridicați cu forța publică și aduși în fața curții marțiale“²³⁵.

La Baia Sprie, minerii, cărora li se alătură și alte categorii de muncitori, aderă la greva generală. Autoritățile trec la măsuri represive, arestînd pe organizatorii grevei și aducîndu-i în fața instanțelor judecătorești. Procesul final al conducătorilor grevei din Baia Sprie are loc în 26 aprilie 1922, la Cluj. Din actul de acuzare reiese că au fost dați în judecată pentru ținerea unor ședințe secrete și pentru organizarea mișcării greviste din octombrie 1920. Cu această ocazie s-a manifestat spiritul de solidaritate al proletariatului din Baia Sprie, care a ajutat familiile celor arestați și concediați din serviciu. La procesul final, sentința a fost suspendată²³⁶. Cu toate că pînă la urmă greva este înfrîntă, datorită elementelor oportuniste din Partidul Socialist și mișcarea sindicală, prin amploarea și combativitatea ei, greva generală a constituit un eveniment important în istoria mișcării muncitorești. „Clasa muncitoare s-a afirmat ca o forță națională în stare să-și asume rolul de conducător al întregului popor în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, să conducă destinele întregii națiuni“²³⁷.

În decursul anilor, proletariatul a dobîndit o bogată experiență, înțelegînd necesitatea organizării sale pe un plan superior, impunîndu-se crearea unui partid revoluționar, capabil să conducă lupta proletariatului împotriva puterii claselor avute. Experiența

acumulată în luptele revoluționare din anii 1918-1919 și 1920 a dus la intensificarea luptei politice și ideologice în sânul Partidului Socialist.

Conferința grupurilor comuniste, ținută la Iași în martie 1921, hotărăște ca la Congresul Partidului Socialist, convocat pentru luna mai la București, să se pună problema creării unui partid care să se conducă după învățătura marxist-leninistă.

Congresul de la București din 8 mai 1921 hotărăște în unanimitate transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist din România.

Muncitorii sătmăreni își trimit un reprezentant la acest congres, care a votat pentru afilierea la Internaționala a III-a, dar la reîntoarcere autoritățile îl arestează²³⁸.

Au fost create organizații de partid la Baia Mare, Satu Mare și Sighetul Marmației, urmînd ca în anul viitor, în 1922, să se înființeze Uniunea Tineretului Comunist.

Înființarea Partidului Comunist din România va da un mare avînt mișcărilor muncitorești pe teritoriul întregului Maramureș, mișcări care vor fi inițiate și conduse de comuniști. Astfel, muncitorii din orașul Baia Mare se adună, cu ocazia zilei de 1 Mai 1922, în Sighetul Marmației, de unde, organizați, avînd în frunte fanfara minieră, defilează și apoi participă la un miting. Delegatul muncitorilor din Cluj prezintă în fața muncitorilor gravul accident de mină de la Lupeni. Minerii băimăreni, exprimîndu-și solidaritatea cu familiile lovite în urma accidentului, oferă acestora cîștigul lor pe un șut.

La Baia Sprie, cu aceeași ocazie are loc o adunare generală, minerii de aici cedînd și ei venitul lor pe o zi sinistraților din Lupeni²³⁹.

Sub îndrumarea comuniștilor, în același an au avut loc grevele de la principalele întreprinderi sătmărene, „Unio“ „Princz“, „Lomaș“, precum și ale altor categorii de muncitori. Greviștii obțin o majorare substanțială a salariilor. Muncitorii și funcționarii ce deserveau comerțul orașului Satu Mare declară grevă în vara anului 1922, pentru obținerea zilei de muncă de 8 ore și a duminicii libere²⁴⁰. În 1924, brutarii obțin prin luptă ridicarea salariilor cu 10 la sută și o ușurare în ceea ce privește durata zilei de muncă.

Activitatea dusă de P.C.R., creșterea prestigiului și a in-

fluenței sale în rîndurile proletariatului nu conveneau autorităților burghezo-moșierești. În primăvara anului 1924, P.C.R. este scos în ilegalitate. Măsurile brutale nu vor împiedica dezvoltarea mișcării revoluționare a maselor, partidul continuînd să conducă această luptă prin diferite metode.

Cu toate măsurile drastice luate împotriva lor, comuniștii sătmăreni vor imprima pe zidurile orașului, în noaptea de 24 spre 25 octombrie, steaua cu secera și ciocanul. Descinderile făcute de poliție nu duc la descoperirea făptașilor²⁴¹.

Intr-o adunare ce are loc la începutul lunii februarie 1925, minerii din Baia Sprie se solidarizează cu muncitorii minieri de la societățile aurifere din Brad. Valul de proteste ce se ridicase în exploatarea miniere din Transilvania va face ca societatea să reprimască pe minerii concediați la Brad și, potrivit contractelor de muncă, să le mărească salariile²⁴².

Cu ocazia zilei de 1 Mai 1925, comuniștii băimăreni organizează o adunare în parcul orașului. Un muncitor din Cluj a vorbit despre ziua de muncă de 8 ore pe care statele burgheze europene se pregăteau s-o prelungească. În cadrul adunării minerii protestează împotriva acestui abuz. În același timp, s-a redactat o telegramă către Ministerul Muncii, în care se protestează împotriva prelungirii zilei de muncă la mai mult de 8 ore²⁴³.

La începutul anului 1926, tribunalul militar al corpului VI armată din Cluj a dat sentința în procesul intentat unui grup de 13 tineri muncitori băimăreni pentru activitatea comunistă, pedepsele variînd între 6 luni și 5 ani, la care se adăugau pedepse bănești și privarea de drepturi politice. Printre condamnați se aflau și muncitorii Berindan Ioan, cu 5 ani temniță, și Ceterași Alexandru, condamnat la 2 ani²⁴⁴.

Cu toate opreliștile ce le puneau autoritățile burghezo-moșierești, minerii din Baia Mare și Baia Sprie țin la 1 Mai 1926 o adunare în parcul orașului, iar peste un an, cu aceeași ocazie, muncitorii din Baia Sprie defilează prin oraș și organizează excursii în împrejurimile localității.

Tîrît în fața instanțelor judecătorești și a tribunalelor militare, care erau foarte darnice în împărțirea anilor de detențiune, proletariatul maramureșean va continua lupta politică și economică. La 29 noiembrie 1927, la Tribunalul militar din Cluj, are loc

procesul comuniștilor băimăreni. În grupul în proces se află și comunistul Iosif Pavel, care în urma sentinței este condamnat la 1 an închisoare și pierderea drepturilor politice pe timp de 10 ani. Pedepsele pentru acest grup de comuniști au variat între 2 luni și 1 an, cu pierderea drepturilor politice pe timp de 10 ani²⁴⁵.

Muncitorii, acuzați de simpatie sau activitate în cadrul mișcării comuniste, sînt înlăturați; așa s-a procedat cu minerul Iosif Pavel de la mina Valea Roșie, care în 4 februarie 1928 a fost concediat din mină deoarece suferise o condamnare la închisoare pentru propagandă comunistă²⁴⁶.

Starea materială a proletariatului se înrăutățește o dată cu apropierea anilor de criză economică, cînd puterea de cumpărare a maselor scade, cînd se prelungeste ziua de muncă și crește șomajul, datorită încercărilor cercurilor burghezo-moșierești de a ieși din criză prin lezarea intereselor maselor muncitoare. Ca urmare, nemulțumirile proletariatului se accentuează.

Primul an de criză provoacă indignarea muncitorilor din regiune și a minerilor din bazinul minier. La Băiuț au loc în vara anului 1929 mari frămîntări, conduse de organizațiile partidului comunist, capii mișcării revoluționare sînt concediați sau mutați la alte mine²⁴⁷. În orașul Satu Mare, organele siguranței confiscă un mare număr de manifeste de la Uniunea sindicatelor unitare, organizație condusă de P.C.R.

Manifestele scrise în limba română și maghiară îndeamnă muncitorimea la nesupunere și organizare revoluționară, la luptă pentru amnistie generală, pentru stingerea proceselor de dizolvare a Sindicatelor unitare, pentru un regim politic uman în închisori, pentru legalizarea partidului comunist, a organizațiilor de tineret și a „Ajutorului roșu”. Manifestul se încheie cu solicitarea formării unui guvern muncitoresc-țărănesc²⁴⁸.

Luptînd pentru un contract de muncă colectiv, muncitorii de la fabrica „Unio” din Satu Mare intră la 14 iunie 1929 într-o grevă care va dura 6 săptămîni. Cu toată amploarea grevei, cererile greviștilor nu vor fi satisfăcute. Conducătorii ei sînt arestați și aduși în fața instanțelor judecătorești, care-i condamnă la închisoare și la amenzi bănești²⁴⁹.

Implementînd formele activității legale și ilegale, comuniștii maramureșeni își continuă activitatea, cu toate arestările făcute de siguranță. Orice formă de activitate a muncitorilor era urmărită,

operindu-se arestări masive în rîndurile comuniștilor. Sediile organizațiilor muncitorești erau închise, iar actele lor confiscate. Ziarul „Szamos“ din 16 septembrie 1929 anunță că siguranța a arestat 12 comuniști ce țineau o ședință secretă, cu ocazia descinderii găsindu-se manifeste ce chemau proletariatul la revoluție. În preajma celei de-a XII-a aniversări a Revoluției din Octombrie, cînd în orașul Satu Mare sînt difuzate manifeste, poliția face arestări în speranța depistării elementelor revoluționare.

În anul 1930 a avut loc, sub conducerea organizațiilor de partid, greva muncitorilor de la căile ferate. Amploarea grevei și solidaritatea greviștilor obligă conducerea cefereului să accepte revendicările muncitorilor, însă de teama repetării ei, conducătorii grevei, precum și alți muncitori feroviari, sînt mutați în alte orașe. Îndignați că nu li s-au plătit salariile timp de 6 luni, minerii de la Herja declară o grevă ce a durat 6 zile, obținînd achitarea retroactivă a salariilor²⁵⁰.

Cu toate măsurile polițienești luate de autorități, organizația de partid județeană Satu Mare ține o conferință în anul 1932 dezbătînd sarcinile ce stau în fața comuniștilor din județul Satu Mare, în lumina Congresului al V-lea al P.C.R. În același an, ca urmare a influenței tot mai mare a comuniștilor în rîndurile muncitorilor, cefeștii din Satu Mare și Maramureș protestează împotriva curbelor de sacrificiu, iar cu ocazia zilei de 1 Mai 1932 răs-pîndesc manifeste²⁵¹.

Solidarizîndu-se cu muncitorii greviști de la Grivița, cefeștii din Satu Mare și Baia Mare manifestează împotriva abuzurilor săvîrșite de guvern cu ocazia reprimării muncitorilor. Într-un raport al poliției se arată: „Organizațiile comuniste au pornit o acțiune, în centrele populate de cefești, pentru pregătirea manifestațiunii și demonstrațiilor de protestare, urmată de greve în întreprinderile respective în vederea procesului lucrătorilor cefești implicați în rebeliunea cunoscută de la atelierele Grivița-București“²⁵².

Speriat de amploarea activității comuniștilor, tribunalul din Satu Mare condamnă la închisoare și amenzi bănești un grup de comuniști din Satu Mare și Halmeu. Din dezbaterile care au avut loc, în aprilie 1933, cu ocazia procesului, reiese că lucrările lui Marx și Engels erau temeinic studiate de muncitori²⁵³.

Comuniștii aruncați în închisori continuă lupta în poșta

regimului greu impus de conducerea penitenciarului. Astfel, deținuții politici din Satu Mare se răzvrătesc împotriva condițiilor inumane de detențiune, baricadându-se într-o celulă.

Răzvrătirea este înăbușită de garda închisorii, celor implicați în mișcare adăugându-li-se noi ani de temniță, variind între 2 - 4 ani²⁵⁴.

Un rol important în mișcarea muncitorească îl aveau pregătirile și manifestațiile ocazionate de ziua de 1 Mai. Astfel, la 1 Mai 1933, la Baia Sprie este sărbătorită ziua celor ce muncesc, în sala „Coroana“, în prezența a doi delegați din Cluj.

În 1934, când se fac intense pregătiri pentru ziua de 1 Mai, siguranța arestează pe comuniștii ce pregăteau manifestațiile²⁵⁵. Un an mai târziu, în întregul bazin băimărean, la Baia Mare, Baia Sprie, Ferneziu, Băiuș și Căvnic, se desfășoară o febrilă activitate în vederea sărbătoririi zilei de 1 Mai, fiind așteptați și delegați ai muncitorilor din Cluj²⁵⁶.

Un rol important în cadrul mișcării muncitorești l-a jucat Uniunea Tineretului Comunist, organizație condusă de către P.C.R. U.T.C. își duce activitatea ilegal, cunoscând abuzurile săvârșite de siguranță și de poliția burghez-moșierească.

Organele polițienești din Baia Mare arestează, în august 1933, cinci tineri, la care, cu ocazia percheziției, s-au găsit materiale comuniste. Printre arestați se aflau muncitori de la „Phönix“ și mici meseriași. Arestații sînt întemnițați în penitenciarul din Satu Mare²⁵⁷.

Tinerii sătmăreni, organizați în U.T.C., desfășoară o vie activitate. Ziarele locale din august 1935 amintesc de arestarea unei tinere uteciste, condamnată și în 1932, care făcea legătura între Satu Mare și organizația U.T.C. Cluj. O acțiune importantă a uteciștilor sătmăreni are loc în ziua de 28 iulie 1935, când într-o adunare secretă e stabilit programul „Zilei roșii“, la 1 august, zi de luptă împotriva războiului și a cursei înarmărilor. Cu această ocazie, uteciștii primesc manifeste din Cluj pe care le răspindesc în halele uzinei „Unio“. Siguranța reține pentru cercetări mai mulți tineri, dintre care rămîn arestate 12 persoane²⁵⁸.

Un eveniment de seamă în activitatea comuniștilor maramureșeni a fost conferința județeană, care a avut loc în cursul anului 1936. La această conferință, ce a fost ținută la cabana „Izvoa-

rele“, s-a dezbătut, printre altele, problema organizării sindicatelor unite și a intensificării muncii în sînul organizației legale, conduse de partid, cum era „Ajutorul roșu“.

La chemarea partidului comunist, antifasciștii români, învingînd riscurile trecerii clandestine a frontierelor, au plecat în Spania pentru a lupta cu arma în mînă alături de încercatul popor spaniol, pentru apărarea tinerei republici.

Antifasciști din Maramureș ca: Boțor Wolf Francisc, membru al P.C.R., și uteciștii Vida Gheza și Katz Emil trec frontiera pe la Halmeu în Cehoslovacia, ca de aici să se îndrepte spre Spania republicană. Acțiunea eșuează, cei trei luptători sînt arestați de autoritățile cehoslovace și repatriați. Totuși, puțin mai tîrziu, străbătînd cu mari greutăți Cehoslovacia, Austria, Elveția și Franța, avînd ajutorul unei puternice rețele clandestine, ce se ocupa de trecerea tuturor democrațiilor spre Spania, cei trei luptători antifasciști ajung să se înroleze în brigăzile internaționale. Boțor Wolf Francisc și Katz Emil sînt repartizați în cadrul companiei „Gri-vița“ din batalionul balcanic, iar Vida Gheza în bateria „Tudor Vladimirescu“²⁵⁹.

Cînd guvernul român, la 1 mai 1939, convoacă un congres al breslelor de muncitori și de mici patroni, urmat de o demonstrație de stradă, partidul comunist a organizat transformarea acestor manifestări în acțiuni pentru obținerea drepturilor democratice, pentru apărarea granițelor și a independenței naționale. Astfel, la Baia Mare, Satu Mare și Baia Sprie, demonstrațiile cu acest prilej au fost transformate în manifestații antihitleriste.

Situația maselor muncitoare se va agrava în timpul dictaturii militarofasciste. Muncitorii din Satu Mare și Baia Mare se ridică la luptă împotriva fascismului și a regimului de înfometare la care erau supuși, cerînd rezolvarea revendicărilor lor economice.

Impunerea dictatului de la Viena României, de către puterile fasciste europene, în august 1940, atrage după sine o înăsprire a terorii împotriva clasei muncitoare din teritoriile anexate vremelnic Ungariei horthiste.

Guvernul maghiar horthist a dus o politică de exploatare intensă, pentru îmbogățirea magnaților unguri și pentru a face față pregătirilor și apoi cerințelor războiului.

Nemulțumirile maselor populare cresc datorită lipsei de alimente, rechizițiilor de cereale, zilei de muncă de 10—12 ore și

apoi de 16 și chiar 18 ore, și din cauza regimului de teroare din întreprinderi.

În noiembrie 1940 a avut loc conferința județeană de partid Sighetul Marmației, unde s-au dezbătut problemele referitoare la reorganizarea și metodele de luptă ce se impuneau ca urmare a noilor condiții istorice create prin ocuparea vremelnică a acestui teritoriu de către Ungaria horthistă²⁶⁰.

Organizatorii luptei contra fascismului și a războiului, în anii dictaturii horthiste, au fost comuniștii, care au mobilizat masele, indiferent de naționalitate.

În ianuarie 1941 are loc în Maramureș ședința de reactivizare a organelor de partid, la care a participat și luptătorul comunist Iozsa Bela, conducătorul secretariatului Someș, cu această ocazie li s-a trasat comuniștilor sarcina de a-i mobiliza pe oamenii muncii împotriva exploatării capitaliste, a dictaturii și a războiului²⁶¹.

Comuniștii maramureșeni pornesc la consolidarea celulelor de partid, la crearea „Opoziției roșii” în cadrul sindicatelor, fiind în fruntea luptei pentru apărarea intereselor oamenilor muncii din întreprinderile „Phönix”, „Hungaria”, de la minele aurifere de la Valea Roșie, Valea Borcutului și din localitățile Firiza, Lăpuș, Sighetul Marmației și Carci.

Autoritățile horthiste au dus o politică de teroare și persecutare permanentă a sindicatelor independente muncitorești, organizații muncitorești legale (activitatea lor fiind influențată în acești ani de comuniști), încercînd să atragă muncitorii în organizații profesionale naționaliste. Opunîndu-se încercării guvernului de a abate proletariatul de la lupta contra exploatării, muncitorii din Baia Mare, Baia Sprie, Sighetul Marmației, Satu Mare, mobilizați de comuniști, trec în 1941 la reorganizarea sindicatelor.

Pentru înarmarea comuniștilor cu noi metode de luptă în condițiile concrete create de dezlănțuirca războiului contra Uniunii Sovietice, s-a ținut în luna iunie 1941 Conferința regională de partid din nordul Transilvaniei, trasîndu-se organizațiilor de partid sarcina de a intensifica activitatea în organizațiile legale și de a desfășura o largă muncă de agitație.

Ca urmare a activității tot mai intense a comuniștilor, în întreaga regiune au loc mișcări greviste și demonstrații cu caracter politic și economic. Astfel, la salina Ocna Șugatag, în 1941, se

declară o grevă de 2 zile împotriva zilei de muncă ce depășea opt ore și a foamei. Indrumat de organizația de partid din Sighetul Marmației, comitetul sindical a postat pichete de muncitori la gurile salinei. Conducătorii grevei sînt arestați, însă acțiunea continuă cu și mai multă hotărîre. Greva se termină cu satisfacerea revendicărilor muncitorilor, o parte din cei arestați sînt eliberați²⁷².

Siguranța horthistă reușește să obțină listele cu numele comuniștilor din organizațiile de partid din Maramureș, procedînd în iulie-septembrie 1941 la masive arestări. Numai din Baia Mare au fost arestate 120 persoane, din Satu Mare 100 persoane, iar din Sighetul Marmației aproximativ 200. Cei arestați au fost transportați în lagărul de la Someșeni, de unde au fost duși la Budapesta. La procesul ce a avut loc în ianuarie-februarie 1943, autoritățile horthiste au încercat să afle instrucțiunile pe care le primiseră organizațiile de partid în legătură cu sabotarea războiului antisovietic²⁶⁹.

În decembrie 1941, muncitorii forestieri din Maramureș încetează lucrul din cauza condițiilor de viață mizerabile pe care le asigura regimul horthist. Autoritățile sînt nevoite să ridice cota de alimente în anii 1942—1943 în orașele Baia Mare, Sighetul Marmației și Satu Mare.

Tot în cadrul activității comuniștilor se încadrează difuzarea în exploatarea miniere a unor manifeste în care se denunță războiul împotriva Uniunii Sovietice. Sînt difuzate broșurile: „Însămînțările de toamnă“, „Semănăturile verzi“, ziarul „Maramureșul roșu“ etc.

Intr-un raport al poliției din Baia Mare, din octombrie 1943, se arată că în întreprinderile din Ferneziu și Baia Sprie situația era foarte încordată, iar la mina Valea Roșie se crease „o atmosferă comunistă“.

Nemulțumirile crescînde ale maselor populare vor duce la demonstrații de stradă, cum a fost aceea a soțiilor muncitorilor de la întreprinderea „Hungaria“, pentru piine, sau demonstrația muncitorilor din Baia Sprie, împotriva organizațiilor fasciste²⁶⁴.

Comuniștii maramureșeni au condus acțiunile luptătorilor antifasciști, organizînd sabotaje, incendii și explozii. În vara lui 1942, la Sighetul Marmației a fost incendiat un depozit militar, în iarna anului 1943, pe linia ferată Sarasău—Cîmpulung la Tisa, a fost incendiat un tren-cisternă militar, iar în gara din Sighetul Marm-

șici s-a produs o puternică explozie la depozitele militare; la aceste acțiuni s-au adăugat și alte forme de sabotaj ca: încetinirea ritmului de producție, defectarea mașinilor, deraieri de trenuri etc.³⁶⁵.

Paralel cu înfrîngerile tot mai mari suferite de armatele fasciste, comuniștii organizează rezistența împotriva naziștilor, pe plan intern, îndemnîndu-i pe cei mobilizați să nu se prezinte la unitățile militare, ci să treacă la partizani. Neacceptînd să lucreze pentru mașina de război fascistă, peste 300 de persoane din comunele Certeze și Bixad iau în 1943 drumul munților, iar muncitorii din Sighetul Marmației și Vișeu refuză să iasă la lucru.

Oamenii muncii din localitățile Maramureșului, îndrumați de comuniști, se retrag în păduri pentru a nu deveni carne de tun în armata horthistă. În comunele Cămîrzana, Bixad și Negrești erau ascunși peste 500 soldați români și maghiari dezertați din armată, iar în lunile august-septembrie 1944 cifra lor se ridică la 2.000.

Autoritățile horthiste, în colaborare cu gestapoul, iau măsuri aspre de pedepsire a celor ce nu se supuneau ordinilor. La Apa, 12 tineri sînt împușcați deoarece refuzaseră să se prezinte la concentrare, la fel la Moisei sînt împușcați 8 tineri, la Săbișa 9 locuitori, care au fugit de la detașamentele de muncă, iar satul a fost incendiat.

Situația din spatele frontului hitlerist permitea acțiunea grupurilor de partizani. În vara anului 1944, pe acest teritoriu activau circa 10 grupe de partizani ce acționau în principalele puncte strategice ale regiunii.

Lupta populației maramureșene s-a încadrat în marea luptă de eliberare a poporului român, avînd ca factor mobilizator și conducător pe comuniști; aceștia au reușit să adune în jurul lor pe oamenii muncii, indiferent de naționalitate, să-i unească într-un front comun împotriva exploatării și a fascismului, iar în timpul războiului să dea lovituri grele armatelor fasciste și horthiste ce se retrăgeau în panică spre Ungaria.

DEZVOLTAREA CULTURII

Dezvoltarea capitalismului a atras după sine și un puternic avînt al culturii, datorită faptului că în economia capitalistă erau tot mai necesari oameni care să posede un minimum de cunoștințe,

pentru a putea face față noilor cerințe. În acest scop au fost înființate școli de stat și particulare și s-a intensificat activitatea diferitelor societăți culturale, a scriitorilor, artiștilor plastici etc.

Învățământul din Maramureș s-a dezvoltat ca urmare a reformei școlare din 1868, prin care se introducea învățământul de stat. Această reformă a dat libertatea alegerii limbii de predare în școală, însă nu a făcut nimic pentru înființarea școlilor. Mai mult, guvernele maghiare, preocupate de deznaționalizarea maselor mari de români, aduc noi legi, menite să îngreuneze dezvoltarea învățământului românesc. Astfel, în 1879 se introduce obligativitatea predării limbii maghiare în școală, iar în 1907 se emit noi măsuri, printre ele figurând și creșterea numărului orelor de predare a limbii maghiare.

Cu toată politica de deznaționalizare dusă de cercurile guvernante maghiare, învățământul în limba română va cunoaște o dezvoltare tot mai mare datorită activității unor intelectuali români maramureșeni care sprijineau prin toate mijloacele învățământul românesc de orice grad. Astfel, în 1858 a luat ființă, cu sprijinul populației, în districtul Lăpuș, o școală normală cu patru clase, școală înzestrată cu un edificiu, începând din anul școlar 1864-1865.

Un rol important în învățământul regiunii noastre, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, îl jucau școlile confesionale. Aceste școli își desfășurau activitatea pe lângă bisericile românești, fără a avea un plan de învățământ, învățându-se în special scrisul și cititul.

Alături de școlile confesionale, se dezvoltă și cele laice. Intelectualii români maramureșeni, pătrunși de ideea luminării poporului, și-au propus în 1860, cu ocazia fondării „Asociației pentru cultura poporului român din Maramurăș“, și înființarea unui institut pedagogic românesc cu sediul în Sighetul Marmăției.

În Statutul asociației erau înscrise o serie de prevederi referitoare la modul de organizare și funcționare a acestei școli; printre altele se sublinia că acest institut, creat pentru a forma învățători și cîntăreți, va întreține pe copiii români, în special pe cei lipsiți de stare materială, care se vor evidenția în procesul de învățământ, iar restul vor plăti anual o sumă moderată. Un punct al statutului prevede că vor fi întreținuți și copiii de altă naționalitate.

tate, dacă aceștia vor dori să frecventeze cursurile preparandiei²⁶⁵.

Cursul acestei preparandii începe la 20 ianuarie 1862, avându-l în frunte pe prof. Ioan Bușiția, absolvent al unui institut pedagogic din Viena.

Institutul a avut o existență grea, deoarece se întreținea din donațiile primite de la persoane particulare, în timp ce statul maghiar, în loc să-l susțină, se străduia să-i frâneze activitatea. Cu toată situația precară — elevii neavînd asigurată hrana zilnică — preparandia a promovat un mare număr de învățători, care au dăruit lumina cărții copiilor de țărani români din Maramureș, Satu Mare, Chioar și Sălaj.

În urma reformei din 1868, preparandia română este nevoită să-și întrerupă cursurile, fondurile asociațiunii fiind destinate înființării unui „Convict”. La deschiderea cursurilor, dr. I. Mihali spunea: „Menirea năzuințelor noastre este cultura poporului nostru. Deci între hotarele comitatului am dori să se lățească cultura, care, ca un soare luminător, deșteaptă orice ființă amorțită dăruind poporului libertate, avere și tărie”²⁶⁷.

Necesitatea formării de cadre didactice face ca guvernul maghiar să hotărască înființarea în 1869, la Sighetul Marmăției, a unei preparandii de stat, iar pentru a satisface pe românii maramureșeni includ în colectivul didactic pe prof. Ioan Bușiția pentru predarea limbii române.

Încercări de a închea un învățămînt românesc se fac și în alte localități ale regiunii. Sigismund Pop, care în 1861 se află în fruntea Chioarului, militează pentru întemeierea unui gimnaziu român la Șomcuta Mare.

În orașul Baia Mare exista în 1887 un gimnaziu cu patru clase, care în anii următori va ajunge la opt clase.

Românii nu aveau acces în acest gimnaziu, urmînd doar cursurile unei școli confesionale greco-catolice. În cadrul Liceului catolic regesc din Satu Mare exista o catedră de limbă română, înființată de Petru Bran, care va fi mai mulți ani titularul acesteia.

Acțiunile întreprinse de intelectualii progresiști români pentru a lumina poporul prin intermediul cărții vor întîlni opoziția tot mai aprigă a claselor conducătoare, care printr-o serie de măsuri încearcă să suprimă învățămîntul românesc. În 1878, catedra de limba română de pe lîngă preparandia statului din Sighetul

Marmației, avându-l titular pe Ioan Bușiția, este desființată.

Greutăți în procesul de învățământ va întâmpina din partea autorităților centrale și locale și Petru Bran, titularul catedrei de limbă română de la Liceul din Satu Mare, precum și urmașul acestuia, dr. Vasile Lucaei.

Cu totul altul este regimul de care se bucură școlile maghiare, atât cele subvenționate de către stat, cât și cele particulare și confesionale. Crește tot mai mult numărul școlilor maghiare înființate de diferite persoane particulare și numărul societăților și instituțiilor culturale maghiare.

Cu toate acestea, școlile primare, puține la număr, nu vor putea cuprinde marea masă a copiilor, analfabetismul fiind în floare. Analfabetismul era generat și de situația materială precară a populației, care, neputînd să asigure hainele și cărțile necesare copiilor de școală, preferă să-i trimită la lucru, pentru a spori cu micile lor venituri bugetul infim al părinților. La acestea se adaugă și politica de asuprire națională dusă de guvernele reacționare. Așa se explică de ce în 1890 din totalul populației județului Maramureș nu știau să scrie și să citească 76,62 la sută din numărul bărbaților și 85,85 la sută din numărul femeilor. În județul Satu Mare, la aceeași dată, numărul analfabeților se ridica la 51,25 la sută în rîndul bărbaților și 63,49 la sută în rîndul femeilor, iar în orașul Satu Mare la 21,08 la sută dintre bărbați și 32,47 la sută dintre femei.

O dată cu începutul secolului al XX-lea, numărul școlilor românești crește, în special ca urmare a unirii Transilvaniei cu România. De exemplu, în anul 1919, existau în Maramureș 52 de școli de stat, cu un număr de 183 de învățători, și 42 școli confesionale, cu 27 de învățători. Din numărul de 52 de școli, 38 erau românești, 5 maghiare, 8 ucrainene și una germană.

În județul Satu Mare, în același an, erau 65 de școli românești cu 67 de învățători, la o populație românească de 180.000 de locuitori²⁶⁸.

Totodată se dezvoltă și învățământul mediu, înființîndu-se licee în principalele orașe din regiune: Satu Mare, Baia Mare, Carei, Sighetul Marmației. Astfel, numai în orașul Baia Mare, în 1930 funcționa un liceu cu opt clase și un gimnaziu de fete.

O problemă importantă ce se cerea rezolvată de statul ro-

inân, în părțile nordice ale Transilvaniei, era și aceea de a construi localuri adecvate pentru procesul de învățămînt, în special în mediul rural. Așa se explică că, între anii 1922—1928, se construiesc 58 de clădiri cu un număr total de 81 clase, mărindu-se totodată și numărul învățătorilor, la 504.

Pe parcursul anilor, situația învățămîntului se va îmbunătăți într-o oarecare măsură, fără să cuprindă pe toți copiii de vîrstă școlară. În perioada anilor 1933—1937, în fostul județ Satu Mare, existau 258 de școli primare, cu 627 posturi de învățători, doi catiheți, 10 maiștri și 77 posturi de învățătoare la 65 grădinițe de copii. Elevii înscriși în anul școlar 1935—1936 erau în mediu urban 5.331 și în mediul rural 28.734, în total 33.705. Din acest număr au frecventat regulat școala 4.717 elevi urbani și 24.074 elevi rurali, în total 28.791 elevi. Cu toate acestea, în această perioadă, datorită condițiilor familiare grele, 10.245 copii aparținînd păturilor celor mai sărace din orașe și sate rămîn fără școlarizare, îngroșînd numărul neștiutorilor de carte.

În fostul județ Maramureș, în anul școlar 1936—1937, erau obligați să frecventeze școala 32.861 copii, însă au frecventat regulat cursurile numai 29.618 copii, această situație datorîndu-se, în bună parte, lipsei de învățători și localuri școlare²⁶⁹.

În această perioadă, repartizarea pe naționalități a elevilor școlilor primare din fostul județ Satu Mare ne oferă următoarea situație: români 24.992, maghiari 3.908, germani 1.051, ruteni 795, ruși 6, poloni 14, cehoslovaci 138, sîrbi 4, bulgari 1, evrei 2.800, 46 elevi de alte naționalități.

Cu toată creșterea relativă a numărului școlilor și cadrelor didactice, n-a putut fi cuprins întregul număr al copiilor de vîrstă școlară, nici în anii următori, fostul județ Satu Mare și în special Maramureșul sporind considerabil procentajul analfabeților din România.

Crearea catedrelor de limba română în cadrul liceelor maghiare a atras după sine înființarea societăților românești de lectură, care îi puneau pe elevii români în curent cu activitatea literară a vremii și le stimula spiritul creator.

Sub conducerea profesorului Petru Bran, s-a înființat, în anul 1859—1860, Societatea de lectură a elevilor gimnaziului din Satu Mare, care posedă și o mică bibliotecă organizată cu sprijin

nul elevilor și al intelectualilor români din Satu Mare. Societatea își desfășoară activitatea pînă în anul 1870.

În cadrul ședințelor ce aveau loc, se intonau cîntece ca: „Un răsunet“ de Andrei Mureșan, „Hora Unirii“ de Vasile Alecsandri, se recitau versuri ale poezilor români sau ale elevilor gimnaziului, se făceau lecturi istorice sau din revistele vremii: „Familia“, „Concordia“, „Gazeta Transilvaniei“, „Umoristul“ ș.a.²⁷⁰.

Exemplul elevilor sătmăreni este luat și de elevii din Baia Mare. Societatea de lectură ce și-a desfășurat activitatea între anii 1869 și 1877 se intitula „Societatea de bibliotecă“. Conducătorii societății erau profesori de limba română din cadrul gimnaziului din Baia Mare, cum au fost profesorul Ioan Pop și apoi, din anul școlar 1871—1872, profesorul Ștefan Pop.

Ședințele societății, care erau destul de numeroase, se deschideau de obicei cu marșul „Un răsunet“ de Andrei Mureșan și se încheiau cu alte cîntece naționale ca: „Drum bun“, „Astăzi cu bucurie“, „Era o noapte“, „Astăzi fraților români“, „Hora Unirii“, „Frunzuliță verde“, „Ce e patria română“, „Marșul român“, „Mulți ani“ ș.a. De obicei, programul ședințelor era axat pe lucrările originale ale elevilor, recitări și cîntece.

În cadrul acestei societăți va activa viitorul poet Petre Dulfu, luptătorul memorandist Teodor Mihali, profesorul Ioan Gheție etc.

Societatea avea o bibliotecă ce poseda în special cărți în limba română și ziare ale vremii, materiale procurate din banii realizați din cotizatiile membrilor și donațiile făcute de persoane particulare. În rafturile bibliotecii se găseau volume ale lui Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, ziarele „Familia“, „Cărțile săteanului român“ ș.a.²⁷¹.

Societățile de lectură ale elevilor din Satu Mare și Baia Mare au devenit în scurt timp focare de răspîndire a culturii naționale în rîndul populației românești din aceste orașe.

Un factor important în propagarea culturii în fostele județe Maramureș și Satu Mare l-au constituit societățile culturale întemeiate de intelectualii progresiști ai vremii. Așa este cazul cu „Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramurăș“, înființată în 1860, cu sediul la Sighetul Marmăției. Cu toate că consiliul regesc al Ungariei refuză, la început, aprobarea statutului, în anul

1868, în fața activității susținute de aceasta, este nevoit să îl aprobe.

Activitatea asociațiunii a stîrnit opoziția autorităților locale, care, nevăzînd cu ochi buni inițiativele culturale ale intelectualilor români, hotărîsc înființarea unor societăți culturale care să contrabalanseze succesele acesteia. Intelectualii maghiari din Satu Mare înființează în 1882 societatea „Szecsenyi“, iar în 1886 la Sighetul Marmației se organizează „Asociația culturală maramureșeană“. (Máramorosi közművelődési egyesület). Aceste asociații aveau menirea de a propaga limba maghiară și în sînul maselor nemaghiare.

Cu toată opoziția făcută asociației culturale, această instituție și-a atins în mare măsură scopul propus, în special acela de a zădărnici politica de deznaționalizare forțată a românilor.

Alături de „Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramurăș“, și-a adus contribuția la luminarea maselor populare românești și „Astra“, societate a cărei activitate s-a extins în părțile noastre, în jurul anului 1895, cu toată opoziția cercurilor conducătoare. Adunarea de constituire a despărțămîntului Astra-Sighetul Marmației a avut loc însă numai la 25 februarie 1914, iar pentru impulsianarea activității acestui despărțămînt s-a ținut la Sighetul Marmației, în 1921, Congresul general al Astei.

Producția literară din regiunea noastră, în perioada la care ne referim, este reprezentată de poeți și scriitori ca: Petre Dulfu, născut în comuna Tohat, elev al Liceului din Baia Mare, care își demonstrează calitățile poetice încă de pe băncile școlii, activînd în cadrul „Societății de bibliotecă“, unde-și va prezenta creațiile, remarcîndu-se ca un neobosit culegător de folclor. Sătmăreanul Iustin Popfiu, în odele și imnurile sale, cîntă figurile proeminente ale luptătorilor pentru independența națională, ca Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, și evenimentul unirii principatelor. Poetul maghiar Ády Endre s-a născut în satul Mecentiu, ale cărui împrejurimi le va revedea cu bucurie și le va descrie într-o serie de poezii.

Bogăția folclorului maramureșean este valorificată la sate de un mănunchi de intelectuali legați de popor, care organizează ansambluri corale și de dansuri, ce dădeau spectacole la diferite ocazii.

Istoriografia maramureșeană este reprezentată de figura lui Ioan Mihali, care printr-o muncă susținută reușește să adune și să

salveze de la distrugere 366 diplome, referitoare la trecutul istoric al regiunii, volum ce constituie și astăzi un important izvor pentru cunoașterea trecutului populației românești de pe cuprinsul Maramureșului.

Artele plastice cunosc o frumoasă dezvoltare datorită în mare măsură pictorului Simion Corbul (Holosy) (1857—1918), fondatorul școlii de pictură băimăreană, conducătorul unei grupări artistice din München. Printre elevii săi din ultimul deceniu al secolului trecut se numără I. Thorma și Istvan Reti din Baia Mare, care propun maestrului să vină în orașul lor, în timpul verii. Peisajele orașului au încântat ochii artiștilor, determinându-i pe aceștia să-l viziteze în repetate rânduri. Începând cu anul 1902, se înființează în oraș o școală liberă de pictură, iar mai târziu, ca urmare a activității pictorilor băimăreni, s-a creat „Societatea pictorilor din Baia Mare“, în cadrul căreia se dezbăteau probleme ce frământau lumea artistică.

Dintre artiștii care au activat în cadrul acestei școli amintim pe Simion Corbul, I. Thorma, I. Reti, Bela Ivany Grünvald, Alexandru Ziffer și alții.

În cadrul școlii băimărene au lucrat și artiști plastici veniți din diferite țări europene: Rusia, Polonia, Austria, Germania etc.

Pictorii aparținând școlii băimărene au luptat prin arta lor împotriva artei oficiale, împotriva picturii aparținând nobilimii maghiare, împotriva amatorismului, a artei care falsifică realitatea prin idealizarea ei, aceștia străduindu-se să prezinte pe pânzele lor omul și natura.

Alături de pictura clasică, s-a impus în mod deosebit arta populară, prin necunoscuți și iscușiți meșteri iconografi, care au împodobit frumoasele biserici din lemn sau au creat vestitele icoane pe sticlă.

În domeniul artei teatrale, semnalăm o activitate mai redusă, datorită faptului că regimul din trecut nu s-a preocupat de educația estetică a poporului. Încercări timide se fac în școli, unde erau reprezentate piese de teatru nepretențioase.

Pentru a impulsiona activitatea teatrală, la propunerea Asociației este convocată în 1882 la Sighetul Marmăției adunarea generală a „Societății teatrale române“.

În deceniul al patrulea al secolului al XX-lea, se înființează în Satu Mare o trupă de teatru permanent, dar, din motive mate-

riale, trupa este nevoită să-și înceteze activitatea, după numai doi ani de existență. Și în orașul Baia Mare a luat ființă o societate teatrală.

Viața teatrală din această regiune a fost impulsionată de turneele unor teatre din țară, printre care se numără și Teatrul Național din București.

Presa, mijloc eficace de a informa populația cu evenimente interne și externe, a cunoscut o puternică dezvoltare. Încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, apar ziare locale: „Concordia“ (apare la Budapesta pentru ținutul Chioarului), „Szamos“, „Márámoros“. „Nagybánya és Vidéke“, iar în prima jumătate a secolului al XX-lea, printre ziarele apărute amintim: „Frontul“, „Graiul neamului“, „Baia Mare“, „Gutinel“, „Granița“ și altele.

Cultura poporului român din regiunea noastră s-a dezvoltat ca urmare a pătrunderii relațiilor capitaliste în economia regiunii. Apar școli de toate gradele, menite să promoveze cadre pentru industrie, acest lucru favorizând păturile mai înstărite, care puteau susține copiii la școală. În literatură, un rol important îl ocupă creația populară. artele plastice cunosc un mare avânt datorită grupării lui Corbul, care se inspiră din viața grea a poporului obidit, presa burgheză joacă rolul de informator al populației, fiind citite în același timp și ziarele muncitorești centrale.

Cultura regiunii noastre a contribuit la îmbogățirea spirituală a poporului nostru și la întărirea conștiinței lui politice în lupta pentru libertate și o viață mai bună.

Orînduirea socialistă

PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA RĂZBOIUL ANTIHITLERIST

Răsturnarea dictaturii fasciste la 23 august 1944 și eliberarea țării de ocupația străină a însemnat începutul revoluției populare, antiimperialiste, în România. Concluză de Partidul Comunist Român, lupta antifascistă și de eliberare națională se dezvoltă într-o largă acțiune de masă pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice.

Evenimentele petrecute în cel de-al 44-lea an al secolului nostru își au rădăcini adînci în bătăliile revoluționare din perioada premergătoare și din timpul celui de-al doilea război mondial, bătălii organizate și conduse de Partidul Comunist Român.

În condițiile creșterii rezistenței împotriva Germaniei, ale adîncirii crizei regimului de dictatură fascistă și ale înfrîngerilor suferite pe front de către armatele hitleriste, partidul comunist, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, a intensificat lupta în vederea răsturnării guvernului antonescian, întoarcerii armelor împotriva Germaniei și alăturării coaliției antihitleriste. În acest scop, activul de partid din afară și din închisori, în frunte cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, a elaborat planul de acțiune în vederea înlăturării

insurecției armate, a luat măsuri pentru întărirea conducerii de partid prin înlăturarea elementelor șevăielnice și capitulante.

Realizarea acestui plan a început prin înlăturarea elementelor trădătoare din conducerea partidului: prin organizarea și instruirea formațiilor de luptă patriotice, crearea de noi grupe de partizani, alcătuite din muncitori comuniști, uteciști și fără de partid. O deosebită importanță pentru concentrarea forțelor patriotice a avut-o faptul că P.C.R. a reușit să înfăptuiască în aprilie 1944 Frontul Unic Muncitoresc, pe baza înțelegerii survenite între partidul comunist și partidul social-democrat. Crearea frontului unic a grăbit procesul de unire a tuturor forțelor democratice în vederea răsturnării regimului fascist.

Liderii partidului național-țărănesc și ai partidului național-liberal, după ce ani de zile au respins propunerile P.C.R. cu privire la acțiuni comune împotriva dictaturii militaro-fasciste, au acceptat, la 20 iunie 1944, crearea Blocului național-democrat, la care participau partidul comunist, partidul social-democrat, partidul național-țărănesc și partidul național-liberal.

Acțiunea partidului a cuprins, de asemenea, un număr de generali și ofițeri patrioți, care și-au dat seama că singura cale de salvare a țării de la dezastru era răsturnarea dictaturii fasciste.

Situația tot mai proastă de pe front, creșterea mișcării de rezistență a maselor au dus la adâncirea contradicțiilor dintre Antonescu și cercurile palatului. Acestea din urmă au fost nevoite să accepte planul insurecției armate elaborat de Partidul Comunist Român, deoarece vedeau în participarea regelui la înlăturarea lui Antonescu și trecerea României de partea coaliției antihitleriste singura speranță de a scăpa de răspunderile ce apăsau pe umerii lor pentru tîrîrea României în războiul antisovietic.

Astfel, în vara anului 1944 a fost creată o largă coaliție de forțe social-politice, începînd cu clasa muncitoare și partidele ei (care constituia forța socială cea mai importantă), pînă la partidele burgheze și cercurile palatului, fapt ce a constituit principalul factor în asigurarea succesului în lupta pentru înlăturarea dictaturii fasciste și alăturarea României la coaliția antihitleristă.

Ca urmare a condițiilor create, Partidul Comunist Român, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, a trecut la înfăptuirea insurecției armate. La 23 august, Ion Antonescu și membrii guver-

nului au fost arestați, la Palatul regal, de un grup de ofițeri și sub-ofițeri și predați unităților de luptă patriotice.

În noaptea de 23 spre 24 august, armata și formațiunile patriotice au trecut la dezarmarea unităților militare germane. Numai în 8 zile, forțele insurecționale române au zdrobit aproape în întregime trupele hitleriste de pe teritoriul României.

În timpul luptelor purtate pentru zdrobirea și capturarea trupelor hitleriste aflate în interiorul țării, unitățile militare române, care se găseau de-a lungul vremelnicelor frontiere impuse României prin odiosul dictat de la Viena, au luat măsuri în vederca zădărnirii încercărilor comandamentelor hitleriste și horthyiste de a ocupa și a organiza o nouă linie de rezistență pe crestele Carpaților Meridionali.

Sub lozincă „Totul pentru front, totul pentru victorie“, partidul comunist a mobilizat toate forțele poporului nostru pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei noastre și zdrobirea fascismului.

Insurecția armată a dat un puternic impuls luptei de eliberare națională și socială a maselor din nordul Transilvaniei. Tot mai mulți muncitori și țărani din această parte a țării au sprijinit efectiv grupele de partizani și au participat la acțiunile împotriva trupelor hitleriste.

Ia chemarea partidului, oamenii muncii din orașele și satele Maramureșului, care doreau să se elibereze cât mai repede de sub jugul fascisto-horthyist, au acordat un larg sprijin grupelor de partizani.

Între 23 august și data eliberării ultimelor localități din nord-vestul Ardealului (25 octombrie), acest sprijin s-a intensificat, luînd proporții de masă. Deși grupe de partizani acționau în Maramureș încă înainte de anul 1944, trebuie relevat faptul că numărul lor a crescut simțitor imediat după alăturarea României coaliției antihitleriste. Începînd din Vișeu și Sighetul Marmăției și pînă la Carei și Tășnad, grupele de partizani au provocat grele pierderi armatelor hitleriste și horthyiste.

Astfel, grupul de partizani care acționa pe raza comunelor Remeți—Săpînța (Sighet) avea misiunea de a intercepta șoseaua și calea ferată Sighet—Hust, care avea o importanță deosebită pentru transporturile militare hitleriste și horthyiste.

În afară de datele militare obținute, acest grup a aruncat în

aer calea ferată din apropiere de Teceul Mic, a incendiat un tren cu muniții destinat frontului hitlerist, un tren cu cisterne încărcate cu benzină pentru front; a fost aruncat în aer podul de peste Iza Nouă. Acest grup, deși relativ mic, a atacat prin surprindere o coloană fascistă la locul numit „Piatra Săpînței“.

Grupul de partizani care acționa în raza localităților Giulești, Sat Șugatag, Desești, pe munții Tătaru și vârful Pietrei din masivul Gutiiului a avut misiunea de a intercepta șoseaua care leagă orașul Sighetul Marmăției de Baia Mare.

Grupele de partizani care au acționat pe raza comunelor Rona de Sus, Vișeu, Moisei și Borșa au avut mai ales misiunea de a furniza prin radio date despre linia fortificată „Arpada“ pe care o pregăteau fasciștii pentru a împiedica înaintarea și trecerea armatelor eliberatoare peste pasul Prislop.

Față de aceste acțiuni ale partizanilor, autoritățile fasciste au trecut la represiuni dintre cele mai barbare împotriva populației care sprijinea pe partizani.

Dar această măsură, în loc să sperie masele muncitoare, a mărit și mai mult ura lor, iar numărul celor care ajutau partizanii creștea continuu. Ca urmare, în comuna Moisei au fost uciși 29 patrioți care au sprijinit pe partizani sau se ridicaseră împotriva jugului hitleristo-hortyst. Pentru a cinsti memoria și sacrificiul acestor cetățeni, în Moisei s-a ridicat un monument, pe al cărui frontispiciu stă scris: „Pe aceste locuri au fost uciși în vara anului 1944, de guvernării fasciști, 29 de cetățeni din diferite comune ale raionului Vișeu, pentru că au acordat ajutor partizanilor care luptau împotriva fascismului, pentru eliberarea și independența patriei“.

În august 1944, în apropierea comunelor Cean și Cehăluț, raionul Carei, și-a început activitatea un alt grup de partizani. Grupele de partizani au mai acționat și în jurul orașului Baia Sprie și Baia Mare pe valea Firizei, în munții Blidarului, în împrejurimile comunei Băița etc.

Acțiunile partizanilor din Maramureș, sprijinul larg dat de populație acestora și alte forme de manifestare antifasciste au constituit un ajutor prețios în lupta de eliberare a maselor populare din nordul Transilvaniei de sub dominația hortystă.

Avînd sprijinul maselor populare, al grupelor de partizani ofensiva trupelor române și sovietice a înfrînt rezistența înversur

rată a armatelor a 6-a și a 8-a hitleriste și a armatelor a 2-a și a 3-a hortyste pe Mureș, pe Someș, în munții Mezeș și Făget, au zdrobit pe dușmani în orașele Sf. Gheorghe, Cluj și Oradea.

Luptând eroic, armatele române și sovietice în scurt timp s-au apropiat de ultimele localități din Transilvania — Carei și Satu Mare — ce mai rămăseseră sub ocupația hitleristo-hortyistă. Dar cu cât erau mai restrânse spre granița de nord-vest a României, trupele fasciste opuneau o rezistență din ce în ce mai puternică. În podișul Transilvaniei, inamicul dispunea de aproximativ 14 mări unități, dintre care două de tancuri, 45 baterii de artilerie, 8 baterii de artilerie grea și 160 de tancuri și autotunuri.

După executarea unor regrupări în cadrul aripii drepte a frontului 2 ucrainean, aripă în care acționa și armata a 4-a română, regrupare impusă de succesul ofensivei trupelor române și sovietice în podișul Transilvaniei. În dimineața zilei de 22 octombrie, trupele armatei a 4-a române au reluat înaintarea cu corpul 2 armată spre Satu Mare, iar cu corpul 6 spre Carei. Inamicul a organizat rezistența pe aliniamentul de sud-est și sud de pădurea Composesorului-Gelu, vest satul Terebești, Moftinu Mic, sud-est Carei, Marna, Ciumești, încercând să închege o ultimă rezistență pe aliniamentul orașelor Carei și Satu Mare.

În noaptea de 23 spre 24 octombrie, cu toată rezistența disperată a dușmanului, a vremii ploioase, a drumurilor defundate, întregul dispozitiv al armatei a 4-a a pornit la luptă decisivă pentru eliberarea ultimelor localități de pe teritoriul patriei noastre.

După o puternică pregătire de artilerie, înainte de ivirea zorilor zilei de 25 octombrie 1944, regimentele 34 și 40 infanterie au dezlănțuit focul cu tot armamentul asupra trupelor hitleriste care se retrăgeau și au pornit la atac. Astfel, în zori, cele două regimente pătrund în Carei având în primele linii plutoane din companiile 5—6 ale regimentului 34 infanterie și companiile 1—7 din regimentul 40 infanterie. La ora 7 dimineața o grupă condusă de sergentul Crăciun Constantin a înălțat pe soclul monumentului din centrul orașului Carei drapelul tricolor — simbol al victoriei.

În cursul nopții de 24 spre 25 octombrie divizia 11 infanterie din corpul 2 armată a colaborat cu divizia 133 sovietică și a eliberat orașul Satu Mare. În cursul dimineții, corpul 2 armată a cucerit localitățile Oar, Doba, Boghiș; trecând în jurul orei 13 pe teritoriul Ungariei. Astfel, în ziua de 25 octombrie, întreg Ardealul

ocupat vremelnice de horthyiști a fost eliberat. Cu prilejul eliberării complete a României, în ordinul de zi 392 al comandamentului armatei a 4-a române se spune: „Ofițeri, subofițeri și ostași ai armatei a 4-a, la chemarea țării pentru dezrobirea Ardealului, rupt prin dictatul de la Viena, ați răspuns cu însuflețire și credință în izbânda dreptății poporului nostru.

Tineri și bătrâni, ați pornit spre hotarele sfinte ale patriei și cu piepturile voastre ați făcut zăgaz neînfricat dușmanului care voia să ajungă la Carpați. Apoi, alături de marea armată sovietică, ați trecut la atac și, după lupte grele de zi și noapte fără răgaz, ați înfrânt dârza apărare a Mureșului. Zdrobit de focul năprasnic al artileriei și de neconținutele voastre asalturi, inamicul a fost izgonit din Ardealul scump. Prin ploi, prin noroaie și drumuri desfundate, zi și noapte ați luptat cu un dușman dîrz și hotărît și l-ați învins.

Pe cei care au căzut la datorie îi vor pomeni urmașii și numele lor va fi scris în cartea de aur a poporului român.

Luînd pildă de la cei care au pus patria mai presus decît viața, continuăm lupta“.

Prin lupte pline de eroism și jertfe, duse de ostașii români și sovietici, a fost desăvîrșită eliberarea întregului teritoriu al României de sub jugul fascist.

Eliberarea întregului teritoriu al României a constituit o strălucită confirmare a justeței politicii Partidului Comunist Român în lupta pentru libertatea și independența patriei.

Pătrunși de un fierbinte patriotism, de dorința arzătoare a eliberării întregului teritoriu al țării, cu toate greutatețile impuse de rezistența înverșunată a inamicului, ostașii români și-au îndeplinit cu cinste datoria.

Alături de sîngele vărsat de poporul român secole de-a rîndul, fie împotriva invadatorilor, fie pentru libertate socială și națională, se adaugă o nouă pagină la istoria glorioasă și plină de eroism a poporului român. În această luptă dîrză pentru desăvîrșirea eliberării teritoriului patriei, armata română a participat cu 27 de divizii, un corp aerian și 2 brigăzi de artilerie antiaeriană, totalizînd un efectiv de 265.737 de militari. Pierderile suferite de trupele noastre între 1 septembrie și 25 octombrie 1944 s-au ridicat la 49.744.

În timpul ofensivei întreprinse pentru alungarea fasciștilor

de pe teritoriul României, trupele noastre au eliberat 872 localități, dintre care 8 orașe și 18 localități importante.

Vestea eliberării, la 25 octombrie 1944, a întregului teritoriu al țării a fost primită de poporul român cu mare bucurie. Nordul Transilvaniei revenind în granițele firești ale României, efectele dictatului de la Viena din august 1940 au fost practic înlăturate.

Insuflețită de lupta desfășurată în țară de masele populare, sub conducerea P.C.R., pentru democratizarea țării, pentru înfăptuirea reformei agrare și alte transformări social-politice și economice, armata română a luptat cu același eroism pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei. „Cot la cot cu armata sovietică — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la cea de-a 45-a aniversare a creării P.C.R. — armata română a luptat pentru zdrobirea și alungarea trupelor hitleristo-horthiste de pe întreg teritoriul țării și a continuat acțiunile militare dincolo de hotare, participând activ la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei fasciste și încheierea victorioasă a războiului în Europa“. Incepînd cu operațiunile din timpul insurecției și pînă la 9 mai 1945, România a angajat în războiul antihitlerist 538.536 de oameni.

În eforturile de sprijinire a frontului, masele populare mobilizate de partidul nostru sub lozincă „Totul pentru front, totul pentru victorie“ și-au adus din plin contribuția la victoriile obținute. Efortul economic al României în războiul contra Germaniei hitleriste se ridică la 770 milioane dolari.

În fruntea luptei pentru zdrobirea cotropitorilor hitleriști și horthyști, pentru refacerea economică a țării, pentru apărarea și consolidarea cuceririlor obținute au fost comuniștii. În perioada războiului antihitlerist, partidul comunist s-a legat mai strîns de masele largi ale oamenilor muncii, rezolvînd cu înțelepciune problemele grele și complexe care i-au stat în față. El a știut să îmbine acțiunea revoluționară a maselor pentru transformarea democratică a țării cu lupta pentru sprijinirea războiului antihitlerist.

Oameni de stat de prim rang, personalități politice și militare din țările coaliției antihitleriste au dat înalte aprecierii luptei eroice a poporului român împotriva Germaniei naziste, contribuției

sale la victoria asupra fascismului. Aceste aprecieri au fost evidențiate în cadrul conferinței de pace din toamna anului 1946.

Insurecția antifascistă și participarea României la războiul antihitlerist, cu toate forțele ei militare și economice, au reprezentat principala formă de rezistență a poporului român, contribuția sa de bază la lupta popoarelor împotriva ocupanților nazisti.

Poporul român a întâmpinat ziua victoriei cu profundă satisfacție și mândrie patriotică. Ziarul „Știința“ din 11 mai 1945 scria: „Am contribuit... cu hotărâre fățișă și sinceră la grăbirea ceasului răsplătitor pe care îl trăim acum alături de întreaga omenire. Să stăruim pe drumul acesta, nimicind pînă la capăt toate urmele ascunse sau vădite ale fascismului și dîndu-ne partea cinstită la clădirea viitorului, lumii, adevărului și propășirii... Participăm cu entuziasm la bucuria impetuoasă a omenirii, prilejuită de victoria militară asupra fascismului. Să ne-o cîștigăm și pe aceea de a ne împărtăși din binefacerile senine ale păcii, să ne încordăm eforturile pentru a zidi o Românie luminoasă și fericită“.

INSTAURAREA REGIMULUI DEMOCRAT-POPULAR

În procesul adîncilor transformări revoluționare din țara noastră se deosebesc două etape: etapa desăvîșirii revoluției burghezo-democratice, care ține pînă la proclamarea Republicii Populare Române (30 decembrie 1947) și etapa revoluționară socialistă, care începe după acest eveniment cînd clasa muncitoare instaurază dictatura proletariatului.

Între cele două etape ale revoluției din țara noastră nu există o ruptură, ci ele se integrează într-un singur proces revoluționar, care s-a desfășurat neîntreput, unele sarcini ale revoluției burghezo-democratice fiind rezolvate în cadrul revoluției socialiste, după cum unele măsuri cu caracter anticapitalist au fost îndeplinite în etapa revoluției democrat-populare.

În prima etapă a revoluției a fost instaurat regimul democrat-popular, a fost lichidată moșierimea ca clasă, au fost îndeplinite reforme democratice, fiind înfrînte forțele moșierimii și burgheziei. România se rupe definitiv din sistemul imperialist, încadrîndu-se în lagărul socialist.

Poporul român făurise sub conducerea P.C.R. mărețul act de la 23 August 1944 și lupta în continuare pentru profunde trans-

fermări revoluționare, dar în timp ce P.C.R. organiza masele largi în lupta împotriva trupelor hitleriste, regele, secondat de partidele istorice, instaura la conducerea țării un guvern reacționar, format din „tehnicieni“, sub conducerea lui Sănătescu.

Partidele istorice au sabotat sistematic adoptarea și aplicarea măsurilor propuse de P.C.R. pentru redresarea economică și democratizarea țării, au căutat să împiedice cu orice preț înfăptuirea reformei agrare și lichidarea rămășițelor feudale.

Partidele istorice au fost sprijinite în aceste acțiuni de monarhie, care devenise centrul în jurul căruia se grupau toate forțele reacționare ce mizau și pe sprijinul cercurilor imperialiste dinafară, urmărind revenirea României la situația din trecut.

Ducînd o politică corespunzătoare intereselor fundamentale ale poporului român, partidul comunist s-a dovedit a fi singura forță capabilă să-l călăuzească pe calea unor adînci transformări revoluționare.

Datorită luptei forțelor populare, conduse de partid, a fost înfrîntă împotrivirea reacțiunii grupate în jurul monarhiei și al partidelor istorice.

Cu toate că în perioada 23 august 1944—6 martie 1945 reprezentanții burgheziei și moșierimii aveau o poziție precumpănitoare și în aparatul de stat, valul luptei revoluționare a întregului popor, devenit tot mai irezistibil, a hotărît soarta bătăliei pentru putere, măturînd de la conducere pe cele trei guverne cu majoritatea reacționară și impunînd la 6 martie 1945 primul guvern democratic din România, în care clasa muncitoare avea rolul determinant, prezidat de marele patriot și eminent om de stat dr. Petru Groza.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta la cea de-a 45-a aniversare a P.C.R. că: „Instaurarea primului guvern din istoria țării noastre, în care clasa muncitoare are rolul conducător, a constituit o mare victorie a luptei revoluționare din România, asigurînd dezvoltarea democratică și progresistă a societății noastre“.

După instaurarea guvernului democrat și încheierea victorioasă a celui de-al doilea război mondial, puterea populară a înfăptuit o serie de reforme și măsuri cu caracter democratic, care au întărit regimul democratic și au consolidat legăturile acestuia cu masele. Una dintre cele mai însemnate reforme a fost legifera-

rea reformei agrare din 23 martie 1945, înfăptuită în mare măsură prin lupta maselor populare încă înainte de 6 martie 1945.

Prin această lege, moșierimea, cea mai reacționară clasă din România, a fost lichidată pentru totdeauna.

Sarcinile de bază ale poporului nostru în perioada 1945—1947 au fost enunțate la Conferința Națională a P.C.R. din 16—19 octombrie 1945. Problemele centrale ce trebuiau soluționate erau refacerea economică, democratizarea țării și consolidarea regimului democrat-popular.

În 1945, guvernul democratic pune în aplicare o serie de legi cunoscute sub numele de „Statutul naționalităților“, prin care se acordă tuturor naționalităților drepturi egale cu ale poporului român.

Aplicînd cu consecvență politica marxist-leninistă, partidul și statul nostru au lichidat orice formă de inegalitate, discriminare și asuprire națională, au fost create condiții pentru afirmarea liberă, nestingerită, în viața socială, a tuturor oamenilor muncii, indiferent de naționalitate.

Această bază a cimentat unitatea de nezdruccinat între poporul român și naționalitățile conlocuitoare; astăzi toți locuitorii țării, români, maghiari, germani și de alte naționalități fac parte din marea familie unită a Republicii Socialiste România, își închină energia și puterea de muncă înfloririi patriei noastre comune.

În procesul consolidării regimului democratic, un moment important l-au constituit alegerile din 19 noiembrie 1946, primele alegeri libere pe teritoriul patriei noastre.

Alegerile s-au încheiat cu victoria forțelor democratice, în frunte cu P.C.R., grupate în Blocul partidelor democratice.

Sub conducerea P.C.R., oamenii muncii din România luptă pentru realizarea obiectivelor economice stabilite de Conferința Națională a P.C.R.

Sînt adoptate o serie de măsuri cu caracter anticapitalist, care, întărind rolul statului în controlul producției industriale și în circulația bunurilor, îngreădeau posibilitățile capitaliștilor de a dispune de fabricile lor și de producția acestora. Astfel, în 1947 au fost înființate oficiile industriale.

Un rol important în aplicarea măsurilor statului democrat-

popular l-a avut controlul muncitoresc asupra desfășurării procesului de producție și asupra circulației mărfurilor.

Stabilizarea monetară din 15 august 1947 a dat o lovitură zdrobitoare capitaliștilor, a ridicat puterea de cumpărare a masei populare și a contribuit la întărirea independenței economice a țării.

Aceste măsuri au avut un caracter anticapitalist, pregătind trecerea la cea de-a doua etapă a revoluției — etapa revoluției socialiste.

În felul acesta, în cursul unui proces revoluționar neîntrerupt, care a întărit pas cu pas pozițiile clasei muncitoare și ale aliaților ei, s-au creat, în cea de-a doua jumătate a anului 1947, condițiile favorabile pentru doborârea ultimului stîlp al claselor exploatare — monarhia.

La 30 decembrie 1947 a fost proclamată Republica Populară Română. Întreaga putere politică fiind cucerită de clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare, eveniment ce a marcat trecerea României într-o nouă etapă, etapa revoluției socialiste.

DEZVOLTAREA INDUSTRIEI REGIUNII MARAMUREȘ DUPA ACTUL DE LA 11 Iunie 1948

Prin preluarea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și prin trecerea în mâinile statului — ca bunuri ale întregului popor — a principalelor mijloace de producție din industrie, transporturi, bănci și asigurări, s-au creat condițiile esențiale pentru industrializarea socialistă a țării.

Industria grea, producătoare de mijloace de producție, reprezintă baza dezvoltării marii producții socialiste în toate ramurile economiei naționale, baza transformării socialiste a agriculturii, a creșterii venitului național și a întăririi independenței economice și politice a țării.

În înlăptuirea operei de industrializare socialistă a țării, partidul și guvernul au avut de învins mari dificultăți, trebuind să pornească de la o economie cu o industrie slab dezvoltată și înapoiată din punct de vedere tehnic.

Lichidîndu-se exploatarea capitalistă și proprietatea privată asupra principalelor mijloace de producție, după naționalizare s-a deschis cîmp larg de acțiune inițiativei creatoare a oamenilor

muncii din întreprinderi, care sub conducerea partidului au asigurat în anii următori dezvoltarea impetuoasă a forțelor de producție.

Inlocuirea relațiilor de producție capitaliste prin relații de producție socialiste a creat condițiile pentru conducerea planificată a industriei, ca de altfel a întregului sector socialist al economiei.

Sarcinile concrete ale industrializării socialiste a țării noastre au rezultat atît din nivelul de dezvoltare a forțelor de producție de la care s-a pornit, din situația potențialului și componența resurselor naturale ale țării, din necesitatea dezvoltării întregii economii naționale, cît și din participarea țării noastre la sistemul economic mondial socialist. Acestea au fost condițiile de care partidul a ținut seama cînd a trasat programul concret de industrializare a țării.

Încă la Conferința Națională a Partidului Comunist Român din anul 1945 s-a arătat că trebuie să creăm „o industrie grea puternică, bazată pe folosirea rațională a bogățiilor naturale ale țării și dezvoltată pe linia nevoilor interne și a posibilităților izvoare din legături comerciale trainice cu vecinii“.

În perioada care a trecut de la naționalizare, în țara noastră a avut loc un avînt general al industriei, asigurîndu-se totodată dezvoltarea cu prioritate a industriei grele.

În regiunea Maramureș, în anii puterii populare, producția industrială a înregistrat importante creșteri, îmbunătățindu-se atît ca volum cît și ca structură. S-au dezvoltat cu precădere ramurile industriale, care au o bază de materii prime asigurată. Dintre ramurile industriale principale care au cunoscut o dezvoltare mai mare sînt:

- industria extractivă și a minereurilor neferoase;
- industria construcțiilor de mașini și de prelucrare a metalelor;
- metalurgia neferoasă;
- industria chimică;
- exploatarea forestieră și prelucrarea lemnului;
- industria extractivă a materialelor de construcție și alte ramuri ale industriei ușoare și alimentare.

În vederea îmbunătățirii repartizării teritoriale a industriei și a ridicării potențialului economic al regiunii, în toate raioanele

și într-un număr însemnat de localități urbane și rurale au fost create și dezvoltate întreprinderi și secții de producție care au contribuit la dezvoltarea economică și social-culturală, la ridicarea nivelului de trai material al populației din regiune. Astfel, în anii puterii populare au fost construite peste 50 unități și secții de producție noi, iar alte peste 70 de unități au fost reutilitate și modernizate.

Dezvoltarea industriei regiunii și ridicarea nivelului înzestrării tehnice a întreprinderilor au fost posibile ca urmare a investițiilor masive efectuate de stat în acest scop. În orientarea acestor investiții s-a acordat o atenție deosebită ramurilor principale, volumul cel mai mare fiind destinat industriei extractive a minereurilor neferoase și metalurgiei neferoase, industriei constructoare de mașini, industriei forestiere și de prelucrarea lemnului.

Dacă în anul 1956, greutatea specifică a industriei în volumul total de investiții realizat era 45,9 la sută, în anul 1959 aceasta crește la 47,3 la sută, pentru ca în anul 1965 să ajungă la 53 la sută.

În dirijarea investițiilor s-a acordat prioritate producției mijloacelor de producție, care constituie baza industrializării socialiste, grupei A revenindu-i în 1956 90,9 la sută din suma alocată, iar în anul 1965, 84,9 la sută. Dacă în anul 1956 fondurile de investiții alocate industriei au totalizat 134 milioane lei, în anul 1959 aceste fonduri s-au ridicat la 173 milioane lei, pentru ca în 1966 să ajungă la 624 milioane lei.

Un volum însemnat de investiții au fost alocate industriei constructoare de mașini, fiind mult lărgită capacitatea de producție a uzinelor „Unio” din Satu Mare, care au introdus în procesul de fabricație unele utilaje și piese de schimb necesare industriei miniere.

În același timp a fost creată o unitate industrială nouă, Uzina mecanică de mașini și utilaj minier din Baia Mare, profilată, aproape în exclusivitate, pentru producerea de utilaje și piese de schimb necesare industriei de extracție și prelucrare a minereurilor.

Dacă în 1959 în această ramură s-a investit suma de 9,2 milioane lei, în anul 1965 volumul investițiilor realizate a ajuns la 23,1 milioane lei, înregistrându-se o creștere de 2,5 ori.

Aproximativ 30 la sută din suprafața regiunii este ocupată

de păduri, astfel că investiții însemnate au fost alocate ramurii de exploatare și de prelucrare a lemnului. Dacă în 1959, în această ramură s-au investit 23,8 milioane lei, în anul 1965 suma investită a fost de 122,4 milioane lei, înregistrându-se față de anul 1959 o creștere de 5,1 ori. Pentru ridicarea productivității muncii și ușurarea efortului fizic al muncitorilor, întreprinderile forestiere au fost dotate cu utilaje de mare randament. În ultimii ani unitățile forestiere au fost dotate cu fierăstraie mecanice, tractoare forestiere, garnituri funiculare, trolii de autocamioane și alte utilaje destinate a înlocui munca manuală. Consecința acestor investiții este darea în funcțiune a C.I.L. Sighetul Marmației.

Construirea socialismului nu este cu puțință fără o electrificare corespunzătoare. Nevoile crescînde de consum industrial și casnic de curent electric au impus concentrarea eforturilor și în ce privește alocarea unor fonduri de investiții în această ramură. Astfel, în anul 1959 suma investită a fost de 9,9 milioane lei, iar în anul 1965 a ajuns la 17,5 milioane lei, înregistrându-se o creștere de 1,8 ori.

Prima acțiune în ce privește asigurarea cu energie electrică a fost construirea termocentralei din Baia Mare, amplificarea și modernizarea centralelor electrice existente și instalarea unor grupuri electrogene în localitățile izolate. Apoi a urmat racordarea regiunii la sistemul energetic național prin legarea orașului Baia Mare în anul 1959, a orașului Satu Mare în 1961, iar a orașelor Sighetul Marmației și Vișeu în anul 1963. Azi toate raioanele regiunii primesc curent electric din sistemul energetic național.

Construirea și amplificarea centralelor electrice precum și racordarea la sistemul energetic național au dat un mare impuls electrificării rurale. Dacă în anul 1938 existau 13 sate electrificate, în anul 1966 numărul lor ajunge la 278 urmînd ca pînă în 1970 acțiunea de electrificare a localităților rurale să fie terminată.

Ritmurile înalte de dezvoltare, proprii economiei socialiste, caracterizează și dezvoltarea industriei regiunii noastre.

În perioada planului economic de 6 ani, ca urmare a continuării industrializării în ritm susținut, industria s-a dezvoltat pe aceeași linie ascendentă. Astfel, ritmul mediu anual de creștere a industriei regiunii noastre a fost de 11,1 la sută, nivelul producției realizate în anul 1965 depășind cu 91,7 la sută pe cel al anului 1959 și de 6,4 ori nivelul anului 1950.

Creșterea potențialului economic al regiunii Maramureș, ca urmare a dezvoltării industriei, iese clar în relief dacă comparăm nivelul producției industriale pe cap de locuitor. În această privință, în anul 1965 s-a realizat o producție de 5,3 ori mai mare decât în anul 1950 și cu 179 la sută mai mult ca în anul 1959.

Sub raportul volumului producției, corespunzător diferitelor ramuri în ansamblul producției industriale, în anul 1965 ponderea cea mai mare o are ramura extractivă a minereurilor neferoase și metalurgiei neferoase, care ocupă primul loc cu 29,7 la sută, urmată de industria constructoare de mașini cu 22,9 la sută, industria de exploatare forestieră și prelucrarea lemnului cu 15 la sută și industria alimentară cu 11,9 la sută din producția totală a regiunii.

Față de producția globală pe regiune, producția acestor patru ramuri importante, luate împreună, reprezintă în anul 1965 79,5 la sută, celelalte ramuri avînd o pondere mai mică.

Producția principalelor ramuri ale economiei regiunii Maramureș marchează ponderi însemnate în producția pe țară a ramurii respective. Astfel, la sfîrșitul anului 1964, industria extractivă a minereurilor neferoase și metalurgia neferoasă se situau pe primul loc cu 42,5 la sută, exploatarea și industrializarea lemnului deținea 5,6 la sută, industria confecțiilor 5,0 la sută, iar industria substanțelor abrazive 3,0 la sută.

Subsolul regiunii Maramureș este bogat în numeroase zăcăminte de substanțe minerale utile, dintre care cele mai importante sînt cele de minereuri neferoase, grupate în următoarele bazine:

— bazinul minier Baia Mare cu zăcămintele de minereuri complexe și cuprifere de la Ilba, Nistru, Băița, Herja, Baia Sprie, Căvnic și cele de minereuri aurifere de la Săsar, Valea Roșie, 23 August și Șuior.

— bazinul Baia Borșa cu zăcămintele de minereuri complexe și cuprifere de la Toroioaga, Burloaia, Novăț-Novăcior, Poienile de sub Munte și Ruscova.

— bazinul minier Țibleș-Băiuț, cu zăcămintele de la Țibleș, Tomnatec, Băiuț-Văratec și Breiner.

În afară de minereurile neferoase se mai găsesc zăcăminte nemetalifere; bentonită la Valea Chioarului, Răzoare, Orașu Nou, minereuri de mangan la Răzoare și în raionul Vișeu, petrol și gaze

la Săcel, precum și materiale de construcție răspândite în multe puncte ale regiunii. Alături de aceste bogății, în regiune mai sînt importante zăcăminte de sare, de lignit, precum și resurse hidro-energetice care încă nu fac obiectul unei exploatare.

În cadrul măsurilor generale luate de partid și guvern pentru dezvoltarea industriei miniere în Republica Socialistă România, de la naționalizare și pînă în prezent sectorul minereurilor neferoase și ale minereurilor auro-argintifere a făcut progres însemnate.

Datorită volumului important al investițiilor efectuate în anii puterii populare, pentru mărirea capacității minelor existente, pentru deschiderea de mine noi și extinderea mecanizării, precum și datorită măsurilor tehnico-organizatorice luate, extracția și prelucrarea minereurilor de metale neferoase au crescut continuu. Astfel, producția globală a industriei extractive a minereurilor neferoase și a metalurgiei neferoase din anul 1965 a depășit de 7,8 ori nivelul anului 1950 și cu 254.4 la sută nivelul anului 1959. Extracția de minereu complex a depășit în anul 1965 nivelul anului 1938 de 12 ori, la minereu auro-argintifer de 3,8 ori, iar la minereu cuprififer de 65,7 ori.

Lărgirea extracției minereurilor neferoase a determinat o dezvoltare corespunzătoare și a metalurgiei neferoase. Cantitatea de plumb ce se produce azi într-un an depășește nivelul anului 1938 de 5,5 ori, cea de cupru convertitor de 4,7 ori, cea de aur fin de 1.8 ori, iar cea de argint fin de 4,2 ori.

Aceste realizări au fost posibile datorită investițiilor masive făcute după naționalizare. Astfel, în primul cincinal 29 la sută din valoarea totală a investițiilor în această ramură au fost destinate lucrărilor de prospectare și de exploatare geologică, în vederea descoperirii de noi rezerve, precum și lucrărilor miniere în scopul exploatareii în extindere a zăcămintelor existente.

Modul sălbatic de exploatare, specific sistemului capitalist, aplicat înainte de naționalizare și în special înainte de 23 august 1944, a dus la secătuirea zăcămintelor aflate în exploatare.

Problema centrală asupra căreia s-a concentrat atenția organelor de partid și de stat, imediat după naționalizare, a fost crearea rezervelor noi de minereuri, prin efectuarea unor lucrări inițiale de cercetări și explorări geologice pentru descoperirea de noi zăcăminte de minereuri neferoase.

Ca urmare a acestor lucrări, s-a realizat o creștere însemnată a rezervelor geologice de minereuri auro-argintifere complexe, cuprifere și piritoase, ceea ce asigură continuitatea exploatărilor și dezvoltarea lor în viitor. Trebuie menționate în mod deosebit rezultatele favorabile în ceea ce privește creșterea rezervelor geologice la minereurile complexe, adică la minereurile ce conțin ca elemente principale plumbul, zincul și cuprul.

În perioada planului de 6 ani s-a cheltuit pentru lucrările de prospectare și explorare geologică, în vederea descoperirii de noi rezerve, suma de 484,9 milioane lei (de către Întreprinderea de explorări și Trustul minier).

Prin lucrările de prospectare și exploatare geologică efectuate până în prezent s-au creat rezerve însemnate de minereuri.

Pentru a se putea satisface cerințele de dezvoltare rapidă a producției s-a procedat la concentrarea unor mine apropiate în unități mari, cu conducere unică, iar metodele de exploatare cu productivitate mărită, ca de exemplu metoda cu înmagazinarea minereurilor, au fost extinse la toate minele unde condițiile de zăcămint erau corespunzătoare.

În regiunea Maramureș, care a dat în perioada 1948—1958 peste 50 la sută din întreaga producție de minereuri neferoase a țării, consumul total de energie electrică a atins la sfârșitul celui de-al doilea plan cincinal un nivel de 4 ori mai mare decât consumul din anul 1951, iar consumul specific de energie electrică pe tona de minereu extras și prelucrat a crescut de 1,6 ori.

Alimentarea cu aer comprimat a fronturilor de lucru subterane a constituit o problemă din cele mai importante față de creșterea cerută de producție și de nevoile de mecanizare a lucrărilor miniere. În acest scop, s-a procedat la instalarea stațiilor noi de compresoare de aer și la mărirea capacității celor existente. Comitent cu dezvoltarea stațiilor de compresoare la majoritatea minelor au fost îmbunătățite și extinse rețelele de conducte de aer comprimat, pentru a se reduce pierderile cantitative și de presiune ale aerului comprimat și pentru a fi satisfăcute necesitățile producției.

Perforarea — proces de muncă principal în sectorul minereurilor neferoase — a fost mecanizată în proporție de 100 la

sută prin introducerea perforatoarelor pneumatice, care ușurează munca fizică a minerului, contribuind totodată la creșterea vitezei de perforare.

Începînd din anul 1953, s-a generalizat la minele din regiunea Maramureș metoda perforării umede a găurilor de mine, prevenindu-se astfel îmbolnăvirea de silicoză a muncitorilor.

Încărcarea materialului excavat este de asemenea un proces de muncă important în care s-au făcut progrese însemnate.

Pentru încărcarea la înaintări, au fost introduse mașini de încărcat, acționate cu aer comprimat, care au fost construite în țară. Folosirea lor a permis ca viteza de înaintare la săparea galeriilor să crească cu 25—30 la sută. În ultimii ani a început să se introducă la exploatarea miniere mecanizarea încărcării în abataje cu ajutorul instalațiilor de scoper, obținîndu-se o creștere a productivității muncii pînă la 130—140 la sută.

Transportul în galeriile principale a înregistrat progrese însemnate, indicele de mecanizare a transportului crescînd în ultimii 10 ani cu 100 la sută. Pentru transportul minereurilor se folosesc vagonete basculanți și cu cutie fixă, iar tracțiunea se face în majoritatea cazurilor cu locomotive Diesel, fabricate în țară.

A fost îmbunătățit sistemul de evacuare a apelor din mine prin construirea unor stații noi de pompare și prin dotarea celor existente cu pompe noi.

În scopul lărgirii extracției minereurilor neferoase în ultimii ani capacitatea minelor de la Cavnic, Băiuț, Nistru, Baia Borșa și Săsar a fost considerabil mărită și în același timp s-au deschis exploatarea miniere noi ca: Exploatarea minieră Borșa, Exploatarea minieră Șuior și Exploatarea minieră Ilba-Handal. În anul 1961 a fost redeschisă și redată producției mina Valea Roșie din cadrul Exploatarea miniere Săsar.

Pentru prepararea minereurilor neferoase au fost realizate o serie de obiective industriale importante, avînd ca rezultat creșterea capacității de producție. Astfel, s-au construit integral instalațiile de flotare de la exploatarea miniere Borșa, Cavnic și Băiuț. O dezvoltare substanțială a înregistrat-o capacitatea de prelucrare de care dispun instalațiile de la Săsar, care numai în 12 ani a crescut de peste 20 ori.

Lărgirea capacității de prelucrare a instalațiilor de prepararea minereurilor a permis să intre în acest proces întregul minereu

extras din bazinele minier Baia Mare, inclusiv cel de la Exploatarea minieră Rodna. Instalațiile de flotare au fost dotate cu utilaje produse aproape în întregime în țară, la uzinele „Independența” din Sibiu și parțial la uzinele „Unio” din Satu Mare și la Uzina mecanică de mașini și utilaj minier din Baia Mare.

Pentru satisfacerea nevoilor de preparare a minereului, la sfârșitul anului 1961 și începutul anului 1962 a intrat în funcțiune o nouă unitate industrială destinată prelucrării minereurilor: Flotația centrală din Baia Mare, care prelucrează întregul volum de minereu extras la exploatarea miniere Ilba-Handal, Herja, și Rodna, și parțial minereu de la exploatarea miniere Nistru și Cavnic. Începând cu anul 1965 prelucrează întregul minereu provenit de la Exploatarea minieră Șuior.

Procesul de preparare a minereului în instalațiile de flotare necesită un mare volum de apă. Debitul de apă industrială captată și distribuită nu satisfăcea nevoile crescânde de apă, lipsa acesteia devenind acută mai ales în perioada de secetă ori ger persistent. În aceste condiții, a început construirea barajului de acumulare de pe valea Firiza, care a intrat în funcțiune în anul 1964.

Având în vedere lărgirea capacității de extracție și de preparare a minereurilor, a fost necesar să fie mărită și capacitatea de producție a metalurgiei neferoase.

În ultimii ani au intrat în funcțiune numeroase obiective principale, care au mărit capacitatea de producție a uzinelor metalurgice.

La Combinatul chimico-metalurgic au intrat în funcțiune în perioada anilor 1954—1966 obiective industriale ca: instalația pentru sulfură de sodiu, instalația de parafinare a cuprului, uzina de acid sulfuric și s-au amplificat instalațiile pentru electroliza cuprului.

Un obiectiv industrial de mare importanță este Uzina de cupru, construită în cadrul Combinatului chimico-metalurgic „Gh. Gheorghiu-Dej”, care în cursul anului 1965 a intrat în funcțiune cu întreaga capacitate de producție.

În ultimii ani a fost reutilată și și-a lărgit capacitatea de producție și Uzina de plumb din Baia Mare, intrând în funcțiune cu câteva obiective importante ca: instalația de rafinare a plumbu-

lui, cuptorul Watter Jachet, instalația de aglomerare Dwigl Layd cu o capacitate de 1.800 tone pe an și alte instalații.

În anii puterii populare s-a acordat o deosebită atenție îmbunătățirii condițiilor de protecție a muncii în sectorul minelor de minereuri neferoase și auro-argintifere. În scopul reducerii efectului dăunător al prafului de siliciu și al prevenirii îmbolnăvirilor de silicoză, s-a introdus, după cum s-a mai menționat, perforarea găurilor de mină cu injecție de apă. Minerii primesc haine de protecție potrivit condițiilor de la locul de muncă. La minele cu temperatură ridicată s-a asigurat distribuirea apei carbogazoase. Alimentația cu apă potabilă este realizată aproape la toate minele, prin instalarea de conducte speciale.

În toate minele s-au organizat puncte sanitare și de prim ajutor. În afară de acestea s-au creat policlinici, dispensare și sanatorii.

Pentru a se putea pune în valoare bogățiile naturale ale solului și subsolului țării și pentru a se folosi cât mai rațional forța de muncă, este necesară să se dezvolte cu prioritate ramura producătoare de mijloace de producție. Este vorba de industria construcțiilor de mașini, precum și de industria siderurgică care asigură acesteia materia primă necesară — metalul.

În politica sa economică, partidul nostru se călăuzește permanent după indicația leninistă potrivit căreia „tot sensul și semnificația acestei legi a creșterii mai rapide a mijloacelor de producție constă tocmai în faptul că înlocuirea muncii manuale prin munca mașinilor cere o dezvoltare mai intensă a industriei carbonifere și a industriei fierului, aceste adevărate mijloace de producție în vederea producerii mijloacelor de producție”.

Industria construcțiilor de mașini este ramura de producție care asigură înzestrarea economiei naționale cu mașinile și uneltele necesare, contribuind într-o măsură considerabilă la ridicarea potențialului economic al țării și, în consecință, la ridicarea nivelului de trai al poporului.

Cu toate că țara noastră dispune de bogății naturale mari și variate, în timpul regimului burghezo-moșieresc România avea o industrie metalurgică și constructoare de mașini extrem de înapoiată, situându-se pe unul din ultimele locuri între țările europene datorită, în principal, faptului că investițiile de capital erau făcu-

te cu precădere în industria ușoară, unde rata profitului era mai mare și se putea realiza mai repede decât în industria grea.

De abia în urma naționalizării principalelor mijloace de producție a devenit posibilă trecerea la industrializarea țării, acordându-se prioritate industriei metalurgice și construcțiilor de mașini.

În centrul politicii partidului, de construire a socialismului, va rămâne și în viitor industrializarea socialistă a țării, creșterea cu precădere a industriei grele și, în special a industriei constructoare de mașini. Congresul al IX-lea al P.C.R. a arătat că: „Industrializarea este singura cale care duce spre progres și civilizație, spre ridicarea standardului de viață, asigură în fapt independența și suveranitatea națională“.

În regiunea Maramureș, industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor este o industrie nouă, creată în anii puterii populare. Ea este reprezentată prin 4 unități: Uzina „Unio“, Întreprinderea „1 Septembrie“, I.R.A. 7, Uzina mecanică de mașini și utilaj minier. Primele 3 unități se află în orașul Satu Mare, iar cea-laltă în orașul Baia Mare.

După naționalizare au început lucrările de reconstrucție, de lărgire și modernizare a actualei uzine „Unio“. S-au construit halele de turnătorie, de tâmplărie mecanică, de construcții metalice și hale de vagonaj.

Dotată cu mașini noi de înaltă tehnicitate, Uzina „Unio“ începe să producă vagoane de cale ferată, batoze pentru treieratul cerealelor, remorci-dormitoare pentru mecanizatorii din agricultură.

De la cele câteva sortimente pe care le producea înainte, s-a ajuns în prezent la un variat sortiment de utilaje miniere ca: vagoaneți de mină, ventilatoare, transportoare, locomotive de mină de 50 C.P., locomotive de mină electrice. Deși uzina este profilată pentru a produce utilaj minier, ea furnizează și material rulant și rutier, ca de exemplu: remorci de 4, 12 și 20 tone, precum și cele mai diferite bunuri metalice. În anul 1959, de pildă, a terminat pilonul pentru antena de televiziune, înalt de peste 100 metri, de o construcție specială, comandat de Radioteleviziunea română.

Variatatea de produse fabricate, calitatea lor, utilajul modern cu care este înzestrată, muncitorii bine pregătiți, numărul mare de ingineri, fac ca această uzină modernă să fie unul din obiectivele de seamă ale industriei constructoare de mașini și de prelucrarea metalelor din regiunea noastră.

A doua întreprindere importantă este fabrica „1 Septembrie“ din Satu Mare, refăcută pe locul fostei fabrici de vase emailate a capitaliștilor Princz. Fabrica produce bunuri metalice de consum popular, ca mașini de gătit smălțuite tip „Vesta“, mașini de gătit cu gaze lichefiate, cu două sau mai multe ochiuri diferite utilaje industriale și alte produse. Ponderea cea mai mare în producția fabricii o au mașinile de gătit, aragazurile.

Fabrica dispune de utilaje de înaltă tehnicitate, de o hală uriașă de montaj și emailaj, de o stație pentru compresoare, de o moară pentru email; dintre mașinile instalate, menționăm mașina mare de rabotat, presa de ambutisaj de 120 tone, presa excentrică cu dublă coloană de 120 tone, mașină universală de frezaj etc.

Produsele de la „1 Septembrie“ nu numai că satisfac gusturile cumpărătorilor din țara noastră, dar ele sînt solicitate tot mai mult pe piața internațională datorită aspectului și calității superioare.

Uzina mecanică de mașini și utilaj minier din Baia Mare este cea de-a treia mare întreprindere din regiune. Ea a fost înființată pentru nevoile sectorului minier. Ea dispune de mașini-unelte moderne, de o turnătorie de oțel, de o secție de sudură etc. Producția acestei unități acoperă circa 50 la sută din nevoile sectorului minier al minereurilor neferoase. Întreprinderea execută lucrări de strujire, rebobinări de motoare și generatoare electrice, armări de sfredere de mină, reparații de perforatoare și compresoare, reparații de motoare și o serie de alte lucrări de mare importanță. Turnătoria constituie sectorul principal al întreprinderii. Ea este dotată cu un utilaj modern care-i permite turnarea de piese de la cîteva grame, pînă la mai multe tone.

Întreprinderea de reparații auto din Satu Mare a fost dezvoltată, pînă la proporțiile la care a ajuns azi, dintr-un simplu atelier meșteșugăresc, slab utilat, care lucra cu un număr foarte mic de muncitori. Dezvoltarea acestei unități a fost reclamată de creșterea continuă a parcului de autovehicule, care necesită reparații periodice pentru a putea face față cerințelor mereu sporite ale transporturilor auto.

Introducerea progresului tehnic, organizarea rațională a producției și a muncii, ridicarea calificării profesionale a muncitorilor, tehnicienilor și inginerilor au dus la sporirea continuă a valo-

rii producției globale realizată în ramura construcțiilor de mașini și de prelucrare a metalelor din regiunea noastră.

Din producția globală a acestei ramuri realizată în regiune, cele 4 unități reprezintă peste 76 la sută, diferența revenind secțiilor și atelierelor din unitățile industriale locale și cooperativelor.

Mergînd cu fermitate pe linia înfăptuirilor sarcinilor trasate de directivele celui de-al IX-lea Congres al P.C.R. cu privire la mecanizarea lucrărilor grele, muncitorii, tehnicienii și inginerii celor două mari uzine ale regiunii — „Unio“ și Uzina mecanică de mașini și utilaj minier — sînt permanent preocupați nu numai de realizarea la nivelul cel mai ridicat a sarcinilor de plan, din punct de vedere cantitativ și calitativ, ci și de lărgirea continuă a sortimentelor de natură să satisfacă în măsură tot mai mare cerințele producției, în funcție de ramurile cărora le sînt destinate uneltele și utilajele pe care le livrează.

În vederea obținerii unor rezultate cît mai bune în această direcție, s-au luat măsuri de sporire a activității de cercetare și proiectare, de lărgire și dotare a laboratoarelor uzinale cu aparatura cea mai modernă, de dezvoltare a atelierelor de prototipuri și de încadrarea lor cu muncitori și personal tehnic de înaltă calificare.

Ca urmare a îmbunătățirii nivelului tehnic al mijloacelor de producție, a utilizării capacității de producție la indicii din ce în ce mai ridicați, a ridicării nivelului de pregătire profesională, productivitatea muncii pe un salariat în această ramură a crescut considerabil, astfel că în anul 1965 s-a înregistrat o depășire de peste 60 la sută față de nivelul anului 1959.

Exploatarea forestieră și prelucrarea lemnului. Munții și dealurile Maramureșului poartă veșmîntul bogat al întinselor păduri, țesut în verdele de diferite tonuri, corespunzînd fagului, stejarului, bradului sau molidului. Această inepuizabilă bogăție a regiunii noastre oferă industriei lemn de construcție, de la traversele de cale ferată pînă la placajele pentru mobila cea mai fină a unităților „Iprofil“ Satu Mare și Sighetul Marmăției, de la lemnul de armătură pentru numeroasele mine presărate în aceste

ținuturi pînă la vestitele porți maramureșene și încîntătoarele obiecte de artizanat.

În regiunea Maramureș, pădurile ocupă 327.700 ha, adică 31,2 la sută din suprafața totală a regiunii. Ramura industriei lemnului este a doua ca pondere în economia regiunii — după metalurgia neferoasă, inclusiv extracția materialelor neferoase, în această ramură lucrînd 26 la sută din numărul salariaților regiunii.

În cadrul industriei lemnului, deosebim două subramuri: a exploatărilor forestiere și a produselor finite și semifinite. Prima are ca obiect exploatarea brută a masei lemnoase din masivele păduroase ale Maramureșului, Rodnei și lanțului vulcanic. Regiunea noastră valorifică anual peste un milion m.c. masă lemnoasă.

Industria de prelucrare a lemnului este reprezentată de Combinatul pentru industrializarea lemnului din Sighetul Marmației, construit în anii șesenalului de „Iprofil“ Satu Mare și de fabricile de cherestea din Baia Mare, Satu Mare, Leordina și Cîmpulung la Tisa, care produc anual peste 85.000 m.c. cherestea rășinoase și peste 60.000 m.c. cherestea de stejar. Scoatem în relief calitatea superioară a mobilei de la „Iprofil“ Satu Mare, care rivalizează cu cea mai bună mobilă din țară, fiind solicitată mai ales în țările din apusul Europei.

La aceasta se mai adaugă multe secții de mobilă și alte produse din lemn ale unităților de industrie locală și ale cooperativelelor meșteșugărești.

Sub regimul capitalist, grija față de patrimoniul forestier era inexistentă. Capitaliștii, avizi de profituri cît mai mari, au tăiat păduri întinse, în special unde lemnul se putea exploata cu cheltuieli mai mici, lăsînd munți întregi despăduriți.

Ca urmare a exploatării anarhice și iraționale a fondului silvic în anii regimului burghezo-moșieresc și mai ales în perioada anilor 1940—1944 am preluat în acest domeniu o tristă moștenire: masivele muntoase în mare parte despădurite, unitățile industriale slab utilizate, cu mijloace de producție învechite, ducînd la o prelucrare neeconomicoasă a masei lemnoase.

În fața acestei situații, se impun măsuri urgente și eficiente de refacere a fondului forestier, de exploatare rațională și economicoasă a pădurilor, de prelucrare superioară a lemnului pentru a putea fi satisfăcute necesitățile sporite de material lemnos ale economiei.

Înfăptuindu-se directivele Partidului Comunist Român în această direcție, s-au întreprins acțiuni sistematice de îngrijire a pădurilor existente și s-au luat măsuri de împădurire. În acest scop s-au înființat pepiniere centrale în locurile cele mai propice dezvoltării puietilor, ca de exemplu la Livada — raionul Oaș, Seiui, Valea Borcutului — Baia Mare, Micula și Halmeu — raionul Satu Mare, și în alte locuri. În total în regiune există 114 pepiniere cu o suprafață de 126 ha din care se asigură anual peste 10 milioane puieti esență rășinoase și peste 15 milioane puieti foioase: stejar, plop, frasin, arțar etc.

În fiecare an zeci de mii de tineri din regiunea noastră participă prin muncă voluntară la acțiunea de reîmpădurire.

În perioada 1949—1965, cultura speciilor repede crescătoare a fost extinsă la peste 10.000 hectare.

Ca urmare a aplicării unor vaste măsuri tehnico-organizatorice, ca folosirea mijloacelor mecanice de exploatare și dezvoltarea căilor de transport forestiere, s-a ajuns pînă la sfîrșitul anului 1965 la reducerea la 4,5 la sută a pierderilor în exploatare față de 5 la sută în anul 1960.

În anul 1965 indicele de utilizare a masei lemnoase la fag a ajuns la 64,6 la sută față de 50,9 în 1961 — iar ponderea buștenilor pentru cherestea a crescut în aceeași perioadă de la 37,2 la sută la 47,4 la sută, indici superiori realizărilor pe țară.

Dacă s-ar fi continuat exploatarea fondului forestier în același mod ca și în anii regimului burghezo-moșieresc, în circa 80—100 de ani această prețioasă bogăție a regiunii Maramureș ar fi fost epuizată. Datorită măsurilor de îngrijire, refacere și exploatare rațională care se iau în permanență, masa lemnoasă existentă la sfîrșitul anului 1966, împreună cu cea generată de reîmpăduririle care se efectuează, va putea satisface cerințele economiei în mod continuu.

Așa cum s-a arătat la Congresul al IX-lea al P.C.R. „principala sarcină în silvicultură o constituie aplicarea în continuare de măsuri în vederea creșterii producției pădurilor“.

Traducîndu-se în practică aceste directive în regiunea noastră, în afara fabricilor de cherestea de interes republican, cum sînt cele de la Tăuții de Sus — Baia Mare, Borșa și Vișeu, construcții noi făcute în anii puterii populare, procesul de prelucrare a lem-

nului s-a extins și în cadrul industriei locale și a industriei cooperatiste.

Unitățile de industrializare și prelucrare a lemnului sînt amplasate în bazinele forestiere Băiuț, Sighet, Vișeu, etc. — ceea ce face posibilă reducerea cheltuielilor de transport, ritmicitatea producției și realizarea ei la un preț de cost cît mai redus.

Ca și celelalte ramuri ale economiei și ramura de exploatare și prelucrare a lemnului a înregistrat o dezvoltare ascendentă în perioada parcursă de la eliberarea patriei noastre.

Dacă în 1950 valoarea producției globale a acestei ramuri în regiunea noastră era relativ scăzută, la sfîrșitul anului 1965 era de 4 ori mai mare. În ansamblul acestei ramuri, subramura exploatarii forestiere reprezintă în 1950 cifra de 50,7 la sută, iar la sfîrșitul anului 1965, 23,8 la sută, ceea ce dovedește dezvoltarea mai însemnată a subramurii de industrializare și prelucrare a lemnului și în același timp, a valorificării superioare a masei lemnoase. Intrarea în funcțiune la Sighetul Marmației a combinatului de industrializare a lemnului cu întreaga capacitate va mări și mai mult greutatea specifică a subramurii de industrializare și prelucrare în cadrul producției globale a ramurii respective.

Creșterea gradului de valorificare a masei lemnoase în prezent, în comparație cu acela din timpul regimului burghez-moșieresc, rezultă din faptul că în vreme ce atunci un m.c. de masă lemnoasă totală se valorifica la circa 100 lei, azi se valorifică în medie la 300 lei, deci în intervalul de la eliberare gradul de valorificare a crescut de 3 ori.

Este vrednică de scos în evidență activitatea unităților industriale „Iprofil“ Satu Mare și „Iprofil“ Sighetul Marmației, care produc, printre altele, diverse tipuri și sortimente de mobilă de calitate superioară, destinate în mare parte exportului, fiind foarte solicitate și pe piața internă.

Numai în 1963 „Iprofil“ Satu Mare a produs 2.060 garnituri de bucătărie, 1.393 camere studio și 2.450 dormitoare pe lîngă diverse piese detașabile de mobilă, cum ar fi: scaune, dulapuri etc.

Avînd în vedere resursele de materii prime existente în regiune au fost făcute investiții însemnate și în ramura exploatarii și prelucrării lemnului. Dacă în 1959 s-au investit în această ramu-

ră 23,8 milioane lei, în anul 1965 volumul investițiilor s-a ridicat la 122,4 milioane lei, creșterea înregistrată fiind de 5,1 ori.

Au intrat în funcțiune în ultimii ani obiective importante, ca: fabrica de cherestea Borșa, cu o capacitate de 55.000 m.c., hala de fabricație a scaunelor din Sighetul Marmației, cu o capacitate de 50.000 scaune pe an, hala de tâmplărie de la „Iprofil“ Satu Mare cu o producție de 3.000 garnituri mobilă pe an, și Combinatul de industrializarea lemnului din Satu Mare.

Industria ușoară, cu tradiție în orașele regiunii, a cunoscut la rîndul său o lărgire a activității. Intreprinderile textile și de tricotaje au fost reorganizate și dezvoltate. Unitățile principale sînt: întreprinderile textile „Ardeleana“ și „Solidaritatea“ pentru țesături de bumbac, „Tricotex“ și „Unitatea“ pentru tricotaje. În regiune se mai produc de asemenea fuioare de cînepă (topitoria Berveni) care se livrează filaturilor din alte regiuni ale țării. O ramură însemnată este și industria confecțiilor din bumbac și lînă. Acestea sînt produse în principal în întreprinderea „Mondiala“ Satu Mare, în care se realiza în anul 1963 peste 75 la sută din producția pe regiune a ramurii, cît și în unitățile industriei cooperatiste (21,5 la sută) și locale (2,9 la sută). Industria regiunii produce de asemenea sticlărie (la fabrica de la Poiana Codrului) și diverse alte produse de larg consum.

Industria alimentară are un rol însemnat în valorificarea materiilor prime pe care le oferă agricultura regiunii. Se produce carne și preparate de carne, pîine și făină de grîu, lapte și produse lactate, conserve de fructe, ulei comestibil, produse alcoolice etc.

Alte ramuri ale industriei. Baza energetică a regiunii este mai puțin dezvoltată. În perioada 1950—1969 puterea instalată a centralelor electrice a crescut simțitor ca urmare a intrării în funcțiune a termocentralei Baia Mare cu o putere instalată de 15,6 MW. S-a mărit de asemenea cu 2,2 MW puterea instalată a termocentralelor din Sighetul Marmației și Satu Mare, iar uzina electrică de la Baia Borșa a fost lărgită cu 4,7 MW în 1960.

În 1965 în regiune existau următoarele centrale electrice: Baia Mare, Satu Mare, Tășnad, Sighetul Marmăției și Baia Borșa.

Microcentrala de pe Firiza va spori, la rîndul său, producția de energie electrică în anii următori.

În regiune se produc și însemnate cantități de materiale de construcție. Un rol însemnat în această privință revine industriei locale care dispune de 4 fabrici de cărămidă, exploatari de caolină, cariere etc. De asemenea, industria locală are unități producătoare de produse metalice și alimentare de larg consum etc.

Pondera industrială a regiunii era în 1963 de 9,9 la sută, fapt care reflecta rolul pe care aceasta îl are în valorificarea resurselor regiunii.

Privită în profil teritorial industria din regiunea Maramureș a cunoscut o dezvoltare însemnată în toate raioanele. Concomitent cu crearea noilor obiective ale industriei socialiste și modernizarea vechilor unități industriale s-a acordat atenție repartizării mai judicioase a acestora pe teritoriul regiunii. În acest scop s-a avut în vedere ca în principal noile obiective să asigure o eficiență economică sporită pe baza utilizării cât mai superioare a surselor de materii prime și a energiei, precum și prin folosirea în comun a unor utilități social-culturale etc. De asemenea, în vederea punerii în valoare cu cât mai multă eficacitate a resurselor naturale și de muncă existente s-a urmărit crearea de noi unități și în afara vechilor perimetre industriale, dacă pentru acestea există condiții favorabile.

Astfel, pe lângă crearea unor obiective de importanță republicană, în regiune au luat ființă și întreprinderi ale industriei locale și cooperatiste în aproape toate raioanele (Vezi tabela 5).

Vechile centre industriale ale regiunii au cunoscut o dezvoltare puternică. Baia Mare a devenit o zonă industrială de mare însemnătate, specializată îndeosebi în metalurgia neferoasă. Această zonă industrială include acum atît localitățile Firiza de Jos, cît și Baia Sprie. În perimetrul său există 6 exploatari miniere, precum și cele mai moderne unități ale metalurgiei neferoase. De asemenea, aici se află amplasată Uzina mecanică de mașini și utilaj minier, obiectiv important al industriei constructoare de mașini. Dezvoltarea acestei zone a determinat creșterea ponderii sale în producția globală a regiunii.

În orașul Satu Mare și în raionul respectiv se află amplasa-

te un mare număr de unități de producție, aici existând cea de-a doua mare grupare industrială a regiunii. În cadrul acesteia s-au dezvoltat îndeosebi industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor cu unitățile: „Unio“, „1 Septembrie“, precum și industria textilă, de tricotaje și confecții, cu unitățile: „Tricotex“, I.T.A., „Ardeleana“, „Solidaritatea“, „Mondiala“ etc.

Paralel cu crearea de noi unități industriale în centrele menționate au fost amplasate noi unități moderne în raioanele Sighet și Vișeu. În aceste raioane s-a dezvoltat industria exploataării și prelucrării lemnului, care, pe lângă fabricile de cherestea, întreprinderile prelucrătoare de mobilă etc., dispune acum de un modern C.I.L. la Sighetul Marmației. De asemenea, în aceste raioane se află o întreprindere pentru tricotaje (Sighetul Marmației), mina Borșa, fabrica de alcaolizi (la Vișeu), întreprinderi ale industriei locale și cooperatiste.

Amplasarea întreprinderilor industriale, dinamica și structura producției industriale globale pe raioane, în perioada 1950—1964

— în procente —

Raionul, orașul	Nr. unităților în producție*			Indici 1964/1950	Greutatea specifică a raioanelor în producția globală industrială a regiunii	
	Republicane	Locale	Cooperatiste		1950	1964
Total regiune	48	11	15	582.1	100.0	100.0
Oraș Baia Mare	18	3	4	616.7	39.3	43.9
Oraș Satu Mare**	—	—	—	907.5	23.4	37.1
Oraș Sighetul Marmației**	—	—	—	412.9	—	(4.4) ¹⁾
Raionul Carei	4	1	2	371.8	7.1	3.9
Raionu Cehu Silv.	—	1	—	35.4 ori	*	0.6
Raionul Lăpuș	2	—	—	437.1	2.5	1.9
Raionul Oaș	—	1	1	354.6	2.0	0.7
Raionul Satu Mare	14	3	3	399.9	0.9	0.9
Raionul Sighet	5	1	2	108.2	8.0	5.5
Raionul Șomcuta	1	—	1	(80.5) ²⁾	8.5	0.8
Raionul Vișeu	4	1	1	358.1	8.3	4.8

1) Neinclus în total.

2) Scăderea s-a datorat trecerii unor întreprinderi în subordinea orașului Baia Mare.

*) În regiune existau în 1965. 67 întreprinderi cu 79 unități de producție.

***) Inclus în total raion.

În raionul Carei se află unități ale industriei alimentare ca: fabrica de ulei „Ardealul“, moara „23 August“, Întreprinderea pentru pregătirea tutunului, unități ale industriei textile: topitoria Berveni, o întreprindere a industriei locale și două unități cooperatiste.

În raionul Lăpuș activitatea industrială este reprezentată de două exploatari miniere (Băiuș și Cavnice) și unități ale industriei lemnului, iar în raionul Șomcuta de fabrica de sticlă „Victoria“ etc., în raionul Oaș de o întreprindere a industriei locale, care pune în valoare resursele naturale locale, o cooperativă meșteșugărească pentru mobilă și îmbrăcăminte, o secție de industrializare a lemnului, în raionul Cehu Silvaniei (fără industrie în trecut) două întreprinderi — una de industrie locală și una cooperatistă.

Sporirea producției globale industriale între 1950—1964 în toate raioanele caracterizează activitatea unităților productive, scoțind în evidență eforturile ce se depun pentru sporirea aportului acestora la punerea în valoare a resurselor regiunii.

Continuarea politicii de atragere în circuitul economic a resurselor naturale de care dispune fiecare raion dă posibilitatea de a obține progrese însemnate în sporirea producției industriale.

Intensa muncă educativă desfășurată de partid, de sindicat și de organizațiile de tineret a dezvoltat în conștiința oamenilor muncii trășături noi, ce se afirmă în elanul patriotic cu care întregul popor ia parte la înfăptuirea politicii partidului.

Lupta clasei muncitoare pentru traducerea în viață a direcțiilor partidului cu privire la industrializarea socialistă a țării a obținut mari succese și în regiunea Maramureș, unde producția întregului an 1938 se realizează acum în mai puțin de 30 zile, iar nivelul producției realizate în 1965 a depășit cu 57.4 la sută pe cel al anului 1959.

Alături de oamenii muncii din patria noastră, colectivele de muncitori, tehnicieni și ingineri de pe cuprinsul regiunii Maramureș nu-și precupețesc nici o clipă eforturile pentru a da viață sarcinilor trasate de Congresul al IX-lea al P.C.R.

În exploatarea miniere, în uzine, în fabrici și pe șantierele de construcții, peste tot întâlnești freacățul unei munci entuziaste. Fiecare colectiv de muncă, având în față exemplul mobilizator al

comuniștilor, desfășoară o muncă susținută pentru traducerea în viață a directivelor partidului și guvernului.

Astfel, minerii sînt preocupați să descopere și să aplice în producție metodele de muncă cele mai eficiente. Ei participă la întreceri socialiste și aduc inițiative valoroase care sînt îmbrățișate cu entuziasm.

La chemarea colectivului de preparatori de la Flotația centrală: „Flotațiilor numai minereu de bună calitate“, răspunsul minerilor de la Săsar, Cavnice, Herja și de la celelalte exploatare miniere s-a concretizat în reducerea diluției, ca urmare a unei mai bune selecționări a sterilului de minereu.

Pentru înfăptuirea acestui obiectiv, fiecare miner s-a străduit să aplice la locul său de muncă metode din cele mai eficiente.

În vederea obținerii unui volum sporit de minereu, colectivul de la exploatarea minieră Herja a lansat o mobilizație chemare: „Toate echipele și brigăzile de mineri cu planul zilnic depășit“, apel ce a impulsionat pe minerii din întregul bazin maramureșean.

De la data lansării chemării, volumul minereului excavat a sporit simțitor, ceea ce a făcut ca planul de producție să fie depășit lună de lună, de către marea majoritate a exploatare noastre.

Înzestrarea tehnică la nivelul cerințelor actuale, elanul și priceperea de care dau dovadă oamenii muncii, inițiativele prețioase izvorîte din rîndul colectivelor de muncă ale minerilor, conduși și îndrumați de către organele și organizațiile de partid se reflectă într-o serie de succese. Unul din acestea îl constituie faptul că în anul 1965 volumul minereurilor extrase a crescut față de 1950 cu +8 la sută.

Constructorii Uzinei de preparare a minereurilor din Baia Mare, care a intrat în funcțiune la începutul anului 1962, remarcă cu legitimă mîndrie că aceasta este cea mai mare construcție industrială de acest fel din țară, înzestrată cu mașini și utilaje de înaltă tehnicitate, de fabricație românească — unele purtînd marca uzinelor „Unio“ și U.M.M.U.M. din regiune.

O valoroasă inițiativă a pornit și din rîndurile muncitorilor uzinei „Unio“ din Satu Mare. Chemarea: „Cu fața spre calitate“, lansată de colectivul secției vagonaj, a stîrnit un larg ecou în rîndurile maselor de muncitori și a fost preluată de toate unitățile economice din regiune.

Generația tinăra de muncitori, tehnicieni și ingineri din această uzină, crescută o dată cu uzina, a acționat alături de vîrstnici, cu pricepere și pasiune, pentru a introduce și extinde pe scară largă o serie de metode noi și procedee tehnologice moderne ca: turnarea în cochilie și în forme cu miezuri pe bază de silicat de sodiu, întărirea cu bioxid de carbon, elaborarea fontei cu grafit nodular, forjarea prin matrite, sudarea semiautomată și altele.

Intrînd în Uzina mecanică de mașini și utilaj minier din Baia Mare, te impresionează ritmul viu al muncii și legitima mîndrie a colectivului că marca fabricii U.M.M.U.M. poate fi întîlnită în toate exploatarea miniere din regiune și în multe exploatarea din țară. Același elan caracterizează și activitatea celorlalte unități industriale din regiune.

O altă dovadă a atitudinii noi față de muncă o constituie mișcarea de inovații, care în regiunea noastră a devenit un fenomen de masă. În rîndurile muncitorilor, tehnicienilor și inginerilor din regiune întîlnim mii și mii de oameni care, după orele de muncă, citesc cu sîrguință cărți de specialitate, se documentează asupra celor mai importante probleme pe care le ridică procesul de producție, venind cu propuneri și inovații prețioase. Din sînul colectivelor de muncitori și tehnicieni s-au făcut multe propuneri de inovații, numărul lor depășind cifra de 6.000. Acești pasionați cercetători ai noului au conceput în ultimii trei ani aproape 7.000 de inovații, majoritatea fiind aplicate în procesul de producție. Eficiența economică postcalculată depășește suma de 31 milioane lei, fără să mai amintim de contribuția adusă la creșterea productivității muncii, la îmbunătățirea calității produselor și la reducerea prețului de cost al acestora.

Succesele obținute de oamenii muncii din regiunea noastră în întrecerea socialistă în cinstea celei de-a 45-a aniversări a creării Partidului Comunist Român se oglindește în faptul că peste 8.200 muncitori, tehnicieni și ingineri au primit titlul de „Fruntaș în întrecerea socialistă” iar 22.539 muncitori, tehnicieni și ingineri au fost declarați evidențiați în întrecerea socialistă.

Resurse de forță de muncă. Fiind un teritoriu vechi populat, regiunea Maramureș a fost cunoscută din vechime prin existența unei populații românești compacte, a cărei continuitate este ates-

tață de diplomele maramureșene și de diferite alte documente române și maghiare începînd cu secolul al XIII-lea, de unele materiale descoperite cu ocazia săpăturilor arheologice.

Pe teritoriul actualei regiuni cu străvechile „țări“ ale Oașului, Maramureșului, Iăpușului, Chioarului, ținutul Sătmarului etc., populația a evoluat astfel:

Evoluția numerică și densitatea populației între anii 1930—1964

	Populația (mii loc.)			Densitatea (loc./km.p.)
	Cifre abs.	%	Masculin Feminin	
1930—29 XII ⁽¹⁾	625,3	100,0	307,2 318,1	59,5
1948—25 I ⁽¹⁾	641,1	102,5	313,9 327,2	61,1
1956—21 II ⁽¹⁾	712,6	114,0	350,1 362,5	67,9
1964 -- 1 VII ⁽²⁾	789,9	126,3	390,4 399,5	75,2
1965 -- 1 VII ⁽²⁾	796,8	127,4	393,8 403,0	75,9

1. Sursa: Recensăminte

2. Date calculate

Creșterea numerică a populației a cunoscut intensități diferite în decursul timpului. Între anii 1930—1948 sporul populației a fost de 15.854 persoane, între 1948—1956 de 71.440 persoane și între 1956—1965 de 84.229 persoane. În structura pe sexe numărul femeilor s-a menținut superior cu o vizibilă tendință de echilibrare în ultimele perioade. La 1 iulie 1965, 49,4 la sută reprezenta populația de sex masculin și 50,6 la sută de sex feminin. Concomitent cu evoluția numerică a crescut și densitatea teritorială a populației regiunii și cu deosebire în raioanele în care se află principalele centre urbane ale regiunii: Șomcuta (cu oraș Baia Mare), Satu Mare (inclusiv orașul), Carei, Sighet, Vișeu etc. Sporul populației este hotărît de natalitatea relativ ridicată (17,4 la mia de locuitori în 1965) care situează regiunea pe locul I din acest punct de vedere și pe locul 4 în ceea ce privește sporul natural (9,1 la 1.000 locuitori).

Subliniem de asemenea faptul că deși în trecut regiunea era caracterizată ca zonă de intensă migrație, în ultimii 10 ani (1956—1965) s-a ajuns la un echilibru între plecări și sosiri. Este semnifi-

cativ că plecările spre alte regiuni au fost în 1965 reduse cu 72,0 la sută față de 1956. Acest fenomen are un caracter obiectiv și este efectul dezvoltării economice a regiunii și în primul rând al politicii de industrializare socialistă și repartizare teritorială, care nu numai că a creat posibilitatea reținerii forței de muncă în regiune, ci atrage și numeroase cadre din alte regiuni.

O rezultată importantă a sporirii numerice a populației este și sporirea forței de muncă. Aceasta se oglindește îndeosebi în sporirea populației în vîrstă de muncă de la 396,5 mii persoane în 1956 la 440,9 mii persoane în 1965.

Creșterea numărului de locuitori în vîrstă de muncă a fost însoțită de o ușoară reducere a ponderii acestora în populația totală (de la 55,8 la sută în 1956 la 55,3 la sută în 1965), fapt explicat prin sporirea mai rapidă a greutății specifice a grupelor de vîrstă tinere, observabilă prin aceea că populația totală a crescut între anii 1956—1965 cu 11,8 la sută, iar populația în vîrstă de muncă cu 9,4 la sută.

Procesul de dezvoltare economică și socială continuă pe care l-a cunoscut regiunea a determinat modificări și în repartizarea populației ocupate pe ramuri economice.

Structura populației ocupate pe ramuri economice, în anii 1930, 1956, 1964

	Ponderea populației ocupate în:								
	Total	Industrie	Construcții	Agricultură silvicultură	Transport și telecomuniții	Circulația mărfurilor	Învățămînt, Cultură, Artă	Ocroirea sănătății	Alte ramuri
1930 XII*	100,0	7,6	0,8	76,1	1,6	3,5			10,4
1956 II	100,0	13,0	1,2	75,4	2,0	1,9	2,0	1,0	3,5
1964 I I	100,0	19,2	6,0	61,0	2,6	3,4	3,4	1,6	2,8
1965 I I	100,0	19,5	5,5	60,2	2,8	3,5	3,5	1,7	3,3

* Datele se referă la fostele județe Maramureș și Satu Mare.
Sursa: Recensămînte și date calculate de D.C.S.

Dezvoltarea industriei, a construcțiilor, transporturilor, circulației mărfurilor, avîntul învățămîntului și culturii, lărgirea rețelei de ocrotire a sănătății au făcut necesară sporirea persoanelor

ocupate în aceste sectoare și au generat schimbarea structurii populației ocupate. Cu deosebire a avut loc sporirea ponderii populației ocupate în industrie și construcții care au cunoscut un avânt însemnat. Concomitent s-a redus forța populației ocupate în agricultură, ceea ce scoate în relief tendința de transferare din această ramură a unei mari părți a forței de muncă necesare celorlalte sectoare ale economiei. Numărul salariaților a crescut între 1956 și 1965 cu 62 la sută (de la 93.978 persoane la 152.472 persoane), iar numărul muncitorilor cu 73 la sută (de la 64.789 persoane la 111.777 persoane). Datorită sporului rapid, ponderea muncitorilor în totalul salariaților s-a ridicat în acești ani de la 69 la sută la 73 la sută.

Ponderea mare pe care o au salariații și îndeosebi muncitorii ocupați în industrie și construcții (45,5 la sută și 7,8 la sută din totalul salariați și respectiv 55,2 la sută și 9,6 la sută din totalul muncitorilor) arată rolul pe care îl au aceste ramuri în utilizarea forței de muncă în cadrul regiunii.

Factorul hotărâtor în sporirea numărului de salariați rămâne dezvoltarea activității unităților industriale, după care urmează dezvoltarea sectorului social-cultural.

Ridicarea economică și socială a Maramureșului întruchipează rezultatele aplicării consecvente de către conducerea de partid și de stat a politicii de ridicare la o viață economică intensă a tuturor regiunilor țării.

Sub impulsul celor peste 8,6 miliarde de lei investite de către stat în perioada 1950—1965 pentru dezvoltarea diferitelor activități economice pe teritoriul regiunii, rezultat al politicii ferme de industrializare socialistă, ponderea diferitelor ramuri în producția globală a regiunii s-a schimbat în favoarea industriei, care în anul 1965 a dat 69,7 la sută din totalul producției industriale și agricole.

Realizarea schimbărilor de structură în proporțiile arătate și repartizarea rațională a industriei au ținut seama atât de condițiile economice și naturale ale regiunii cât și de interesele economiei naționale în ansamblu, de ridicarea economică și socială a tuturor raioanelor și orașelor etc.

Dezvoltarea cu precădere a acelor ramuri care găsesc condiții economice favorabile în regiune, cum sînt metalurgia neferoasă, industria construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor, indus-

deservire a populației a mai contribuit specializarea unităților și îmbunătățirea repartizării lor teritoriale.

Rețeaua unităților de desfacere cu amănuntul a fost în continuă extindere. Edificatoare în acest sens sînt cifrele de mai jos:

	1951	1955	1959	1965
1	2	3	4	5
— Unități total	1057	1649	1894	2164
din care:				
a. — Unități com. cu amănuntul	887	1304	1478	1681
b. — Unități alim. publică	170	345	416	483
Din total:				
— Unități de stat	1	561	786	1020
— Unități cooperatiste	---	1088	1108	1144
— Suprafața ce revine la unitate în km.p.	9,9	6,3	5,5	4,9
— Nr. unități la 1.000 locuitori	---	2,3	2,5	2,7

Paralel cu dezvoltarea rețelei comerciale, s-a pus accent pe modernizarea și înzestrarea magazinelor cu utilaj corespunzător, creîndu-se condiții optime de desfacere și deservire a populației. S-a îmbunătățit simțitor densitatea unităților de desfacere. Partidul și guvernul s-a îngrijit ca o dată cu dezvoltarea economiei să asigure și o creștere corespunzătoare a salariului real al oamenilor muncii. Astfel, majorările de salarii din anii 1960—1962, reducerile de prețuri la diferite mărfuri de larg consum și de tarif, desființarea sau reducerea impozitului pe salarii la unele categorii de salariați sînt numai o parte din măsurile luate în această direcție. (Numai în anii 1955—1959 au fost efectuate cinci importante reduceri de prețuri).

La aceste măsuri se adaugă Hotărîrea C.C. al P.C.R. și a Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România din anul 1964 privind majorarea salariilor tuturor categoriilor de salariați, reducerea unor cote ale impozitului pe salarii și creșterea plafonului pentru acordarea alocației de stat pentru copii; precum și rețentele hotărîri ale conducerii de partid și de stat privind creșterea pensiilor, reducerea prețurilor la unele articole de larg consum și sporirea salariului mediu unor categorii de lucrători.

Ca urmare a existenței unor condiții favorabile, constînd

în fondul de marfă și creșterea veniturilor populației, volumul de mărfuri desfăcute prin comerțul socialist a sporit simțitor. În anul 1963, s-a desfăcut un volum de marfă de aproape 5 ori mai mare ca în anul 1951, de peste două ori mai mare ca în anul 1955 și cu 61,4 la sută superior celui din 1959. În anul 1965 s-a vîndut de 5,2 ori mai multă marfă ca în 1951. Față de anul 1951, valoarea medie a desfacerii de mărfuri pe cap de locuitor a crescut în 1965 de 4,3 ori, adică de la 709 lei pe locuitor în 1951 la 3.104 lei pe locuitor în 1965. Tot mai mare este ponderea mărfurilor de folosință îndelungată ca: mobilă, aparate de radio, televizoare etc. Astfel, în anul 1963, numărul frigiderelor desfăcute a crescut în raport cu anul 1960 de peste 10,6 ori, al televizoarelor de 67 ori, al mașinilor de spălat de 1,7 ori. De la 142 frigidere și 20 televizoare desfăcute în 1960, s-a ajuns la 3.763 frigidere, 8.321 televizoare în 1966.

Rețeaua comercială a cooperației de consum, modernizată și lărgită an de an, a asigurat desfacerăa unui volum de mărfuri în mediul rural și în localitățile urbane. A crescut simțitor numărul unităților de desfacere. În perioada 1955—1963 au fost înființate sau modernizate 223 unități.

Dezvoltarea cooperației de consum în anii planului șesenal se reflectă și în creșterea fondurilor proprii ale cooperativelor sătești care de la circa 40 milioane lei în 1959, s-au ridicat în 1963 la 92 milioane lei, iar în anul 1966 la 150 milioane lei. Lărgirea activității economice a cooperației de consum asigură un schimb tot mai intens de mărfuri între oraș și sat — cimentînd alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare.

În anii noului plan cincinal, aprobat de cel de-al IX-lea Congres al partidului, va crește simțitor nivelul de trai material al populației. În acest sens, directivele congresului arată că salariul real în 1970 va crește cu 20—25 la sută față de anul 1965, iar veniturile reale ale țărănimii vor spori în perioada 1966—1970 cu circa 20 la sută. Vânzările de mărfuri prin comerțul socialist vor crește cu 50—55 la sută. Sînt cifre edificatoare pentru nivelul de trai la care va ajunge populația României socialiste în anul 1970.

Îmbunătățirea condițiilor de locuit pentru oamenii muncii constituie unul dintre aspectele cele mai importante ale ridicării nivelului de trai al populației.

tria lemnului, industria ușoară, alimentară etc., a permis atragerea în circuitul economic și valorificarea la un înalt nivel a resurselor naturale existente pe teritoriul Maramureșului.

Unități moderne ale metalurgiei neferoase asigură prelucrarea aproape în întregime a minereurilor din bazinele maramureșene cât și din alte regiuni ale țării; Baia Mare este nu numai principalul dar și cel mai modern centru al prelucrării metalelor neferoase. În strânsă legătură cu metalurgia neferoasă s-a dezvoltat și industria chimică. Posibilități largi de dezvoltare are în continuare și industria construcțiilor de mașini și prelucrării metalelor, industria lemnului, industria alimentară, ușoară.

În același timp, intensificarea și dezvoltarea complexă a producției agricole a permis o utilizare tot mai rațională a condițiilor de climă și sol existente în diversele zone agricole ale regiunii, ca urmare a acestui lucru agricultura cunoaște o anumită profilare și specializare, perspective deosebite fiind deschise producției de cereale și plante tehnice în câmpic, pomiculturii și creșterii animalelor în zonele de deal și munte etc.

Transformările petrecute pe plan economic au fost însoțite de ample transformări sociale. Creșterea ponderii populației ocupate în industrie a atras după sine creșterea rolului clasei muncitoare în regiune, a dus la sporirea populației urbane.

Orașele regiunii cunosc o adevărată înflorire, se transformă treptat în orașe moderne. Condițiile de viață ale celor aproape 800.000 de harnici maramureșeni s-au îmbunătățit mereu. Cultura socialistă a pătruns pînă în cele mai retrase localități, fiind însoțită și de o atentă grijă pentru sănătatea populației.

Realizările obținute pînă acum au transformat Maramureșul într-o regiune cu o industrie puternică și cu o agricultură dezvoltată.

Viitorul oferă noi perspective de dezvoltare atât industriei cât și agriculturii. Regiunea Maramureș înflorește neconținut alături de celelalte regiuni ale țării, contribuind astfel la dezvoltarea neconținută a României socialiste.

NIVELUL DE TRAI TOT MAI RIDICAT

Realizarea bunăstării și fericirii oamenilor muncii fiind țelul suprem al orînduirii noastre, partidul și statul socialist au pus

în centrul atenției grija pentru asigurarea satisfacerii crescînde a nevoilor materiale și culturale ale celor ce muncesc.

Această grijă s-a concretizat în măsurile luate pentru dezvoltarea într-un ritm mai rapid a producției bunurilor de consum, în creșterea continuă a volumului de mărfuri desfăcute de comerțul socialist la orașe și sate — fapt care reflectă nu numai puterea de cumpărare sporită a populației, ci și ridicarea nivelului de trai. Populația regiunii noastre cumpără astăzi mult mai multe produse de larg consum decît în trecut; se hrănește și se îmbracă mai bine, locuiește mai confortabil.

Comerțul socialist din Maramureș a trecut prin aceleași transformări ca și celelalte ramuri ale economiei. Încă din 1945, oamenii muncii din Maramureș, îndrumați de P.C.R., au luptat împotriva speculei ce se manifesta în comerț, înrolați în „brigăzi economice”, organe ale poliției populare și controlului obștesc. Un rol important în dezvoltarea comerțului socialist l-au avut oficiile industriale — instrumente ale puterii populare în controlul producției și circulației mărfurilor.

În scopul asigurării populației cu produse, în anii 1945—1947 a fost încurajată acțiunea de înființare a economatelor, care aveau rolul de a aproviziona pe salariații întreprinderilor, în condițiile în care în comerț domina încă specula. După naționalizare, se trece la înființarea unui însemnat număr de unități comerciale de stat — care vor crește simțitor o dată cu trecerea la planificarea economiei naționale.

Începînd cu anul 1952, au fost puse sub conducerea directă a organelor puterii locale — sfaturile populare — majoritatea unităților comerciale cu amănuntul.

Prin creșterea continuă a producției industriale și agricole, a veniturilor oamenilor muncii din Maramureș, cantitățile de mărfuri desfăcute prin comerțul socialist au sporit simțitor de la un an la altul, fapt ce a dus la îmbunătățirea aprovizionării oamenilor muncii, la creșterea bunăstării și fericirii lor.

Dezvoltarea rețelei comerciale a avut ca principiu călăuzitor apropierea de consumatori a diferitelor tipuri de unități comerciale, prin construirea de complexe comerciale în noile cvartale de locuințe, prin modernizarea celor existente. De asemenea, la buna

Ca urmare, an de an au fost alocate tot mai importante fonduri pentru construcțiile de locuințe. În perioada anilor 1951—1966 s-au construit din fondurile statului peste 11.100 apartamente.

În locul cocioabelor, al caselor insalubre s-au ridicat blocuri moderne și confortabile

În Baia Mare s-au construit cartiere întregi, ca de exemplu cartierul Republicii, cartierul Progresului, iar lucrările în noul cartier Săsar, ce va cuprinde peste 5.500 apartamente, sînt aproape terminate.

Grija partidului nostru pentru îmbunătățirea în continuare a condițiilor de locuit este ilustrată în documentele Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român prin cele 300.000 apartamente prevăzute a fi construite din fondurile statului în perioada anilor 1966—1970.

Creșterea bunăstării populației se reflectă și prin numărul mare de locuințe construite din fonduri proprii. În aceeași perioadă (1951—1966) populația regiunii Maramureș și-a construit din fonduri proprii 49.800 locuințe noi, din care în perioada 1960—1965 24.000, realizînd o medie anuală de 3.950 case noi.

S-au început în acești ani și acțiuni de modernizare a străzilor orașelor noastre. Numai în trei ani s-au modernizat mai multe străzi decît a modernizat burghezia în toată perioada ei de dominație. Au apărut orașe cu străzi modernizate, de care nici nu putea fi vorba în trecut. Localitatea Vișeu de Sus, o comună a Maramureșului cunoscută altădată prin numărul mare de străzi insalubre și prin mortalitatea ridicată, a devenit un oraș în plină dezvoltare.

În toate orașele regiunii s-a trecut la o acțiune susținută de urbanizare. A crescut în mod simțitor lungimea străzilor iluminate electric, suprafața parcurilor și a zonelor verzi a sporit de la 73 ha în 1950, la 217 ha în 1963, o bună parte din ele fiind amenajate prin muncă patriotică.

Alimentarea cu apă și canalizarea orașelor se găsea într-o situație extrem de grea și existau rețele numai în centrele orașelor Baia Mare, Satu Mare și Baia Sprie. În ultimii 10 ani, lungimea simplă a rețelei de distribuție a apei a cunoscut o creștere substanțială de la 56,2 km în 1955 și 89,5 km în 1959 a ajuns la aproape 177,1 km în 1966. Lungimea simplă a rețelei de canalizare a crescut de la 35 km în 1956 la 87,4 km în 1966.

În anii șesenalului pe Valea Firizei, lângă Baia Mare, a fost durat un baraj din beton, înalt de 52 metri, care punând stavilă firavului pârîu Firiza a acumulat în spatele său o cantitate de 20 milioane metri cubi de apă (lacul măsoară pe alocuri adîncimea de 30 metri). Puterea acestei uriașe forțe pune în funcțiune două hidrocentrale cu o putere instalată de 4.000 KW. Lacul va asigura totodată și alimentarea orașului Baia Mare cu apă industrială și potabilă. Această mare lucrare constituie unul din cele mai importante obiective din regiune, construit în anii șesenalului.

În orașul Sighetul Marmației s-au început lucrările de introducere a alimentării cu apă, iar în orașul Satu Mare se fac numeroase extinderi. Lungimea rețelelor de apă a crescut simțitor, fiind astăzi de peste 5 ori mai mare decît în anul 1938. Sînt în curs, de asemenea, lucrările de canalizare generală a orașelor Baia Mare, Satu Mare și Sighetul Marmației.

Ținînd seama de faptul că dezvoltarea regiunii Maramureș este nemijlocit legată de creșterea potențialului de energie electrică, în anii regimului democrat s-a dat atenția cuvenită dezvoltării rețelei de energie electrică. Încă din 1950 au început în Baia Mare lucrările de construire a unei noi uzine electrice, care în urma unei dezvoltări succesive a atins în 1959 o putere instalată de 18.200 C.P. O schimbare radicală în situația energetică a regiunii a survenit în anul 1959, cînd regiunea Maramureș a fost interconectată la sistemul energetic național. Cu doi ani mai tîrziu interconectarea s-a extins prin construirea liniei electrice aeriene de 100 kw pe traseul Baia Mare—Satu Mare, iar la sfîrșitul anului 1964, ultimele două raioane (Sighet și Vișeu) au fost interconectate și ele. S-au creat astfel largi posibilități de electrificare a satelor. Dacă în anul 1944 erau electrificate în regiunea Maramureș numai 10 sate, în 1963 s-a ajuns la 162 sate, iar la sfîrșitul anului 1966 numărul lor a fost de 278 sate.

O dată cu electrificarea satelor a crescut numărul aparatelor de radio în satele maramureșene, al televizoarelor și al altor obiecte de uz casnic. La sfîrșitul anului 1966 au existat în regiune 85.748 abonați radio, 19.278 posesori de televizoare, 12.664 abonați la telefon și aceste cifre constituind un indiciu al creșterii continue a nivelului de trai.

Tot în anii puterii populare s-au executat lucrările de alimentare cu gaze naturale a orașelor Baia Mare și Satu Mare, apro-

vizionate prin două magistrale. Introducerea gazului metan a permis utilizarea acestuia drept combustibil în marile întreprinderi, la încălzirile centrale ale noilor construcții, asigurându-se în acest fel confort și condiții de locuit din cele mai bune. Rețeaua de distribuție a gazelor a crescut de la 23 km în 1959, la 76,6 km în 1966.

S-a lărgit considerabil rețeaua de autotransport. Populația centrelor urbane și a comunelor aparținătoare acestora este deservită de un număr de peste 100 autobuze, aparținând întreprinderilor comunale, iar legătura rutieră a centrului de regiune cu centrele de raion și alte localități se face cu cele 240 autobuze, aparținând Direcției regionale de transporturi auto (D.R.T.A.). În centrele urbane astăzi stau la îndemână publicului peste 50 de taximetre.

În afară de aceste mijloace de transport, legătura între localitățile din regiune. între regiunea Maramureș și Capitala patriei noastre și alte orașe din țară se face cu trenul. Orașele Baia Mare și Satu Mare beneficiază și de curse regulate de avioane.

Pentru a se putea asigura o legătură aeriană permanentă a fost construit la 10 km de orașul Baia Mare, în localitatea Tăuți Măgherauș, un nou aeroport, cu o pistă betonată, lungă de aproximativ 2 km. ce oferă posibilitatea de aterizare și avioanelor de mare capacitate.

Creșterea bunăstării oamenilor muncii a devenit în zilele noastre o problemă de stat, pentru dezvoltarea căreia pe scară națională nu se precupește nici un efort. Sint edificatoare în acest sens cuvintele rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R., la Congresul al IX-lea al partidului: „Sporiirea veniturilor salariaților și țărânimii, lărgirea bazei materiale și dezvoltarea activității social-culturale, îmbunătățirea condițiilor de locuit și a serviciilor edilitare vor asigura pentru toți oamenii un nivel de viață și de civilizație tot mai ridicat; binefacerile socialismului vor fi tot mai puternic simțite în fiecare familie, în viața fiecărui cetățean, a întregului nostru popor“.

AGRICULTURA REGIUNII

De la începutul activității sale, Partidul Comunist Român, conștient de rolul pe care trebuie să-l aibă țărâניה în lupta pentru înlăturarea vechii orînduiri și construirea noii societăți socia-

liste, s-a preocupat îndeaproape de problema agrară. Cu toate că reforma agrară din 1921 a îngustat simțitor baza economică a moșierimii prin exproprierea a peste 6,1 milioane hectare pământ, ea nu a rezolvat însă și nici nu putea să rezolve definitiv problema agrară. Rezolvarea definitivă a problemei agrare putea fi dusă la capăt numai de clasa muncitoare, în frunte cu partidul său comunist, în cadrul procesului de desăvârșire a revoluției burghezo-democratice.

După îmfăptuirea actului de la 23 August, Partidul Comunist Român a pus la ordinea zilei problema lichidării imediate a proprietății moșierești printr-o reformă agrară democratică. Cu toate împotrivirile forțelor reacționare față de împrumărirea imediată a țăranilor, s-a trecut încă din toamna anului 1944 la împărțirea pământului moșieresc în unele județe ale țării, iar după instaurarea guvernului dr. Petru Groza a fost legiferată reforma agrară, la 23 martie 1945.

Prin reforma agrară s-au expropriat și dat țăranilor 28.218 moșii. Au fost împrumăriți în întreaga țară 918.000 țărani fără pământ sau cu pământ puțin, întemeindu-se astfel peste 400.000 noi gospodării țărănești, iar alte 500.000 gospodării mici și-au sporit proprietatea, datorită suprafeței de pământ expropriat ce le-a fost adăugat.

Prin desființarea moșierimii ca clasă a fost înlăturată o forță reacționară care stătea în calea dezvoltării țării. Reforma agrară a adus schimbări importante în relațiile de clasă la țară, a pus capăt nedreptății ce veacuri de-a rîndul a apăsât pe umerii țăranului muncitor.

După răsturnarea puterii politice de către proletariat, aliat cu țăranimea muncitoare, îmfăptuirea naționalizării și altor măsuri politice și administrative, în fața Partidului Comunist Român sta sarcina cooperativizării agriculturii — sarcină impusă de noile condiții în care se dezvolta România. Construirea socialismului nu se putea realiza în condițiile unei agriculturi înapoiate, bazată pe proprietatea particulară asupra pământului, în care domina mica producție de mărfuri. Astfel, în anul 1948 suprafața totală de pământ arabil (aproape 10.000.000 ha) era repartizată între cele 3.067.000 de gospodării individuale, circa 946 din ele aparținînd aceloră cu pînă la 10 ha. Proprietățile cu suprafețe mici și foarte mici repre-

zentau 53,2 la sută din totalul gospodăriilor individuale (între 0,5 și 3 ha).

În aceste condiții partidul nostru a elaborat programul de atragere a țărănimii la socialism — program aprobat de istorica Plenară a C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949, îmbogățit cu noi indicații, măsuri și soluții elaborate pe baza examinării temeinice a fenomenelor noi apărute în procesul transformării socialiste a agriculturii și a generalizării experienței pozitive acumulate de-a lungul anilor.

Încadrată în contextul transformărilor revoluționare din întreaga țară, agricultura regiunii Maramureș a cunoscut în anii regimului democrat-popular schimbări profunde care au transformat din temelii relațiile social-economice la sate și întregul mod de trai al țărănimii.

Și toate acestea le datorăm partidului, ale cărui indicații, privind trecerea la o formă superioară de lucrare a pământului — cooperativa agricole de producție — au început să prindă viață și în satele maramureșene. În ziua de 31 iulie 1949 se inaugurează în comuna Botiz, raionul Satu Mare, prima cooperativă agricolă de producție din cuprinsul regiunii. Cîteva zile mai tîrziu pășesc pe același drum țărani foști argați pe moșia lui Horvath din Păulești, raionul Satu Mare, și țărani din Bervenii, raionul Carei.

Inceputul a fost greu, oamenii cunoșteau numai din citit drumul cooperativelor agricole de producție, nu aveau experiența practică. Dar, îndrumați și sprijiniți de partid, au învins greutățile, cooperativele dovedindu-și superioritatea față de gospodăria individuală.

Munca permanentă de lămurire a țărănimii și rezultatele obținute de gospodăriile agricole de stat și cooperativele agricole de producție au determinat în anii următori înființarea unor noi cooperative la Tiream, Andrid, Cărășeu, Mădăras, Rătești, Livada, Turulung și în alte sate ale regiunii.

Viața a confirmat pe deplin justetea politicii partidului care a condus cu fermitate procesul de transformare socialistă a agriculturii pe baza politicii leniniste de întărire continuă a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare.

La 5 martie 1962 Maramureșul sărbătorește încheierea cooperativizării agriculturii.

Desfășurînd o muncă politică susținută de convingere a ță-

rănimii, de întărire a cooperativelor agricole de producție existente, ca acestea să devină puternice îndemnuri pentru țărănimea muncitoare de a trece pe făgașul cooperatist, politica științifică a Partidului Comunist Român a fost încununată de succes în primăvara anului 1962 — eveniment marcat de sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din 27—30 aprilie 1962, unde cei 11.000 de participanți au salutat cu entuziasm înflăcărat cuvintele lui Gheorghe Gheorghiu-Dej „În Republica Populară Română socialismul a învins definitiv și deplin la orașe și sate“. Marea victorie a încheierii cooperativizării agriculturii a însemnat în istoria patriei noastre triumful definitiv al orânduirii în care totul este pus în slujba bunăstării și fericirii omului, ea a ridicat pe o treaptă mai înaltă alianța muncitorească-țărănească, deschizând largi posibilități avântului forțelor de producție din agricultură.

Cooperativizarea agriculturii a creat condiții pentru avântul continuu al acestei ramuri a economiei, pentru sporirea producției agricole în întreaga țară, pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale țărănimii.

Etapă nouă în care a intrat agricultura noastră după încheierea cooperativizării agriculturii noastre a impus adoptarea unei forme noi de reorganizare a conducerii, capabilă să asigure îndeplinirea sarcinilor de mare răspundere cu privire la consolidarea și dezvoltarea continuă a unităților agricole socialiste. Au fost înființate în acest sens Consiliul Superior al Agriculturii, consiliile regionale și orașenești.

Mergînd pe linia continuei perfecționări a conducerii agriculturii, în vederea realizării directivelor Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român, Plenara C.C. al P.C.R. din 11—12 noiembrie 1965 a adoptat un ansamblu de măsuri stabilind sarcini concrete în ce privește asigurarea unei puternice baze tehnico-materiale a agriculturii, îmbunătățirea conducerii și planificării acesteia, crearea uniunilor cooperatiste raionale și regionale, a Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole precum și rezolvarea unor probleme de ordin social, pe care le ridică munca și viața țăranilor cooperatori. Aceste măsuri sînt menite să deschidă drum larg progresului continuu al agriculturii, ridicării nivelului de trai al țărănimii, sporirii aportului acestora la dezvoltarea economiei naționale.

Primul Congres al cooperativelor agricole de producție, din

martie 1966, a fost un eveniment de seamă în viața țărânimii noastre, a întregului popor, fiind creată cu acest prilej organizația proprie a țărânimii cooperatiste, care permite participarea mai activă a maselor țărânimii la conducerea agriculturii, a treburilor generale ale țării.

Crearea Uniunii Naționale a Cooperativelor de Producție, a uniunilor regionale și raionale constituie un sprijin efectiv acordat țărânimii în sporirea producției, valorificarea produselor, rezolvarea unor probleme social-culturale, precum și în mijlocirea relațiilor cooperativelor agricole cu alte organizații cooperatiste, în scopul îmbunătățirii întregii activități economice a cooperativelor agricole și al creșterii veniturilor cooperativelor.

Grija acordată de partid agriculturii a fost încă o dată subliniată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R., de la tribuna Congresului cooperativelor agricole de producție: „Înfăptuind în ritm intens industrializarea socialistă, partidul nostru acordă o atenție deosebită dezvoltării agriculturii, factor de mare însemnătate în ansamblul economiei naționale, sursă însemnată de sporire a avuției țării. Între industrie și agricultură există o strânsă legătură și condiționare reciprocă.

Orice subapreciere a unuia din aceste principale sectoare economice, orice rămânere în urmă a unuia sau altuia poate provoca disproporții în dezvoltarea economică generală, poate avea repercusiuni negative asupra întregii vieți sociale. Rezolvarea cu succes a sarcinilor complexe din agricultură este condiția esențială a înfăptuirii întregului program de dezvoltare a patriei noastre, constituie o parte componentă a operei de desăvîrșire a construcției socialiste, a procesului de trecere treptată spre comunism“.

Ca urmare a noilor condiții create dezvoltării agriculturii, a măsurilor organizatorice luate în perioada următoare încheierii procesului de cooperativizare a agriculturii s-au obținut succese frumoase în agricultura întregii țări, care au contribuit la dezvoltarea și consolidarea cooperativelor agricole, la sporirea averii obștești, la îmbunătățirea condițiilor de viață ale membrilor lor.

P.	U.M.	1962	1965	1965 față de 1962 cu la sută
— Valoarea producției agricole globale	mii lei	21.201,5	24.899,4	117,4
— grâu-secară	chintale	12,2	18,1	149,4
— porumb	chintale	16,0	17,6	110,0
— Valoarea averii obștești la 10 ha teren agricol	mii lei	119,8	183,9	153,5
— Venituri bănești la 100 ha teren agricol	mii lei	81,6	121,4	148,8

Alături de celelalte regiuni ale țării, economia agricolă a Maramureșului a înregistrat mari transformări, îndeosebi după încheierea procesului cooperativizării. An de an s-a dezvoltat baza tehnico-materială corespunzătoare mării agriculturi socialiste. Astfel în perioada anilor 1956—1959, volumul total al investițiilor realizate în agricultură a fost de peste 216 milioane lei, pentru ca în perioada 1960—1965 să ajungă la 1304 milioane lei. Dacă pentru agricultură în anul 1959 a fost investită suma de 81,8 milioane lei, în anul 1966 s-au alocat acestui sector investiții în valoare de 207 milioane lei

S-au desfășurat acțiuni deosebite în scopul măririi suprafețelor cultivate prin destelenirea pășunilor slab productive, desecarea mlaștinilor din câmpia Crasnei și a Someșului, redarea în producție a unor mari suprafețe din câmpia înaltă a Nirului, prin fertilizarea solurilor podzolice ce predomină în părțile depresionare. Suprafața arabilă a regiunii a crescut datorită acestor acțiuni de la 328.847 ha existente în 1950, la peste 340.000 ha în 1966.

Extinderea suprafețelor cultivate a creat posibilitatea unei mai juste repartizări a culturilor însămințate, în funcție de cerințele economiei naționale, și a dus la sporirea producției agricole vegetale. Numai în anul 1965 a fost cultivată o suprafață de 331.000 ha, din care 215.680 ha cu cereale.

Suprafața cultivată cu porumb s-a extins într-o măsură și

mai accentuată; de la 68 523 ha în 1951, a crescut la 90.239 ha în anul 1959. În anul 1960, s-au însămînțat 101.216 ha iar în anul 1965 suprafața ocupată de porumb s-a ridicat la 105.646 ha.

Anexa nr. 4

Suprafața terenului după modul de folosință

Categoriile de folosință	1955	1965
Suprafață totală	1.050,0	1.050,0
Suprafață agricolă	635,6	638,6
— arabil	343,6	338,3
— pășuni	134,7	143,9
— fînețe	132,9	132,8
— vii și pepiniere viticole	5,2	4,6
— livezi și pepiniere pomicele	8,9	19,0
Podișuri	332,5	326,3
Alte terenuri	92,2	85,4

Ca urmare a investițiilor făcute, a fost creată o bază tehnică înaintată. Parcul de tractoare și mașini agricole principale (S.M.T. și întreprinderile agricole de stat) dispunea în 1965 de 2.640 tractoare fizice, 2.127 semănători mecanice, 793 combine pentru păioase. Unitățile agricole din regiune dispun, de asemenea, de mașini pentru recoltarea și pregătirea furajelor, mulsul mecanic, agregate moderne pentru irigarea culturilor agricole, mașini pentru legumicultură-pomicultură și viticultură. Numai o simplă comparație cu dotarea tehnică din anii 1950—1951 ne dă posibilitatea să constatăm saltul uriaș ce l-a făcut mecanizarea agriculturii. Astfel în perioada amintită stațiunile de mașini și tractoare din regiune dispuneau de 177 tractoare fizice, iar întreprinderile agricole de stat de 52 tractoare fizice.

Dezvoltarea continuă a bazei tehnice-materiale a dus la creșterea gradului de mecanizare a lucrărilor solului. La cereale gradul de mecanizare a arăturilor în cadrul întreprinderilor agricole de stat a ajuns încă în anul 1963 la 99,7 la sută, la semănat 93,7 la sută, iar la recoltatul cerealelor la 100 la sută. În 1966, gradul de mecanizare a fost aproape integral la aceste unități.

În cooperativele agricole de producție, deși gradul de mecanizare n-a atins nivelul gospodăriilor de stat, s-au înfăptuit și în

acest sector progrese simțitoare. Ritmul de înzestrare în anii următori a stațiunilor de mașini și tractoare și a unităților agricole cu tractoare și mașini din ce în ce mai perfecționate va face ca mecanizarea lucrărilor agricole din sectorul vegetal și animal să atingă un nivel foarte ridicat și să se generalizeze la toate sectoarele de activitate agricolă. Așa cum rezultă din documentele Congresului al IX-lea al P.C.R. cu privire la dezvoltarea economiei naționale în perioada 1966—1970 „Numărul tractoarelor din stațiunile de mașini și tractoare va fi în 1970 cu circa 55 la sută mai mare decât în 1965, al combinelor cu circa 60 la sută, va crește de peste 7 ori numărul mașinilor de împrăștiat îngrășăminte și de 3,7 ori al celor pentru combaterea dăunătorilor”²⁷².

Preocuparea pentru creșterea continuă a producției agricole a impus acordarea unei atenții deosebite chimizării agriculturii. Unitățile agricole socialiste și stațiunile experimentale din regiune au folosit în anii 1963—1965 peste 32.800 tone îngrășăminte chimice, iar în anul 1966 s-a ajuns la 56 kg îngrășăminte pe hectar. În regiune, în satul Buciumi, s-a deschis o carieră de exploatare a carbonatului de calciu, de unde mii de vagoane de calciu măcinat au luat drumul cooperativelor agricole.

Ținând seama de rolul care-l au mecanizarea și chimizarea pentru dezvoltarea unei agriculturi intensive, planul de perspectivă adoptat la Congresul al IX-lea arată că „Avem toate condițiile ca pînă în 1970 să rezolvăm în linii generale problemele mecanizării complexe și ale chimizării agriculturii — factor esențial în modernizarea și sporirea producției agricole”.

Agricultura patriei noastre va primi în anul 1970 de 3,5 ori mai multe îngrășăminte chimice decât în anul 1965 și cantități sporite de substanțe pentru combaterea dăunătorilor.

Ridicarea producției agricole este nemijlocit legată de aplicarea pe scară largă a cuceririlor științei, de creșterea numărului de specialiști care să aplice în practică aceste cuceriri.

Cultivarea pămîntului după regulile științifice a înlocuit total întîmplarea ce prezida lucrările țaranului maramureșean, în trecut. În regiune au luat ființă centre științifice specializate. La Satu Mare, funcționează Centrul de selecționare și decuscutare a trifolielenor. Laboratorul pentru controlul semințelor și Laboratorul regional veterinar, la Livada — stațiunea experimentală agricolă, la Pe-

tin — Casa agronomului, iar la Baia Mare este în curs de organizare Centrul experimental.

Pentru traducerea în practică a realizărilor științei și a experienței înaintate, partidul și guvernul nostru s-au ocupat cu grijă de formarea și folosirea judicioasă a cadrelor de specialitate. În agricultura regiunii lucrează peste 490 cadre de specialitate cu pregătire superioară, față de numai 84 cîți erau în anul 1951 și 150 în 1961. Pentru pregătirea cadrelor de nivel mediu au fost înființate școli agricole la Carei, Satu Mare, Cehu Silvaniei și Negrești. Totodată a fost organizat învățămîntul agrozootehnic de 3 ani care asigură pregătirea țăranilor cooperatori și a lucrătorilor din sectorul de stat al agriculturii.

În cadrul complexului de măsuri agrotehnice un loc important îl ocupă executarea lucrărilor de irigații îndeosebi în unitățile cu condiții prielnice, unde cu cheltuieli minime se asigură o eficiență maximă. Asemenea lucrări s-au făcut în raioanele vestice ale regiunii, pe sute de hectare. Un accent deosebit s-a pus pe cultivarea terenurilor irigate cu plante valoroase: legume, porumb, lucernă și sfeclă de zahăr, precum și pe exploatarea lor rațională.

Ansamblul acestor măsuri a dus la obținerea unor producții agricole din ce în ce mai mari, la o nouă structură a agriculturii intensive și multilaterale, la schimbări în modul de folosință a terenului.

Ca răspîndire geografică majoritatea terenurilor arabile sînt situate în partea de vest a regiunii, în cîmpia Someșului, raioanele Carei și Satu Mare deținînd peste 50 la sută din totalul terenurilor arabile ale regiunii. Pășunile și fînețele naturale sînt răspîndite mai cu seamă în estul regiunii, ponderea cea mai mare avînd-o raioanele de munte, Sighet, Vișeu și Lăpuș.

Livezile pomicole se întind cu deosebire în depresiunile Maramureș și Baia Mare, care dețin peste 60 la sută din totalul livezilor regiunii.

O mare parte din teritoriul regiunii este acoperit cu păduri (327.700 ha) dezvoltate mai ales în zona colinară și cea muntoasă, raioanele Sighet, Vișeu și I.ăpuș deținînd circa 75 la sută din totalul pădurilor regiunii.

În structura pe culturi a terenului cultivat s-au produs anumite schimbări cum ar fi creșterea simțitoare a suprafețelor culti-

vate cu porumb, a leguminoaselor pentru boabe, a suprafețelor cu legume și cartofi și a celor cu plante pentru nutreț. Sfecla de zahăr care s-a introdus în cultură în anul 1950 ocupă în 1965 o suprafață de 3.300 ha.

Cerealele pentru boabe sînt cele mai răspîndite dintre culturi, ocupînd 2/3 din suprafața arabilă a regiunii. Întreprinderile agricole de stat au înregistrat la grâu în medie 2.490 kg la ha în 1964, sub prețul de cost planificat, datorită unei agrotehnici superioare și sprijinului de care s-au bucurat. Rezultate deosebite a obținut Întreprinderea agricolă de stat Carei, care a realizat peste 2.700 kg la ha. De fapt această unitate, a cărei faimă a trecut granițele regiunii, pentru merite deosebite, a fost distinsă cu Ordinul Muncii clasa I.

La creșterea producției globale de grâu și seară în cooperativele agricole de producție, în anul 1965 un aport însemnat l-au adus un număr de 59 cooperative agricole de producție, care au depășit producțiile medii planificate pe raioane.

La porumb boabe, un număr de 52 cooperative agricole de producție au realizat producții ridicate, iar pe raioane 14 au obținut producții medii de peste 2.500 kg la ha. Cele mai bune rezultate le-au obținut cooperativele agricole de producție Berveni (4.530 la ha) Tiream (3.200 kg la ha) Urziceni, Foeni. În anul 1966 producția la hectar a acestor cooperative s-a ridicat la peste 4.000 kg porumb boabe.

Condițiile materiale existente și activitatea rodnică desfășurată de către oamenii muncii de pe ogoare au făcut ca în pofida timpului nefavorabil din anul 1964, întreprinderile agricole de stat să depășească planul de cereale cu 2.500 tone, iar cooperativele agricole de producție să realizeze cu 12.500 tone mai mult grâu decît în anul 1963. În anul 1965, unitățile socialiste din agricultură au realizat o producție de 269.980 tone cereale boabe, din care grâu 118.999 tone (față de 100.813 tone în 1963) și porumb 131.848 tone.

A crescut aportul unităților socialiste din regiune la sporirea fondului central de produse agricole și, în consecință, s-a îmbunătățit aprovizionarea populației cu produse agroalimentare, a industriei cu materii prime.

Un loc deosebit de important îl au plantele tehnice, mai ales floarea-soarelui și cînepa, care se cultivă în condiții optime pe so-

lurile turboase din cîmpia Crasnei și cîmpia Someșului, la cînepă realizîndu-se producțiile cele mai ridicate din țară (3.700—3.900 kg/ha), sfecla de zahăr se cultivă în partea de cîmpie din vestul regiunii cu o producție medie la ha de 15.270 kg (1965).

Legumele și zarzavaturile se cultivă pe suprafețe relativ mici, în special în împrejurimile orașelor Satu Mare și Baia Mare, pe solurile aluvionare din luncile Someșului și Lăpușului.

O deosebită importanță o au culturile de cartofi care, după suprafața cultivată, ocupă locul 4 în culturi, după porumb, grîu și plante de nutreț. Se cultivă mai ales în partea centrală și estică a regiunii (depresiunile Maramureș, Oaș, Lăpuș și Baia Mare). Producția totală de cartofi în 1965 a fost de 105.500 tone, situîndu-se pe locul 7 pe țară la această cultură.

Una din ramurile însemnate ale agriculturii regiunii Maramureș o formează pomicultura, cu condiții favorabile dezvoltării livezilor în depresiuni. Lanțurile muntoase orientate pe direcția nord-vest — sud-est apără aceste depresiuni de variațiile mari de temperatură, de vînturile de est, făcînd posibilă cultura merilor, perilor și prunilor. Caracteristic este faptul că cea mai mare parte din livezi au folosință mixtă (livadă și fîneață), obținîndu-se pe lângă fructe și fîn.

Fondul pomicol al regiunii noastre cuprinde peste 4.000.000 pomi dintre care peste 3.000.000 pe rod. Producția totală de fructe realizată în 1963 a fost de 48.000 tone, iar cea din 1965 de peste 64.000.

În ultimii 10 ani, suprafața ocupată cu livezi a crescut cu peste 7.000 ha, ca urmare a acțiunii de plantări noi, pe terenuri situate în pantă, improprii altor culturi.

Pondere cea mai mare a producției de fructe o dețin merii și prunii. În privința producției de mere, regiunea noastră ocupă locul I pe țară, atît cantitativ cît și calitativ — soiul Jonathan fiind caracteristic pentru determinarea superiorității calitative. În 1965 s-a realizat o producție de 18.187 tone mere.

Un loc însemnat în producția de fructe în regiune îl ocupă nukul. Ca număr de nuci ocupăm locul III pe țară, iar la producția totală, în 1963 am ocupat locul I cu 2.400 tone și o medie de 17 kg pe pom, în 1965 producția de nuci a fost de 2.982 tone.

O extindere deosebită a luat-o cultivarea căpșunilor, datorită rentabilității acestui produs. În 1963 s-a realizat o producție de

4.000 tone, iar în 1964, o producție de 4.654 tone. O bună parte din această cantitate a fost exportată în Republica Democrată Germană, Austria, Suedia și alte țări.

Dintre centrele renumite prin livezi de pomi amintim Sighețul Marmației, Tg. Lăpuș, Șomcuta, Baia Mare, Cehu Silvaniei.

Cu totul specifică este cultura castanului comestibil care în afară de bazinul Baia Mare (270 ha) mai crește numai în zona Tismanei.

Cultura viței de vie se practică numai în partea de vest a regiunii Maramureș, la contactul dintre dealul și câmpia Someșului, precum și în zona dunelor de nisip de la sud-vest de Carei. În prezent dezvoltarea viticulturii regiunii este axată pe îmbunătățirea raportului dintre viile altoite și cele de hibridi, extinderea plantațiilor tinere în sectorul dunelor de nisip din raionul Carei și utilizarea plantării în terase pe pantele cu expunere sudică de la Ilba, Săbișa etc.

Întreprinderile agricole de stat și cooperativele agricole de producție din regiunea Maramureș au înregistrat sporirea nu numai a producției vegetale ci și a celei animale, regiunea noastră oferind posibilități multiple pentru creșterea și dezvoltarea unui puternic sector zootehnic. Pășunile și fânețele cuprind 43,1 la sută din suprafața agricolă a regiunii.

Diferențierea bazei furajere în cadrul regiunii în diferite zone a influențat și asupra repartiției teritoriale a efectivului de animale. În partea de vest predomină bovinele de rasă Simenthal, ovinele din rasă merinos transilvănean și țigaie; în estul regiunii predomină ovinele de rasă țurcană și bovinele de rasă brună și rasă locală de munte. În partea centrală a regiunii avem caracter mixt cu tendințe de extindere a animalelor de rase superioare.

Una din rasele asupra căreia se îndreaptă atenția specialiștilor este bruna de Maramureș; formată pe plaiurile maramureșene încă la sfârșitul secolului trecut prin ameliorarea rasei sure cu rasa Schwyz, această rasă constituie azi un nucleu de taurine care contribuie la îmbunătățirea rasei din toată zona subcarpatică, Oltenia și aproape întreaga Muntenie, exceptând partea sud-estică. Numai în anii 1964—1966 s-au livrat pentru acest scop 2.200 capete taurine. Semnificativ pentru valoarea ridicată a acestei rase este faptul că, încă din anul 1923, țara noastră a exportat în Grecia, Turcia, Italia, Cehoslovacia etc. vite din rasa brună de Maramureș.

Și la ovine s-a urmărit îmbunătățirea raselor. Dacă în 1950 abia 32,4 la sută din efectivul total de ovine pe regiune era cu lână fină, în 1963 procentul oilor cu lână fină a crescut la 64,3 la sută, iar în 1965 la 66,2 la sută. În întreprinderile agricole de stat întregul efectiv ovin este cu lână fină, iar în cooperativele agricole de producție, 92,5 la sută.

Preocuparea pentru îmbunătățirea raselor s-a reflectat pozitiv în producțiile obținute. În 1964 producția pe cap de vacă furajată a fost de 2.600 litri lapte, iar producția de lână de la fiecare oaie tunsă a atins 6,5 kg. La întreprinderea agricolă de stat Carei s-a înregistrat o producție medie de 8,4 kg lână pe oaie, iar întreprinderea de stat Chereușa a realizat la un efectiv de 900 ovine în medie 7,6 kg lână.

Producția agricolă animală în anul 1965 a fost la carne de 444.000 tone, la lapte 1.537.000 hl., la lână 1454 tone și la ouă de 7.431.000 bucăți.

Dat fiind rolul pe care-l au animalele în întărirea și dezvoltarea sectorului socialist, s-a acordat în ultimii ani o grijă deosebită creșterii șeptelului de animale. S-au luat măsuri pentru refacerea efectivului de animale, îmbunătățirea raselor, asigurarea bazei furajere (pășunile se întind pe mai bine de 278.000 ha).

Numărul animalelor din regiunea Maramureș

Speciile	Mii capete	
	1938	1966
Bovine	168,1	252,8
din care:		
— vaci și bivolițe	96,3	111,8
Cabaline	34,6	32,4
Porcine	82,3	202,0
Ovine	264,1	558,2
din care:		
— oi cu lână fină și semifină	—	370,0

O dezvoltare însemnată cunoaște și sectorul avicol. La Seini, lângă Baia Mare, s-au încheiat la sfârșitul anului 1966 lucrările la complexul avicol cu o capacitate de 100.000 de păsări.

Pentru dezvoltarea sectorului zootehnic o mare importanță

a avut acțiunea privind restructurarea răspîndirii speciilor de animale potrivit condițiilor zonelor pedoclimatice și specificului unităților agricole.

Deși foarte schematic prezentate, aspectele din agricultura regiunii oferă o imagine a marilor rezultate obținute de agricultura noastră socialistă. eforturile depuse de întreprinderile agricole de stat și cooperativele agricole de producție, pentru rezultate tot mai bune.

Unitățile socialiste desfășoară sub conducerea organelor și organizațiilor de partid o rodnică activitate pentru întărirea și dezvoltarea lor, pentru creșterea continuă a rolului regiunii noastre, în formarea fondului central al statului. În îmbunătățirea aprovizionării oamenilor muncii, în creșterea continuă a nivelului lor de trai. An de an, cooperativele agricole de producție ca cele din Arduș, Cărășeu, Beltiug, Ardușat, Acîș, Mireșu Mare etc. obțin rezultate tot mai frumoase, multe din ele fiind multimilionare.

Fondul de bază al cooperativele agricole de producție a înregistrat însemnate creșteri în ultimii ani, ridicîndu-se de la 197.187.000 lei în 1962, la 288.910.000 lei la finele anului 1965.

Preocupat continuu de ridicarea agriculturii pe o treaptă mai înaltă partidul nostru a luat o serie de măsuri pentru realizarea acestui scop. Printre ultimele măsuri — de o mare importanță pentru viitorul agriculturii României socialiste — este Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 27—28 martie 1967 cu privire la îmbunătățirea conducerii, planificării, finanțării și organizării gospodăriilor agricole de stat.

În perioada care a trecut de la apariția hotărîrii au fost create întreprinderi și ferme agricole experimentale care pe lângă contribuția la mărirea și economicitatea producției agricole, au un rol în acumularea experienței necesare pentru organizarea ulterioară a tuturor gospodăriilor de stat pe principiul întreprinderilor și fermelor agricole. De asemenea, sute de specialiști, care în trecut dețineau funcții de coordonare în cadrul trusturilor Gostat și al gospodăriilor agricole de stat, au trecut să lucreze nemijlocit în întreprinderi și ferme, precum și la conducerea directă a producției.

Noua formă de reorganizare a gospodăriilor agricole de stat

a început și în Maramureș, iar pînă la sfîrșitul anului 1967 se va generaliza pe întreaga regiune.

Succesele obținute de agricultura socialistă se răsfrîng îmbucurător în viața țărănimii cooperatiste. Acum țaranul poate beneficia din plin de roadele muncii unite.

Viața satelor regiunii Maramureș se desfășoară astăzi pe coordonate noi, largi și luminoase. Izolarea individuală a fost înlocuită cu munca colectivă pentru ridicarea bunăstării materiale a celor ce muncesc.

Condițiile ce s-au creat unităților agricole socialiste prin înzestrarea lor cu mijloace mecanizate de mare productivitate, cadre de specialiști, precum și complexul de măsuri organizatorice luate, constituie factorii hotărâtori pentru continua dezvoltare a agriculturii noastre socialiste.

Perspectivile ce se deschid în fața agriculturii noastre sînt științific fundamentate în documentele Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român: „Continuînd în ritm intens industrializarea socialistă vom acorda o mai mare atenție dezvoltării agriculturii socialiste, sporirii producției vegetale și animale“.

Planul cincinal aprobat de congres prevede investiții pentru agricultură în valoare de 35 miliarde lei, cu 60 la sută mai mult decît în perioada 1961—1965. În anul 1970 agricultura va fi asigurată cu peste 1.100.000 de tone de îngrășăminte — substanță activă precum și cantități necesare de insectofungicide și ierbicide. Producția agricolă globală va crește în această perioadă cu circa 20 la sută. O mare atenție se acordă dezvoltării și îmbunătățirii activității stațiilor de mașini și tractoare. Se prevede înființarea unui număr de 56 stațiuni de mașini și tractoare, iar numărul de tractoare din S.M.T. va fi în 1970 cu circa 55 la sută mai mare decît în 1965, al combinelor cu circa 60 la sută.

Prevederile planului cincinal constituie o bază reală și sigură pentru perspectiva agriculturii maramureșene. Pentru anul 1970 se prevede ca efectivele de bovine să ajungă la peste 24.200 capete în întreprinderile și fermele de stat și la 96.000 capete în cooperativele agricole de producție, din care peste 52.000 vaci și juninci.

Sarcinile și indicațiile date de Congresul al IX-lea precum și celelalte măsuri luate de partid și guvern în scopul dezvoltării agriculturii noastre au fost îmbrățișate cu căldură de toți oamenii

muncii din acest sector, care și-au exprimat hotărârea de a munci cu eforturi sporite pentru îndeplinirea lor, conștienți că numai realizarea acestora le va aduce bunăstarea, mulțumirea și încrederea într-un viitor tot mai bogat și mai luminos.

DEZVOLTAREA SOCIAL-CULTURALĂ ÎN REGIUNEA MARAMUREȘ

ÎNVĂȚĂMÎNTUL

Realizările istorice obținute în epoca de construire a socialismului au dus la creșterea nivelului material și cultural al popoului muncitor. În patria noastră, sub conducerea Partidului Comunist Român, s-a împlănit o profundă revoluție culturală, parte integrantă a revoluției socialiste. În cadrul acestei uriașe opere de pătrundere a culturii în mase, de formare a conștiinței noi, de pregătire a cadrelor necesare construcției socialiste, învățămîntul de toate gradele a adus și aduce o contribuție de prim ordin. Noile sarcini politice și economice cereau să se pună capăt înapoierii culturale pe care clasele dominante o folosiseră pentru oprimarea politică și spirituală a maselor.

Deși în trecut au existat oameni de știință și cultură cu orientare progresistă, care s-au străduit să dea o mai bună organizare învățămîntului, eforturile lor nu au dat rezultatele scontate deoarece se loveau în multe cazuri de împotrivirea legilor în vigoare ale statului burghez. Regimurile burghezo-moșierești din România au aplicat și în această parte a țării politica de menținere a maselor populare în bezna ignoranței, a neștiinței de carte. Nu este de mirare faptul că înainte de 23 August 1944 dețineam recordul între țările din Balcani în privința numărului neștiutorilor de carte. Numai Maramureșul înregistra 90.000 de analfabeți.

Călăuziți de ideea leninistă că „Socialismul începe acolo unde milioane de oameni își însușesc cultura pentru a participa activ și susținut la făurirea orînduirii socialiste“. Partidul Comunist Român a luat măsuri concrete pentru înlăturarea înapoierii în care se afla țara noastră, desfășurînd larg steagul revoluției culturale. În cadrul revoluției culturale, o acțiune de primă însemnătate întreprinsă de puterea populară a fost aceea de reorganizare și extindere a învățămîntului de toate gradele. Reforma învățămîntului, inițiată de

partid în anul 1948, a pus învățămîntul pe baza materialist-științifică a ideologiei marxist-leniniste, a deschis larg porțile școlilor tuturor fiilor oamenilor muncii.

Prin reforma învățămîntului s-a asigurat un conținut științific pentru întregul nostru tineret de vîrstă școlară. S-a creat posibilitatea lărgirii orizontului lui cultural, formîndu-i o concepție științifică despre lume și viață, educîndu-l în spiritul patriotismului socialist, al dragostei și respectului pentru munca creatoare. A fost creată școala de 7 ani ca bază de cultură pentru toți cetățenii țării, merită să răspundă cerințelor de cultură ale oamenilor muncii, chemați să îndeplinească opera de construire a socialismului.

Formarea omului este o operă complexă, care se realizează pe tot parcursul vieții sale, în procesul muncii și al relațiilor sociale, în condițiile pe care societatea socialistă le creează pentru continua ridicare și înflorire a personalității umane. Bazele acestei dezvoltări, orizontul și orientarea multilaterală, sînt opera școlii, a școlii obligatorii și generale pentru toți copiii patriei noastre. De aceea generalizarea învățămîntului de 8 ani, sarcină trasată de cel de-al VIII-lea Congres al P.C.R. și realizată cu succes, a însemnat unul din cele mai importante momente ale revoluției culturale în patria noastră.

Drumul parcurs de școala din regiunea Maramureș, după eliberare, este un drum plin de remarcabile realizări, care sînt cu atît mai evidente cu cît această regiune a moștenit o situație nespuse de grea în domeniul învățămîntului.

Învățămîntul preșcolar a fost neglijat, deoarece regimul burghezo-moșieresc nu era preocupat de educarea copiilor între 4—7 ani, aceasta reflectîndu-se atît în numărul mic de unități preșcolare, cît și în lipsa cadrelor didactice. În anul 1938 existau în regiune 96 unități preșcolare în care erau cuprinși un număr de 3.844 copii. față de anul 1965, cînd existau 348 unități preșcolare cu 17.294 copii, adică de peste patru ori mai mulți.

O realizare importantă pe linia ridicării nivelului cultural al poporului a constituit-o înființarea — în anul 1948 — a școlii generale și obligatorii de 7 ani. Generalizarea învățămîntului de 7 ani s-a realizat într-un timp foarte scurt. Astfel, în anul școlar 1955—1956 învățămîntul de 7 ani a devenit general și obligatoriu în orașe, centre muncitorești și reședințe raionale, iar în anul 1958—1959 s-a trecut la generalizarea acestui învățămînt și în localități-

le din mediul rural, acest proces încheindu-se în anul 1960; în prezent este încheiată și acțiunea generalizării învățământului obligatoriu de 8 ani, îndeplinându-se astfel una din prevederile Congresului al VIII-lea în domeniul învățământului.

Sarcinile trasate de documentele celui de-al IX-lea Congres al P.C.R. — în domeniul învățământului general, mediu, superior și îndeosebi al învățământului tehnic și profesional vor duce la creșterea simțitoare a numărului de școli, cadre didactice, elevi și studenți, la ridicarea pe o treaptă mai înaltă a muncii de pregătire multilaterală a tinerei generații.

Edificatoare în acest sens sînt cifrele care ilustrează această dezvoltare. În anul școlar 1965—1966, în regiunea Maramureș au funcționat 645 școli generale (clasele I—VIII) frecventate de 133.636 elevi, cu un total de 6.352 cadre didactice. În anul 1938' 1939, numărul unităților de învățămînt elementar era de 556, iar al cadrelor didactice de 1.196.

Concomitent cu dezvoltarea învățămîntului general obligatoriu se dezvoltă și învățămîntul mediu. Liceul de astăzi constituie un bun al oamenilor muncii și asigură o educație multilaterală și o bază temeinică pentru pregătirea ulterioară a tineretului în învățămîntul superior și cel tehnic. Acest grad de învățămînt nu numai că și-a schimbat structura, dar s-a dezvoltat ca număr de clase și elevi, beneficiind în același timp de cadre didactice cu o bună pregătire.

În anul 1938 în regiunea noastră existau 7 licee, astăzi numărul lor este de 18, iar numărul elevilor a crescut de la 745 în anul 1938'39, la 13.279 în anul 1965/66. S-au înființat licee de cultură generală în raioanele unde nici nu putea fi vorba în regimurile burghezo-moșierești. În prezent există licee în Țara Oașului, care avea numărul cel mai mare de analfabeți, în Tg. Lăpuș, Cehu Silvaniei, Șomcuta Mare, ba mai mult, ele se întîlnesc și în comune: Seini, Ardud, Cavnic, Borșa etc., unde copiii oamenilor muncii au școli medii în apropiere și nu mai trebuie, ca în trecut, să se deplaseze la școlile din orașe mari.

În anul școlar 1965/66, în regiunea Maramureș existau 663 școli de cultură generală (clasele I—XI). Numărul total al elevilor înscriși în anul școlar 1966/67 a fost de 146.959. Numărul absol-

verșilor din anul școlar 1965 66 a fost de 33.030 (15.981 ai școlii de 4 ani, 12.748 ai școlii generale și 2.461 ai liceului).

Necesitatea asigurării cu cadre calificate a economiei regiunii a determinat dezvoltarea de aproape 5 ori față de 1938 a rețelei școlilor profesionale și tehnice, în care se formează în comparație cu același an de peste 17 ori mai mulți muncitori și tehnicieni pentru industria minieră, a lemnului, metalurgiei, pentru aparatul sanitar etc. În cele 15 școli profesionale, 2 școli tehnice de maiștri și 8 școli tehnice, au fost înscriși în anul școlar 1965 66 un număr de 8.134 elevi. La aceste școli au fost încadrate 518 cadre didactice.

Începînd cu anul de învățămînt 1966 67 au fost înființate 6 licee industriale și economice care pregătesc cadre medii de diferite specialități, necesare economiei regiunii.

O deosebită atenție se acordă educației copiilor cu deficiențe psihice prin înființarea de școli speciale. Asemenea școli funcționează și în regiunea noastră, asigurînd școlarizarea unui număr însemnat de copii.

Pentru pregătirea cît mai temeinică a tinerelor vîrstare, a crescut, în mod simțitor, numărul cadrelor didactice. Dacă în anul 1944, în regiunea Maramureș existau doar 1.500 cadre didactice, în anul școlar 1965—1966, datorită griii deosebite pe care partidul și guvernul au acordat-o învățămîntului, numărul acestora a ajuns la 6.933 (plus 676 educatoare = 7.609). Ca o expresie a interesului manifestat de conducerea partidului și statului nostru față de educarea tinerei generații, cadrele didactice au beneficiat de repetate majorări de salarii, indemnizații de instalare atribuite cadrelor noi, și, în general de condiții optime de muncă și trai, menite să asigure ridicarea calitativă a învățămîntului.

Pentru satisfacerea nevoilor mereu crescînde de cadre didactice a luat ființă, în anul 1961, în orașul Baia Mare, un institut de învățămînt superior, care în cadrul celor trei facultăți (filologie, științe naturale și matematică) pregătește profesori calificați pentru școlile de cultură generală. În anul școlar 1965—1966, au frecventat cursurile 432 studenți, iar la secțiile fără frecvență au fost înscriși 565 studenți.

Beneficiind de o clădire nouă, modernă, Institutul pedagogic de 3 ani este înzestrat cu laboratoare, bibliotecă, cu un fond de 32.650 volume cărți. În apropierea clădirii institutului se înalță căminul studentesc, cu o capacitate de 312 locuri. Primele cinci

promoții ale acestui institut au fost repartizate deja la școlile din orașele și satele maramureșene, aducându-și contribuția la măreața operă de desăvârșire a construcției socialismului.

Grija Partidului Comunist Român și a statului democrat-popular pentru dezvoltarea învățămîntului se oglindește puternic și în măsurile privind asigurarea și dezvoltarea bazei materiale a școlilor; s-au construit școli, s-au amenajat săli de clasă, s-au procurat și confecționat materiale didactice. Numai în anii șesenalului, în regiune s-au construit peste 800 săli de clasă, ajungîndu-se în prezent la impresionanta cifră de 3.500 săli de clasă, față de numai 922 cîte existau în 1944. Un important aport la construirea noilor săli de clasă l-au adus oamenii din regiune, o bună parte din ele fiind realizate din contribuții voluntare.

Ajutorul substanțial acordat de statul nostru elevilor și studenților se reflectă și în condițiile de învățămînt. Se pun la dispoziție cantine și internate, se asigură laboratoare, biblioteci etc. Incepînd cu 1962, s-au acordat în fiecare an pentru clasele I—VIII manuale gratuite, iar din anul școlar 1965-1966 gratuitatea manualelor s-a extins și la clasele IX-XII.

Grija partidului și statului nostru pentru tînăra generație se reflectă și în crearea condițiilor optime pentru petrecerea în mod plăcut a timpului liber pentru copiii oamenilor muncii. Numai în anul 1965 au fost trimiși la odihnă, în tabere, excursii etc., în regiune și în țară, un număr de peste 4.890 elevi. Scopul urmărit a fost și acela de a cunoaște frumusețile țării și de a dezvolta dragostea față de patria noastră socialistă.

Școala nouă de toate gradele este una din cele mai valoroase realizări ale regimului democrat-popular, avînd ca principală sarcină pregătirea de cadre necesare desăvîrșirii construcției socialiste.

CULTURA

August 23 a însemnat o cotitură radicală și în dezvoltarea culturală a României. În drumul parcurs de la acest act istoric, cultura a înregistrat succese remarcabile și în regiunea Maramureș. Peste 160.000 cititori, 44.000 artiști amatori, peste 158.000 vizitatori la muzee, înregistrați în anul 1966 în regiune — sînt doar cîteva cifre edificatoare pentru avîntul cultural nemaiîntîlnit.

Dacă statisticile Ligii Națiunilor din 1931 situau România

pe ultimele locuri din Europa în ceea ce privește nivelul cultural, statisticile din România burghezo-moșierească situau Maramureșul printre regiunile cu cel mai scăzut nivel cultural.

În regiune existau, în anul 1938, numai câteva instituții de cultură, insuficiente pentru a satisface cât de cât cele mai elementare nevoi culturale. Puțini erau accia care puteau spune că au citit o carte, au văzut o piesă de teatru sau un film.

Ideologii burghezi și moșierii propagau diferite teorii care încercau să justifice înapoierea culturală a țării și să îndepărteze oamenii de cultură și artă de la nobila misiune de luminare a poporului. Dar aceste teorii nu și-au găsit sprijin în rîndul maselor, iar unii intelectuali atașați de popor s-au străduit, cu mijloacele modeste de care dispuneau, să răspîndească adevărata cultură românească în rîndul maselor exploatare. Asemenea preocupări izolate ale unor intelectuali n-au fost sprijinite și stimulate de regimul burghezo-moșieresc, care urmărea să dea celor ce muncesc cunoștințele minime strict necesare slujirii intereselor clasei dominante.

Tabloul vechii stări culturale a poporului îl privim astăzi după un interval de 23 ani, răstimp în care s-au schimbat fundamental conținutul și rosturile culturii. În România socialistă cultura a devenit un bun al tuturor, accesul la cultură fiind deschis pentru toți membrii societății indiferent de naționalitate sau sex, lucru consfințit și garantat de Constituția Republicii Socialiste România.

Socialismul a creat și condiții materiale pentru ridicarea culturală a societății, pentru dezvoltarea multilaterală și deplină a talentelor și aptitudinilor omului. An de an, se cheltuiesc sume importante pentru nevoile culturale. S-au construit și se construiesc case de cultură, cămine culturale, cinematografe etc. Iau ființă noi așezăminte de cultură. Prin grija partidului și a statului nostru, în regiunea Maramureș a fost creată o puternică bază materială a culturii, care asigură desfășurarea unor variate și bogate manifestări culturale, artistice.

În acești ani, în satele regiunii au fost construite și amenajate 445 cămine culturale și 32 case de citit, 8 case raionale de cultură, importante centre de culturalizare a maselor, de formare a omului nou, multilateral dezvoltat.

În Baia Mare s-a construit Teatrul de vară cu 1.200 locuri, modernul club muncitoresc de la Baia Borșa, sala de spectacole și

altele. Numai în acest an, la casele de cultură, cluburi și cămine culturale s-au ținut peste 9.500 expuneri privind popularizarea politicii partidului și guvernului, a realizărilor obținute de poporul nostru muncitor în desăvârșirea construcției socialiste, a cunoștințelor din cele mai variate domenii ale științei

Activitatea de răspîndire a cunoștințelor politice și științifice, în varietatea ei, se desfășoară cu largă participare a intelectualilor din orașele și satele regiunii noastre; cadre didactice, tehnicieni, ingineri, medici, economiști, juriști, artiști plastici și dramatici, urmînd chemarea partidului de a participa la munca de răspîndire a științei și culturii în rîndul maselor, se deplasează în cluburi, la case de cultură și cămine culturale, C.A.P. și S.M.T. pentru a transmite din cunoștințele lor muncitorilor și țăranilor cooperatori.

Creată cu cîțiva ani în urmă pe meleagurile maramureșene, din inițiativa unor intelectuali entuziaști, brigada științifică a devenit o formă importantă, eficientă și atractivă, de propagare în mase a cunoștințelor politice, științifice și culturale. De la una s-a ajuns în prezent la cincizeci și una de brigăzi științifice care numai în anul 1966 au efectuat la sate 439 de deplasări, răspunzînd la mii de întrebări din cele mai variate domenii, puse de către oamenii muncii.

Pentru lărgirea orizontului cultural-științific al oamenilor muncii au luat ființă, în orașele mai mari și în centrele muncitorești, universitățile populare și lectoratele. Alături de acestea, consultațiile științifice și serile de întrebări și răspunsuri, simpozioanele și jurnalele vorbite sînt doar cîteva din formele noi folosite pentru culturalizarea maselor de oameni ai muncii.

Cartea a devenit un prieten și sfătuitor de nedespărțit al muncitorului și țăranului cooperator; mulți dintre foștii analfabeți sorb cu nesaț învățătura partidului, cunoștințe pentru muncă și viață, din cărți, reviste și ziare.

Rețeaua bibliotecilor cuprinde întreaga regiune, atingînd și cele mai îndepărtate cătune, cărțile stau la dispoziția populației, fie prin existența bibliotecilor comunale, sătești, fie prin biblioteci afiliate sau volante.

În anul 1938, regiunea noastră avea 45 de biblioteci, cu un fond mic de cărți (total 21.535 volume), o bibliotecă publică, adăugîndu-se cele școlare, revenea la 13.896 locuitori.

Rețeaua bibliotecilor publice la sfârșitul anului 1966 se prezenta astfel:

	Nr. unit.	Nr. volum.	Nr. citit.	Nr. vol. eliber.
Total regiune				
din care:	411	1370000	215000	1906000
Biblioteca regională	1	79000	10000	197000
Biblioteci raionale	8	183000	22000	413000
Biblioteci comunale	115	640000	110000	921000
Biblioteci sătești	94	103000	18000	79000
Biblioteci orășenești	1	10000	2000	32000
Biblioteci sindicale	183	328000	47000	243000
Biblioteci ale cooperăției meșteșugărești	9	24000	3000	15000

În orașul Baia Mare funcționează o secție tehnică a bibliotecii regionale, înzestrată cu un fond de peste 10.000 volume, precum și o secție a tineretului, de unde micii cititori au împrumutat în anul 1966: 34.195 volume cărți.

Pe lângă bibliotecile publice mai funcționează și un număr de 218 biblioteci documentare înzestrate cu 211.655 volume, care contribuie la lărgirea cunoștințelor în diferite domenii de activitate.

Activitatea artistică de amatori din regiune reprezintă forma principală de participare a maselor la creșterea și îmbogățirea valorilor culturale.

De la grupurile artistice răzlețe și spontane din trecut s-a ajuns la o mișcare artistică organizată și cu un larg caracter de masă, pusă în slujba operei de formare a omului nou. Ea cuprinde aproape 50.000 de artiști amatori, din cadrul așezămintelor culturale, sindicatelor și cooperativelor meșteșugărești, care activează în circa 1.300 formații de cor, teatru, brigăzi, dansuri etc.

Intregerile artistice de amatori inițiate în anii 1949—1950 au devenit tradiționale și au contribuit la creșterea numărului de formații și al membrilor acestora, la cuprinderea unui număr tot mai mare de muncitori și țărani cooperatori în viața artistică.

Concursurile artistice ca: Festivalul biennial de teatru „I. L. Caragiale“, Concursul formațiilor artistice, muzicale, coregrafice

și al brigăzilor artistice de agitație, Expoziția biennială de artă plastică, Festivalul cîntecului, dansului și portului popular, sau diferitele concursuri regionale, constituie minunate prilejuri de afirmare a talentelor poporului nostru.

Maramureșenii antrenați în concursurile republicane și regionale au transformat scenele cluburilor, caselor de cultură și căminelor culturale în adevărate tribune festive.

Frumoasele cîntece de masă și melodii populare, slăvind partidul și patria liberă, munca și viața fericită, interpretate cu măiestrie artistică, costumația de o rară frumusețe, varietatea și coloritul întregii manifestări artistice din regiune au încîntat inimile și privirile spectatorilor din regiunea noastră și din alte regiuni ale țării.

În ultimii ani s-au format ansambluri folclorice regionale și raionale, reprezentînd zonele specifice ale folclorului maramureșean. Ansamblul folcloric maramureșean al artiștilor amatori a obținut succese pe litoral și pe Valea Prahovei.

Amploarea pe care a luat-o mișcarea artistică de amatori din regiunea Maramureș și succesele obținute sînt ilustrate și de faptul că la faza interregională de la Tg. Mureș din anul 1963, regiunea noastră a fost reprezentată de peste 1.100 artiști amatori, din care 580 au participat la faza finală de la București.

În sprijinul formațiilor artistice de creație, Casa regională a creației populare desfășoară o frumoasă activitate editorială, tipărind anual culegeri folclorice și unele lucrări dramatice cu tematică din regiunea noastră. În ultimii ani au fost editate 11 piese de teatru, mai multe culegeri literare, culegeri pentru soliști vocali etc.

Printre formațiile care se bucură de un binemeritat succes în regiune se numără corurile din Ardușat și Medieșu Aurit, formațiile de dansuri din Mireșu Mare, Curtuiușu Mare, Balda, Botiza, fanfara de la Combinatul „Gheorghe Gheorghiu-Dej” și multe altele, care la concursuri republicane și regionale s-au clasat pe locuri fruntașe.

Pregătirea instructorilor formațiilor artistice de amatori este asigurată de cele 3 școli populare de artă (Baia Mare, Satu Mare și Sighetul Marmăției). În afara pregătirii instructorilor de la sate în cadrul cursurilor externe, activitatea lor principală este de

a pregăti artiști amatori și instructori, oameni ai muncii din uzine, fabrici și instituții, care, după orele de muncă, frecventează disciplinele la care s-au înscris pe baza aptitudinilor lor artistice. Tot în scopul cultivării de talente, în orașele Baia Mare, Satu Mare și Sighetul Marmăției, funcționează școli generale de muzică și artă plastică, care au fost frecventate în 1966 de peste 1.300 elevi, iar din anul școlar 1966—1967 a luat ființă Liceul de muzică și arte plastice în Baia Mare.

Pe lângă formațiile artistice de amatori, în regiunea noastră funcționează cercuri muzicale, coregrafice, de artă plastică, instrumentale etc., fiind atât de importante pentru ridicarea și cultivarea talentelor din popor.

Cu ocazia concursurilor republicane sau a celor regionale, se poate constata de la an la an o creștere calitativă tot mai accentuată. Aceasta a permis ca din rândul artiștilor amatori ai regiunii noastre să fie selecționați soliști vocali, echipe de dansatori etc. pentru a reprezenta țara noastră în confruntări internaționale. La Festivalul folcloric al țărilor balcanice din zona Mării Adriatice, organizat la București în iulie—august 1962, sau la primul festival internațional de folclor de la Cairo, organizat de R.A.U., în ianuarie 1964, au participat și artiști amatori din regiunea Maramureș. Toate aceste înfăptuiri sînt rodul revoluției culturale inițiate și conduse de partid al activității desfășurate de comitetele de cultură și artă.

Prin mijloacele sale specifice, cinematografia este una din principalele forme de educare socialistă a maselor. Acest important mijloc al educației colective pătrunde tot mai adînc în viața maramureșenilor.

De la 11 cinematografe cîte existau în anul 1944 în regiunea Maramureș, numărul lor la sfîrșitul anului 1966 a ajuns la 271, din care 242 în mediul rural.

În fiecare an se alocă fonduri importante pentru înființarea de noi unități, construcții, reparații etc. Ritmul rapid de dezvoltare a rețelei cinematografice va duce, nu peste mult, la cînificarea întregii regiuni. Avem deja în prezent cînificate toate comunele din regiune, precum și un număr însemnat de sate.

Ca urmare a lărgirii rețelei de unități cinematografice, a in-

tensificării muncii de propagandă cu filmul, a crescut continuu și numărul spectatorilor.

Numai în anul 1966. numărul spectatorilor a fost de 7.390.000, față de 4.631.000 în 1959. Din totalul spectatorilor, aparțin mediului rural peste 3.800.000.

Filmele de producție națională au captivat interesul maselor populare. Filme ca: „Tudor“ „Lupeni 29“, „Codin“, „Pădurea spînzuraților“, „Neamul Șoimăreștilor“, „Dacii“ s-au bucurat de cea mai largă popularitate, întrunind cel mai mare număr de spectatori. Amintim în acest sens că la cele 230 de spectacole cu filmul „Lupeni 29“ au participat 139.727 spectatori, iar la filmul „Dacii“ 202 585 spectatori.

Afluența spectatorilor la filme cu conținut valoros reflectă conștiința tot mai înaltă a maselor, exigența crescîndă și competența spectatorilor din orașele și satele regiunii, față de cea de-a 7-a artă, acest puternic instrument de influențare etică și estetică a maselor.

Alături de celelalte instituții de cultură maramureșeană, muzeele se înscriu în coordonatele întregii munci culturale de masă, ca o activitate a cărei importanță sporește din ce în ce mai mult.

În regiunea Maramureș își desfășoară activitatea un muzeu regional (cu secții de istorie, de artă, iar secțiile de etnografie și minerit sînt în curs de organizare), trei muzee raionale (Satu Mare cu profil istoric și etnografic, Carei — științe naturale și istorie, Sighetul Marmației — profil etnografic), Casa memorială Ady Endre, Casa muzeu de la Păulești și este în curs de organizare Muzeul raional de etnografie al Oașului.

Înainte de eliberare, exista în regiune un singur muzeu, în Baia Mare, fără o activitate științifică și de masă. Cu toate că bazele acestui muzeu au fost puse la începutul secolului nostru, de-a lungul celor 4 decenii a fost mai mult un depozit, în care majoritatea obiectelor și colecțiilor proveneau din donațiile particulare ale unor colecționari. După eliberare, cînd muzeelor li s-au asigurat condiții necesare desfășurării unei activități multilaterale, ele s-au îmbogățit treptat cu noi colecții, care au fost puse la dispoziția publicului.

Expozițiile de bază ale secțiilor de istorie ale muzeelor din

regiune prezintă materiale descoperite pe teritoriul regiunii, din cele mai vechi timpuri pînă la începutul orînduirii capitaliste.

Sînt prezentate în expoziții descoperiri recente ca: urmele materiale ale dacilor aflate la Oncești, ale dacilor liberi la Me-dieșu Aurit, sau obiecte provenite din așezarea voievodală de la Cuhea.

Secția de artă a Muzeului regional conține valorile artistice realizate de cei mai de seamă pictori români. Sînt prezente aici lucrări semnate de Grigorescu, Băncilă, Tonitza, Baba și alții.

Un loc important în galerie îl ocupă creațiile artiștilor aparținînd școlii de pictură băimăreană: Simion Corbul (Holosy), Ioan Thorma, Ioan Kriszan ș.a. Alături de aceste lucrări găsim lucrări ale unor artiști a căror creație a ajuns la maturitate în anii de democrație populară ca: Marius Bunescu, Camil Ressu, Dumitru Ghiață. Într-o altă sală, pe lîngă lucrările generației mai vechi, reprezentată prin Aurel Popp, Alexandru Ziffer, Andrei Mikola, galeria posedă lucrări valoroase datorate artistului poporului Vida Gheza, maestrului emerit al artei Paul Erdős, Lidia Agricola, precum și o serie de pînze ale artiștilor tineri maramureșeni.

Prin bogăția și varietatea colecțiilor, Muzeul de etnografie din Sighetul Marmației este unul din cele mai valoroase unități din regiune, fiind apreciat nu numai de vizitatori din țara noastră, dar și de vizitatori și specialiști străini.

Cele 7 unități muzeale, desfășurînd o activitate complexă de cercetare științifică, de organizare a expozițiilor, de continuă îmbogățire și păstrare a colecțiilor sale, închinîndu-și activitatea educării culturale a maselor, au devenit importante instituții științifice și culturale ale regiunii Maramureș

În anii puterii populare au luat ființă prin grija partidului numeroase instituții artistice. La 30 decembrie 1952, și-a deschis porțile pentru prima oară în istoria orașului Baia Mare, Teatrul de stat, funcționînd la început cu două secții: română și maghiară. Începînd din anul 1956, secția maghiară a fost transferată la Satu Mare, activînd în cadrul Teatrului de stat.

În anul 1956 a luat ființă Teatrul de păpuși, iar în anul 1959, tot la Baia Mare, își deschide prima stagiune Ansamblul de cîntece și dansuri al Sfatului popular al regiunii Maramureș. În anul 1954 s-a înființat în Satu Mare Orchestra simfonică.

În aceiași ani, instituțiile artistice au desfășurat o activitate bogată nu numai la sediul lor permanent, ci și în orașele și satele regiunii. Minerii din Borșa, Băița, Cavnic sau Baia Sprie, țărani cooperatori de pe valea Someșului sau tăietorii de pădure din Sighetul Marmației și Vișeu au văzut majoritatea din ei pentru prima oară un spectacol de teatru. De la înființarea lor și pînă în prezent, aceste instituții au prezentat mii de spectacole atît în regiune cît și în turneele de lungă durată, prin toată țara, împospătînd astfel permanent legăturile între ele și public, înlesnind schimbul de opinii și experiență. Prin secțiunile lor, instituțiile artistice și-au cucerit în ultimii ani o audiență largă, pe care continuă să o mărească și care este un rezultat direct al revoluției culturale în plină desfășurare. Pentru a ilustra acest lucru sînt deajuns doar cîteva cifre.

În prima stagiune, teatrul de dramă a totalizat un număr de 32.740 spectatori, iar în stagiunea 1964—1965 cifra lor s-a ridicat la 46.389 spectatori. În anul 1965, piesele de teatru prezentate de colectivele de actori ale Teatrului de stat din Baia Mare și ale celui din Satu Mare au fost vizionate de 153.602 spectatori.

În primul an de activitate Ansamblul de cîntece și dansuri al Sfatului popular al regiunii Maramureș însuma un număr relativ scăzut de spectatori. Stagiunea 1964—1965 s-a încheiat cu un bilanț de 65.547 spectatori față de 14.890 spectatori în 1959.

Un număr ridicat de spectatori a fost înregistrat în stagiunea 1966/1967 de către instituțiile artistice profesioniste din regiune. Din totalul de 238.000 spectatori, care au vizionat spectacole de teatru, ansamblu sau teatru de păpuși ca: „Omul cu mîrțoaga“, „Escu“, „Jaguarul roșu“ (teatru); „Cîntecul acestor ani“, „Voivodul țiganilor“, „Cîtu-i Maramureșul“ (premiere ale ansamblului) sau „Elefăntelul curios“, „Pui de om“ (teatru de păpuși) și multe altele, 138.000 au fost realizați de cele două teatre de dramă; 56.000 de către Ansamblul de cîntece și dansuri; 34.000 de către Teatrul de păpuși și 30.000 de către Orchestra simfonică din Satu Mare.

Creșterea continuă a numărului de spectatori prezenți la spectacolele instituțiilor artistice din regiune se explică prin faptul că spectatorii maramureșeni văd în aceste instituții un factor de educație eficient.

În domeniul artei plastice, Maramureșul se bucură de un bine meritat succes. Din 1869 „colonia pictorilor“ din Baia Mare își menține tradiționalul renume prin noi generații ai căror reprezen-

tanți ca regretatul Ziffer Alexandru, artist emerit, octogenarul Andrei Mikola, artist emerit, și alții au dus mai departe, la un nivel superior, orientarea realistă a picturii maramureșene. Generația mai tânără reprezentată cu cinste de sculptorul Vida Gheza, artist al poporului, graficianul Paul Erdős, maestru emerit al artei, și alții s-a făcut cunoscută nu numai în țară, dar și peste hotare, mărturie stînd lucrările acestor doi artiști, care au reprezentat țara la diferite expoziții internaționale (Veneția, Monaco, Lugano, Rio de Janeiro, Tokio etc.).

În cadrul Filialei U.A.P., care cuprinde 23 membri alături de maeștrii consacrați, activează un grup de tineri artiști entuziaști care prin lucrările lor expuse periodic, în diferite expoziții organizate, abordează cu pasiune teme inspirate din realitatea maramureșeană.

SANĂTATEA

Schimbările hotărîtoare survenite în caracterul orînduirii social-economice din țara noastră au determinat schimbări corespunzătoare și în domeniul ocrotirii sănătății.

Politica regimurilor trecute a avut urmări grave pentru sănătatea populației regiunii noastre, urmări cauzate de condițiile grele de muncă, subalimentația cronică, lipsa asistenței medicale etc. Mii de vieți tinere erau secerate de valurile epidemiilor și bolilor cu extindere în masă, în timp ce cabinetele medicale particulare înfloreau.

Raportul științific pe anul 1931, numărul 36 din 16 I 1932, al Serviciului sanitar din Sighetul Marmăției, trimis forurilor superioare de medicul șef al județului, ilustrează bine această stare de fapt: „...populația orașului Sighet neavînd ocaziune de muncă și ciștig, cea mai mare parte a locuitorilor trăiesc într-o mizerie nemaipomenită, cei mai mulți nu au standardul vieții, al vitelor îngrijite. Cei mai mulți au fost siliți să-și vîndă vaca cu lapte, rămînînd copiii fără hrană principală. Locuințele sînt scunde, cei mai mulți trăiesc în cîte o cameră cu întreaga familie. Este firesc că asemenea locuințe sînt cuiburile bolilor lipicioase“.

În afară de această situație, bolile își găseau rădăcini și în lipsa unui sistem de apărare a sănătății. În anul 1938, erau doar 154 medici și 217 cadre personal mediu și elementar, din care cei mai mulți erau în sanatorii particulare.

Numărul insuficient al unităților medicale și al paturilor, costurile ridicate ale spitalizării și medicamentelor nu permiteau oamenilor muncii să se trateze. În anul 1938 existau 15 spitale și 38 circumscripții sanitare, cu un număr de 1441 paturi. Pentru asistența ambulatorie exista așa-zisa „Casa circulară” cu număr redus de paturi. Nu exista nici un organ de stat pentru ocrotirea mamei și a copilului.

După eliberare s-a trecut, sub conducerea partidului, la o vastă acțiune de îmbunătățire sub toate aspectele, a activității sanitare. A fost creată o largă rețea de spitale, policlinici, maternități dotate cu aparate moderne și deservite de un număr din ce în ce mai mare de cadre medicale, unde oamenii muncii primesc asistență medicală gratuită. Astfel, s-au construit policlinica de adulți Baia Mare cu 30 servicii, policlinica din Satu Mare cu 18 servicii, spitalul raional Negrești cu 105 paturi, policlinica din Tîrgu Lăpuș cu 7 servicii, policlinica din Vișeu cu 10 servicii și altele.

O realizare sanitară remarcabilă este și Spitalul de boli pulmonare din Baia Mare cu o capacitate de 225 locuri, dotat cu un utilaj dintre cele mai moderne. Pentru muncitori s-au creat în cadrul întreprinderilor dispensare, iar pentru ocrotirea sănătății țăranilor cooperatori au fost înființate dispensare medicale.

La sfîrșitul anului 1965, rețeaua sanitară cuprindea 21 spitale, 3 sanatorii T.B.C., 189 circumscripții medico-sanitare, 24 staționare circumscripție, 10 policlinici, 91 maternități, 9 creșe. Numărul paturilor în unitățile sanitare a fost de 5.727. A crescut cu peste 5 ori numărul medicilor, ajungînd la sfîrșitul anului 1966 la 826 medici, iar al personalului mediu la 2.720.

Pentru pregătirea cadrelor medii sanitare, a fost creată în regiune o școală medie tehnică sanitară, care califică anual zeci de cadre, iar pentru ridicarea calificării, an de an sînt trimiși medici la cursurile de specializare și perfecționare în centrele universitare.

Prin bugetul de stat se alocă tot mai importante sume pentru ocrotirea sănătății oamenilor muncii. Față de 14.810.350 lei alocați în 1951, pentru anul 1965 s-a alocat suma de 157.790.000 lei, iar pentru anul 1967 suma de 178.535.000 lei. Ca urmare a acestor măsuri, mortalitatea a scăzut la 8,4 la mia de locuitori, scăzînd în mod deosebit cea infantilă.

Bolile contagioase, care în trecut secerau populația, nu mai

constituie probleme majore ale sănătății publice, numărul bolnavilor fiind destul de redus. Unele boli ca: pelagra, care era foarte răspândită, astăzi este necunoscută, iar tuberculoza, basedoul și alte boli sociale sînt pe cale de a fi înlăturate.

Pentru a se asigura asistența de urgență a populației au fost create stații de recoltare și conservare a singelui, precum și stații de salvare. A fost creată de asemenea aviația sanitară (Aviasan), care dispune de 6 avioane pentru transportul bolnavilor, care au nevoie de ajutor urgent.

Ca urmare a dezvoltării industriei noastre de medicamente, a unităților farmaceutice, a crescut aprovizionarea cu medicamente a populației, fiind extinsă gratuitatea lor pentru o mare parte a populației.

S-au luat măsuri de ocrotire a bătrînilor, a copiilor orfani, a familiilor cu mulți copii și a invalizilor, prin înființarea unor unități de prevederi sociale, cum ar fi cantine de ajutor popular, cămine de bătrîni și altele.

Oamenii muncii, ajunși la bătrînețe, se bucură de o viață demnă, la adăpostul oricăror griji. Datorită extinderii regimului de pensii, asupra categoriilor de salariați, a crescut continuu numărul pensionarilor. Au fost îmbunătățite pensiile prin recalcularea lor pe baza salariilor existente în lunile iulie 1959, majorîndu-se cu circa 30—40 la sută.

În vederea asigurării unei bătrîneți liniștite și demne, răsplătită a activității îndelungate depuse în procesul de producție de oamenii muncii, Plenara C.C. al P.C.R. din octombrie 1966 a luat noi măsuri cu privire la majorarea pensiilor, măsuri care s-au și aplicat începînd cu 1 ianuarie 1967.

Realizările obținute în domeniul ocrotirii sănătății și al ridicării nivelului de trai al populației își găsesc expresia în creșterea duratei medii a vieții, care este în prezent aproape de 70 ani, în măsurile luate pentru creșterea natalității populației și întărirea familiei.

O contribuție însemnată la ocrotirea și întărirea sănătății oamenilor muncii o constituie folosirea stațiunilor balneo-climaterice ca locuri de odihnă și tratament. În anul 1965 au beneficiat de tratament și odihnă 12.289 persoane, iar în 1966 un număr de 12.444 persoane.

Ocrotirea sănătății oamenilor muncii de la orașe și sate în anii puterii populare a devenit o problemă de stat, care se rezolvă cu mult succes. Un exemplu important de întărire a sănătății oamenilor muncii, de creștere a longevității, îl constituie și sportul. Semnificativ pentru sportul din România de astăzi este mai ales faptul că el a devenit accesibil tuturor, putind fi practicat de masele largi ale oamenilor muncii.

Caracterul larg pe care l-a luat activitatea sportivă se poate vedea din creșterea continuă a numărului de participanți din întreprinderi, instituții, școli, la competițiile de masă.

În școlile, întreprinderile, orașele și satele maramureșene, mulți tineri, mobilizați de organizațiile de tineret și sindicat participă la diverse competiții de masă, sportul devenind accesibil oricărui tânăr sau vîrstnic.

În anii puterii populare, au fost create în toate colțurile țării, ca și în Maramureș, numeroase baze sportive, care pun la dispoziție amatorilor de sport toate condițiile necesare.

Astăzi în Maramureș își desfășoară activitatea un număr de 435 asociații sportive, care cuprind tineri din întreprinderi și instituții, cooperative meșteșugărești, școli, orașe și sate. Numărul tinerilor membri ai asociațiilor sportive era la sfîrșitul anului 1965 de 137.139.

La competițiile sportive organizate participă, an de an, un număr din ce în ce mai mare de tineri și vîrstnici. De la 240.143 sportivi în anul 1960, s-a ajuns la 420.156 sportivi în anul 1965. Aceste cifre arată în mod concludent caracterul din ce în ce mai larg al sportului.

Recentele măsuri organizatorice luate de conducerea de partid și de stat, pentru lărgirea activității sportive de masă și îmbunătățirea rezultatelor în confruntările interne și internaționale, urmăresc ridicarea activității sportive la nivelul etapei actuale de dezvoltare a societății românești

De pe înaltele culmi ale minunatelor realizări, obținute în anii socialismului, în domeniul social-cultural, privim cu mindrie spre perspectiva ce o deschide planul cincinal, aprobat de cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Obiectivelor social-culturale construite în deceniul din urmă li se vor adăuga în anii cincinalului noi cămine culturale, cine-

matografe, case de cultură, construcții de școli în mediul urban și rural, spitale, case de nașteri, creșe pentru copii și multe alte construcții. Dintre acestea pot fi evidențiate cele trei mari obiective din Baia Mare: cinematograful panoramic cu 800 locuri, care va fi terminat la sfârșitul anului 1967, casa de cultură a sindicatelor și modernul spital cu peste 900 de paturi.

Și toate acestea partidul și guvernul nostru le-a destinat bunăstării materiale și culturale a celor aproape 800.000 de maramureșeni — români, maghiari, germani și de alte naționalități.

Oglinda definitivă a succeselor repurtate de către oamenii muncii din regiunea Maramureș nu poate fi concepută în măsură suficientă și nici nu putem anticipa remarcabilele dezvoltări ce vor avea loc în domeniul industriei, agriculturii, edilitar și cultural.

Industria regiunii noastre în continuă creștere va cunoaște o extindere în principalele centre: Baia Mare, Satu Mare și Sighetul Marmației, iar în unele centre orășenești se vor înjiripa noi unități. În această situație se află orașul tînăr al regiunii — Negrești. Aici se va ridica o fabrică de țesut fire groase — cînepă și in. La Carei urmează să se construiască o unitate de confecționat încălțăminte, iar Ulmeniul, o localitate modestă, va avea o topitorie de in și cînepă, precum și o stație de confecționare a prefabricatelor necesare construcțiilor.

Agricultura regiunii este în plină dezvoltare. Lucrările de irigaie concepute vor duce la dezvoltarea producției agricole, iar canalizarea Văii Eriului va reda agriculturii mii de hectare. Creșterea șeptelului de animale va avea o consecință pozitivă asupra agriculturii și asupra aprovizionării populației cu produse lactate și carne.

Una din principalele preocupări ale conducerii noastre este problema urbanizării, înfrumusețării orașelor și satelor cu construcții publice și particulare tot mai aspectuoase. În numeroase centre: Baia Mare, Satu Mare, Sighetul Marmației, Cavnic, Negrești etc., apar edificii grandioase, proprii operei de desăvîrșire a construcției socialismului în patria noastră.

Sub aspect cultural, regiunea Maramureș, cel mai înapoiat colț al țării, cu cel mai mare număr de analfabeți, azi se poate mîn-

dri cu așezăminte culturale numeroase, cu școli noi dotate cu aparatură modernă. Din colț de țară sărac și înapoiat, Maramureșul devine pe zi ce trece mai înfloritor și mai ridicat.

Perspectivile mărețe de dezvoltare cuprinse în Directivele Congresului al IX-lea al P.C.R. vor avea ca rezultat înflorirea economică și culturală a regiunii sub multiple aspecte alături de celelalte regiuni ale patriei.

Notă

1. Bitiri, M. Săpături paleolitice la Remelea, Revista muzeelor, II, 1965, p. 161.
2. Bitiri, M. Așezarea paleolitică de la Boinești, SCIV, 2, 1964.
3. Bitiri, M. și Socolan, A. Cercetări paleolitice în Țara Oașului (Baia Mare, 1966), pp. 17—19.
4. * * * Természet-tudomány Közlöny, Budapest, XVIII, 1886, pp. 316—317.
5. Nicolăiescu-Ploșor, C. S. Oameni din vîrsta veche a pietrei, București, 1965, p. 83.
6. Comșa, E. K voprosi o periodizatii neoliticesci kultur na Severa — Zapada R.N.R., Dacia, vol. VII, 1963, p. 484.
7. Bitiri, M. Săpături paleolitice la Remelea, Revista muzeelor, II, 1965, p. 163.
8. * * * Topoare de piatră neolitice. Material inedit la Muzeul regional Maramureș.
9. * * * Săpături efectuate de I. Némethi. Material inedit la Muzeul raional Carei.
10. * * * Topoare de cupru. Material inedit la Muzeul raional Carei.
11. * * * Material inedit la Muzeul orașenesc Satu Mare.
12. Szekely, Z. Contribuție la cronologia epocii bronzului în Transilvania, în SCIV, 3—4, VI, 1955.
13. * * * Material ce se află la Muzeul raional Carei.
14. Necrasov, O., și Crîstescu, M. Contribuții la studiul antropologic al populației din epoca bronzului aparținînd culturii Otomanț. (ms.).

15. Némethi, I. Monumente din epoca bronzului de la Clujmești — Berea. (ms.).
16. * * * Săpături efectuate de I. Némethi. Material inedit aflat în Muzeul raional Carei.
17. * * * Idem.
18. * * * Istoria României, vol. I, București, 1960, p. 111.
19. Bader, T. Depozitul de bronz de la Domănești. Revista muzeelor. (Nr. special), II, 1966, p. 421.
20. Rusu, M. Die Verbreitung der bronzehorte in Transilvanien, Dacia, vol. VII, 1963, p. 205.
21. * * * Modele de căruțe (roți). Material inedit în Muzeul regional Maramureș, și în Muzeul raional Carei.
22. Daicoviciu, H. Dacii, București, 1965, p. 31.
23. Rusu, M. Op. cit., pp. 207—210.
24. * * * Valve de tipare (Colecția Kovacs — Berea), păstrate în Muzeul regional Maramureș.
25. Roska, M. Erdély régészeti repertorium, Cluj, 1942, I, p. 256.
26. Popescu, D. Cercetări arheologice în Transilvania, Materiale și cercetări arheologice, vol. II, p. 230.
27. Horedt, K. Așezarea fortificată din perioada târzie a bronzului de la Sighetul Marmăției, Baia Mare, 1966.
28. Horedt, K. Așezările fortificate din prima vîrstă a fierului în Transilvania, Probleme de muzeografie, Cluj, 1960, p. 180.
29. Glodariu, I. Cercetări arheologice la Călcium Mare, în ziarul „Pentru socialism”, XVI (1966), nr. 3975.
30. Daicoviciu, H. Op. cit., p. 55. La Silvaș, Apahida, Dezmir (regiunea Cluj), Međiaș (reg. Brașov), Ciurmești, Sanislău, Dindești, Foeni (reg. Maramureș) și Valea lui Mihai (reg. Crișana).
31. Zirra, V. Un cimitir celtic în nord-vestul României, Baia Mare, 1967.
32. Popescu, D. Op. cit., p. 715.
33. * * * Săpătura efectuată de V. Zirra. Material inedit păstrat în Muzeul raional Carei.
34. Roska, M. A kelták Erdélyben. Közlemények, IV, 12, 1944, p. 53.
35. * * * Material inedit în Muzeul regional Maramureș. Colecția Kovacs.
36. Crișan, H. Materiale dacice din necropola și așezarea de la Clujmești și problema raporturii

- lor dintre daci și celți în Transilvania, Ba-
ia Mare, 1966, p. 82.
37. * * * Săpături arheologice efectuate de V. Zirra și I. Némethi. Material inedit în Muzeul raional Carei.
38. Popescu, D. Op. cit., p. 714.
39. Crișan, I. H. Morminte inedite din sec. III î.e.n. în Transilvania, Acta Musei Napocensis, I. 1964, p. 100.
40. Daicoviciu, H., Bandula, O., Glodariu, I. Cercetările de Oncești din Maramureș, Ba-ia Mare, 1965, p. 19.
41. Kérényi, A. Nagynyiresi közlöny, XLIII, 1944, Buda-pest, pp. 9—14.
42. Tudor, D. Decebal regele erou al dacilor, București, 1964, p. 12.
43. Tudor, D. — Op. cit., p. 13.
44. Dumitrașcu, S., Bader, T. La Medieșu Aurit continuă cercetările arheologice. În „Pentru socialism”, XVI (1966), nr. 4017.
45. Glodariu, I. Cercetări arheologice la Culciu Mare, în „Pentru socialism”, XVI (1966), nr. 3975.
46. Popescu, D. Op. cit. în SCIV, 4, 1966, p. 714.
47. Bader, T. Din colecția muzeului, în ziarul „Drapelul roșu”, anul V, nr. 440.
48. Bader, T. Art. cit., în „Drapelul roșu”, anul IV, nr. 440.
49. Rákoczi, S. A Bányászat multja a magyar birodalom földjén în Bányászati és kohászati lapok, XLIII, Budapest, 1910, p. 775.
50. Horedt, K. Contribuții în istoria Transilvaniei în sec. IV—XIII, 1958, p. 27.
51. Popescu, D. Op. cit., în sec. IV, Nr. 4, 1966, p. 714.
52. * * * Material în Muzeul raional Carei.
53. * * * Material în Muzeul raional Carei.
54. * * * Material inedit în Muzeul raional Carei.
55. * * * Material inedit în Muzeul regional Maramureș.
56. Rusu, M. Contribuții arheologice la istoricul cetății Biharia, Anuarul Institutului de Istorie din Cluj, III, 1960, p. 9. (extras).
57. Ștefan, Gh. Formarea limbii și poporului român. Apariția primelor state feudale pe teritoriul țării noastre. În Momente din istoria poporului român. Ed. politică, București, 1965, p. 21.
58. * * * Istoria României, vol. II, 1962, p. 227.
59. * * * Istoria României, vol. II, p. 228.
60. * * * Szatmár Némethi története, p. 169, în Szat-

- măr vármegye monografiája. Ed. 1908.
Ibidem, p. 169.
61. * * *
Istoria României, vol. II, p. 238.
62. * * *
Istoria României, vol. II, p. 241.
63. * * *
Istoria României, vol. II, p. 257.
64. * * *
Gesta Hungarorum, cap. 9, Budapesta, Ed. 1892.
65. * * *
Documente privind istoria României, seria C., vol. I, Transilvania (1075—1250), Doc. nr. 45, 1204, p. 28. (Este vorba de existența bisericilor ortodoxe românești, care aveau limba liturgică greacă).
66. * * *
Ibidem, doc. 47, p. 29.
67. * * *
Gesta Hungarorum, cap. 19, De duce Bycoriensy, Budapesta, Ed. 1892.
68. * * *
Ibidem, cap. 20.
69. * * *
Ibidem, cap. 21.
70. * * *
Ibidem, cap. 51.
71. * * *
Documente privind istoria României, seria C, vol. I, doc. 13, pp. 6—8.
72. * * *
Ibidem, doc. 29, pp. 16—17. (Pământ de un plug cca 75 ha).
73. * * *
Ibidem, doc. 22, pp. 251—254.
74. * * *
Endélyország, Története, vol. I, Pest, 1866, p. 53.
75. Szilagyi, S.
Documente privind istoria României, seria C, Transilvania, veacul al XIII, vol. II (1251—1300), doc. 128, p. 132.
76. * * *
Ibidem, doc. 510, p. 467.
77. * * *
Doc. privind istoria României, seria C, Transilvania, veacul al XIV, vol I (1301—1320), doc. 39, p. 32.
78. * * *
Diplome maramureșene, Sighetul Marmătiei, 1900, doc. 3, pp. 6—8.
79. Mihalyi, I.
Op. cit., doc. 7, p. 17.
80. Mihalyi, I.
Op. cit., doc. 13, pp. 26—27.
81. Mihalyi, I.
Istoria Maramureșului, p. 52.
82. Filipașcu, Al.
Op. cit., doc. 19, pp. 37—40.
83. Mihalyi, I.
Op. cit., doc. 20, pp. 41—42.
84. Mihalyi, I.
Op. cit., doc. 21, pp. 42—45.
85. Mihalyi, I.
Op. cit., doc. 22, pp. 45—48.
86. Mihalyi, I.
Op. cit., doc. 23, pp. 48—49.
87. Mihalyi, I.
Op. cit., doc. 29, pp. 56—59.
88. Mihalyi, I.
Istoria României, vol. II, p. 266.
89. * * *
Șantierul arheologic Cuhea. Un centru voievodal din veacul al XIV-lea, p. 38.
90. Popa, R., Zdroba, M.
Szatmár vármegye monografiája, pp. 479—481.
91. * * *

92. * * * Din istoria Transilvaniei, vol. I, 1960, p. 94.
93. Filipaşcu, Al. Op. cit., p. 49.
94. * * * Szatmár vármegye monografiája, p. 432.
95. Pascariu, O. Conscriptiile urbariale. Imprejurările în care au fost create și valoarea lor documentară, Revista arhivelor, nr. 1., 1965, p. 43.
96. Dr. Petri Mor Szilágyi vármegye monografiája, 1901, vol. II.
97. * * * Din istoria Transilvaniei, vol. I, p. 133.
98. * * * Szatmár vármegye, Ed. 1908, p. 456.
99. * * * Arhivele statului Sighetul Marmației, Protocolum IX, Anno 1697, din 14 mensis August usque ad anno 1704, diem 19, mensis Decembris, Congregația I în Sighet.
100. Magyari, A. A parasztság helyzete, Habsburgellenes és antifeudális harca a XVII Század fordulóján Máramaros tartományban. (Situția și lupta antihabsburgică și antifeudală a țărănimii la sfârșitul secolului al XVII-lea în regiunea Maramureș), Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Seria IV, Fasciculus I, 1961, Historia, Cluj, pp. 47—48.
101. * * * Arhivele statului Sighetul Marmației, doc. citat la nota 99, Rakoczina, 17 oct. 3.
102. * * * Arhivele statului Baia Mare; Protocolum ab Anno 1701, usque 1715 inclusive, pp. 18, 20, 21.
103. * * * Ibidem, p. 24.
104. * * * Din „Memoriile lui Francisc Rakoczi II”, publicate în 1872 la Budapesta, apud Tudor Mihail — Oșteanul de la Baia (Pintea Vițeazul), București, (1962), pp. 7—8.
105. * * * Arhivele statului Baia Mare; Protocolum V, ab Anno 1701, usque inclusive 1703, pp. 20—21.
106. Densuseanu, N. Studiu apărut în 1883 în revista „Familia”, p. 311.
107. Iványi, B. Két középkori sobánya státutum. Századok 1911, pp. 29—30.
108. * * * Arhivele statului Baia Mare — Diploma dată de Matei Corvin (1469 noiembrie 9). Cu câteva sate aparținătoare.
109. * * * Cuvîntarea ținută la Călugăreni cu ocazia vizitei conducătorilor de partid și de stat în regiunea București, „Scnteia”, nr. 7395.
110. Ceaușescu, N. Szatmár Németi lörténete, p. 220.
111. * * * Szatmár vármegye monografiája, p. 234.
112. * * *

113. * * * A nagybányai M. Kir. Bánya igazgatóság kerület monografiája, Nagybánya, 1896, p. 40.
114. * * * Op. cit., p. 85.
115. * * * Op. cit., p. 155.
116. * * * Op. cit., p. 229.
117. * * * Op. cit., p. 239.
118. * * * Op. cit., p. 63.
119. * * * Op. cit., p. 64.
120. * * * Op. cit., p. 106.
121. * * * Szatmár vármegye monografiája, p. 517.
122. Pascu, Șt. Războiul țărănesc din 1784 sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, Colecția S.R.S.C., 1957, pp. 8—9.
123. * * * Din istoria Transilvaniei, vol. I, p. 178.
124. * * * Op. cit., p. 178.
125. Neamțu, Al. Recrutarea iobagilor la oaste, Studii și referate privind istoria României, P.I., p. 921.
126. Pascu, Șt. Aspecte din situația și lupta maselor populare din Maramureș în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, Revista de istorie, nr. 2/1957, p. 153.
127. Pascu, Șt. Războiul țărănesc din 1784., pp. 31—32.
128. Sabău, I. Ecourile răscoalei lui Horea în părțile de nord-vest ale Transilvaniei, Revista arhivelor, V, nr. 1/1963, pp. 189—190.
129. Sabău, I. Op. cit., p. 190.
130. Sabău, I. Op. cit., p. 191.
131. Sabău, I. Op. cit., pp. 192—193.
132. Sabău, I. Op. cit., p. 293.
133. * * * Din istoria Transilvaniei, vol. I, p. 192.
134. * * * Szatmár vármegye monografiája, p. 136.
135. Mihalyi, I. Op. cit., pp. 109—111.
136. Mihalyi, I. Op. cit., doc. 209, p. 365; Hunyadiak kora magyarországon, vol. X., Ed. 1853, p. 289.
137. * * * Istoria României, vol. III, p. 297.
138. Meteș, Șt. Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria, p. LXXIX.
139. Meteș, Șt. Op. cit., pp. 164—165.
140. Meteș, Șt. Op. cit., p. LXXVIII.
141. Birlea, I. Insemnările din bisericile Maramureșului, București, 1909, p. 132.
142. Birlea, I. Op. cit., p. 134, în revista „Răvașul”, VII, p. 63. (E menționat anul 1720 în care a terminat de scris un „Mînelu” în satul Dol).
143. Albu, N. Istoria învățămîntului românesc din Transilvania, 1944, p. 145.

144. Socolan, A. Note și inscripții despre satul Ungureni, Caiet I (inscripție pe peretele de nord al bisericii: „Nemiș, întâmplat-u-s-au de-a fost popa Ilie ne-au învățat în cer clastor) cele (ce) au făcut sfinte (lucruri) au fost acelea“.
145. Birlea, I. Op. cit., p. 84.
146. Pop, D. Mărturii strămoșești, p. 34.
147. Pop, D. Op. cit., p. 92.
148. Albu, N. Op. cit., p. 169.
149. Birlea, I. Op. cit., pp. 94—95.
150. Birlea, I. Op. cit., p. 84.
151. * * * Istoria României, vol. III, p. 314.
152. Bud, T. Date istorice despre protopoplatele, parohiile și mănăstirile române din Maramureș, din timpul vechi până în anul 1911, Gherla, 1911, p. 34. Apud Diplome maramureșene, p. 638.
153. Birlea, I. Op. cit., p. 43; N. Albu, op. cit., p. 58.
154. Albu, N. Op. cit., p. 59.
155. Albu, N. Op. cit., p. 170.
156. Albu, N. Op. cit., pp. 191—192.
157. Birlea, I. Op. cit., p. 81.
158. Albu, N. Op. cit., p. 170.
159. Albu, N. Op. cit., p. 172.
160. Albu, N. Op. cit., p. 241.
161. Ardeleanu, I. senior Din trecutul învățămîntului românesc din județul Sălaj, p. 15.
162. Socolan, A., Toth, A. Zugravii bisericilor din Maramureș (lucrare în manuscris prezentată la Sesiunea a III-a de comunicări științifice a muzeelor, dec. 1966).
163. * * * Manuscris aflat în posesia lui Gheorghe Dăncuș.
164. * * * Serviciul regional al Arhivelor statului Maramureș, fascicol III, sesiunea 28, nr. 908, 1848.
165. Filipașcu, Al. Istoria Maramureșului, 1940, p. 186.
166. * * * Arhivele Muzeului regional Maramureș, II, 500.
167. * * * Serviciul regional al Arhivelor statului Maramureș, fascicol III, sesiunea 28, nr. 907—908, 1848.
168. * * * Arhiva Muzeului regional Maramureș, II, 507.
169. Barițiu, Gh. Istoria Transilvaniei, vol. II, Sibiu, 1890, p. 796.
170. Cheresteșlu, V. Adunarea Națională de la Blaj, Ed. politi-

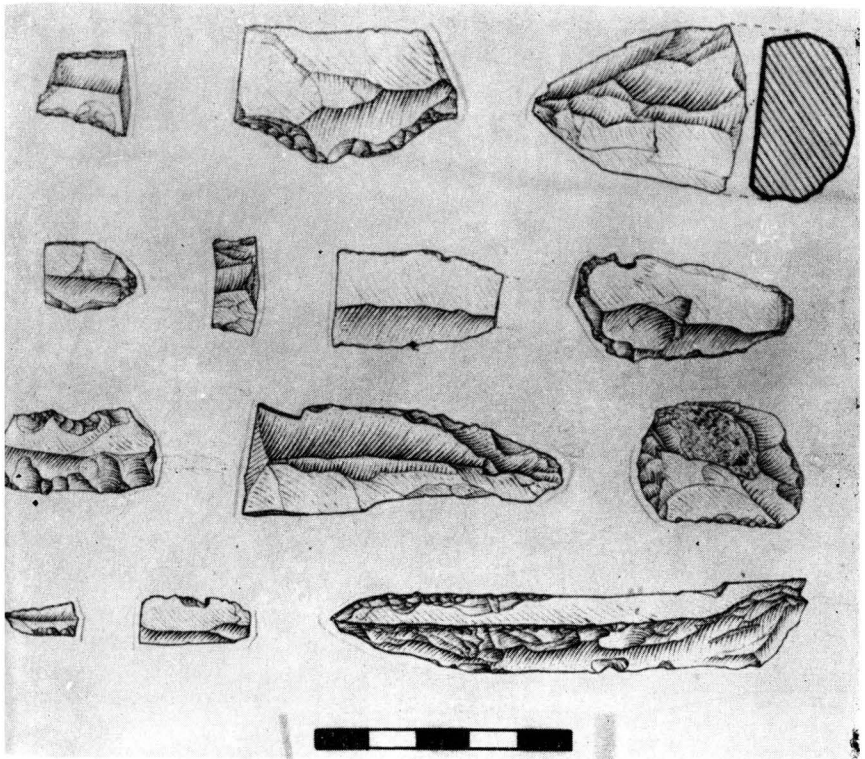
171. Cheresteşiu, V. Op. cit., pp. 235—237.
172. Cheresteşiu, V. Op. cit., p. 242.
173. Cheresteşiu, V. Op. cit., p. 244.
174. * * * Din istoria Transilvaniei, vol. II, Ed. Acad. R.P.R. (1961), p. 22.
175. * * * Scrisoarea contelui Teleky din 2 decembrie 1848 către un prieten din Oradea. In Arhivele Muzeului regional Maramureş, II, p. 504.
176. * * * Istoria României, vol. IV, Ed. Acad. R.P.R., 1964, p. 403.
177. Pascu, Şt. şi colaboratorii Unele aspecte ale problemei agrare în monarhia austro-ungară la începutul secolului al XX-lea (1900—1918), în Destrămarea monarhiei austro-ungare 1900—1918, Ed. Acad. R.P.R., Bucureşti, 1964, p. 19.
178. * * * Szatmar vármegye. A Magyarország Varmegye és városai központi szerkesztő, bizottságának felügyelete alatt, istak a Szatmarmegyei helyi munkatársak, Országos Monografia Társaság, Budapest, p. 298.
179. * * * Serviciul regional al Arhivelor statului Maramureş, Fondul Direcţiei minelor, dosar 15, fila 19, an 1928.
180. * * * Baia Mare, schiţă monografică, p. 36.
181. * * * Szatmár Némethi; SZ KIR. VÁROS, A MAGYARORSZÁG VARMEGYEI ÉS VÁROSAI KOZPONT SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁGNOK, FELÜGYELETE ALAT, ORSZÁGOS MONOGRAFIA TÁRSASÁG, Budapest. p. 14 şi Mereuţiu, V. R.
182. * * * Ziarul „Szatmar Némethi”, 1904, aprilie 26.
183. * * * Din istoria Transilvaniei, vol. II, Ed. Acad. R.P.R. (1961), p. 314 şi I. Cicală — A Egyed: Ecolul răscoalei ţăranilor din 1907 din România şi Transilvania, în Studii şi referate privind răscoalele ţărăneşti din 1907, Ed. Acad. R.P.R., 1957, p. 250.
184. * * * Ibidem, p. 212.
185. * * * Ibidem, p. 211.
186. * * * Greva generală din România — 1920, Ed. politică, Bucureşti, 1960, p. 40.
187. * * * Din istoria Transilvaniei, vol. II, Ed. Acad. R.P.R. (1961), p. 253.
188. Iuga, A. Cu privire la Vasile Lucaciu, Acte, documente, procese, pp. 103—104.
189. Georgescu, I. George Pop de Băseşti, Ed. Asociaţiei cul-

190. * * * turale ASTRA, Oradea, p. 159.
Din istoria Transilvaniei, vol. II, Ed. Acad. R.P.R. (1961), p. 295.
191. Filipaşcu, Al. Istoria Maramureşului, pp. 237—238.
192. Ceauşescu, N. Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluţionare şi democratice a poporului român, al tradiţiilor mişcării muncitoreşti şi socialiste din România, „Scînteia“, an XXXV, nr. 6973, din 8 mai 1966, p. 2.
193. Deac, A. Mişcarea muncitorească din Transilvania, 1890—1895, Ed. ştiinţifică, Bucureşti, 1962, pp. 223—224.
194. * * * Ibidem, p. 129.
195. * * * Ibidem, p. 166.
- 195/bis * * * Ibidem, p. 286.
196. Vaida, L. Despre mişcarea sindicală din Transilvania între anii 1900—1917, în Contribuţii la istoria mişcării sindicale din Transilvania (1848—1917), Ed. C.C.S.S., p. 102.
197. * * * Ibidem, p. 67.
198. * * * Ibidem, p. 68.
199. * * * Ibidem, p. 65.
200. * * * Nagybánya, nr. 14, din 4 aprilie 1907, nr. 16 din 18 aprilie 1907 şi nr. 17 din 25 aprilie 1907.
201. * * * Ibidem, nr. 36 din 5 sept. 1907 şi nr. 37 din 12 sept. 1907.
202. * * * Szatmár vármegye, 12 sept. 1909.
203. * * * Nagybánya, nr. 34 din 22 august 1907.
204. * * * Ibidem, nr. 27, din 4 iulie 1907.
205. * * * Din istoria Transilvaniei, vol. II, Ed. Acad. R.P.R., (1961), pp. 316, 318 şi L. Vaida, op. cit., pp. 107 şi 110.
206. * * * Serviciul regional al Arhivelor statului Maramureş, fondul Direcţiei minelor, dosar 15, fila 3, an 1928.
207. * * * Ibidem, dos. 53, fila 7, pentru anul 1932, dosar 52, fila 20.
208. * * * Ibidem.
209. * * * Judeţul Satu Mare. Dare de seamă pe anii 1933—1937, p. 263.
210. * * * Szatmár Közlemény, nr. 95, din 29 noiembrie 1931.
211. * * * Sătmarul, nr. 29 din 9 aprilie 1922.
212. * * * Serviciul regional al Arhivelor statului Maramureş, fondul Direcţiei minelor, dosar

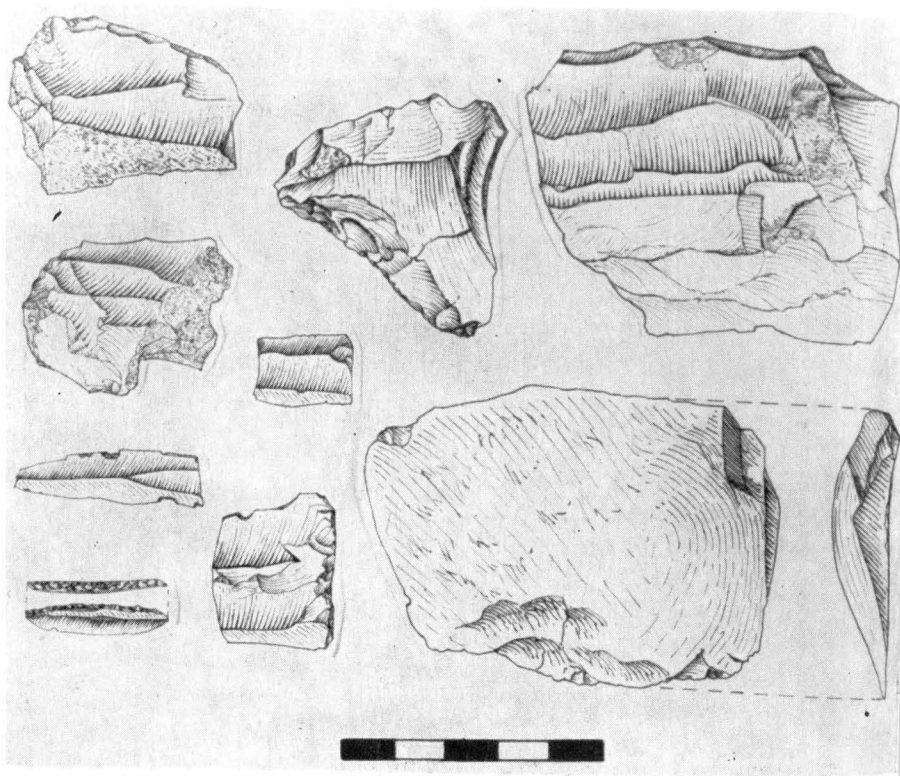
- 3, filele 13, 48, 17, 72, 34.
213. * * * Ibidem, dosar 2, fila 4, an 1926.
214. * * * Ibidem, dosar 9, fila 47, an 1925.
215. * * * Ibidem, dosar 5, fila 48, an 1925.
216. * * * Ibidem, dosar 3, filele 94, 95, 96, an 1926.
217. * * * Ibidem, dosar 2, fila 9, an 1926.
218. * * * Ibidem, dosar 2, fila 27, an 1926.
219. * * * Lemnarul, An. 7, nr. 1, din 15 ianuarie 1928, Cluj.
220. * * * Szatmármegyei Közlöny, din 4 ian. 1931.
221. * * * Ibidem, 11 ianuarie 1931.
222. * * * Serviciul regional al Arhivelor statului Maramureș, fondul Direcției minelor, dosar 32, fila 2, an 1932.
223. * * * Ibidem, dosar 32, fila 2, an 1932.
224. * * * Ibidem, dosar 7, fila 152, an 1932.
225. * * * Ibidem, dosar 3, fila 46, an 1929.
226. * * * Szatmármegyei Közlöny, nr. 9, din 29 ian. 1933.
227. Ceașescu, N. Op. cit., p. 4.
228. * * * Arhiva Inspectoratului regional de control geologic și minier Baia Mare, doc. 0.605, din 9 sept. și 6 sept. 1919.
229. * * * Ibidem, doc. 0.605, din 9 sept. 1919.
230. * * * Ibidem, doc. din 7 sept. 1919.
231. * * * Ibidem, doc. din 8 sept. 1919.
232. * * * Ibidem, doc. din 10 sept. 1919.
233. * * * Nagybánya és Vidéke, din 1 mai 1920.
234. * * * Greva generală din România — 1920, Ed. Politică, București, 1960, p. 193.
235. * * * Ibidem, p. 193.
236. * * * Nagybánya és Vidéke, din 7 mai 1922.
237. Ceașescu, N. Op. cit., p. 2.
238. * * * Szatmármegyei Közlöny, an 47, nr. 21, din 22 mai 1921, p. 3.
239. * * * Nagybánya és Vidéke, din 7 mai 1922.
240. * * * Szamos, din 6 iulie 1922.
241. * * * Ibidem, din 25 oct. 1924.
242. * * * Nagybánya és Vidéke, din 8 febr. 1925.
243. * * * Ibidem, din 3 mai 1925.
244. * * * Ibidem, din 10 ian. 1926.
245. * * * Ibidem, din 4 dec. 1927.
246. * * * Serviciul regional al Arhivelor statului Maramureș, fondul Direcției minelor, dosar 7, filele 2, 7, 1929.
247. * * * Ibidem, dosar 5, filele 30, 38, an. 1929.
248. * * * Nordul Ardealului, nr. 6, din 9 martie 1929.

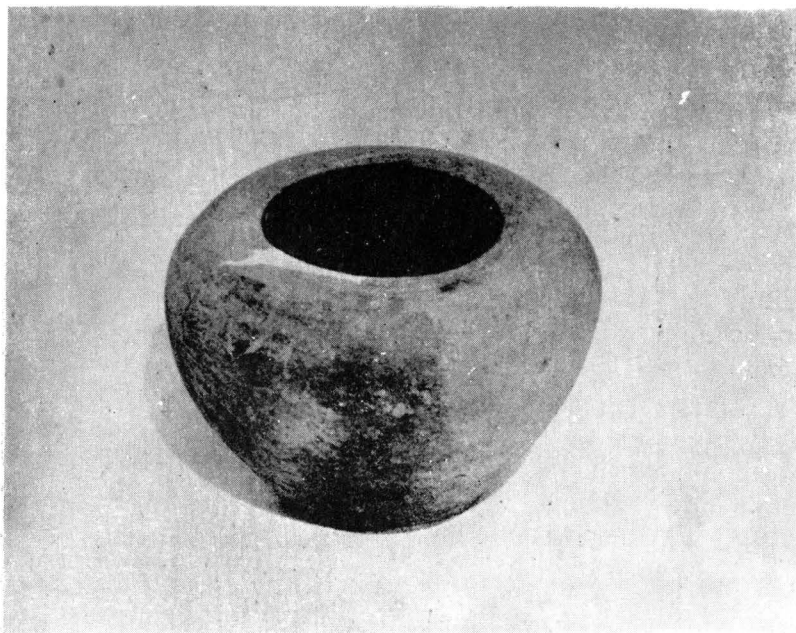
249. * * * Szamos, nr. 181, din 11 august 1929, și nr. 230 din 9 sept. 1929.
250. Pop, N. Mișcarea muncitorească (țărănească) din regiunea Maramureș între cele două războaie mondiale, (Lucrare de diplomă), 1967, pp. 38—39.
251. * * * Szalmár Népszava, nr. 13, din 27 martie 1932.
252. Pop, N. Op. cit., p. 44.
253. * * * Arhiva Muzeului orășenesc Satu Mare, copie actul 91, din 21 aprilie 1933.
254. * * * Szalmári Ujság, din 26 noiembrie 1933.
255. * * * Granița, din 28 aprilie 1934.
256. * * * Szamos, nr. 99, din 1 mai 1935.
257. * * * Nagybánya és Vidéke, din 6 august 1933.
258. * * * Számos, din 6 august 1935.
259. * * * Informațiile au fost primite de la artistul poporului Vida Gheza.
260. Pop, N. Op. cit., p. 54.
261. Iacoș, I., Condurache, N. Acțiuni ale patrioților maramureșeni împotriva ocupanților fasciști (1940—1944), Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă CC. al P.C.R., nr. 4, 1962, p. 78.
262. * * * Ibidem, p. 80.
263. Pop, N. Op. cit., pp. 56—57.
264. Iacoș, I., Condurache, N. Op. cit., p. 81.
265. * * * Ibidem, pp. 82—83.
266. Bud, T. Analele Asociațiunii pentru cultură a poporului român din Maramureș, Gherla, 1907, p. 167.
267. Filipașcu, Al. Istoria Maramureșului, p. 215.
268. * * * Județul Satu Mare, Dare de seamă pe anii 1933—1937, p. 183.
269. * * * Ibidem, p. 197.
270. Scurtu, V. Petru Bran, Un luptător al trecutului românesc din Satu Mare, Tipografia „Presa liberă”, Satu Mare, pp. 67—81.
271. Scurtu, V., Triteanu, M. Societatea de lectură a elevilor români din Baia Mare (1869—1877), în Studii și articole de istorie, vol. VIII, București, 1966, pp. 143—163.
272. * * * Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, Ed. Politică, București, 1965, p. 50.

PLANȘE ȘI ILUSTRĂȚII

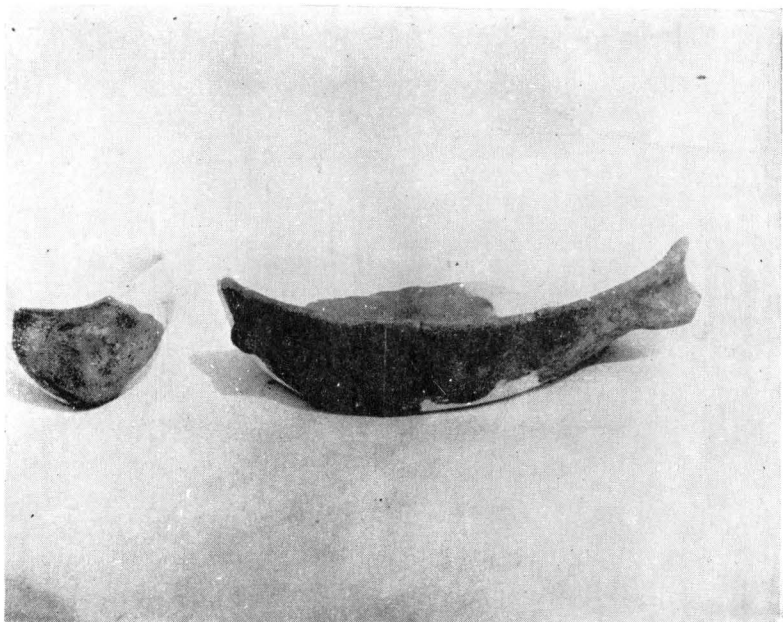

1—2. Unelte din epoca paleolitică rezultate din săpăturile arheologice din Țara Oașului.

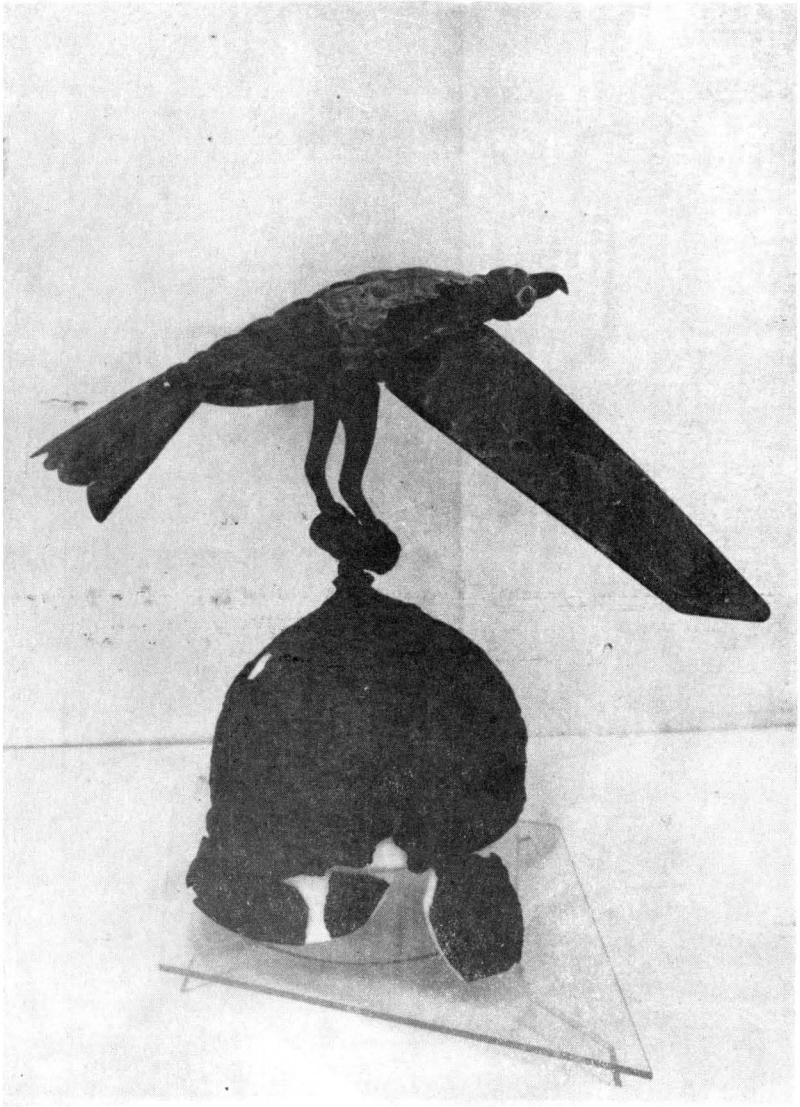

3. Vase ceramice din epoca neolitică.

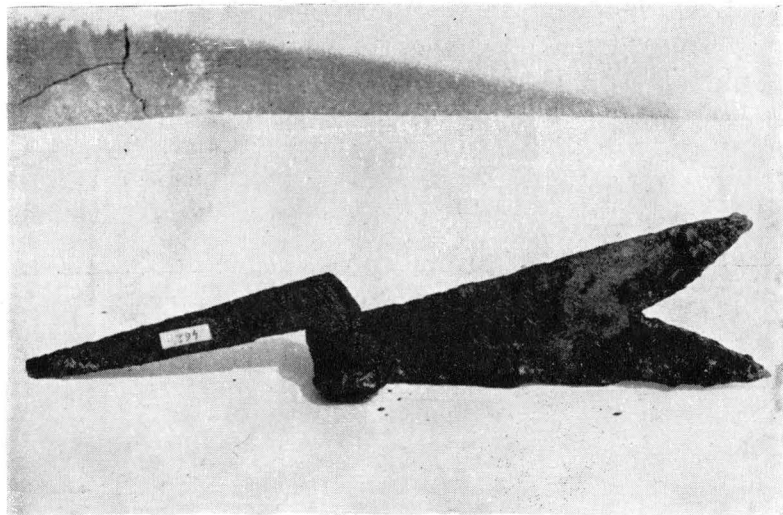
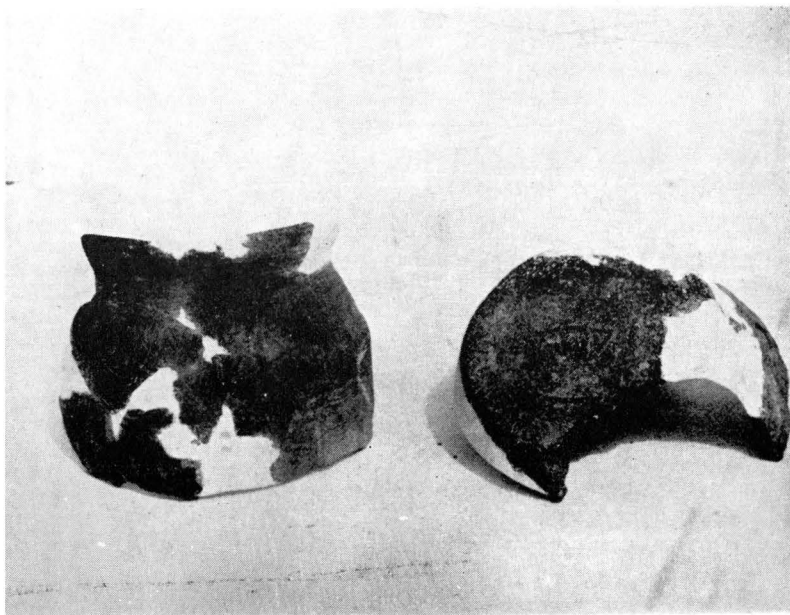

4. Vase neolitice și piese din bronz.

<https://biblioteca-digitala.ro>

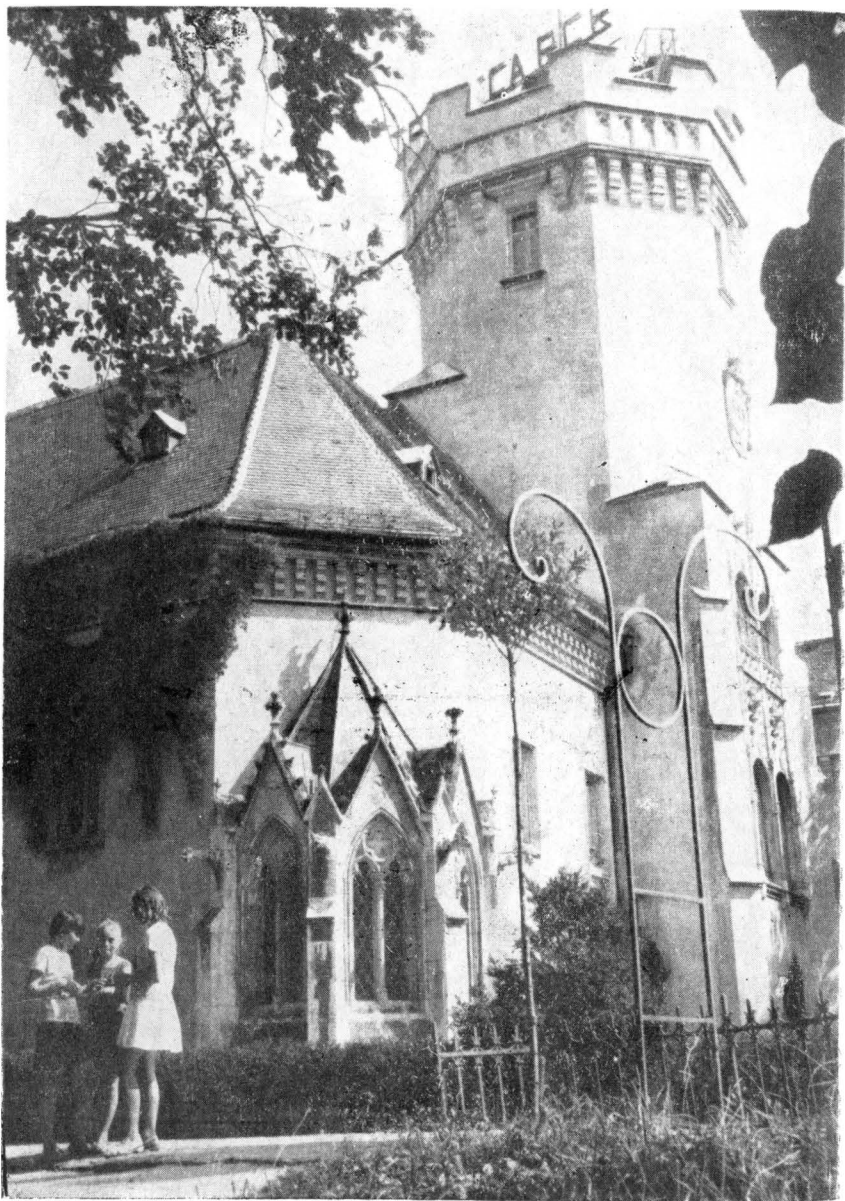
5. Coif de fier cu pasăre de bronz *descoperit la Ciumești.

6. Obiecte descoperite la curtea lui Bogdan-Vodă.

7. Cetatea Chioar, fragment de zid.

8. Castelul din Carei.

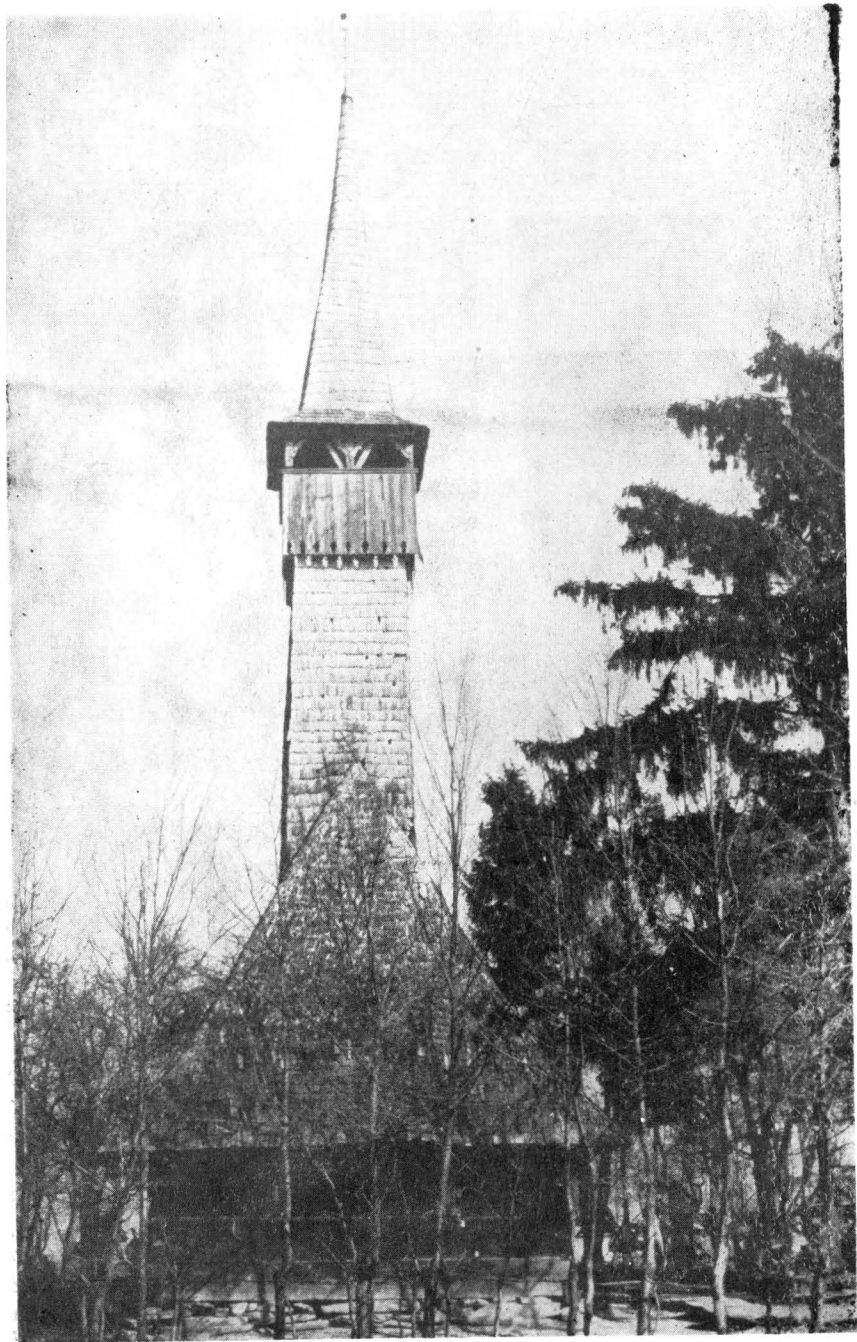
9. Obeliseul din Cavnic ridicat pe locul unde au fost
bătuți tătarii.

Kereszt és Vezeték Neve.	Johanna helyek Minőség.	Johanna helyek.		Község száma	Község nép.	Község terület.	Község szélessége.	Község hossza.	Község magassága.	Község nép.	Község terület.	Község szélessége.	Község hossza.	Község magassága.
		Hej.	Mivola.											
<p>Mezőgazdasági Községek</p> <p>1. Kőrös Körös 1 1 1 6 1/2 13 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>2. Kőrös Körös 6 1 1 6 1/2 13 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>3. Kőrös Körös 3 - 7 1/2 22 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>4. Kőrös Körös 2 - 4 1/2 13 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>Összesen 12 1/2 10 31 1/2 53 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>Értékesítési Községek</p> <p>1. Kőrös Körös 3 1/2 1 7 1/2 13 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>Értékesítési Községek</p> <p>1. Kőrös Körös - 1 - - 18 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>2. Kőrös Körös - 5 1 1 - 18 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>3. Kőrös Körös - 6 1/2 - - 18 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>4. Kőrös Körös - 2 1/2 1 - - 18 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>5. Kőrös Körös - 11 - - - 18 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>6. Kőrös Körös - 4 - 2 - 18 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>7. Kőrös Körös - 6 - - - 18 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>8. Kőrös Körös - 3 1/2 - - 18 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p> <p>9. Kőrös Körös - 4 - - - 18 1 1 1 1 1 1 1 1 1</p>														

10. Facsimil din urbariul de la Negrești

11. Lacul Bodi de la Baia Sprie.

12. Biserica de lemn din Săcălășeni.

13. Biserica de lemn din Bogdan-Vodă

14. Biserica de lemn din Plopiș

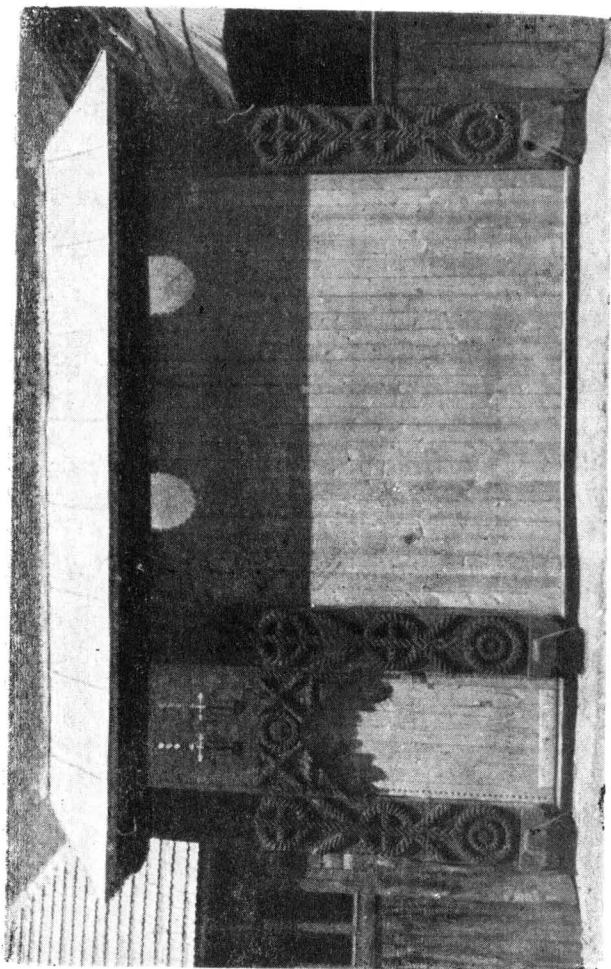

15.- Biserica de lemn din Rozavlea.

Lung ze Bezi zeand y
 ducav karne iute cars
 defrutauy ko ze yin se
 ne cas yin ne vraye p camt
 ze yin nept adnca amika
 sko vab te yemans rveny
 asba g p r emauy
 ko p p asu bab
 n g e n n o y

Anu ymnauy p amon
 Cas Skine Sklacov k p
 k mite p p y h e n e y m
 n i n g s q i e p p a e s m a j e m
 y u p v s p e n p p l a
 p p a k k n o n g p y u l l e
 t r o p

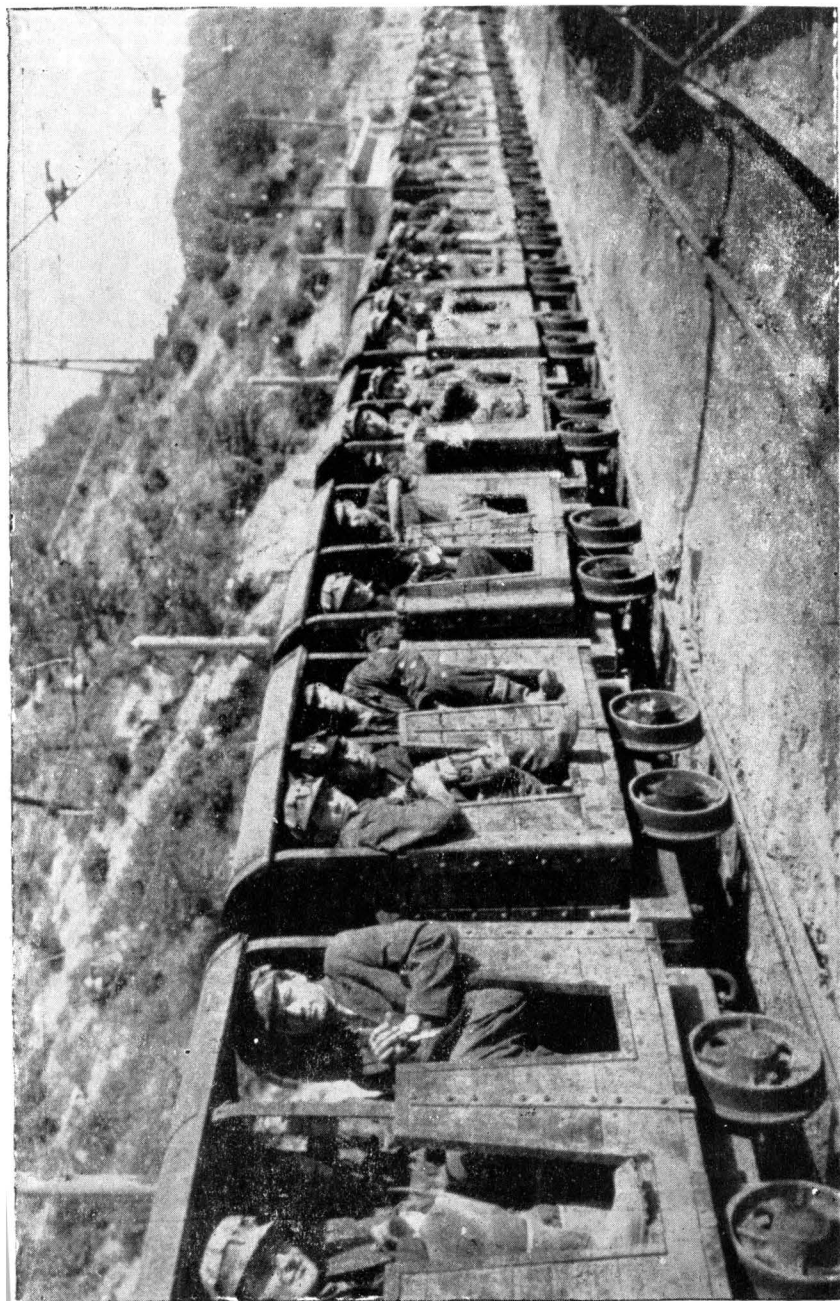
16. Facsimil din manuscrisul lui Țicală din Dragomirești.

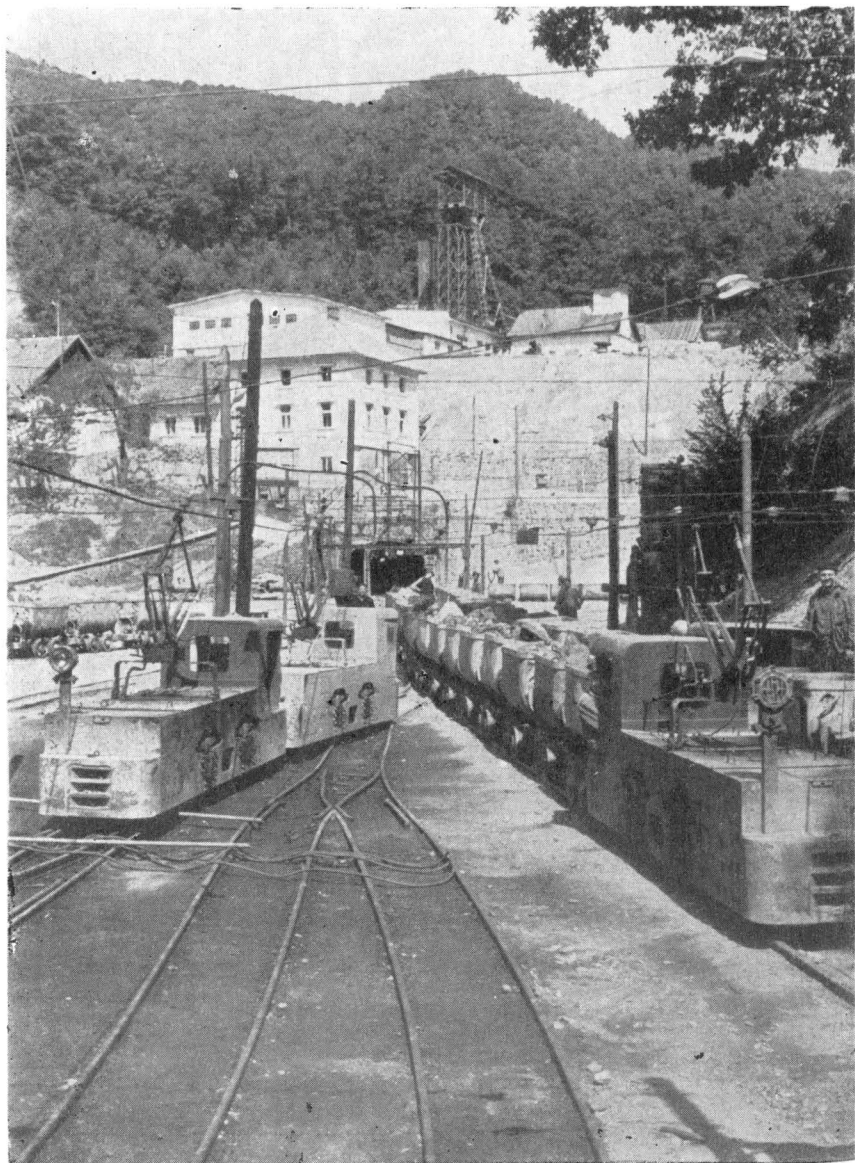
17. Poartă maramureșeană.

18.- Poartă maramureșeană — detaliu.

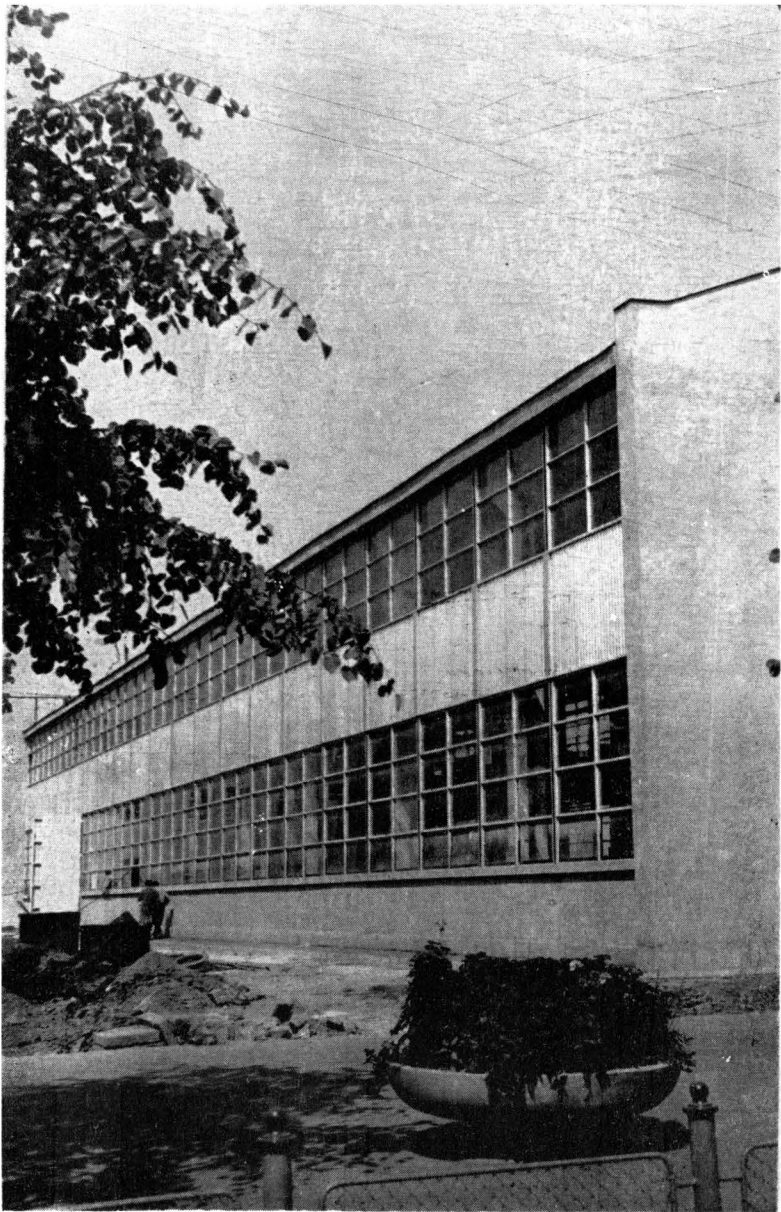
19. Momentul intrării în mină la Exploatarea minierei Săsar.

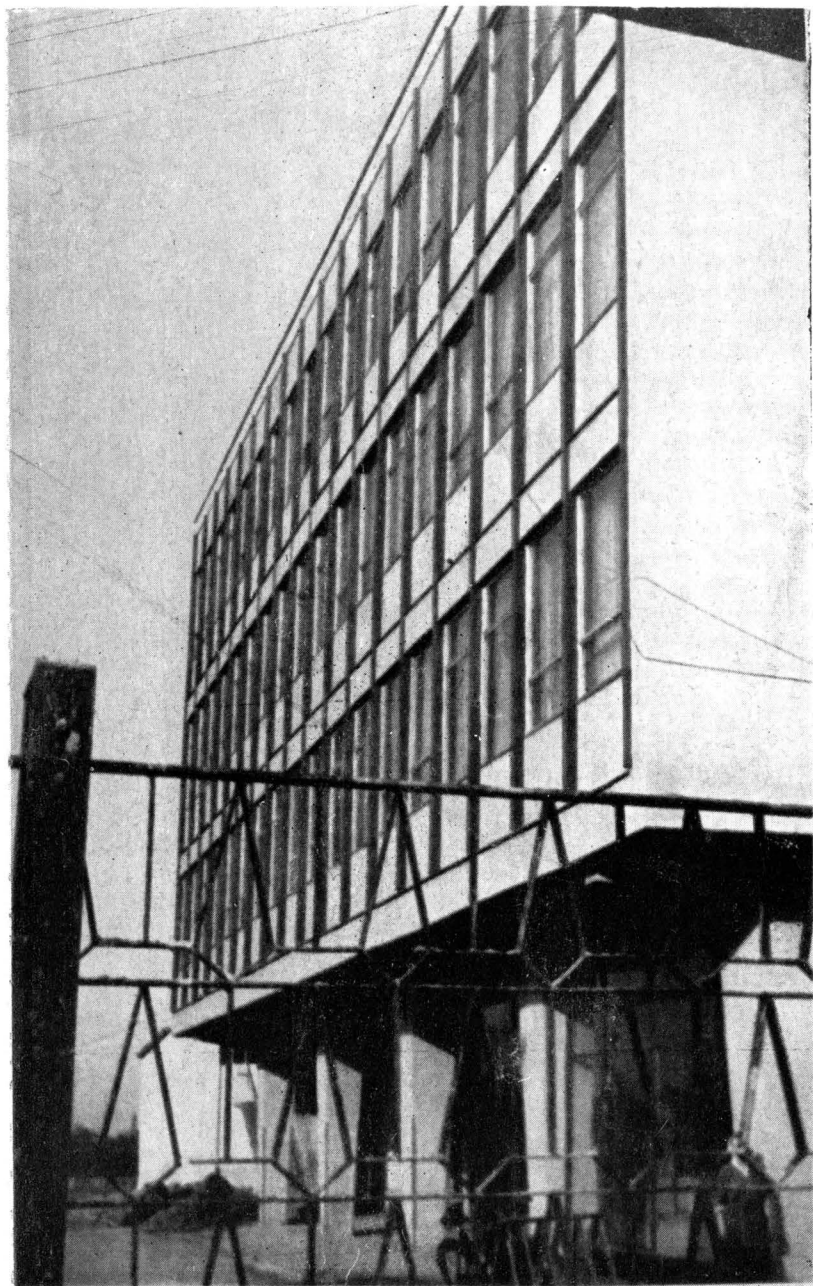
20. Vedere de la E. M. Baia Sprie.

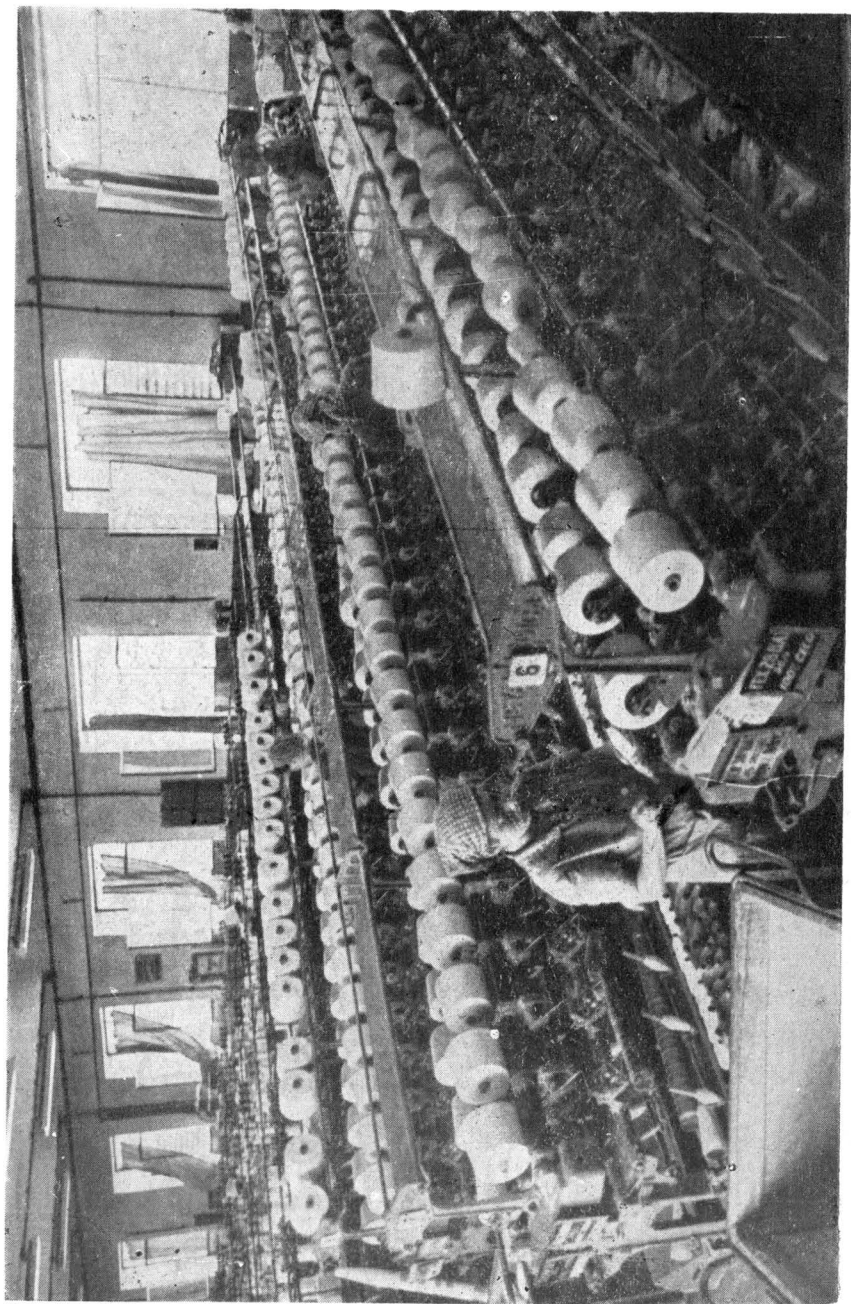
21. UNIO Satu Mare — confecționarea vagoanelor.

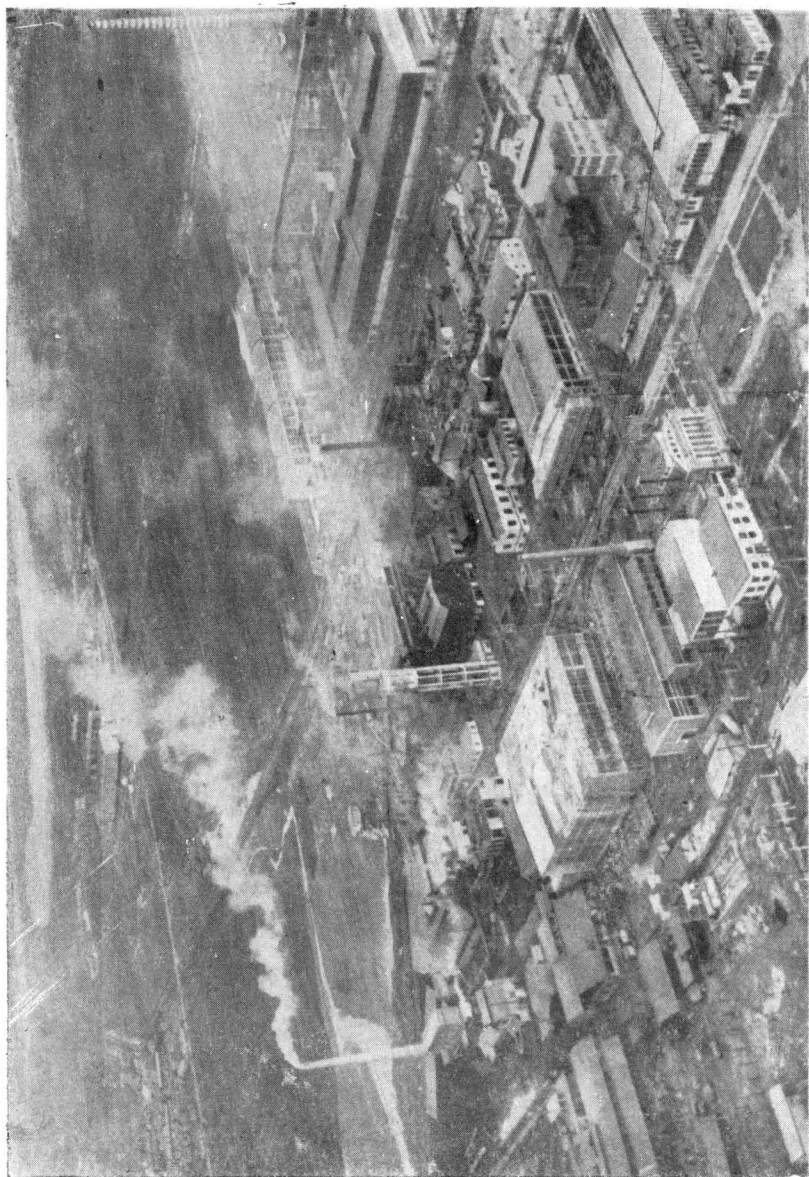
22. UNIO Satu Mare, Hala de tratament termic.

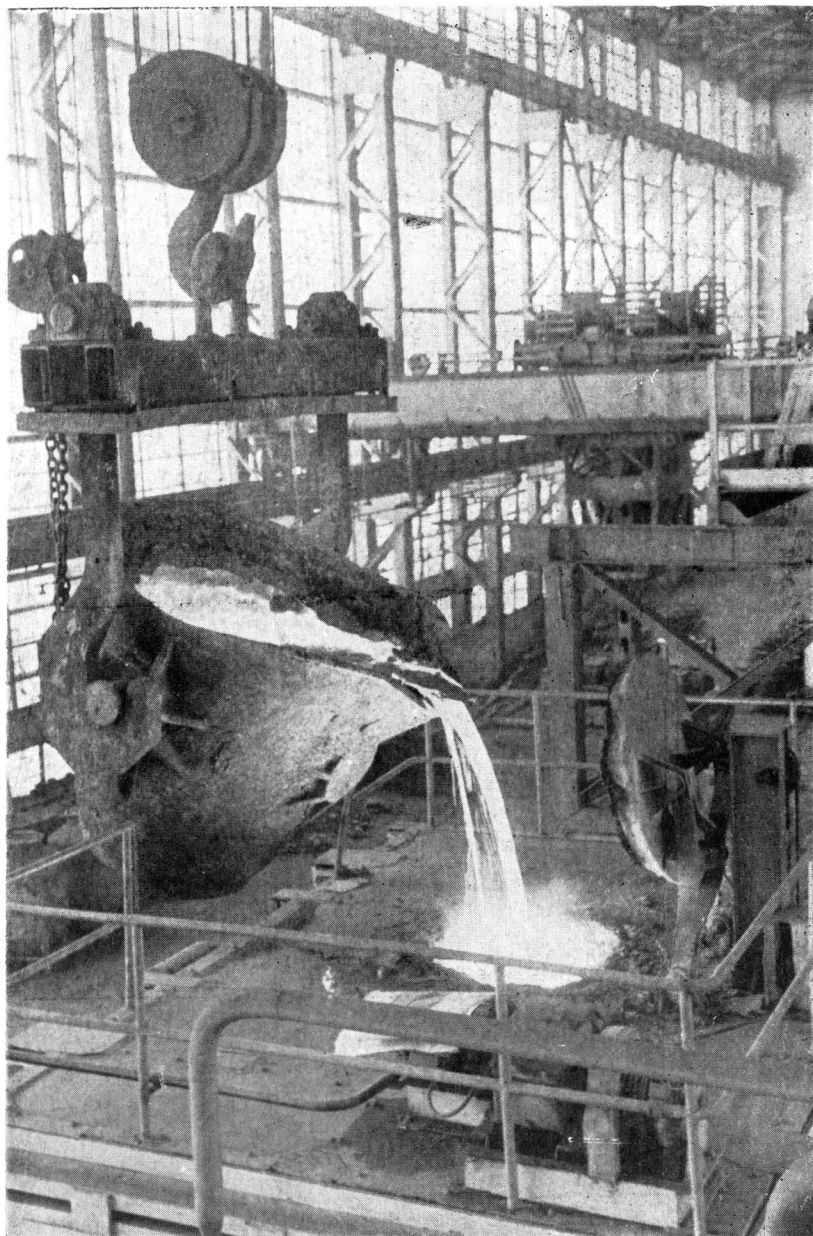
23. I. T. A. Satu Mare.

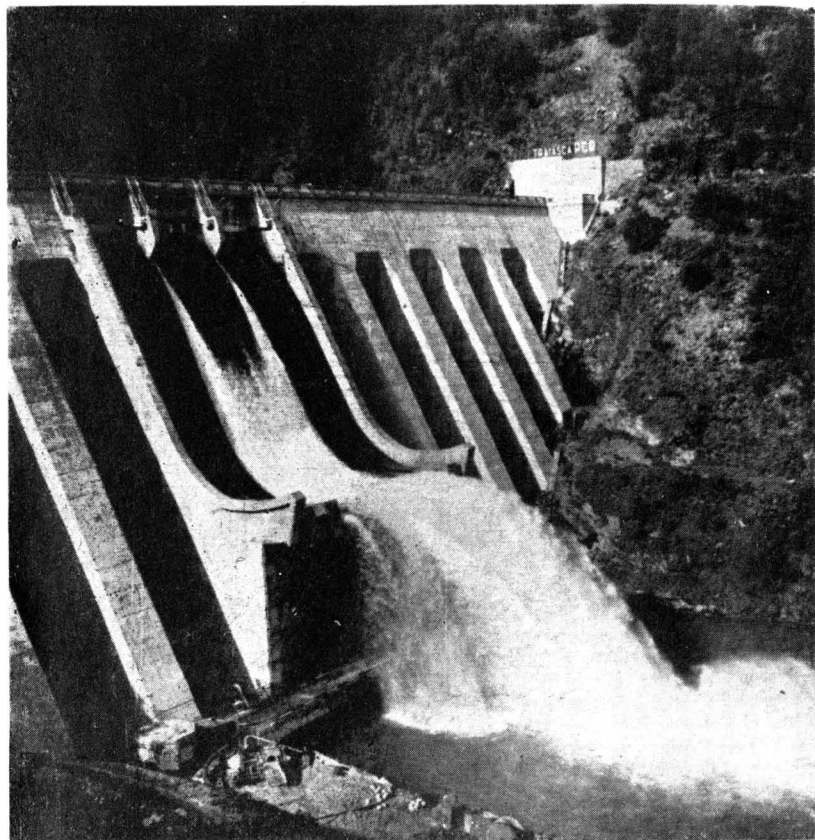
24. Aspect de la I.T.A. Satu Mare.

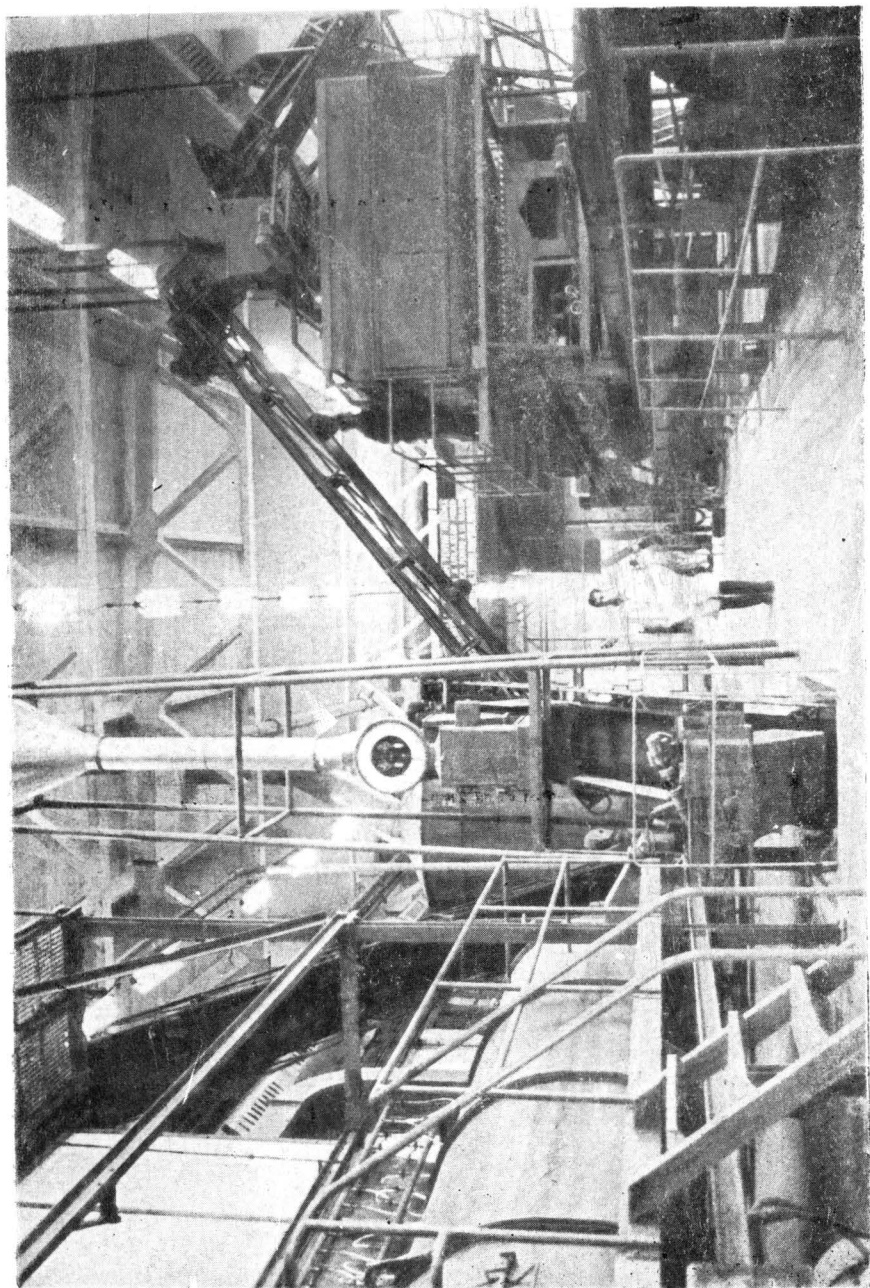
25. Combinatul chimico-metalurgic din Baia Mare.

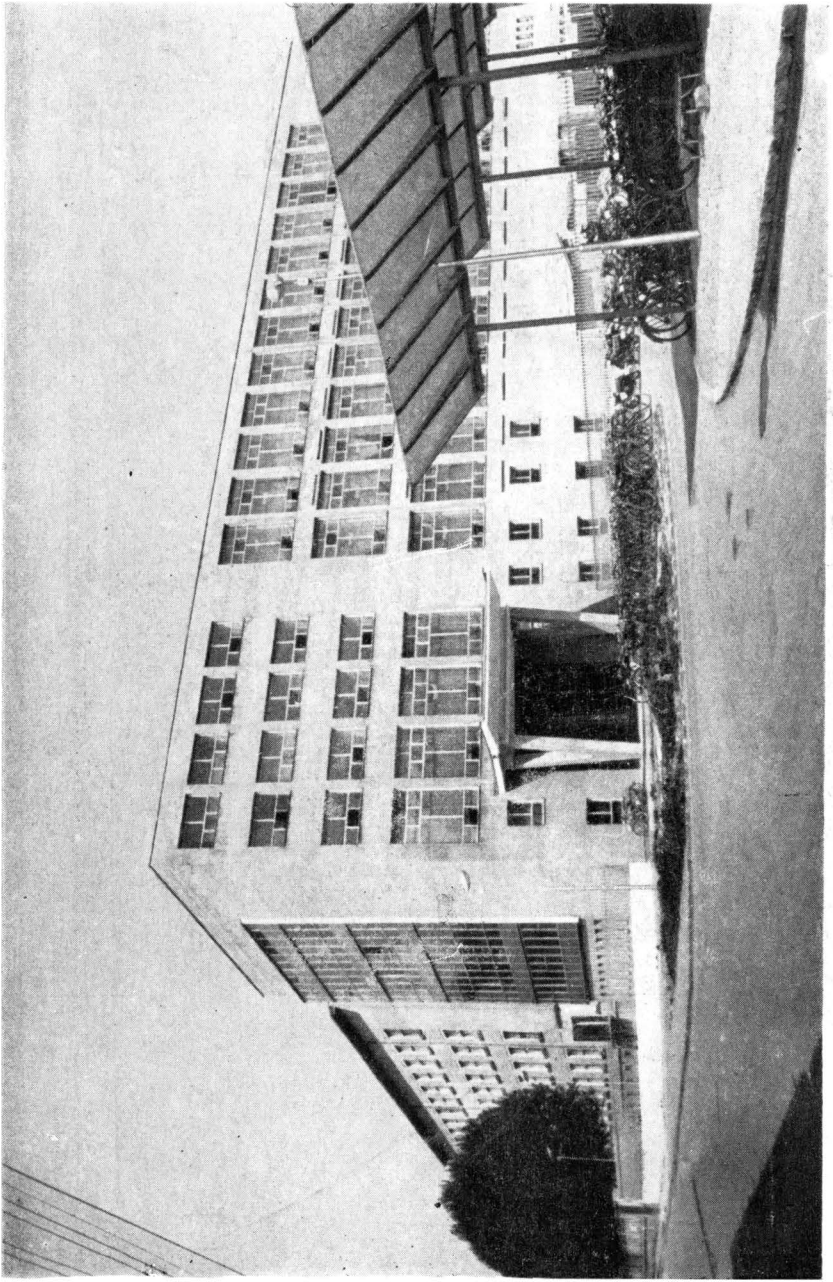
26. Turnarea cuprului la Combinatul chimico-metalurgic din Baia Mare.

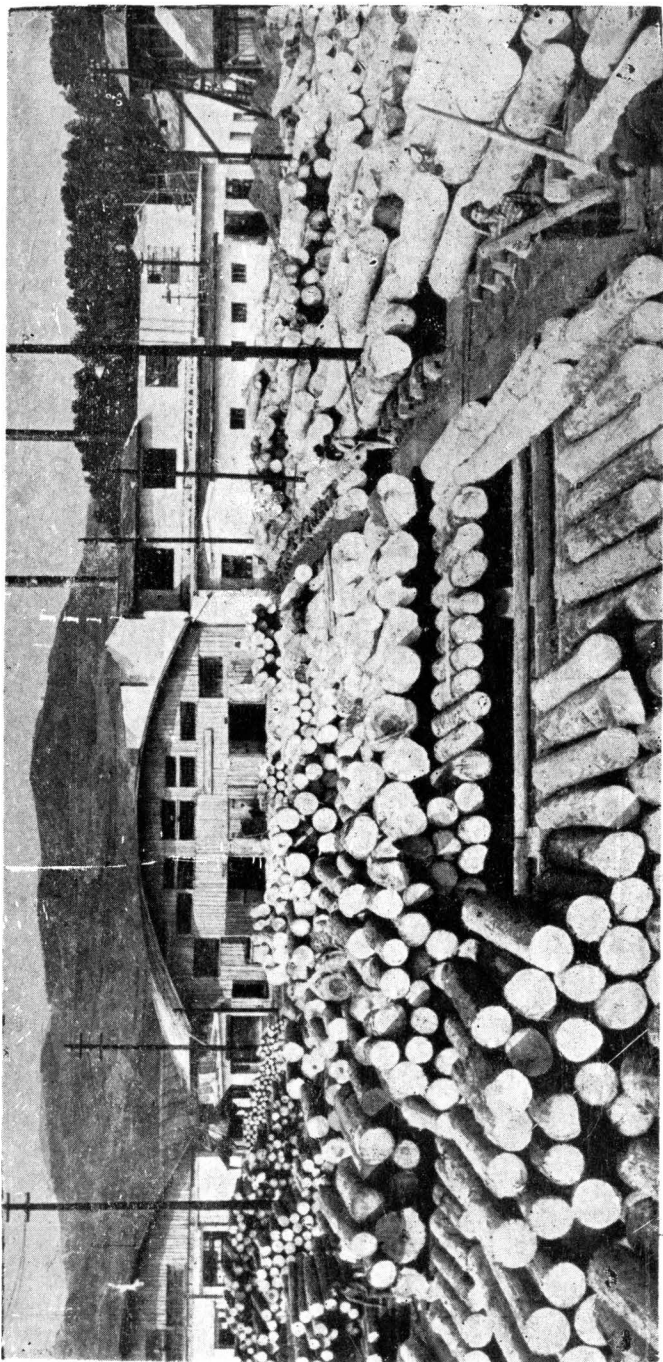
27. Barajul de la Firiza.

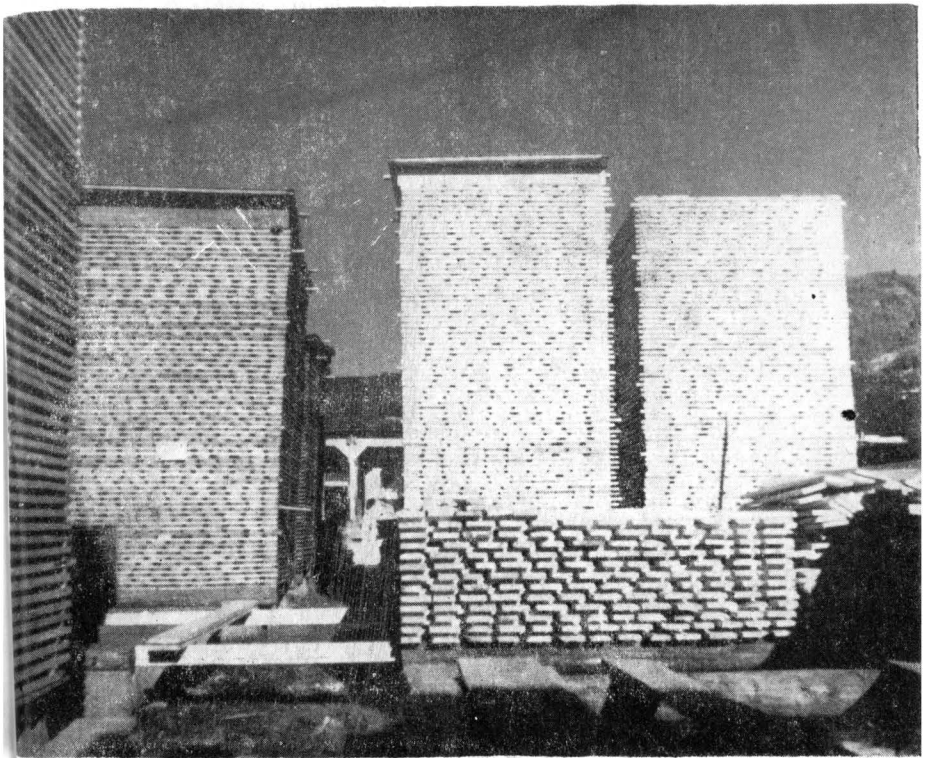
28. C.I.L. Sighetul Marmației — Fabrica de P.A.L.

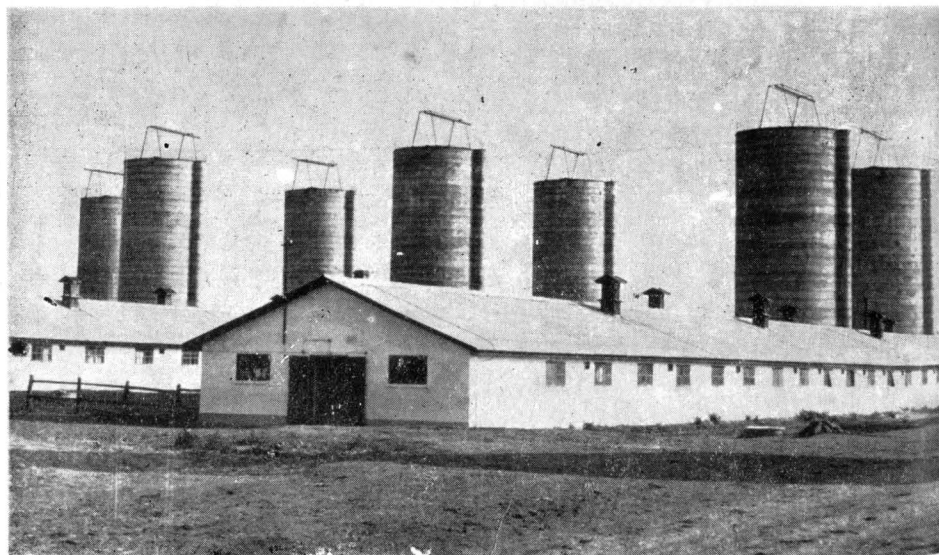

29. Fabrica de confecții „Mondiala” Satu Mare.

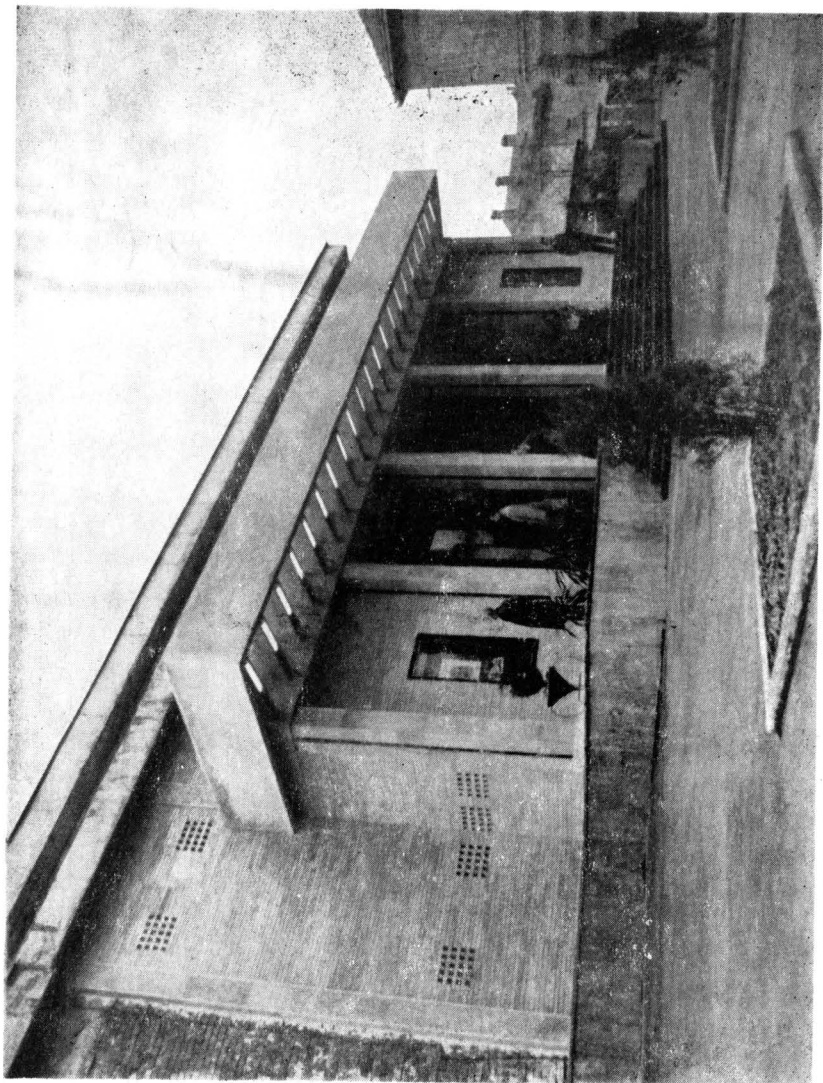

30—31. Aspecte de la U.I.L. Vișeu de Sus,

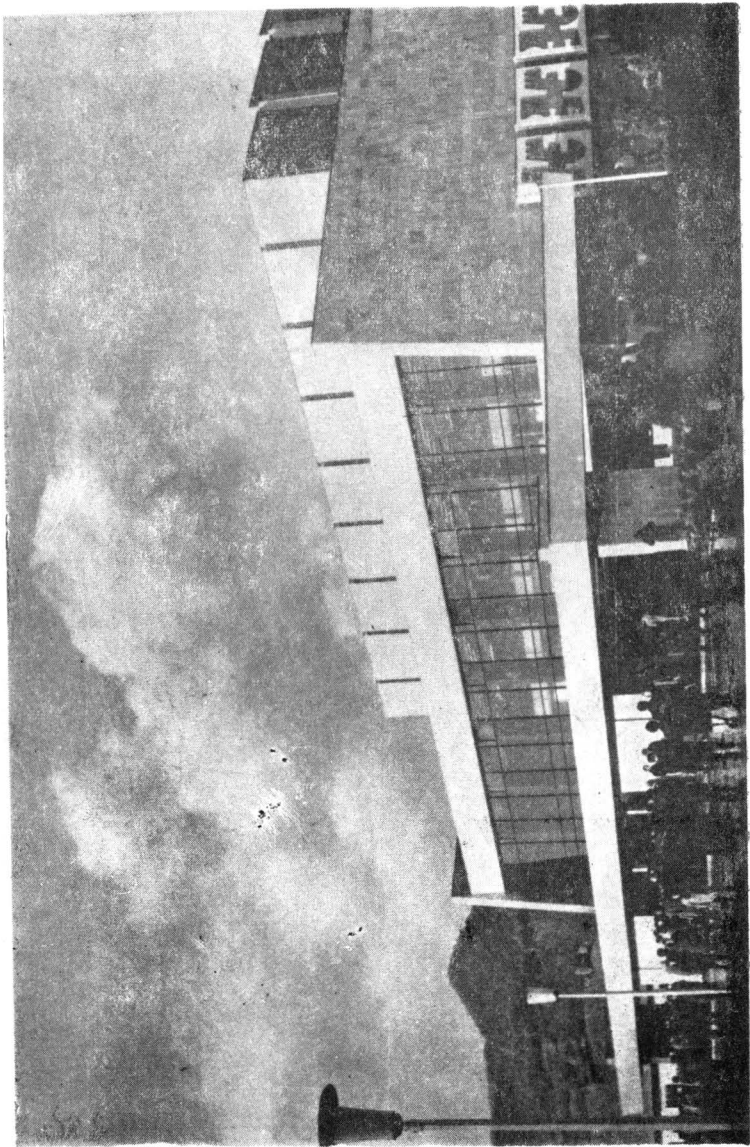

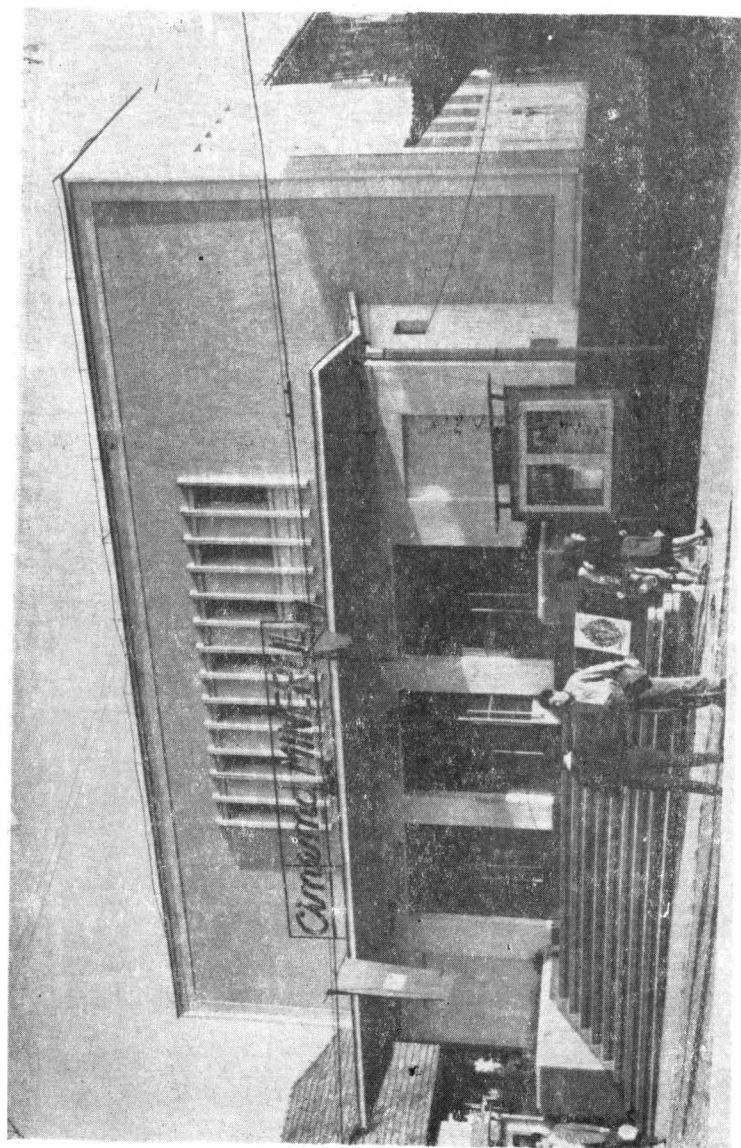
32. Livadă de cireși la Seini (sus). Aspect de la G.A.S. Carei (jos).

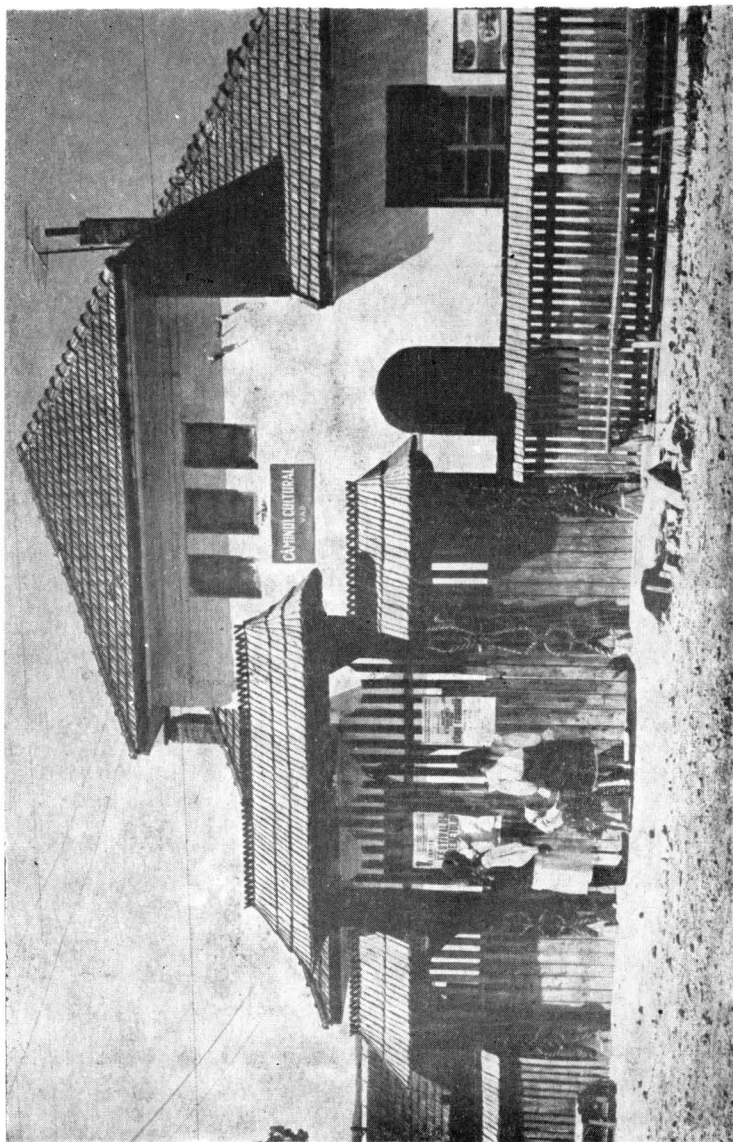
33. Teatrul de stat din Baia Mare.

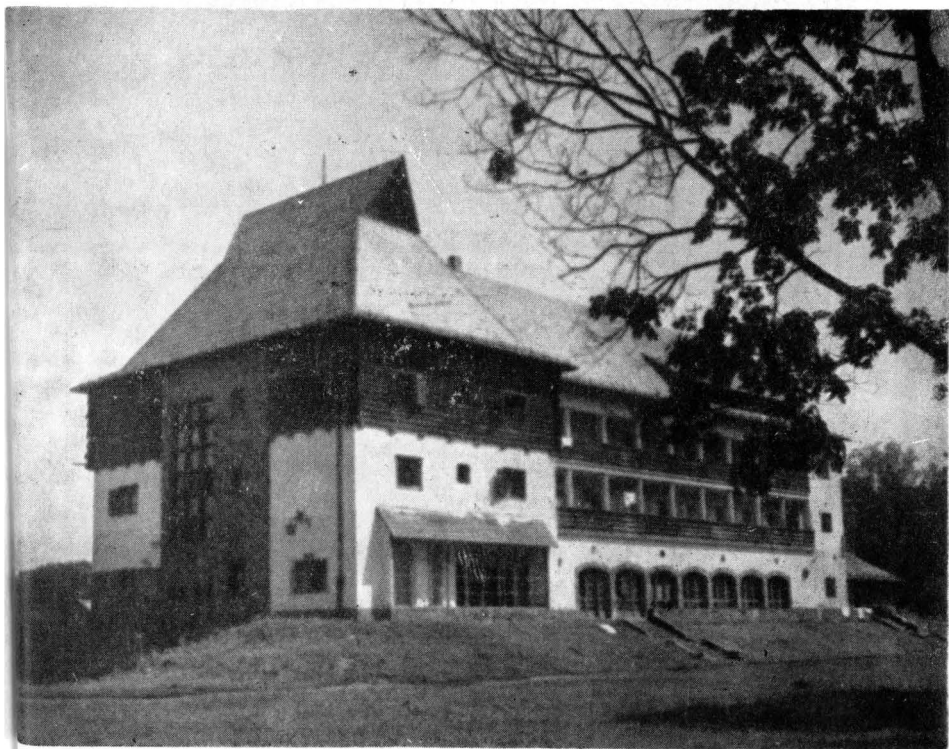
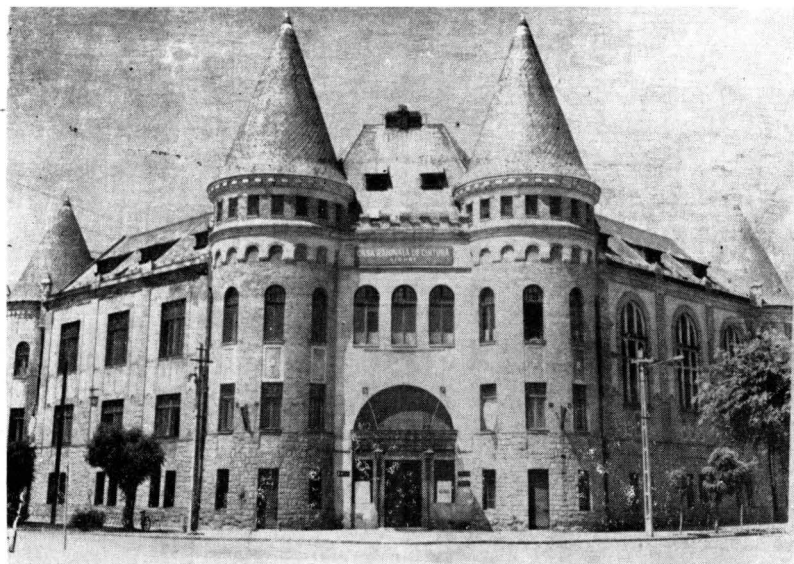
34. Cinematograful DACIA din Baia Mare.

35. Cinematograful MINERUL din Baia Sprie

36. Căminul cultural din Vad.

37. Casa de cultură (sus) și Spitalul de pediatrie (jos) din Sighetul Marmăției.

<https://biblioteca-digitala.ro>

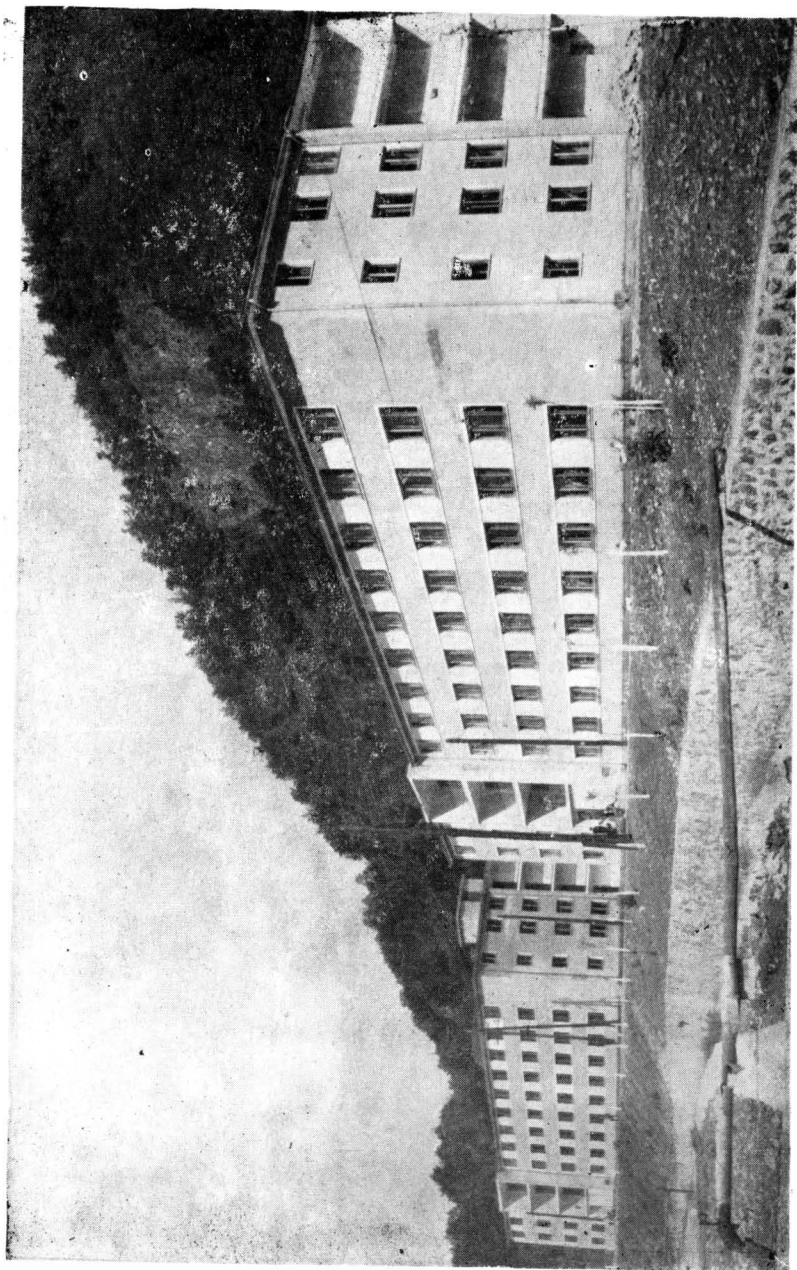
38. Casa-muzeu din Negrești pe vechiul loc.

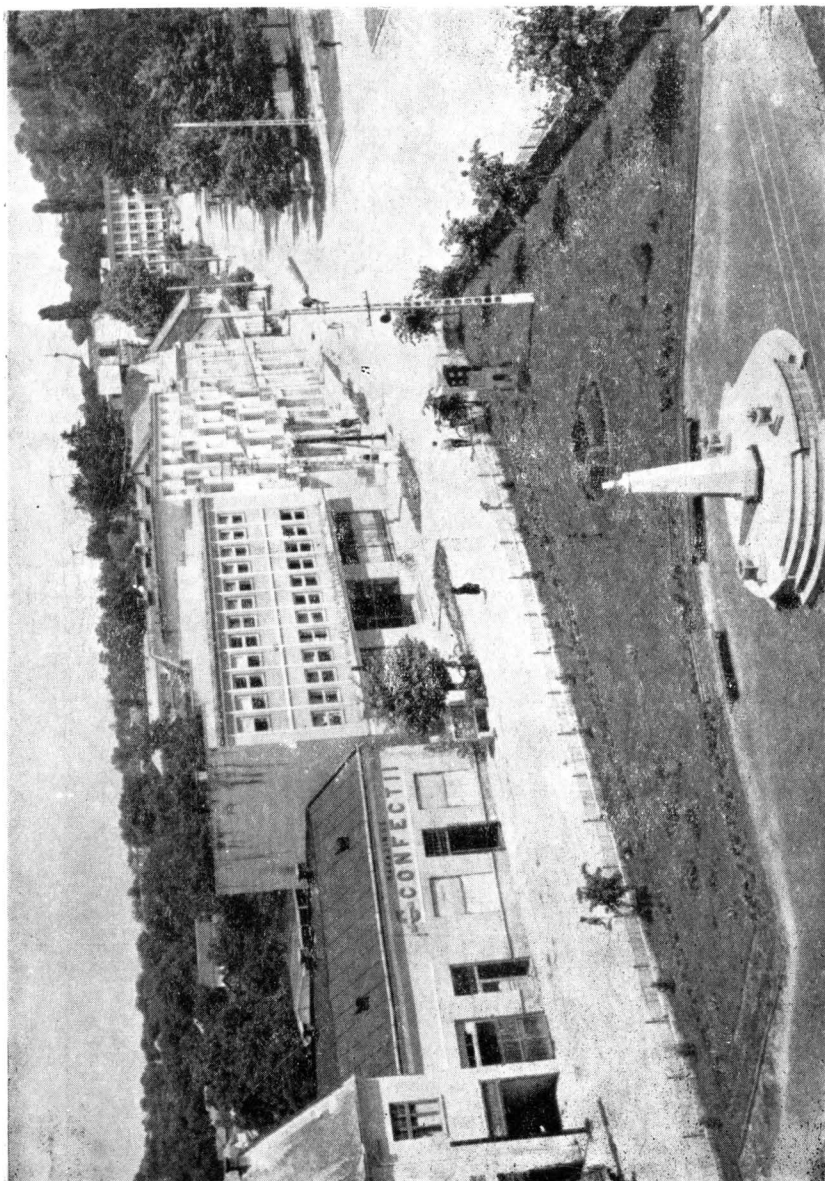
39. Baia Mare. Vedere de ansamblu (sus) Aspect de pe strada Unirii (jos).

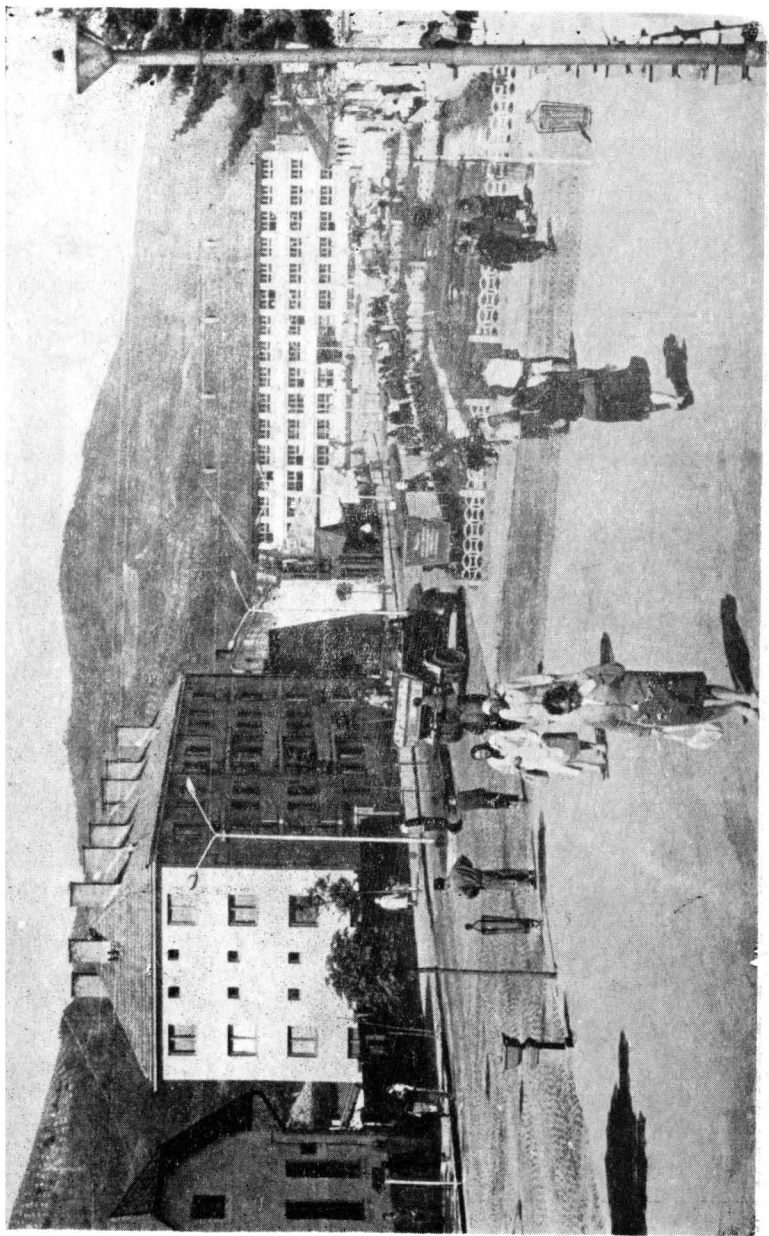
40. Cartier sătmărean.

41. Cavnic — cămine pentru mineri.

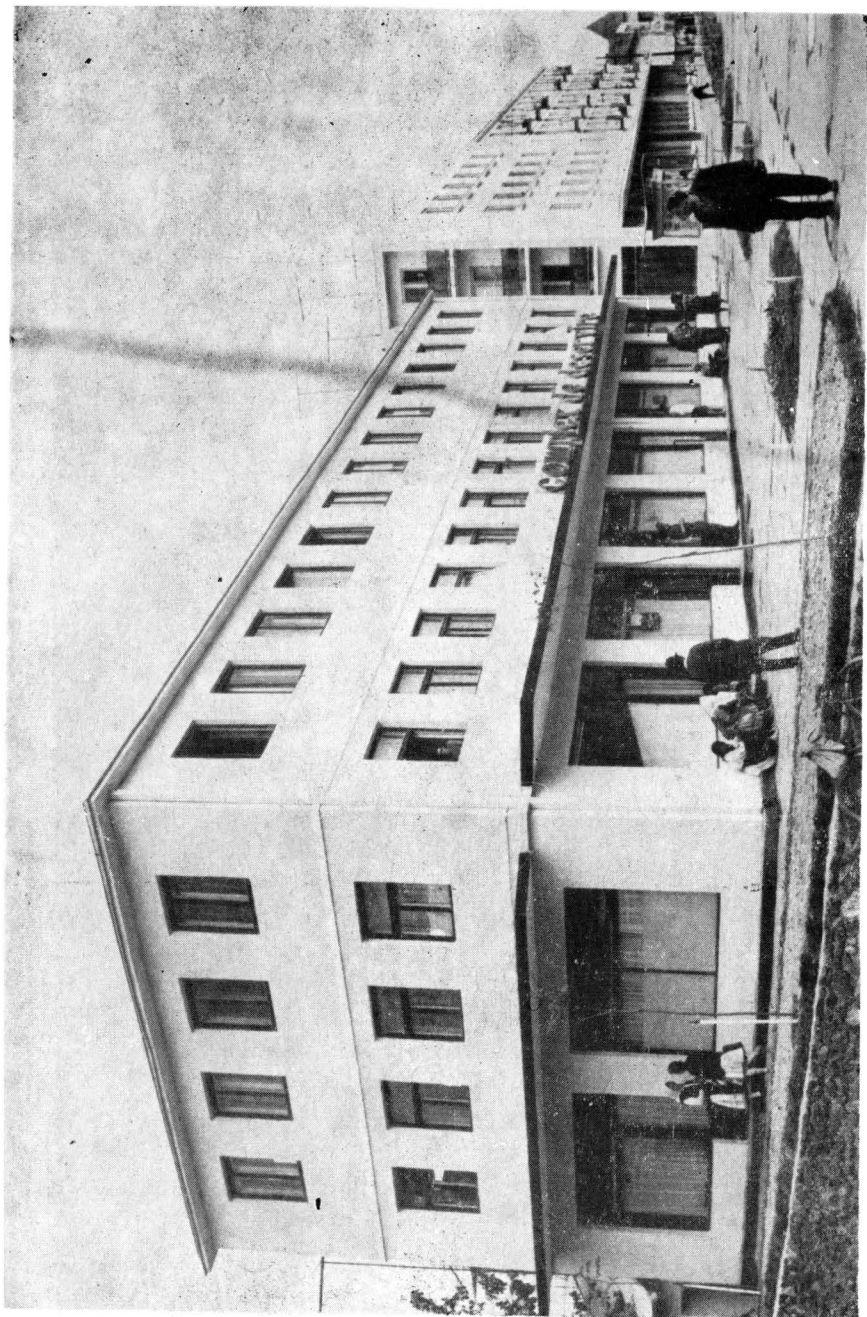
42. Cehu Silvaniei — vedere din centru.

43. Vedere din Vișeu de Sus.

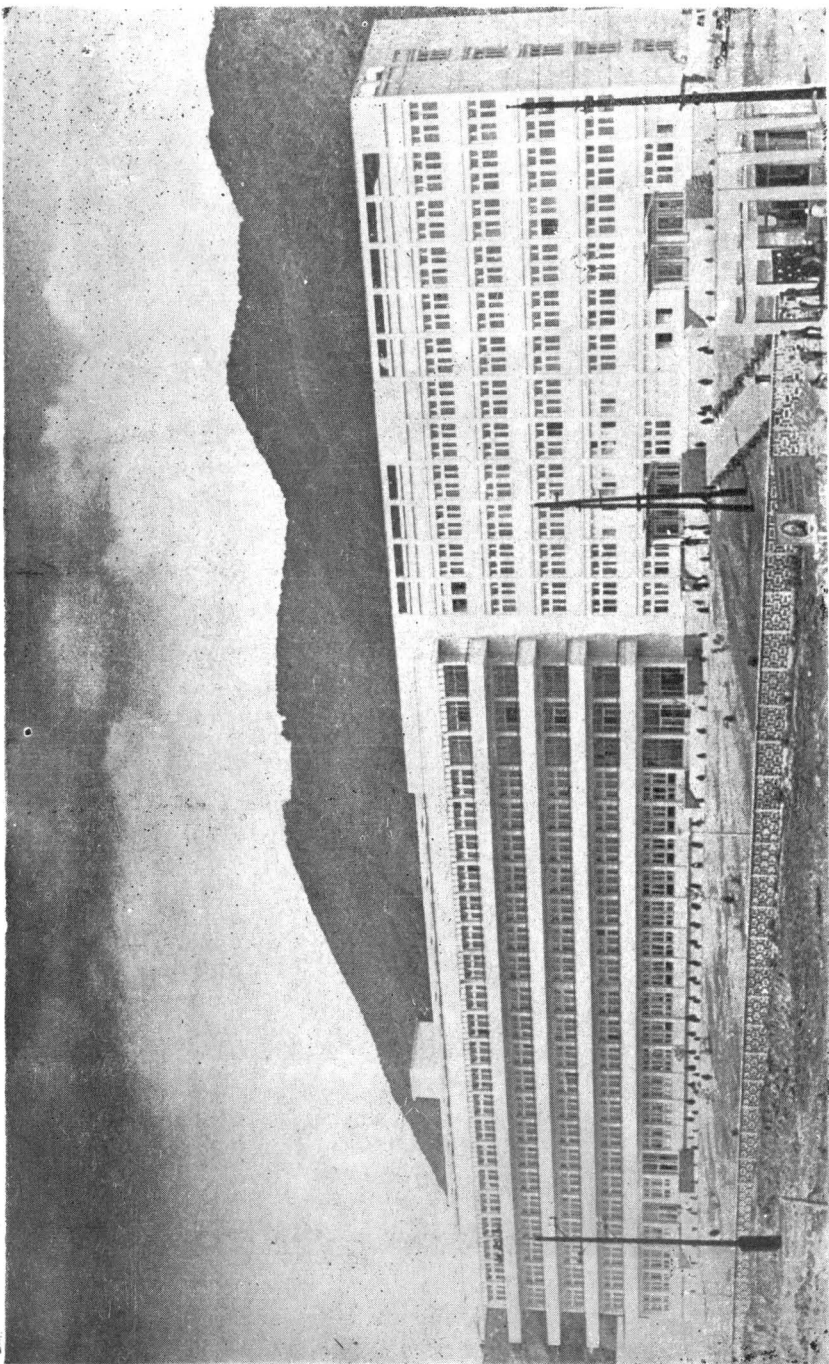
44. Blocuri noi la Baia Borșa.

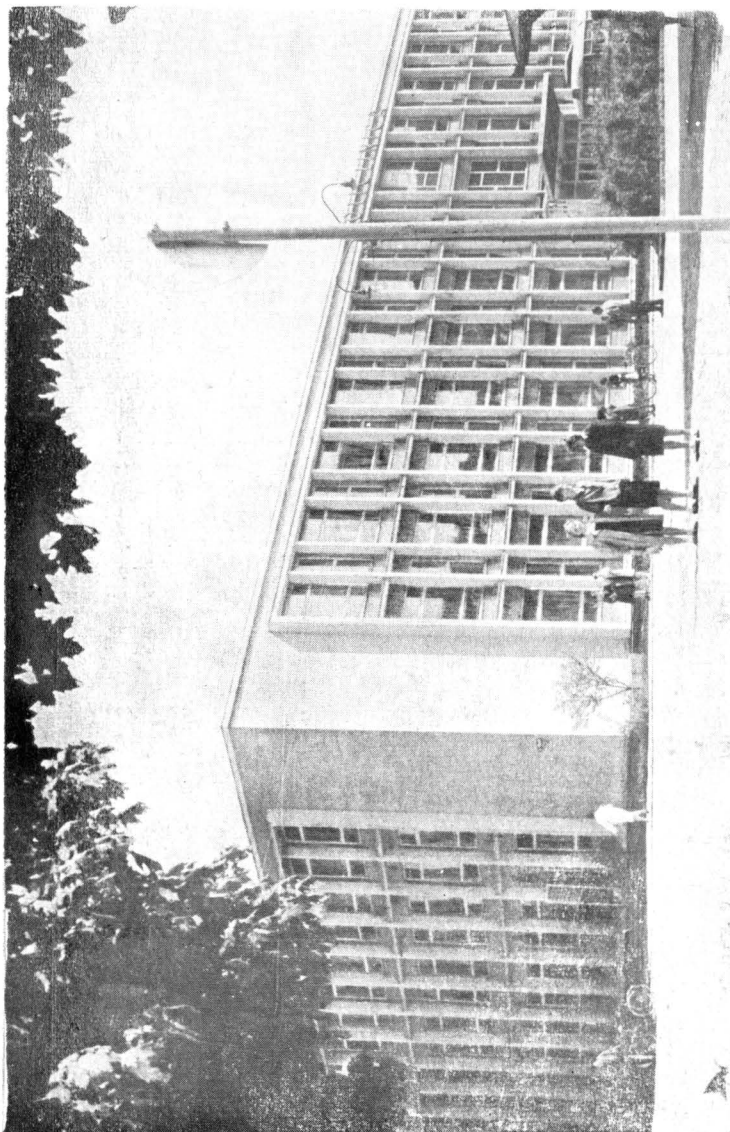
45. Stradă din Negrești.

46. Internatul liceului din Negrești

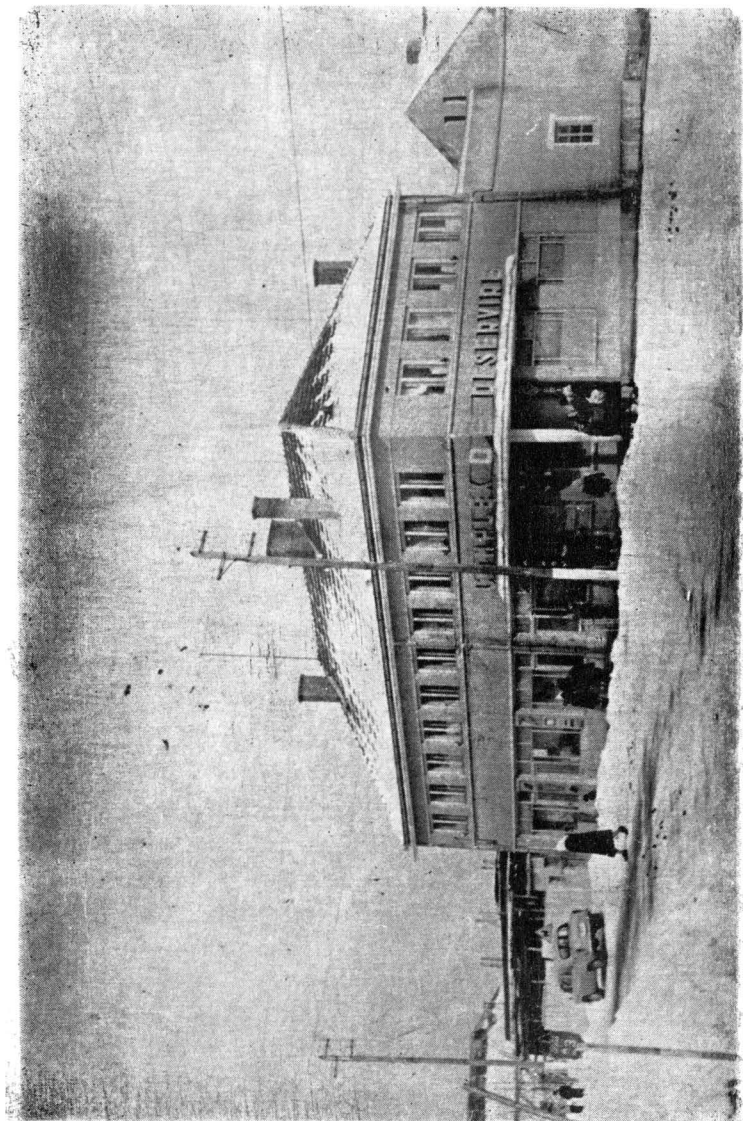

47. Spitalul de boli pulmonare din Baia Mare.

48 Policlina din Satu Mare

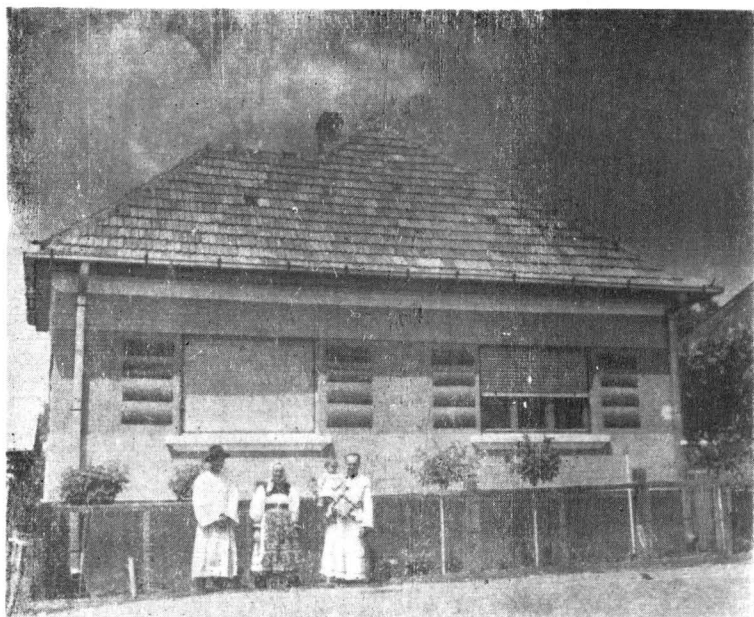

50. Complexul de deservire din Șomcuta Mare.

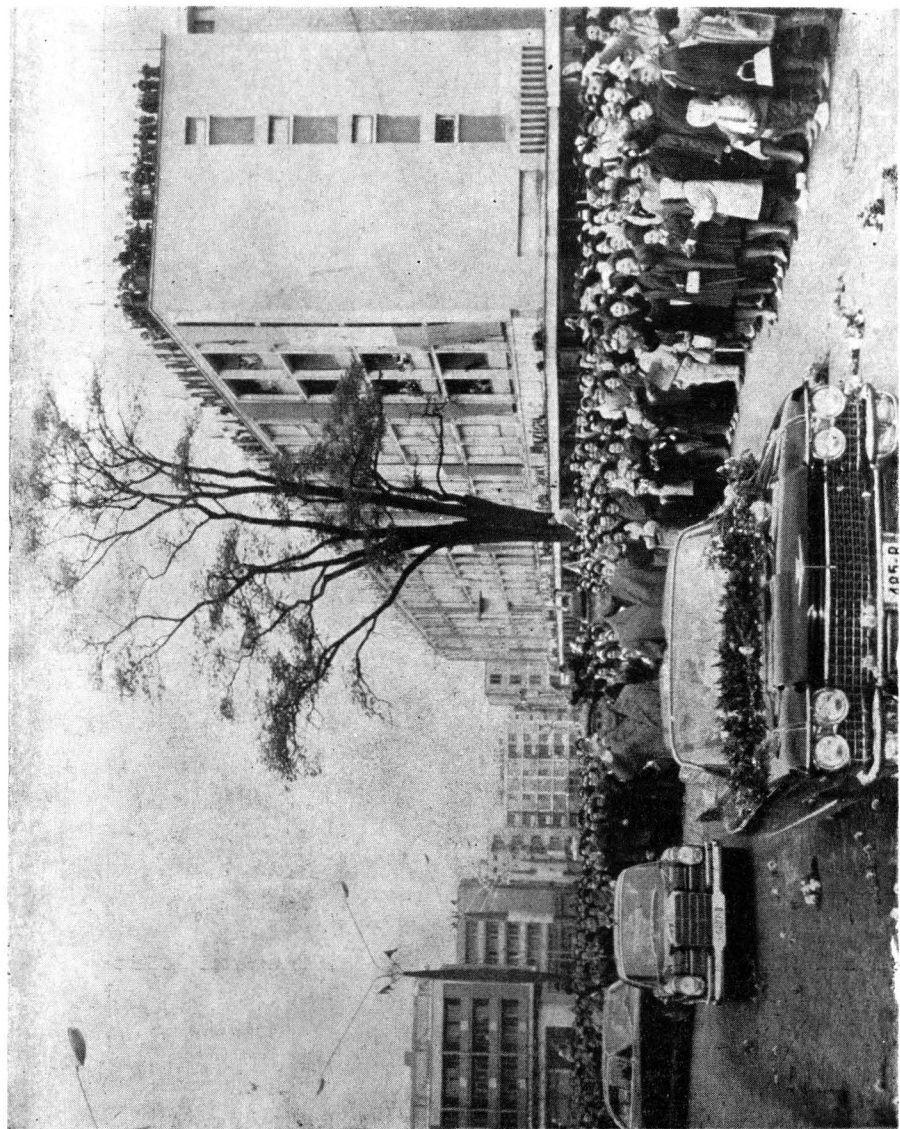
51. Casă veche din Desești.

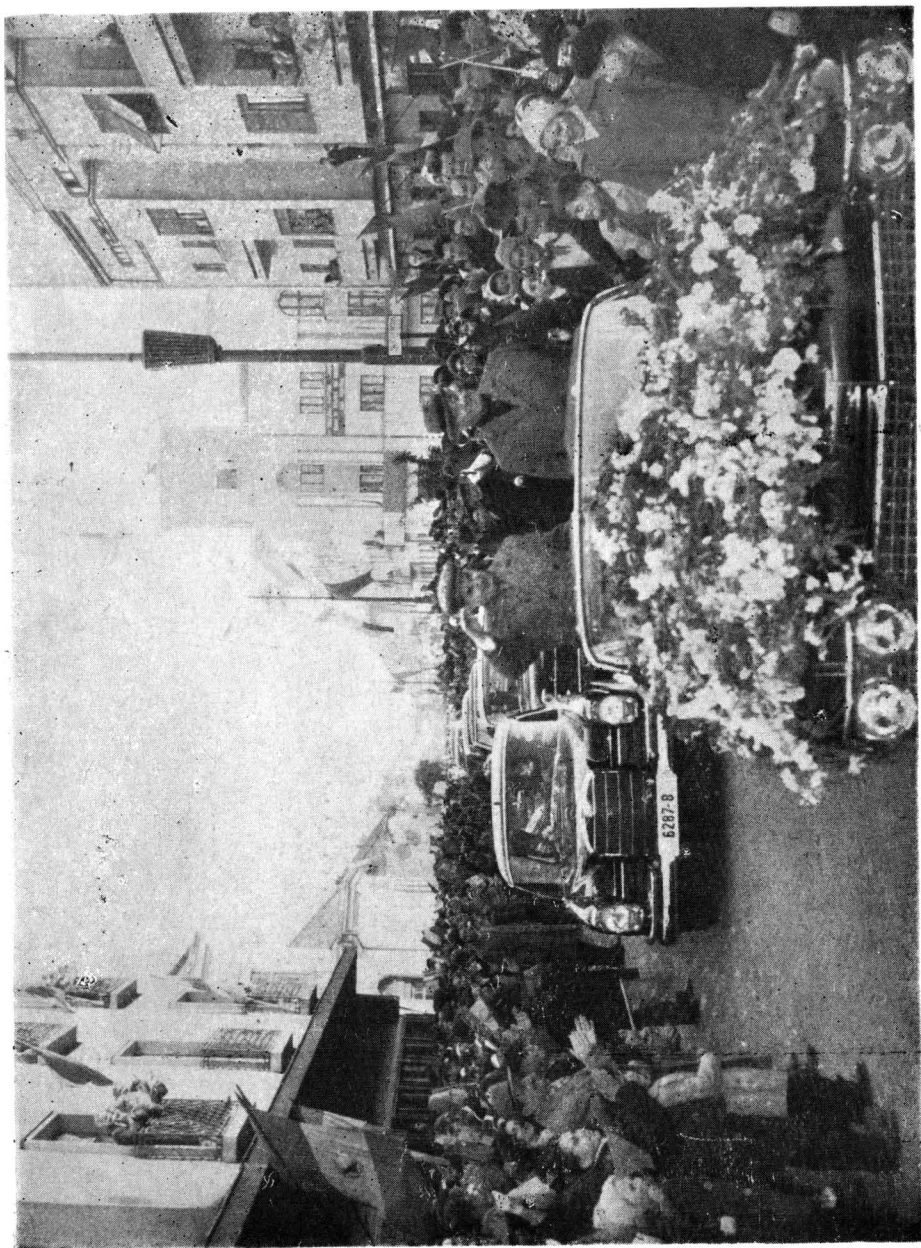
52. Casă nouă în Hnta Certezii.

53. Primirea înalților oaspeți.

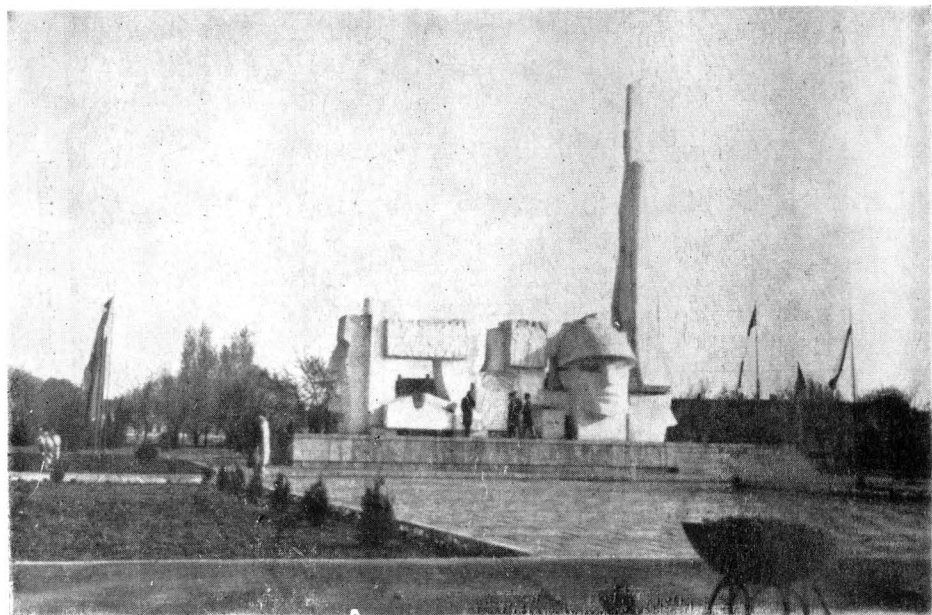
54 Vizita conducătorilor de partid și de stat în orașul Baia Mare.

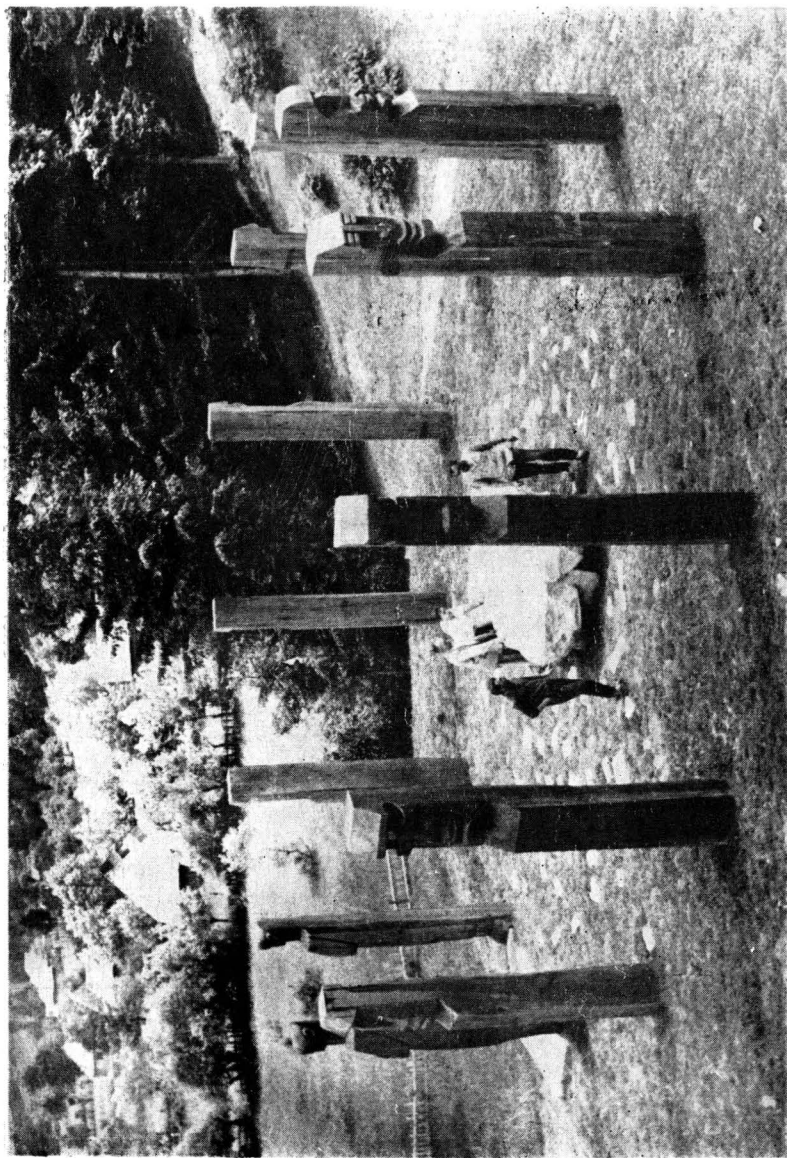
55. Înalții oaspeți vizitează orașul Satu Mare.

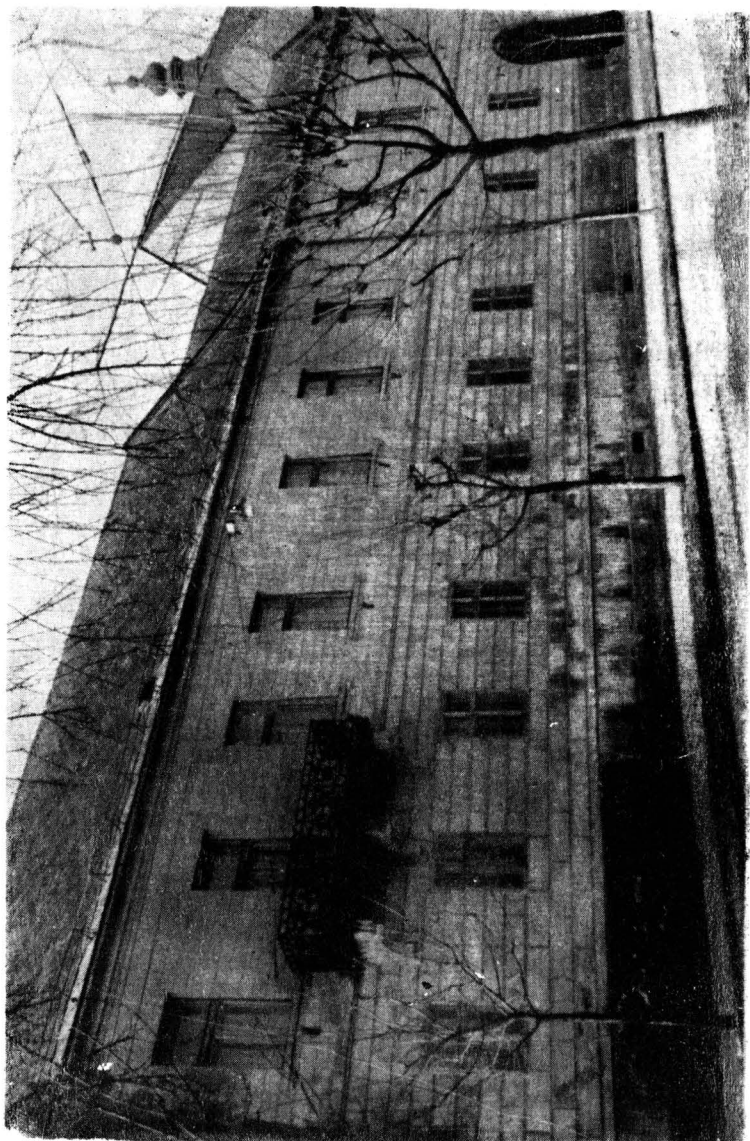
56. Înalții oaspeți între oșeni.

57. Monumentul ostașilor români din Carei.

58. Monumentul partizanilor de la Moisei.

59. Clădirea Muzeului din Baia Mare.

Lista planșelor și ilustrațiilor

- 1— 2. Unele din epoca paleolitică rezultate din săpăturile arheologice din Țara Oașului.
3. Vase ceramice din epoca neolitică.
4. Vase neolitice și unelte de bronz.
5. Coiful de fier cu pasăre de bronz, cu aripi mobile, descoperit la Ciumcești, atribuit migratorilor celți.
6. Obiecte și unelte descoperite la curtea lui Bogdan-Vodă.
7. Cetatea Chioar, sec. XIV, fragment de zid.
8. Castelul din Carei, Detaliu.
9. Obeliseul din Cavnic ridicat pe locul unde au fost bătuți tătarii
10. Facsimil din urbariul de la Negrești, 1717.
11. Lacul Bodi, amenajat la sfârșitul secolului al XVIII-lea.
- 12—15. Biserici de lemn — monumente istorice.
16. Manuscris din sec. XIX — faecsimil.
17. Poartă maramureșeană.
18. Poartă maramureșeană — detaliu.
19. Exploatarea minieră Săsar — momentul intrării în mină.
20. Vedere de la E. M. Baia Sprie.
21. UNIO Satu Mare — Aspect de muncă la confecționarea vagoanelor.
22. UNIO Satu Mare — Hala de tratament termic
23. I.T.A. Satu Mare.
24. Aspect de la I.T.A. Satu Mare.
25. Combinatul chimico-metalurgic „Gh. Gheorghiu-Dej” din Baia Mare.
26. Combinatul chimico-metalurgic „Gh. Gheorghiu-Dej”. — Turnarea cuprului.
27. Barajul de la Firiza.
28. C.I.L. Sighetul Marmăției, Fabrica de P.A.L.
29. „Mondiale” Satu Mare.
- 30—31. U.I.L. Vișeu de Sus.

32. Livadă de cireși Seini ; Aspect de la G.A.S. Carei.
33. Teatrul de stat Baia Mare.
34. Cinematograful DACIA Baia Mare.
35. Cinematograful MINERUL din Baia Sprie.
36. Căminul cultural din Vad.
37. Casa culturală și Spitalul de pediatrie din Sighetul Marmației.
38. Casă veche din Oaș, azi transformată în casă muzeu, din orașul Negrești.
39. Baia Mare. Vedere de ansamblu și aspect de pe strada Unirii.
40. Satu Mare, cartier nou.
41. Căvnic, cămine pentru mineri.
42. Cehu Silvaniei, vedere din centru.
43. Vișeu de Sus, vedere.
44. Baia Borșa, blocuri noi.
45. Negrești, aspectul unei străzi.
46. Negrești, internatul liceului.
47. Baia Mare, Spitalul de boli pulmonare.
48. Satu Mare, Policlinica nouă.
49. Seini, vedere din centrul localității.
50. Șomeș Mare, Complexul de deservire.
51. Casă veche din Desești
52. Casă nouă din Iuta Certezii.
53. Vizita conducătorilor de partid și de stat în regiunea Maramureș, 1965.
Intrarea în regiune.
54. Întâmpinarea înalților oaspeți în orașul Baia Mare.
55. Înalții oaspeți vizitează orașul Satu Mare.
56. Înalții oaspeți între oșeni, la Negrești.
57. Monumentul ostașilor români din Carei, executat de artistul poporului
Vida Gheza.
58. Monumentul partizanilor de la Moisei, executat de artistul poporului
Vida Gheza.
59. Muzeul din Baia Mare.

Cuprinsul

CUVÎNT ÎNAINTE	— — — — —	5
NOTA AUTORILOR	— — — — —	8
Capitolul I		
DESCRIEREA GEOGRAFICĂ (Autor Bandula O.)	— — —	9
Capitolul II		
ORÎNDUIREA COMUNEI PRIMITIVE (Autor Németi I.)	—	17
Capitolul III		
ORÎNDUIREA FEUDALĂ (Autor Socolan A.)	— — — —	40
Capitolul IV		
ORÎNDUIREA CAPITALISTĂ (Autor Zdroba M.)	— — —	101
Capitolul V		
ORÎNDUIREA SOCIALISTĂ (Autori : Gheorghe T. Pop, Bandula O., Borlea C.)	— — — — —	157
NOTE	— — — — —	233
PLANȘE ȘI ILUSTRĂȚII	— — — — —	245
LISTA PLANȘELOR ȘI ILUSTRĂȚIILOR	— — — — —	306

Coperta de : IOAN LUKATSOVITS

Responsabil de carte : A. C. IOAN. Tehnoredactor : ION CRĂCIUN.

Tiparul executat la Întreprinderea poligrafică Maramureș.

1103

